

13631

EDITOR UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA ANUL CXLII

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA JUNIMEA DIN IAȘI, LA 1 MARTIE 1867

Redactor șef: Cassian Maria SPIRIDON

„Amintiri despre Rudolf Sutu”
– dialog cu scriitorul Radu NEGRESCU-SUTU

Poezie de: Elena VULCĂNESCU, Ion DUMBRAVĂ,
Vasile POPA HOMICEANU

Proză de: Laurențiu ORĂȘANU

Svetlana PALEOLOGU MATTA: Puțuri de lumină
Maria CARPOV: O altă lectură
Gheorghe GRIGURCU: Amoralitatea hazardului
Constantin CIOPRAGA: Poezia de după poezie
Alexandru ZUB: Cultură și devoțiune spirituală la Putna

Nicolae STROESCU STINIȘOARĂ: Ardeleanul Iuliu Maniu
și basarabeianul Constantin Stere

Vasile ANDRU: Istoria lui Marian Popa
Ioan HOLBAN: Cutie de carton cu om
Gheorghe ISTRATE: Poezia însoțitului regat al iubirii
Constantin PRICOP: Istoria ieroglifică
Antonio PATRAȘ: Lecția clasicismului

Ovidiu HURDUZEU: România, o societate
personalist-conservatoare

Ion PAPUC: Cadavrul unei stafi
Doina RUȘTI: Hainele în literatura comunistă
Carmelia LEONTE: Procesul Evei
Petrus URSACHE: Lotul Nicolae Mărgineanu
Dragoș COJOCARU: Triumf spaniol la Viena

Cronică literară

Cristian LIVESCU
Constantin DRAM
Dan MĂNUCĂ

Comentarii critice:

Adrian Dinu RACHIERU
Vasile SPIRIDON
Daniela PETROȘEL

Septembrie 2008, Nr. 9 (153)

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ FONDATĂ DE
SOCIETATEA JUNIMEA DIN IAȘI
LA 1 MARTIE 1867

EDITOR:
UNIUNEA SCRITORILOR
DIN ROMÂNIA

Redacția:

Redactor șef: *Cassian Maria SPIRIDON*
Redactor șef adjunct: *Dan MĂNUCĂ*
Secretar general de redacție: *Dragoș COJOCARU*
Redactori: *Constantin DRAM, Liviu PAPUC,*
Antonio PATRAȘ

Colegiul:

Anton ADĂMUȚ
Adrian ALUI GHEORGHE
Marius CHELARU
Constantin CIOPRAGA
Aurelian CRĂIUȚU
Mircea A. DIACONU
Gellu DORIAN
Florin FAIFER
Gheorghe I. FLORESCU
Gheorghe GRIGURCU
Ioan HOLBAN
Ovidiu HURDUZEU
Miron KIROPOL
Cristian LIVESCU
Irina MAVRODIN
Basarab NICOLESCU
Nicolae PANAIT
Mircea PLATON
Adrian Dinu RACHIERU
Elvira SOROHAN
Nicolae STROESCU STÎNIȘOARĂ
Lucian VASILIU
Alexandru ZUB

Preprint: *Doina BUCIULEAC*
Culegere: *Mariana IRIMIȚĂ*

Foto coperta I: *Marian POPA*
Gheorghe ISTRATE
Vasile POPA HOMICEANU
Foto coperta IV: *Alexandru VLAHUȚĂ*

<http://convorbiri-literare.dntis.ro>

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din
România nu este responsabilă pentru politica editorială
a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

CUPRINS

Cassian Maria SPIRIDON – Disparația cărțurilor / 1
„Amintiri despre Rudolf Suțu” / 9
Dialog cu scriitorul *Radu NEGRESCU-SUȚU*
Svetlana PALEOLOGU MATTA – Puțuri de lumină / 13
Maria CARPOV – O altă lectură / 15
Gheorghe GRIGURCU – Amoralitatea hazardului / 19
Constantin CIOPRAGA – Poezia de după poezie:
Emilian Galaicu Păun / 20
Alexandru ZUB – Cultură și devoțiune spirituală / 22
Nicolae STROESCU-STÎNIȘOARĂ – Ardeleanul Iuliu Maniu
și basarabeanul Constantin Stere: două destine românești / 24
Vasile ANDRU – Istoria lui Marian Popa. De azi pe veac / 29
Ioan HOLBAN – Cutie de carton cu om / 31

INEDIT: Do you remember Cădălin Anușa (1968-1997) / 34

POEZIE

Elena VULCĂNESCU / 35
Ion DUMBRAVĂ / 36
Vasile POPA HOMICEANU / 37
Emanuel GURALIVU / 38

PROZĂ

Laurențiu ORĂȘANU – Alitalia AZ074 / 39

CRONICA LITERARĂ

CRITICA POEZIEI: Cristian LIVESCU – Marin Mincu
sau ficțiunea „pradă realului” / 42
CRITICA PROZEI: Constantin DRAM – Sensurile vieții / 45
CRITICA CRITICII: Dan MĂNUCĂ – Compendiu „Sebastian” / 47

COMENTARII CRITICE

Adrian Dinu RACHIERU – Paul Celan – o sensibilitate maladivă / 49
Vasile SPIRIDON – Garsoniere confort zero / 51
Daniela PETROȘEL – Morbul (lui) Cioran / 53

EX LIBRIS

Emanuela ILIE – Introducere în Opera poetică a lui Dinu Flămînd (II) / 55
Constantin COROIU – Farmecul discret al documentului (II) / 59
Vasile IANCU – Cum ne justificăm istoria recentă? / 61
Gellu DORIAN – Svetlana Cârstea – Floare de menghină / 63

ISTORIE LITERARĂ

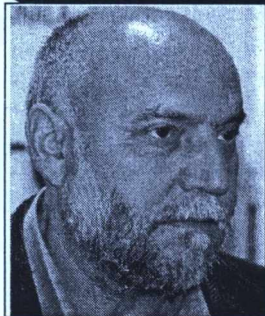
Constantin PRICOP – Istoria ieroglică (I) / 65
Antonio PATRAȘ – Lecția clasicismului. Din nou, eticul (II) / 69
Constantin PARASCAN – Istoria Junimii postbelice (XXXIII) / 73
Liviu PAPUC – Exegeza eminesciană la zi / 81

ISTORIE

Gheorghe I. FLORESCU – Regina Maria
și Conferința de Pace din 1919 (II) / 82

LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Stanley H. BARKAN
Traducere și prezentare de *Olimpia IACOB / 84*

DISPARIȚIA CĂRTURARILOR

Cassian Maria SPIRIDON

I.A. Richards, în primele rînduri din *Principii ale criticii literare*, scria: *O carte este o mașină cu care se gîndește...* O astfel de mașină este și cartea lui Julien Benda, *Trădarea cărturarilor*, reeditată anul trecut la Humanitas, și publicată în a doua ediție, după cea din 1993, cu o prefață de Andrei Pippidi. Traducerea aparține Gabrielei Crețan.

La trahison des clercs apare în 1927, urmată de cîteva reeditări în timpul vieții lui Julien Benda (1867-1956), pentru ca după 1975 – cum remarcă prefațatorul ediției românești –, să nu mai fie editată, cel puțin în țara autorului, Franța, unde, în prezent, este aproape uitată.

Les Clercs (Cărturarii) sînt pentru eseistul francez cei detașați de existența pragmatică, preocupați în a apăra o formă de ideal situată în artă, literatură, filozofie sau religie, în scurt: cei cu totul devotați sferei spiritului. În contrapondere, *les laïcs* (laicii) au o viziune realistă, orientată spre obținerea de bunuri temporale – pămînt, avere, putere politică – și sînt în consecință bîntuiți de pasiuni – rasiale, sociale sau naționale.

Încă din prima pagină a *Cuvîntului înainte*, pornind de la o amintire tolstoiană, unde autorul *Învierii* își apostrofează un camarad, care lovea un soldat ieșit din rînd: *Nu ți-e rușine să te porți așa cu aproapele tău? N-ai citit Evanghelia?*, iar acesta îi răspunde cu o altă interogație: *N-ai citit regulamentele militare?*, crede îndreptățit un astfel de răspuns acordat spiritului cînd va voi să dirijeze temporalul. Nu dreptatea și mila îi preocupă pe cei care conduc pe oameni la cucerirea de bunuri.

„Totuși, spune mai departe Julien Benda, mi se pare important faptul că există oameni care, chiar dacă sînt batjocoriți, își îndeamnă semenii spre alt crez decît cel al temporalului. Or, cei meniji acestui rol, cei pe care îi numesc *cărturari*, au încetat să-l mai joace; ba chiar joacă altul, opus celui dintîi”. Un fenomen care a debutat în Franța pe la sfîrșitul secolului XIX și care în timp

s-a amplificat, oamenii de cultură îndemnîndu-și semenii să-și bată joc de *Evanghelii* și să citească *regulamentele militare*.

Nu altfel s-a întîmplat în România comunizată, unde ideologia impunea prin teroare primatul regulamentelor. Un primat prin care, straniu, în libertate, sub zodia deconstrucțiilor de tot felul, a unei globalizări prost asimilate, se înțelege, în alte haine mult mai lejere, se propovăduiește cu obstinație *instalarea în temporal*.

Asistăm la o constantă perfecționare a pasiunilor politice, în principal a celor legate de rasă, de clasă și pasiunile naționale, pasiuni care cuprind cvasitotalitatea oamenilor. Dacă, spre exemplu, numeroasele războaie ale Evului Mediu (unele cu durate de multe decenii), antrenau în realitate un număr restrîns de oameni, lăsînd *absolut indiferență marea masă a populației*, se poate spune că astăzi aproape nu există om în Europa care să nu fie sau să nu se creadă atins de o pasiune provocată de rasă, de clasă sau de națiuni, sau, cel mai adesea, de toate trei deodată.

Cele două războaie mondiale au afirmat globalizarea conflictelor. Astăzi, un conflict local, cum ar fi cel dintre Georgia și Rusia, are o rezonanță și urmări cu caracter global.

În Extremul Orient, în întreaga Americă, mai nou, în lumea islamică tot mai întinse mulțimi de oameni se trezesc la ura socială, la regulile conduitei impuse de partid, la spiritul național, ca formă de umilire a altor oameni și, am adăuga, cu trimitere specială la lumea islamică, la ură pe criterii religioase.

Pasiunile politice au atins o universalitate nemaîntîlnită, practic de neimaginat pe la mijlocul secolului XIX. Astăzi ele sînt integral globalizate.

Grație uriașului progres al comunicării, progres care, astăzi, prin internet a cuprins practic întreaga planetă, pasiunile politice au o evidentă coerență. Progresul comunicării, însoțit de afirmarea tot mai profundă a spiritului de grup, permite coagularea adepților

aceleiași uri politice, față de situația din secolul XIX, când știau prea puțin unii de alții și urau, ca să zic așa, fiecare pe cont propriu; astăzi formează o masă pasională compactă în care fiecare element se simte legat de mulțimea celorlalte.

În postmodernitate, nevoia de grupare s-a generalizat, grupurile coagulându-se pe criterii sexuale deviate, pe cele minoritar etnice, de preocupări sau pasiuni comune (cum ar fi motocicliști, iubitori de muzică rock etc.) sectar religioase etc. etc. În acest context, cum observa acum mai bine de optzeci de ani cărturarul francez, „individul conferă o personalitate mistică grupului din care simte că face parte, îi închină o adorație religioasă, care nu este în fond altceva decât divinizarea propriei pasiuni, multiplicată prin însuși acest fapt”.

La coerența vizibilă a grupului se adaugă și una de esență, încât, „constituind acum o masă pasională mai compactă, cei stăpîniți de aceeași pasiune politică formează o masă pasională mai omogenă, în care simțămintele individuale dispar, iar înflăcărrile fiecăruia tind să capete aceeași culoare”.

Sîntem martori la o tot mai accelerată dizolvare a personalității, la dispariția individualității, la aplatiizarea persoanei în favoarea grupului. Nu aparții unui grup, indiferent de natura lui, nu exiști.

Transformați într-o masă uniformă, devin un masiv bloc de ură, iar pornirile lor fie antisemite, fie anticlericale, antiamericane, antidemocratice, socialiste de orice nuanță etc. capătă o uriașă pasionalitate. Omogenitatea simțirii își adaugă un spor de precizie; dacă în zorii nașterii ideilor socialiste, cu toată încălcătura lor pasională, acestea erau destul de confuze pentru adepți, în timp s-au direcționat, precizându-și obiectul, căile și natura loviturilor pe care să le aplice adversarului, dovadă victoria și perpetuarea de-a lungul cîtorva bune decenii, în secolul trecut, a ideologiei comuniste asupra a aproape jumătate de Europă. Precizarea țintei a adus un spor de putere urei de clasă.

În vremurile mai îndepărtate, războaiele între națiuni puteau dura perioade îndelungate, dar nu și urile, în varianta că ar fi existat. În prezent, mass-media oferă la orice oră dovezi ale urii, imense cantități de negativitate se revarsă prin aceste canale peste oameni, ele nu vestesc, cum îndreptățit atenționează cărturarul, deloc domnia iubirii, ci pe cea a unei uri generale, care pentru moment le domină pe cele parțiale. Pasiunile politice au dobîndit astăzi acea însușire aîf de rară în sfera sentimentului: „continuitatea”.

O descriere sugestivă a evoluției urii ne oferă în cîteva rînduri Julien Benda: „Să ne oprim asupra evoluției

prin care urile parțiale abdică în favoarea unei uri generale, care dobîndește, tocmai din sentimentul generalității sale, o adorație față de sine însăși și deci o forță cu totul nouă. Poate nu s-a remarcat destul că această evoluție este una din trăsăturile esențiale ale secolului al XIX-lea. Tocmai acesta este veacul în care, de două ori, în Germania și în Italia, urile străvechi ale unor stătuțe au fost date uitării în favoarea unei mari pasiuni naționale; tot acum (mai exact la sfîrșitul veacului al XVIII-lea), în Franța, ura reciprocă a nobilimii de la curte și a celei din provincii s-a stins pentru a face loc urii comune față de păturile nenobile; ura reciprocă a nobilimii de spadă și a celei de robă s-a contopit într-un elan unic; ura reciprocă a clerului superior și a celui inferior s-a prefăcut în ura lor comună față de lumea laică; ura clerului și a nobilimii a dispărut în favoarea urii ambelor față de starea a treia; în fine, în zilele noastre, ura dintre cele trei stări s-a cristalizat într-o singură ură, a celor avuți față de clasa muncitoare. Condensarea pasiunilor politice într-un număr mic de uri foarte simple și legate de cele mai adînci rădăcini ale sufletului omenesc este o cucerire a timpurilor moderne”.

Are loc a constantă concentrare a urii și o cît mai precisă direcționare a ei.

Iar dintre toate, pasiunile politice au pus stăpînire pe pătri sociale înainte indiferente sau doar pasive, cum putem afla inclusiv din literatura medievală unde, mai ales în comedie vedem cît de puțin îi preocupă pe eroii burghezi, față de aceeași eroi descriși în romanele moderne, de la Balzac începînd, unde politica acaparează pe burghezul de rînd.

Astfel de pasiuni le estompează, le alterează pe celelalte în folosul celor politice, care intră în prim-planul vieții cotidiene. Pînă la debutul epocii moderne puține își dorea omul simplu, din popor, vorba lui Stendhal, să nu fie ucis și să aibă o haină bună, care să-i țină de cald; era interesat de a-i fi asigurată păstrarea vieții, de a nu-i fi amenințată de alți semenii, și să-și asigure un minim de bunuri pentru supraviețuire. Așa cum remarcă Alexis de Tocqueville, odată cu ameliorarea condiției sale i-au sporit omului din popor pretențiile, astfel dorințele destul de vagi de schimburi sociale s-au prefăcut foarte încet în pasiune, adică au dobîndit caracterul ei esențial: *ideea fixă și nevoia de a trece la acțiune*.

Julien Benda, la 1927, constata rolul nefast al presei; potențarea pasiunilor politice, universalitatea, coerența, omogenitatea, permanența și prepoderența lor își au izvorul în *ziarul politic cotidian și ieftin*. Astăzi la ziar se adaugă canalele de știri radio-tv, inter-

netul, tot mai agresive și interesate în selectarea și propagarea informațiilor încărcate de negativitate ce mărețesc pasionalitatea politică, însoțită de o clară conștiință de sine la care se adaugă *mîndria de sine*, orgoliul exacerb al apartenenței. Cărturarul dă ca exemplu „un anume *naționalism evreiesc*. Pe cîta vreme, pînă acum, evreii, învinuiți în multe țări de a fi o rasă inferioară sau cel puțin aparte și neasimilabilă, răspundeau negînd această particularitate, străduindu-se să-i ștergă semnele vizibile, refuzînd să admită existența raselor, de cîțiva ani încoace îi vedem pe unii dintre ei străduindu-se să proclame acest caracter aparte, să-i precizeze trăsăturile, reale sau închipuite, să se laude cu ele, să dezaprobe orice încercare de fuziune cu adversarii lor (vezi scrierile lui Israel Zangwill și Andre Spire, precum și publicația «La Revue juive»). Nu este cazul să ne întrebăm aici dacă această mișcare a evreilor nu este cumva mai nobilă decît efortul multor altora de a-și face iertată originea; însă trebuie să-i atragem atenția celui interesat de progresul păcii în lume că orgoliilor care îi ațîță pe oameni unii împotriva altora epoca noastră le-a mai adăugat unul, cel puțin în forma lui conștientă și mîndră de sine”.

Burghezismul, cum îl numește Benda, capătă consistență și se manifestă în perioada interbelică prin mișcările fasciste, care afirmă drepturile burgheziei la violență în apărarea intereselor ei în lupta cu clasa muncitoare.

Prăbușirea comunismului și bunăstarea generalizată a celor două clase considerate antagonice în viziunea marxistă, a estompat ura dintre ele, ponderea lor tinzînd a se diminua în favoarea creșterii clasei de mijloc.

Gravă este considerată amplificarea pasiunilor politice în sfera celor naționale: prin faptul că sînt trăite la nivel de mase, aceste pasiuni au devenit *mult mai pasionale, în sensul propriu al cuvîntului*. Schimbare explicată de cărturar prin faptul că odinioară sentimentul național, practicat „numai de monarh sau de miniștrii lor, consta mai ales în apărarea unui *interes* (lăcomia de pămînt, de cîștig comercial sau de vreo alianță utilă), astăzi, resimțit îndeobște de cugete populare, el constă, mai ales, în exercitarea unui *orgoliu*. Vom fi cu toții de acord că pasiunea națională a cetățeanului modern este alcătuită mult mai puțin din asumarea intereselor națiunii sale – interese pe care le pricepe greu, căci înțelegerea lor pretinde o informație pe care el nu o are, și nici nu-și dă osteneala să o aibă (se știe cît este de nepăsător față de problemele politicii externe) –, cît mai ales din mîndria de a avea această pasiune, din dorința de a se simți înălțat de ea, de a

reacționa la onorurile sau la ofensele care, după opinia lui, i se aduc. Desigur, el dorește ca națiunea să dobîndească teritorii, să fie prosperă, să aibă aliați puternici; dar dorința aceasta derivă nu ațît din roadele materiale pe care națiunea le va obține (căci ce avantaj personal îi aduc lui aceste roade?), cît mai ales din gloria cîștigată”.

Dorința de glorie clădită pe acest orgoliu a inflamat sentimentul național la nivel popular pînă la căderea în șovinism. Este evident că orgoliul este înaintea interesului. Cît de ușor, pentru o atingere adusă orgoliului propriu, se provoca la duel, soldat deseori cu moartea și niciodată nu vom întîlni un astfel de gest în cazul unor daune aduse interesului propriu.

Nu puține au fost cazurile care au provocat sau au adus în pragul războiului nu doar două națiuni, doar *pentru că un popor și-a simțit onoarea lezată*. Și primul și al doilea război mondial s-au motivat în momentul declanșării de la astfel de lezări reale sau închipuite. Astăzi, terorismul islamic se revendică tot de la o astfel de lezare, augmentată religios de doctrina „războiului sfînt”.

Nu altfel a procedat Germania în cele două conflagrații mondiale, cînd „patriotismul lor democratic” a determinat-o la astfel de gesturi, înțelegîndu-se prin această expresie *voința unui popor de a lua poziție împotriva celorlalte în numele caracterelor lor fundamentale* (Julien Benda).

Îndreptățită este opinia cărturarului, pentru care *războiul politic care implică și războaiele dintre culturi este în mod cert, o invenție a epocii noastre, și îi asigură acesteia un loc aparte în istoria morală a omenirii*.

O altă fantomă care parazitează nefast patriotismul este cultivarea romantică a trecutului, adeseori practic necunoscut de mulțime. Cum remarcă eseistul, în spiritul lui Stavroghin din *Demonii* lui Dostoievski, „popoarele nu cred nici ele că ambițiile lor vin de la strămoși; necunoscînd istoria, nu cred lucrul acesta nici măcar cînd e adevărat; cred doar că îl cred; mai precis, vor să creadă că-l cred. Ceea ce de altfel e suficient ca să-i facă sălbatici, mai mult poate decît dacă l-ar crede cu adevărat”.

Prezența pasiunilor naționale în suflete needucate conferă acestora o coloratură religioasă, capătă valențe *mistice*. Sentimentului național i s-au adăugat, amplificîndu-l, pasiuni inițial cu totul separate de acesta: antisemitismul, capitalismul și autoritarismul.

Numărul celor care își doresc să facă parte dintr-o națiune puternică este în continuă creștere, astfel își văd mai bine protejate interesele și mai sigură reușita

treburilor lor. De remarcat nostalgia multor cetățeni ai Basarabiei față de vremea când aparțineau uriașei Uniuni Sovietice. Un astfel de surrogat de națiune se vrea și reușește să fie Uniunea Europeană, atât de râvnită de națiunile care încă n-au fost primite. Este și o consecință a extinderii capitalismului dincolo de granițele strict naționale.

Un fapt care a dus la o continuă perfecționare a pasiunilor politice este și puternica armătură ideologică și doctrinară ce le însoțește, avînd drept singur scop motivarea axiologică a acțiunilor pe care le promovează. Asistăm la *organizarea intelectuală a urilor politice*. Ideologiile au toate pretenția că sînt în conformitate cu *sensul evoluției și a dezvoltării profunde a istoriei*, fiecare afirmă că e singura stăpînitoare a *legii istoriei*. Avem de a face cu *străvechea dorință de a avea Destinul ca aliat, transpusă în termeni științifici* (J.B.). În plus, ideologiile politice se consideră *fundamentate științific*, că sînt rezultatul unei *stricte observări a faptelor*. Se cunoaște cîtă neomenie, cîtă violență a provocat științifică ideologie marxist-leninistă, sau ariana ideologie nazistă. Epoca în care a fost scrisă cartea a fost cu adevărat, cum spune autorul, *era politicului*. După căderea comunismului, *sfîrșitul istoriei*, argumentat de Francis Fukuyama, a fost însoțit de prăbușirea acestor ideologii în fața liberalismului și de ieșirea din era politicului sau, poate mai exact, de diminuarea, de estomparea părții dure a politicului, postmodernitatea punînd accentul pe elementele *gîndirii slabe* teoretizată între primii de Gianni Vattimo, din care cităm: „Sfîrșitul modernității nu înseamnă că nu mai au loc evenimente, ci că evenimentul nu mai e considerat ca avînd loc pe o linie unitară a istoriei gîndite ca progres unic: nu există o istorie unitară și deci nu există ceva cum ar fi progresul; deci nu mai există modernitatea. Postmodernitatea este epoca unei gîndiri nu atât a fragmentării, cît a pluralității; chiar trecerea de la unitate la pluralitate e o formă de slăbire. În fond, gîndirea slabă și-a propus să considere acest fenomen de ajungere la sfîrșitul modernității nu ca un fapt după care să se țină doliu... Gîndirea slabă acceptă elementele postmodernității: sfîrșitul metafizicii, sfîrșitul viziunii unitare. Aceste sfîrșituri nu sînt niște decese după care să ții doliu, ci sînt eliberări, *chances* (în fond Nietzsche asta spunea, cel puțin în unele momente ale gîndirii lui). Multiplicarea interpretărilor nu înseamnă că «nu mai există religie», ci e o eliberare a unei pluralități de forme de viață între care putem să alegem sau pe care le putem face să conviețuiască, cum de fapt se întîmplă” (*Sfîrșitul modernității*).

Julien Benda afirmă că sînt două impulsuri care definesc natura pasiunilor politice prin care omul se situează *în existența reală*: 1. *să stăpînești un bun temporal*; 2. *să te simți o ființă aparte*. Pasiunea națională le îmbină pe amîndouă, aici orgoliul avînd prioritate în fața interesului.

Cei interesați de obținerea „unui bun spiritual sau care se afirmă cu sinceritate, în plan universal se situează *în afara realului*” (J.B.). Este evident că pasiunile politice, inclusiv cele naționale, sînt pasiuni strict *realiste*, ele sînt, prin forța lor, mai mult: *realism divinizat*. S-a generalizat voința de situare în dimensiunea *reală sau practică* a existenței, în defavoarea dimensiunii *dezinteresate sau metafizice*. Trăim într-o lume tot mai săracă spiritual, una văduvită de metafizic. Prin divinizarea realismului, *Statul, Patria, Clasa sînt astăzi, de-a dreptul Dumnezeu*, mai grav, *ele sînt singurul Dumnezeu*; un Dumnezeu fără spiritualitate.

În lungul istoriei realismului laicilor, preocupării lor de temporal, s-au opus cărturarii: „De două mii de ani încoace, a existat un șir neîntrerupt de filosofi, de preoți, de scriitori, de artiști și de savanți care – aproape toți în acest răstimp – au tins să se opună categoric realismului maselor” (J.B.).

Două au fost căile prin care cărturarii s-au opus pasiunilor politice: 1. *prin atașamentul exclusiv față de activitatea dezinteresată a spiritului*, impunînd *credința în valoarea supremă a acestei forme de existență*; 2. *fie, moraliști convinși, analiști ai ciocnirii dintre egoismele omenești, predicau adoptarea, sub numele de omenie sau de dreptate, a unui principiu abstract, superior și de-a dreptul opus acestor pasiuni*.

E drept că n-au împiedicat pe laici să se urască și să se măcelărească, *dar i-au împiedicat să aibă cultul acestor acte, să se mîndrească cu înfăptuirea lor*.

Două mii de ani, grație cărturarilor, lumea a *înfăptuit răul, dar a cinstit binele*. În această contradicție află cărturarul francez *onoarea speciei umane, ea a fost forma prin care s-a putut strecura civilizația*.

La sfîrșitul secolului XIX asistăm la o schimbare radicală, cărturarii încep să se implice în jocul pasiunilor politice, nu mai sînt individual sau împreună o barieră în calea realismului oamenilor, ci, din contra, îl aprobă și-l susțin. Cărturarii sînt acaparați de pasiunile politice, tot mai mulți se înregimentează comandanților politice ale zilei. Să nu uităm cîți în România au făcut aceasta în perioada interbelică, dar mai ales în timpul dictaturii comuniste, obicei perpetuat și în democrația postrevoluționară. Nu și-au refuzat implicarea politică, nu și-au însușit principiul lui Goethe, *să lăsăm politica în seama diplomaților și a militarilor*.

„A fi menit să-ți închini viața celor veșnice și a crede că-ți sporești meritul preocupându-te de cetate, iată opțiunea cărturarului modern” (J.B.). Cărturarul aduce un plus de argumente laicilor prin implicarea sa politică, acestor pasiuni le slujește cu sensibilitatea sa excepțională – în cazul că e scriitor sau artist, cu capacitatea deosebită de a convinge, dacă este un gânditor, la care se adaugă prestigiul său moral recunoscut. Nu altfel s-a întâmplat când cărturari de talia unora ca Sadoveanu, Călinescu, Parhon s-au înregimentat ideologiei comuniste.

Pe Julien Benda nu-l preocupă *cărturarul ca atare, ci cel considerat astfel de cei din jur și capabil să influențeze lumea în virtutea acestei embleme*, fiind în realitate oameni de acțiune, ce se pretind savanți, descoperitori în laborator al unor adevăruri pentru care luptă, *sînt cărturari militanți, dar „cărturari”*. Benda consideră că un cărturar nu-și trădează funcția decît atunci cînd, precum *cărturarii militanți*, ieșind în arena politică, o face pentru triumful unei pasiuni realiste de clasă, de rasă sau de națiune. Eseiul crede că există „un criteriu incontestabil ca să aflăm cînd un cărturar implicat în viața publică o face în concordanță cu menirea sa: el devine imediat ținta oprobiului lumii laice, căreia îi încurcă socotelile (Socrate, Iisus). Se poate afirma *a priori* că un cărturar lăudat de laici și-a trădat misiunea”.

E recomandată implicarea cărturarilor și devotamentul lor față de națiune, dar este un patriotism aflat sub un control rațional, oricînd îndreptățit a fi examinat critic. E drept, un astfel de patriotism nu poate edifica imperii. Sîntem alături de Benda în a constata că *rămîne de aflat dacă menirea cărturarilor este să clădească imperii*.

Xenofobia este un alt aspect al patriotismului cărturarului modern, o atitudine ce a sporit pasionalitatea laicilor, în defavoarea apropierei și conlucrării cu „străinul”, cu celălalt. Cărturari fiind, prin practicarea fanatismului național, ei – *și-au trădat menirea, căci aceasta constă tocmai în a opune popoarelor și nedreptății la care le împinge cultul lor pentru țară o corporație al cărei unic cult este cel al dreptății și al adevărului. Drept este că acești cărturari moderni declară că nu știu ce înseamnă dreptate, adevăr și alte asemenea „năluci metafizice”; că pentru ei adevărul se naște din utilitate, iar dreptatea, din circumstanțe* (J.B.).

Precum afirma Calicles în dialogul platonician *Gorgias*: „În ce privește adevărul, pe care spui că îl cauți, Socrate, iată cum stau lucrurile: viața de plăceri,

nestăpînirea și libertatea, dacă sînt încurajate, fac virtutea și fericirea omului. Celelalte toate sînt artificii, sînt convenții omenești contrare naturii, zădărnicii fără nici o valoare” (492 c) – opinie ce contraria și stîrnea indignarea gânditorilor importanți contemporani lui. De altfel, în dialogul amintit Socrate îl atenționează: „Cred că sînt unul dintre pușinii atenieni de astăzi, ca să nu zic singurul, care are înțelegerea adevăratei arte politice și a punerii ei în practică. Deoarece, prin cuvintele pe care le rostesc de fiecare dată, eu nu urmăresc să fiu pe plac, ci să produc cel mai mare bine, nu cea mai mare plăcere” (521 e).

Primul model de cărturar militant este un produs, o invenție germană; pe teritoriul Germaniei s-a născut cărturarul naționalist. Atitudine preluată de cărturarii francezi în opoziție cu vecinii lor, din păcate nu doar conjunctural, ca o reacție la situația geo-politică.

Pe cît erau cărturarii antici de convingși de vremelnicia cetăților în care viețuiau, lăsînd totul la voia zeilor (să ne amintim de *Eclesiastul Vechiului Testament*), cărturarii moderni și-au transformat cetățile *într-un turn care înfruntă cerul*.

Este refuzată afirmarea dreptului la individualitate, la propria personalitate în favoarea aplatizării prin integrarea în grup, prin asimilarea într-o masă uniformizatoare. În prezent marota naționalismului a fost fagocitată de multiculturalismul globalizant care, pe altă cale, încearcă să ne depersonalizeze.

Julien Benda ține să atenueze că nu dezaproabă *dorința cărturarului de a se considera determinat de neamul său, de a rămîne înfipt în pămîntul său decît în măsura în care ea constituie o atitudine politică, o provocare naționalistă*. Așa cum este îndreptățită dezaprobarea multiculturalismului globalizant ca pasiune politică (în numele capitalului generalizat, interesat doar de indivizi ca forță de muncă, indiferent de apartenența etnică, rasială etc.), care încearcă să ne desprindă, să ne îndepărteze de națiune, printr-o treptată diminuare a conștiinței naționale, să ne facă să uităm că sîntem determinați de neamul căruia îi aparținem, ne cere să ne refuzăm *matricea stilistică*, sărăcindu-ne spiritual și anulîndu-ne ca persoane morale, ca individualități pentru a ne transforma într-o populație.

Multe, prea multe din lucrările cărturarului se află sub semnul *politicului*. Este o dovadă de gravă decădere în cazul artistului, cînd *această desăvîrșită formă de activitate de lux se pune acum în slujba națiunii sau clasei*. E gravă ofilirea utilitară a acestei *flori a dezinteresării*. Poetul, dacă e poet, nu poate fi aservit

intereselor temporale, scopul actelor sale nu este utilitatea sau morala, în caz contrar riscă să-și ruineze simțul artistic. „Învățămintele și moralizarea, spune foarte aplicat Charles Renouvier, nu există sistematic pentru artist; trebuie să le atingă fără să și-o fi propus, și uneori le atinge părăind a se îndepărta de ele. Intenția lui este să emoționeze, să miște. Or chiar prin aceasta înalță, purifică, moralizează, într-adevăr, poetul, căci mai ales despre el este vorba, se adresează tuturor. *Așadar, nu poate cînta decît universalul*, oricît de ciudată ar părea o asemenea asociere de termeni. Îl cîntă, desigur, sub forma particularului, fără de care ficțiunile sale ar fi lipsite de viață, dar nu lasă la o parte nici individualul pur, obscur, indescifrabil, lipsit de adevăr dacă nu exprimă o relație. El generalizează pasiunea, o înobilează și totodată o oferă ca subiect de observare, de gîndire și de emoție dezinteresată. Auditorul, smuls din mijlocul preocupărilor sale personale, mai degrabă mărunte, cel puțin prea personale și prea prezente, și dus, fără speranță sau teamă, în sfera superioară a pasiunii comune întregii omeniri, simte binefacerea unei înălțări sufletești; conștiința lui s-a eliberat pentru o vreme din chingile egoismului”.

Ne amintim cît de aserviți ideologiei comuniste s-au arătat mulți autori și artiști în regimul totalitar românesc. Dar mai vinovați decît artiștii sînt istoricii. „Părtinirea hotărîtă în prezentarea istoriei este una dintre modalitățile în care cărturarul modern își trădează cel mai grav misiunea...” (J.B.).

Și criticii literari își trădează menirea cînd grila aplicată operei este una partinică, văzută prin sticla ideologiei pe care o servește. Utilitatea ajunge, pentru cărturarii militanți, să determine dreptatea. Nici metafizica și nici cei care o practică nu sînt scutiți de aservire comandamentelor politice.

„Dar cel mai grav au rupt cărturarii cu tradiția și au făcut cu hotărîre jocul laicilor doritori să se situeze în real, propunîndu-le doctrine, propunîndu-le o anumită scară de valori: cu o știință și o conștiință care vor ului istoria, cei care, timp de douăzeci de veacuri, au încercat să discrediteze pasiunile realiste în beneficiul unei transcendențe au început să transforme aceste pasiuni și curente care le sprijină în virtuți supreme și să nu mai aibă decît dispreț pentru existența care, într-un fel sau altul, se situează dincolo de temporal” (J.B.).

În modernitate s-a practicat discreditația, desconsiderarea umanității, a universalității pentru integrarea într-un spațiu distinct, al etnicității. În postmodernitate se vestejește și apartenența la etnie, promovînd o și mai accentuată sustragere din fața universalității, integrarea în grupuri, apartenența la un grup, fie el cu probleme

sexuale, fie rasiale etc. fiind mai importantă decît preservarea și afirmarea propriei personalități. *Cărturarii exaltă înclinația spre particular și dezaproabă sentimentul universalului* (J.B.).

Gînditorul francez înțelege prin umanitarism „sensibilitatea față de calitatea abstractă a tot ce este omenesc, față de «chipul neștirbit al condiției umane» (Montaigne) – și simțămîntul îndeobște astfel desemnat, anume dragostea față de oameni în existența lor concretă”. El rămîne o pură pasiune a inteligenței, fără dorința de a se materializa într-o îmbrățișare universală. Umanitarismul lui Benda refuză internaționalismul în care vede „un protest față de egoismul național, nu în favoarea unei pasiuni spirituale, ci a altui egoism, a altei pasiuni terestre; este mișcarea unei categorii de oameni – muncitori, bancheri, industriași – care se unesc pe deasupra granițelor în numele intereselor ei practice și precise, și nu se ridică împotriva spiritului național decît în măsura în care acesta îi stînjenește satisfacerea acestor interese. Pe lîngă asemenea mișcări, pasiunea naționalistă pare o mișcare idealistă și dezinteresată”.

E același raport ca față de multiculturalismul globalizant. Umanitarismul este de asemenea cu totul diferit de cosmopolitism, care se reduce la o „simplă dorință de a te bucura de avantajele tuturor națiunilor și tuturor culturilor lor, în general lipsită de orice dogmatism moral”. Nici Biserica nu este scutită de această maladie, trădîndu-și menirea prin restrîngerea caracterului ei universal la spațiul național, în contradicție cu zicerea apostolului: *Nu există grec, evreu sau scit, există doar Hristos peste tot*. Cărturarii moderni desconsideră, dezavuează nu doar *morala universală, ci și adevărul universal*, supunîndu-se cu totul restrictivelor pasiuni laice. „Cultul pentru particular și disprețul față de universal este o răsturnare de valori caracteristică doctrinei cărturarilor moderni în modul cel mai general și proclamată de ei într-un tip de gîndire mult mai elevat decît gîndirea politică” (J.B.).

Inclusiv metafizica se pune în slujba contingentului, refuzînd eternul. O doctrină capătă certificat de autenticitate în măsura în care se înscrie în „spiritul științific al vremii”, în realitate fiind cu totul dezinteresată de adevăr.

Cărturarii au ajuns să susțină, exaltînd astfel realismul laicilor, drept culme a valorilor morale cele care țin de temporal; agonisirea de averi și de onoruri, lăsînd pradă dezinteresului generalizat dobîndirea bunurilor pur spirituale.

În locul unui stat drept, este promovată ideea statului puternic, implicit autoritar, toți supunîndu-se înalțelor

comandamente, fie ele naziste sau bolșevice, obținându-se orice inițiativă personală.

De reținut răspunsul lui Socrate dat în *Gorgias* realistului Calicles: „Lauzi pe oamenii care i-au îndestulat pe atenieni, împlinindu-le toate poftele. Se spune că ei au făcut cetatea mare, fără să se bage de seamă că, de fapt, ea a fost umflată și îmbuibată nesățios de către vechii ei conducători.

Fără înțelepciune și fără spiritul dreptii, ei au umplut cetatea cu porturi și arsenale, cu ziduri, tributuri și cu alte asemenea zădărnicii” (518 e – 519 a).

La această umflare a cetății conducătorii au uitat să adauge *cumpătarea și dreptatea*, le-au lăsat *fără înțelepciune și fără spiritul dreptății*. Aceasta a fost scara de valori promovată de mai toți cărturarii până la finele secolului XIX.

Nici Machiavelli nu-și permite, în sfaturile date Principelui, să afirme că răul ar fi bun când slujește politicii, el tot rău rămîne. Nu și în cazul cărturarului modernității. „Realistii moderni sînt *moralisti* ai realismului; pentru ei, actul care întărește statul este investit, prin acest singur fapt și oricum ar fi el, cu un caracter moral; răul care slujește politica trece din sfera răului în cea a binelui” (J.B.).

Dacă, pentru Platon, *morala determină politica*, la cărturarii de astăzi *politica determină morala* – dogmă căreia laicii îi dau ascultare. Între moralistii realismului care se bucură de credit în lumea noastră sînt și oamenii politici. Dacă înainte conducătorii de stat practicau realismul, aveau înțelepciunea a *nu-l proclama onorabil, ei încălcau morala, dar noțiunile morale rămîneau intacte* – „și tocmai de aceea, în opinia lui Benda, *cu toată violența faptelor lor, n-au tulburat cu nimic civilizația*”.

Pentru conservatori, în general pentru tradiționaliști, obiceiul, cutuma este în fond un lucru destul de bun, căruia mai înțelept este să i te supui decît să i te împotrivești; nu și pentru cărturarii realiști, care *afirmă drepturile obiceiului, istoriei și trecutului*. Astfel pentru ei obiceiul are un drept, are *dreptul*, încît dreptatea și nu interesul îi impune a-l respecta.

O altă faptă notabilă și reprobabilă pusă de Julien Benda în rucsacul cărturarului realist este că *l-a învățat pe om să-și renege divinitatea*. Totodată cărturarii s-au metamorfozat într-o adevărată poliție a gândirii, desconsiderînd, condamnînd gîndirea independentă în favoarea celei gregare.

Calicles a intrat în grațiile cărturarilor prin refuzul gîndirii lui Socrate. E o revoluție apreciată de eseist mai *gravă decît toate răsturnările politice*. Cu adevărat gravă este pierderea criteriilor, mai grav, relativizarea

acestora, astfel văduvind-ne de capacitatea de a discerne binele și răul.

Înainte, divinitatea omului era afirmată de înțelegerea conceptului de dreptate, a ideii de lege, a semnelui lui Dumnezeu; *astăzi este divin fiindcă a știut să-și făurească o unealtă care-l face stăpîn asupra materiei*. A căzut în imanență. Asistăm la idealizarea activității practice în defavoarea netă a celei spirituale, practic alungată din cetate.

În primul capitol din dialogul platonician *Legile* citim: „Între virtuți, cele dinții sînt înțelepciunea și cumpătarea; abia pe urmă vine curajul”. Realistii noștri cărturari exaltă curajul, înfruntarea morții fiind considerată *virtutea supremă*. Un alt cult este cel al onoarei – cale de a îndemna omul să-și pună viața în pericol doar în numele propriei sale glorii. Benda nu condamnă *predicarea cultului onoarei și al curajului, ci predicarea lui „de către cărturari*”.

Se produce o constantă laicizare a cărturarilor, pînă la identificare, totodată o dezertare de la menirea lor de a fi o stavilă în contra instinctelor primare. După Zarathustra citire: „Fiți duri, fiți nemiloși, și veți domina”; *au proclamat noblețea morală a asupririi și josnicia milei*. Are dreptate cînd mila este prost înțeleasă, numai omenia *condusă de rațiune ne permite să-i ajutăm pe alții cu discernămint*.

Un cult care astăzi a căpătat dimensiuni planetare este cultul succesului, cult investit cu valoare morală, nereușita fiind vrednică de dispreț, iar rezultatele fiind prețuite în detrimentul meritului. Montaigne atenționează: *Căci stă cînstea virtuții în luptă, nu în izbîndă*.

Sînt obturate, umilite valorile cunoașterii în fața valorilor faptei. Este preferată acțiunea pură în defavoarea raționalității, omul fiind redus la faptele sale, supus instinctelor. Activitatea intelectuală are preț atît timp cît asigură rezultate practice; viața dezinteresată, firească la cărturarii vremurilor trecute, nu are preț.

Toate însumează o atitudine manifestă de peste un veac a *„celor meniți să țină în frîu realismul popoarelor, dar care, din toate puterile și cu deplină conștiință, s-au străduit să-l incite; de aceea îndrăznesc să o numesc trădarea cărturarilor*” (J.B.).

Cauzele le consideră profunde și, în timp, s-au dovedit ireversibile.

Între cauzele enumerate este și faptul că lumea modernă l-a transformat pe cărturar într-un simplu cetățean supus la toate îndatoririle date de acest statut, anulîndu-i posibilitatea *să disprețuiască pornirile laice*. Un cărturar autentic nu apelează la aceste scuze, îndură legile cetății dar nu le lasă să-i deformeze sufletul, să

abdice de la cele ale spiritului, au dat Cezarului ce-i al Cezarului, dar numai atât. Și-au făcut impecabil datoria fără a se lăsa mistuiți de fanatism.

Socrate a luptat ca hoplit la Potideea, la Amphipolis și Delian, cu mult curaj și demnitate, dar a refuzat să se implice în politică. La fel s-au comportat Spinoza, Schiller, Baudelaire și mulți alții.

Cum constată îndreptățit Julien Benda, „omul obligat să lupte pentru traiul zilnic se lasă ispitit de pasiunile practice și ajunge apoi să le divinizeze. Acest nou crez al cărturarului este, în mare parte, consecința condițiilor sociale care i se impun, și adevărata tragedie a epocii noastre nu este poate trădarea cărturarilor, ci dispariția lor, imposibilitatea lor de a trăi, în lumea actuală, conform adevăratei lor vocații.”

Am mai putea adăuga încă o circumstanță, *dorința de a face carieră*. Celebritatea scriitorului este în pericol dacă nu se supune cerințelor pragmatice, *turma laică a dobândit azi conștiința forței sale și este hotărâtă să-l pună la punct pe scriitorul care îi spune altceva decât ar vrea ea să audă*. Atitudinea aceasta nu apare numai în relațiile laicului cu scriitorii (sau cu presa: un ziar care nu-și îmbie cititorii cu eroarea scumpă lor este imediat părăsit), ci și – lucru absolut remarcabil – în relațiile lui cu directorii săi de conștiință, *prelații care vorbesc în numele Domnului* (J.B.). E o atitudine cu nefaste consecințe în timp, ce a dus la pervertirea cărturarilor, metamorfozați din călăuze, în slujitori ai laicilor.

Generalizarea bunăstării, însoțită de extinderea economiei de piață și cvasidispariția rolului granițelor dintre națiuni a diminuat declanșarea unor conflagrații mondiale, fapt care acum opt decenii părea o utopie. Terorismul, care atunci nu era o practică obișnuită a devenit factor beligerant greu de controlat și încă mai puțin de stopat.

„Un cărturar nu poate fi puternic dacă nu are o conștiință clară a naturii și a menirii sale, și știe să și-o dovedească; adică dacă declară că împărăția lui nu este din lumea aceasta, *că tocmai lipsa valorii ei practice face prețul învățăturii sale și că prosperitatea împărățiilor din această lume are de câștigat de pe urma moralei Cezarului, nu de pe urma moralei sale*” (J.B.).

Învingători au fost tot timpul realiștii, în pofida perpetuării unei atitudini constante, pînă acum mai bine de un veac, de afirmare a spiritualului de către cărturari.

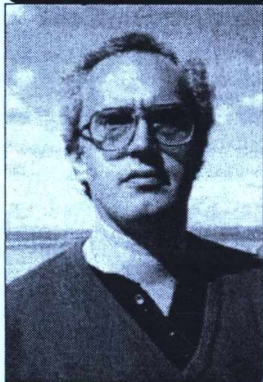
Copleșit de realismul contemporanilor, însoțit de disprețul arătat existenței dezinteresate, unul dintre ultimii cărturari se întreabă *dacă omenirea, adoptînd*

astăzi acest mod de trai, nu-și află astfel adevărata lege și adevăratul sistem de valori, conform esenței sale. Cultul spiritualității, cum spuneam mai sus, îmi apare ca un accident fericit în istoria omenirii; ba mai mult, ca un adevărat paradox. Legea evidentă a naturii umane este dobîndirea bunurilor și exaltarea eforturilor care o asigură; numai printr-un extraordinar abuz a izbutit o mînd de oameni s-o facă să creadă că valorile supreme sunt bunurile spiritului. Astăzi se trezește din această iluzie, își află adevărata natură și adevăratele dorințe, și pornește război împotriva celor care, timp de secole, au răpit-o ei înșiși. În loc să se indigneze că le-a căzut în ruine împărăția, n-ar face mai bine uzurpatorii aceștia (cîți au mai rămas) să se mire că a durat atîta? Nimeni nu credea că fiarele vor rămîne fermecate de lira lui Orfeu pentru totdeauna, dar avem dreptul să sperăm că Orfeu nu va deveni el însuși fiară.

Constatănd dominarea tendinței realiste, Benda nu neagă deloc prodigiosul spor de blîndete, de dreptate și de dragoste înscris astăzi în obiceiuri și în legi, și fără a mai vorbi de imensa îmbunătățire a relațiilor de la om la om în conflicte, în special în lăuntru al aceleiași națiuni, unde siguranța persoanei este o regulă, iar nedreptățirea ei iscă indignare.

Totuși se arată pesimist, consideră că idealismul este sortit pieirii, actele libere și dezinteresate vor fi incriminate, omenirea va birui în lumea materială, afirmîndu-se imperialismul speciei în refuzul spiritualității, încît istoria va zîmbi la gîndul că *Socrate și Isus Hristos au murit pentru această specie*.

Păstrarea și augmentarea valorilor individuale, afirmarea propriei personalități sînt printre puținele căi de a ne salva din ghena urii și a pasiunilor politice. Sîntem supuși unor uriașe presiuni mediatice, în care lipsa de discernămint generalizată (provocată și de un sistem educațional care nu asigură instrumentele intelectuale necesare dezvoltării capacităților personale de a separa cele bune de cele rele, de a-ți cunoaște interesele reale, de a avea principii morale pe care religia le propăvăduiește, asigurînd și elementele, mijloacele de a le percepe și susține etc.) riscă să ne piardă, să ne anihileze ca persoane, integrîndu-ne în turma mînată de interese temporale, mai mult, răpindu-ne șansa mîntuirii sufletești și spirituale. Sîntem martori la dispariția cărturarilor, o dispariție care poate fi motivată, dar nu poate fi scuzaată; de vrem să ne salvăm, vom fi obligați să ne fim propriii cărturari.

„AMINTIRI DESPRE RUDOLF SUȚU”

DIALOG CU SCRITORUL
RADU NEGRESCU-SUȚU

Rudolf Suțu s-a născut în Iași la 27 iulie 1880, ca fiu al profesorului Alexandru Grigore Suțu și al Luciei Miclescu, descendenta unei vechi familii moldovenești. Scriitor, traducător și editor al ziarelor „Evenimentul” și „Dușmanul” din Iași, muzeograf și efor al spitalului Sfântul Spiridon din Iași, Rudolf Suțu a fost decorat de Franța, după Primul Război Mondial, cu Palmele academice, la propunerea scriitorului Robert Pellevé de la Motte-Ango marchiz de Flers, care făcuse parte, ca diplomat, din Misiunea franceză în

România, condusă de generalul Henri Berthelot. Dar mai presus de toate, Rudolf Suțu a fost un mare iubitor al Iașiului, căruia i-a adus omagiu în cele două volume ale lucrării sale cele mai importante, *Iașii de odinioară*. Căsătorit cu Hélène Cazaban, fiica inginerului francez Jules Cazaban și a italiencei Ida Ademollo, ambii stabiliți la Iași. A decedat în București, la 27 mai 1949. Rudolf Suțu este bunicul scriitorului Radu Negrescu-Suțu din Paris.

Laura Guțanu: *Domnule Negrescu-Suțu, de la început aș vrea să precizăm care este numele familiei dvs.: Suțu, cu „S” sau cu „Ș”?*

Radu Negrescu-Suțu: Doamnă Guțanu, numele familiei Suțu, în funcție de țara în care membrii acesteia au trăit sau în funcție de limba folosită de cancelariile străine în corespondența oficială, a luat diverse forme, printre care putem aminti: Sudji, Sudci, Succi, Suzi, Suzzi, Suzo, Suzzo, Souza, Souzzo, Suzu, Soutzi, Soutso, Soutsou, Soutsos, Soutzos, Soutzou, Soutzu, Sutzo, Sutzos sau Sutzu. La noi, nu știu din ce considerente, a apărut și varianta Șuțu, care este incorectă, dar care s-a împămîntenit, ca să spunem așa, întrucât deși dicționarele serioase menționează forma corectă a numelui, care este Suțu, lumea continuă să spună Șuțu!

Familia este cunoscută bucureștenilor mai ales din cauza micului palat din Piața Universității, dar aveți mai multe personaje memorabile în familie. Cum nu toată lumea poate avea acces la formidabila dvs. carte, n-ar fi rău să amintim câteva dintre ele.

Micul palat de care pomeniți, care a avut șansa să scape ca prin minune de la atâtea demolări succesive, este o frumoasă casă boierească, care însă nu-și justifică apelativul de palat. Cel puțin în Occident, un palat are o altă alură, dar cu siguranță că la vremea când Costache Suțu și-a construit această casă, ea li s-a părut bucureștenilor un palat, față de casele de pro-

porții mult mai modeste care existau la noi. Acest Costache Suțu a fost un personaj ieșit din comun, întrucât funcțiile pe care le-a avut, pînă la cea de mare logofăt, nu i-au putut satisface ambițiile. Nepot al domnitorului Mihail Suțu cel bătrîn și frate cu Mihălache vodă Suțu cel tînăr, eteristul, Costache se dorea și el domnitor, cu atîta ardoare încît a fost de mai multe ori candidat la tronul Valahiei sau al Bulgariei, mergînd pînă la a încerca să-l detroneze pe Gheorghe Dimitrie Bibescu în favoarea sa.

Nemulțumirea profundă a lui Costache venea din faptul că, deși căsătorit cu o româncă, Luxița Racoviță, continua să fie considerat străin, prin faptul că era născut la Constantinopol, precum tatăl său, beizadeaua Grigore Suțu, căsătorit și el cu o pămînteancă, Sevastița Dudescu, sora marelui logofăt Costache Dudescu, excentricul și nesocotitul care a făcut praf imensa avere familială încercînd să impresioneze protipendada de la Paris, Viena sau Baden-Baden, pentru a-și sfîrși viața în cea mai cruntă mizerie.

Nu putem iarăși să nu menționăm în Moldova pe beizadeaua Nicolae Suțu, marele logofăt și primul nostru economist, născut și el la Constantinopol, dar care a trăit toată viața la noi, unde și-a făcut o lungă carieră sub mai mulți domnitori, însă fără a avea ambiții de domnie, deși fusese pregătit și educat în acest scop de părinții săi, Alecu vodă Suțu și doamna

Eufrosina Callimachi. Competența și patriotismul său sînt și astăzi unanim recunoscute. Din Neculai Suțu și fratele său Grigore descind ramurile Suțuleștilor moldoveni, cu Alexandru Grigore Suțu, junimistul, și fiul său Rudolf, autorul „Iașilor de odinioară”, bunicul meu. Moșu' Rudolf a fost căsătorit cu Elena, fata unui inginer francez, Jules Cazaban, care s-a căsătorit în „dulcele tîrg al Ieșilor” cu Ida Ademollo, o italiancă din Florența, ambele familii și ele împămîntenite la noi, precum Suțestii.

În recenta călătorie pe care ați făcut-o la Florența ați fost pe urmelor strămoșilor dvs. Căutările au fost fructuoase?

Stimată Doamnă, trăind în Occident de treizeci de ani, de cînd a binevoit să mă expulzeze Ceaușescu, am șansa, întrucît șansă este și nicidecum vreun merit personal, de a putea călători oriunde în lume fără a fi milionar! Florența este un oraș frumos și curat, cu comori artistice la fiecare colț de stradă, cum se spune, întrucît palatele și muzeele abundă la tot pasul. Vă spuneam că străbunica mea era florentină. Străbunicul ei patern, Luigi Ademollo, a fost un pictor milanez, stabilit la Florența și care, fără să fi fost un Rafael sau un Michelangelo, a fost totuși un pictor neoclasic destul de cunoscut la vremea sa (1764-1849). Casa lui mai există încă în Florența, iar la biserica Santa Croce se află lespedea sa funerară. Frescele sale împodobesc nenumărate palate din Florența, Siena, Lucca, Pisa, Arezzo etc., cu singura precizare că aceste săli, lucru pe care îl ignoram, nu sînt deschise publicului. Or, sejurul meu a coincis cu puntea pe care au făcut-o italienii de vineri și pînă miercuri, norocoșii, din cauza zilei de 1 Mai. Muzeele erau deschise, însă conservatorii muzeelor care trebuiau să-mi acorde autorizațiile nu lucrau, fiind plecați în week-end prelungit, poate la Paris sau la Ieși! În aceste condiții am apucat să văd ceva, dar nu tot ce îmi propusesem.

Nu pot spune că m-am dus degeaba, deoarece Toscana este superbă, iar în ultima zi am avut norocul să pot găsi bilete la concertul meu preferat, *Orfeo ed Euridice* de Gluck, dirijat de Riccardo Mutti în persoană. La acest concert m-am întîlnit cu un văr din Florența, un alt descendent al pictorului, de la care am reușit să aflu unele date care-mi lipseau și căruia i-am comunicat datele despre descendența moldovenească a străbunicii mele florentine. Inutil să vă spun că ramura Cazaban-Ademollo din Moldova era totalmente ignorată de Cazabanii și Ademolii care rămăs-

eseră în Franța și în Italia. De ce? Pentru că cei plecați nu au mai ținut legătura cu familia rămasă, din motive necunoscute mie. Astfel de cazuri se mai întîmplă și în zilele noastre, din păcate. Or, de aceea, în vara aceasta, descendenții Cazabanilor din Occident, la inițiativa verii mele Manuela Cazaban din California, o mare sufletistă, moldoveancă, se înțelege, se întîlnesc la Carcassonne cu rudele lor, Cazabanii francezi și Ademolii italieni, după o despărțire de 150 ani!

Călătoriți de plăcere sau doar pentru interese genealogice?

Am călătorit dintotdeauna din pasiune, moștenită cu siguranță de la tatăl meu, care în tinerețea sa a călătorit peste tot în lume, de la Tokyo și pînă la Nisa, unde se amuza să tragă chiar la hotelul Negresco, simplă coincidență de nume patronimic, hotel pe vremea aceea încă în vogă. Cînd au venit comuniștii, Tata a fost revocat din armată, fiind ofițer regal, dușman al poporului, pentru că luptase pe Frontul de Răsărit, și călătoriile sale s-au curmat brusc, devenind muritor de foame. Le-am continuat eu, după treizeci de ani, cu tot atîta pasiune. Dacă în aceste călătorii pot efectua și cercetări genealogice, cu atît mai bine, însă de multe ori acestea pot fi infructuoase, din cauza informațiilor eronate pe care le pot primi și care mă ghidează în căutările mele.

Cu un astfel de tată, cu strămoși materni greci, francezi și italieni la fel de „călători” și ei, era imposibil să nu mă molipsesc și eu de febra... călătoriilor. Călătoresc în medie cam de patru-cinci ori pe an, pentru că mai mult nu-mi permit, nefiind încă la pensie, și de fiecare dată abia aștept o ocazie spre a pleca către o nouă destinație. Însă, spre deosebire de un francez, eu am 27 ani întîrziere, întrucît în perioada trăită acasă nu am putut ieși niciodată din Țară, ca mai toți tinerii de vîrsta mea.

Cum a rămas figura bunicului Rudolf Suțu în amintirea familiei? Sînt povești care trec de la părinți la copii, mici anecdote care fac istoria orală a unei familii. Aveți astfel de povești despre Rudolf Suțu?

Rudolf Suțu, după cum bine știți, Doamnă Guțanu, a fost un mare iubitor al Iașilor, orașul său natal. Am apreciat de altfel dintotdeauna acest plural acordat Iașului în titlul cărții sale, *Iașii de odinioară*, asemeni Veneției lui Paul Morand, care în titlu devine *Venises*, la plural, Venețiile, cum s-ar zice, altă personalitate legată într-un fel de familia Suțu, întrucît s-

a căsătorit la Paris cu Elena Chrisovelloni-Suțu. Moartea l-a surprins pe bunicul meu la București, unde a rămas după refugiu, însă mormîntul său se află, din dorința sa, și la București, la Bellu, dar și la Iași, la Eternitatea. Din păcate, venind pe lume la un an după decesul său, eu nu l-am cunoscut decît din pioasele evocări ale familiei. Moșu' Rudolf a fost un bun român care, sătul de stupiditatea conaționalilor săi care continuau să-i considere pe Suțulești străini, greci, venetici, și-a educat copiii într-un frumos spirit românesc fără cusur. Astfel încît, deși i-a învățat latinește, nu le-a permis să învețe și elinește, o mare pierdere culturală pentru ei. Bineînțeles că copiii erau bucuroși să scape de o corvoadă, greaca fiind o limbă dificilă, însă după aceea, ca adulți, au resimțit această lipsă. Țin minte că mama mea, împreună cu sora sa Rodica, pianista, au încercat după pensionare, fără prea mult succes, să învețe corect această limbă dificilă. O rudă apropiată, principele Alexandru Mavrocordat, s-a oferit să le dea în mod amical lecții de greacă, apoi totul a fost abandonat după moartea acestuia, din lipsă de alt profesor. Rudolf Suțu stăpînea această limbă, întrucît tatăl său, Alexandru Grigore Suțu, junimistul, fiul beizadelei Grigore Alexandru Suțu, era profesor de greacă printre altele.

Acesta, o altă personalitate deosebită a ramurii noastre moldovenesti, a fost unul dintre protectorii lui Eminescu, pe care l-a și tradus în franceză, lucru cunoscut a fi de o dificultate extremă, dar a fost și un înfocat susținător al Monarhiei române, care de-abia se instaurase. De fiecare dată cînd suveranii poposeau în Iași, erau găzduiți cu toate onorurile cuvenite în casa Nataliei Mavrocordat-Suțu din strada Săulescu, unde părinții acesteia dădeau baluri și recepții de toată splendoarea și unde, în 1847, Franz Liszt l-a felicitat pe faimosul Barbu Lăutarul, pentru virtuozitatea talentului său. Suveranii erau invitați în fiecare an și la balul dat de Grigore Suțu în palatul Suțu din București, de care ați pomenit mai înainte, pe 30 ianuarie, de Sfîntul Grigore, cînd îi făceau cinstea de a-l onora cu augusta Lor prezență. Străbunicul meu era un bun pianist și chiar un talentat desenator. Ca prin minune au ajuns pînă la mine cîteva desene, dar și un panou reprezentînd stema Familiei regale, lucrare de marchetărie migălită de acesta și pe care nu a mai apucat să o ofere tînărului rege. Profesor cu dragostea vocației sale pedagogice, Alexandru Grigore Suțu era reputat a fi extrem de sever și exigent, dar încurajîndu-și în așa fel elevii și acordîndu-

le o importanță care îi determina pe aceștia să învețe de rușine, dacă nu din tragere de inimă. La o vizită inopinată a regelui la o oră de curs, acesta și-a uimit elevii invitîndu-l pe monarh să ia loc într-o bancă pînă-și termină de predat lecția, misiunea sa, după care și-a onorat suveranul așa cum se cuvenea!

Dar ca să revenim la bunicul meu, un suflet de o mare sensibilitate, am să citez un paragraf dintr-un manuscris încă nepublicat, aflat în arhiva mea: „La mormîntul meu, scrie Rudolf Suțu, să nu se oprească decît acei cu sufletul curat. Ei să nu-mi poarte niciun gînd rău. Am trecut prin viață pe un singur drum, cu o datorie mare însă: să nu las în părăsire suflete nevinovate, cari au nevoie de sprijinul celor ce le-au dat viața. Tu trecător, care-mi vei ceti numele de pe cruce, vei ști că omului dispărut, dacă a fost cît a trăit om de treabă, îi va rămîne amintirea așa. După ce, cu vremea, va fi uitat cu totul, uitarea îi va fi totuși fără cuvinte rele. Cel care însă în viață a greșit, amară îi va fi amintirea după moarte. Nici măcar cenușa, dacă-i va fi ars trupul, nu va mai găsi un colțișor nicăieri, pentru că nici vîzduhul nu va putea să primească vreun fir, atît de grea va fi pedeapsa păcătosului...”. Acesta a fost bunicul meu, Rudolf Suțu, căruia încerc aici să-i aduc un pios omagiu.

Numele pe care îl purtați este o povară?

Doamnă Guțanu, numele meu patronimic fiind Negrescu, lucrurile s-au simplificat oarecum pentru mine. Negrescu, n-o fi el un nume chiar atît de răspîndit ca Popescu sau Ionescu, dar tot un „escu” oarecare este, care-mi permitea să trec neobservat prin societate. Și-apoi timpurile se mai schimbaseră, prigoana se mai potolise, Stalin murise de mai mulți ani, iar mama mea reușise în sfîrșit să fie angajată ca traducător la un institut, de unde pînă atunci nimeni nu vroia să angajeze un „dușman de clasă”. Doar Tatăl meu, alt „dușman al poporului”, cu patalama și decorații pe care era mai bine să nu le ai pe vremea aceea, fiind obținute pe Frontul de Răsărit, cum v-am mai spus, nu reușise să iasă din condiția precară în care ajunsese, de ofițer de elită deblocat din Armată cu o pensie de mizerie, de vreo cîteva sute de lei. Și aceasta deoarece Tata, din considerente de etică militară, nu a luptat și pe celălalt front, iar apoi, după instaurarea comuniștilor la putere, a refuzat orice propunere de colaborare cu aceștia.

Indiferent de numele și faptele părinților mei, problemele mele s-au ivit în ziua în care m-am revoltat și atunci tovarășii au scotocit prin dosarele de la Cadre,

de la Securitate, și au descoperit că „puiul de năpîrcă” pe care Statul l-a crescut la sîn era fiul unor „bandiți reacționari”, și alte expresii, unele mai debile decît altele, întrucît erau lipsite de sens sau nu aveau același sens pentru toată lumea. Deci în anul 1977, inspirat de curajul lui Paul Goma, am decis să mă revolt împotriva regimului. Să întocmesc un protest, împreună cu patru tineri la fel de hotărîți și de revoltați (Dan Niță, Ioan Marinescu, Nicolae Windisch și Raymond Pănescu), să-l semnez cu numele și adresa exactă (adică nu să-l semnez „un român din România”, ceea ce era și acesta un act de curaj, dar ceva mai reținut), și să-l trimit în Lumea liberă, în Occident. Mai precis, latura mea românească s-a revoltat, căci nu cred să fi fost nici cea grecească, nici cea franceză sau italiană, dacă nu cumva s-or fi revoltat toate laolaltă, cine mai știe! Revoltîndu-mă, am comis un act, nu de curaj, ci de disperare, m-am luat de gît cu Securitatea, să vedem care pe care! Ne-am trezit cu toții condamnați la un an de muncă forțată la Canal, ceea ce aș putea califica de floare la ureche pe lîngă martiriul celor care au ispășit douăzeci de ani de detenție, dar totuși o experiență neplăcută față de miile de oameni care nu au avut niciodată de-a face în viață cu Securitatea sau cu Miliția, în fine, am fost snopiți în bătai, am făcut greva foamei, am fost torturați, dar securiștii nu au reușit să ne înfrîngă. Deci se putea și așa. Astăzi, acest lucru este o joacă, o cucerire a democrației, toată lumea protestează împotriva regimului, a guvernului, exercitîndu-și acest drept și nimănui nu i se întîmplă nimic, dar pe vremea aceea situația era puțin diferită, dacă vă mai aduceți aminte. Nu se prea protesta atunci, moda aceasta încă nu ajunsese la noi și dacă vroiai să fii în pas cu moda sau avangardist, riscai să-ți lași oasele cine știe prin ce pușcărie comunistă.

Acuma, dacă a purta numele de Suțu este o cinste sau o rușine, o plăcere sau o povară, acesta este cu totul alt aspect. Cred că fiecare se poate simți mîndru sau rușinat, indiferent de numele pe care îl poartă, doar în funcție de faptele sale, și în niciun caz nu are de ce să se fălească cu faptele altora, fie ei ascendenții săi, întrucît meritul său personal în faptele acestora este inexistent. Orice nume însă, oricare ar fi el, cu atît mai mult un nume istoric, trebuie purtat cu cinste și transmis la fel mai departe. Aceasta este o datorie.

A contat în alegerea meseriei?

În această alegere, mai puțin în cazul în care cineva are înclinații excepționale pentru o activitate oarecare, în general în familii se perpetuează o tradiție deja existentă. Toți bărbații din familia tatălui meu au fost ofițeri de carieră, lucru care nu mai putea fi luat în considerare în cazul meu, pentru că Armata își pierduse demnitatea și în plus eu nu aveam nicio înclinație pentru meseria armelor, firea mea refuzînd să accepte ideea unei autorități căreia să trebuiască să mă supun. Sînt oameni care în viață nu vor nici să comande, dar nici să fie comandați. Există însă, în familia Mamei mele, o tradiție literară, și această pasiune mi s-a transmis, spre norocul meu, întrucît nu am avut deloc aptitudini pentru o carieră științifică și cred că aș fi fost nespuse de nefericit dacă nu aș fi avut în viață o pasiune artistică.

Paris-Iași, iunie 2007

Interviu realizat de **Laura GUȚANU**

I N T E R V I U
CONVORBIRI LITERARE

PUȚURI DE LUMINĂ

Svetlana PALEOLOGU MATTA

Tema poeziei feminine la nivelul mondial este un parcurs imens și fascinant. Nu pot însă evoca decât câteva figuri europene care nu sînt totul. Occidentul a fost atras de motivele orientale și de migrațiunea lor. Mediul arab și mitul Shahrezadei, cu arta ei narativă și generativă, scapă canoanelor. Fundamental este raportul femeia – puterea cuvîntului. În cazul specific de față este raportul femeia-poezia. E vorba de o altă față a necunoscutului, dincolo de fenomenal. Dar ce e dincolo?

Gîndind la Grecia antică cu extremele ei frumuseți, poetesa Safo (sec. VII-VI a.C), emblematică și modelul unei întregi literaturi feminine, e o minune a lirismului, cu nopți înflorite și magii nemuritoare. Despre viața ei se știe puțin. Poate că nici nu a existat, totul fiind legendă. Poetul Alceu o vede cu o coroană împletită de violete. Ea trăia intens emoțional un foc sacru pentru fetele frumoase. Într-un celebru poem fața ei devenea „mai verde ca iarba” și puțin lipsea pentru a nu se simți „ca o moartă”.

Poetesă a dragostei și a imediatității, numită de Platon „a Zecea Muză”, față de poezia majestuoasă cu un fond epic ca la Homer, Safo este de o sensibilitate specific feminină, intuitivă, într-un raport magic cu arta pură. Forța ei erotică este ca și cea a „vîntului care se abate asupra stejarilor munților”. Corpul său tremura ca și stejarul în natură, dar în tensiunea sentimentului. Tensiunea este o reînoire a sa și o permanență care este și a poeziei.

Pentru filozoful italian Antonio d'Augenti două perspective diverse opun poezia masculină celei feminine. Cea feminină este generativă. De aceea foarte rară și puțină, aproape că nici nu există, dar e *sublimă*! D'Augenti o compară cu florile deșertului cu culori intense. Ele nu cresc în oaze, ci emerg din *pozzi di luce* (puțurile de lumină). Florile

deșertului sînt partea vizibilă a acestor puțuri adînci, florile hrănindu-se cu lumina lor (vezi nota).

Femeile care conform destinului lor generează copii, sînt prin natura lor generative. Asta înseamnă că ele nu scriu tratate și terorii poetice, cum o fac Poe ori Valéry. Căci ele le au deja în ele, înnăscute, aceste lucruri, și le găsesc ca pe niște buchete de flori.

Destinul feminin este întunericul, negrul minelor, care nu are nevoie de apa puțurilor ci de lumina lor. Căci femeia este atît de împiedicată în viață încît uneori se clăustrează ca Emily Dickinson, spre a citi și a scrie toată viața.

Biserica catolică nega pe vremuri femeilor de a avea suflet. Or ele îl au de o mie de ori mai mult ca bărbații. Dar femeia este de obicei redusă la funcția de reproducere, conținînd doar genital.

*

Poeta barocului francez, Louise Labé, a scris sonete pe tema amoroasă, de un intens lirism. Elanul ei idealizant este apropiat petrarchismului – fenomenul care a cuprins țările Occidentului, Franța, Germania, Anglia. Dar Petrarca cînd scrie *Chiare, fresche e dolci acque* se află în lirica masculină care „se vede”. Pe cînd lumina spiritului feminin este ceva ca și zidit în ea. Cu atît mai mult stările lirice feminine sînt „mici grădini de flori amoroase”, pline de frumusețe și cînt. Dar acest cînt lăuntric e în puternică contradicție, cum scrie Louise Labé în sonetele ei: „fericirea ei se duce și totuși durează”, ea „se usucă și înverzește”, și în același timp, prin aceeași mișcare a sufletului e „arsă” de o „nebie divină” care este desigur platoniciană.

Cît timp, spune poeta în sonetul XIV, ochii ei pot răspîndi lacrimi și mîna atinge coardele lăutei

grațioase, o dulce suferință o ține în viață. Dar când ochii ei vor seca și vocea se va rupe, atunci

„Voi ruga Moartea să înnegrească ziua mea cea mai clară”.

Versul final, de o forță lirică rară, îl face pe cititor să împărtășească o stare de zguduire pe care, fără acest vers, nu ar fi cunoscut-o probabil niciodată.

*

Trec la o altă poetă modernă, a Statelor Unite, Emily Dickinson. E un „suflet incandescent”, cum se vede poeta pe sine. Este o incandescență care nu este nici de explicat nici de analizat. Ea vine după un lung cutremur în care se revarsă, în anii poetei de vîrf, ca niște valuri violente de mari amplitudini, cuvinte stranii și extraordinare:

Eu îmi spun: Pămîntul este scurt –
Angoasa – absolută –
Numeroși cei marcați mortal
Și apoi?
(...)
Încercăm a imagina Singurătatea cea mai rea
Ca nici una niciodată văzută
O Ispășire Polară – o Precizie în Os
De apropiata atroce Moarte –

Răsfoiam Ireparabilul
Pentru a împrumuta – Dublul meu –
Un reconfort Violent surd

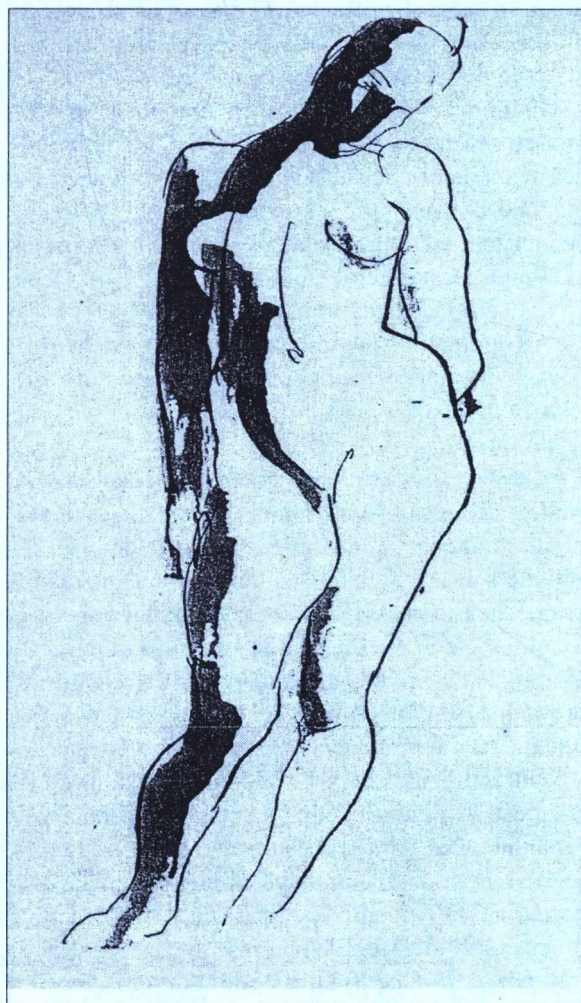
Aceste imagini tăioase, cristaline, transgresive, cu sensurile suspendate eteric, spun misterul lui Emily în reclusiunea ei voită, insulară. Totuși în casa familiei din Amhost, poeta întreține o vastă corespondență cu personalități masculine printre care și criticul Thomas Higginson. Acesta rămase la început perplex de un discurs liric care îl spe-
ria.

Contrar contemporanilor săi Poe, Melville, Whitman, Emily Dickinson este absolut necunoscută pe scena literară. A fost T.S. Eliot care a descoperit modernitatea puternică a acestei mari poete americane, cu anomalii grafice. Închisă că într-o mină de zăcămintele ascunse, ea scapă tuturor timpurilor, devenind un mit al Americii.

Poetei Emily Dickinson i se aplica poate cel mai mult metafora filozofului D'Augenti: aceea a „puțurilor de lumină” în deșert. Puritatea cristalină și ascetica laică a frumuseții versurilor ei este cea a luminii spiritului și a pasiunii ei de a scrie poezie.

Revista italiană de acum 30 de ani, cu frumosul ei titlu cvasi metaforic *Il pane e le rose* se dedică prin dialoguri și dezbateri poeziei feminine. Era o ilustrare majoră a realității și frumuseții sensibile ale lumii poetice feminine, în creativitatea ei originală și sublimă.

Nota: *Pozzi di luce* în deșert figurează în cartea scrisă în comun de Antonio d'Augenti și de Svetlana Paleologu Matta, *Racines du ciel*. E o metafizică poetică și filozofică a marilor figuri istorice și ale zăcămintelor lor nevăzute.

O ALTĂ LECTURĂ

Maria CARPOȘ

Preliminarii: un declic intertextual

În opera lui Michel Foucault, filosofia limbajului este mai pretutindeni prezentă. Poate că nu este vorba decât de un mod de a percepe, dar, din pricina acestui mod de a percepe, alegerea dintr-o multitudine de aspecte ale unei vaste problematice despre care a tratat filosoful francez devine o dificultate reală. Ca să fac delimitările necesare pentru a scrie un text ca acesta, de mică întindere, hazardul unor lecturi anterioare mi-a dat o mână de ajutor. Mărturisesc, așadar, că, deși omniprezența poate autoriza orice asociere, cel puțin în principiu, asocierea filosofiei limbajului cu arheologia cunoașterii am întâlnit-o într-o lucrare, referință clasică, scrisă de Umberto Eco¹. Datorită acestui declic intertextual, m-am decis să fac cele câteva notații din paginile următoare despre filosofia limbajului așa cum se manifestă și poate fi citită într-una din operele foucauldiane. Asemenea multor autori care au scris pe aceeași temă, filosofia limbajului, Eco se mărginește la câteva aspecte ale unui domeniu greu de cuprins și, mai ales, de adâncit într-o singură lucrare. Raportul filosofie-semiotică este examinat pornind de la cinci concepte „dominante” în orice dezbateri de factură semiotică: *semn*, *semnificant*, *metaforă*, *simbol* și *cod* (Eco, p. 4). Fiecare concept este considerat într-o dublă perspectivă, cea a istoriei și cea a lui Eco însuși, așa cum se poate vedea încă de la *Tratatul de semiotică generală* (1975) și *Lector în fabula* (1979), cu unele mici retușuri potrivit unei tehnici de operare intratextuală pe care cititorii statornici ai acestui autor o cunosc prea bine. Necesitatea și posibilitatea perspectivei istorice în demersul semiotic fuseseră introduse în programul celui de al II-lea Congres internațional de semiotică (Viena, 1979), când a fost lansat și proiectul unei istorii a semioticii. De atunci, studiile semiotice pe axa diacronică devin tot mai numeroase: autorii lor, printre care și Eco, își propuneau reconstituirea „contextelor” în care o anumită categorie se

manifestase pentru prima dată. Adepții ideii erau convinși că, procedând astfel, „numeroasele probleme ce ne tulbură încă” (Eco, p. 9) vor putea fi mai bine înțelese. Această operațiune pe verticală ne face să constatăm că multe concepte vin din diferite zone, însă filosofia este cel mai frecvent identificată ca furnizor, cea a limbajului sau cea a celor „care și-au dat seama de importanța capitală a dezbaterilor despre limbaj și despre celelalte sisteme de semne pentru a lămurii multe alte probleme, de la etică până la metafizică” (Eco, p. 10). Pentru a ajunge la o disciplină despre general, o semiotică generală, care se ocupă de categorii, de principii, „discursul filosofic nu este nici recomandabil nici urgent: el este pur și simplu constitutiv” (Eco, p. 12). Printre căile pe care se ajunge aici, Eco o semnalează pe aceea care ar putea fi calificată drept „arheologie” a conceptelor. „Fără a dori să-l supere pe Foucault” (Eco, *ibid.*), Eco se hotărăște pentru „modelul arheologic propus de Aristotel în *Metafizica*” (Eco, *ibid.*). În acest moment, printr-un efect al intertextualității, cum spuneam mai înainte, m-am gândit la *Arheologia cunoașterii* ca posibil loc de manifestare a filosofiei limbajului, cu toate că aceasta, în lucrarea respectivă, poate că nu are o legătură directă cu arheologia ca instrument de descoperire, ca o cheie ce deschide calea către cunoaștere și, valorificând ocazia, mijloc de reactualizare a metodei istorice prin sublinierea capacității, a forței sale dovedită în căutarea adevărului. Așadar, referindu-mă la cartea lui Foucault, nu vreau să las să se creadă că este vorba în ea, cu precădere, de filosofia limbajului ca arheologie, sau invers, ci doar că există aici unele considerații asupra limbajului verbal ce pot fi asimilate filosofiei limbajului, fără artificii și fără a falsifica realitatea.

Precizări/ Precauții de ordin epistemologic

Din cele spuse pînă acum, aș vrea să se rețină că, în aceste pagini, este vorba, de fapt, de rezultatele unei noi lecturi, ale unei alte lecturi a textului foucauldian, o re-lectură pe care mi-am propus-o și pe care am dorit-o ghidată de o definiție a filosofiei (limbajului) ca reflecție asupra..., asupra limbajului în cazul de față. Reflecția lui Foucault..., dar voi reveni la ea.

Doar un cuvînt despre filosofie ca reflecție. Filosofia, ca atitudine generală și metodă referitoare la cunoaștere și acțiune, determină manifestarea spiritului critic, luciditatea, evită prejudecățile, încurajează suplețea judecăților, chiar toleranța. O astfel de „atitudine” se dobîndește printr-o bună cunoaștere de sine. Drept care filosofia se poate defini ca reflecție/reflectare: în ordinea spiritului, ar fi redis-cutarea, reexaminarea, regîndirea unor lucruri, acceptarea îndoielii, eliminarea riscului de dogmatism, cu alte cuvinte, o constantă atitudine filosofică². S-ar putea deci spune că, definită ca reflecție, filosofia nu este „o cunoaștere de primul grad, ci de al doilea, o cunoaștere a cunoașterii, o știință a științei” (Vergez-Huisman, *ibid.*). O epistemologie, cum s-a spus adesea despre filosofie ca metafizică, ca *discurs despre* alte discipline (Vergez-Huisman, p. 10), care s-ar prezenta ca tot atîtea limbaje. Filosofia este așadar discursul reflexiv.

Aș vrea să precizez că unul din scopurile mele este acela de a propune o lectură dintr-o perspectivă schimbată, experiență pe care o facem cu toții, din diferite rațiuni. Nu este vorba de o manipulare a textului, lucru de altminteri perfect posibil după cum bine se știe, ci mai curînd de dovada indiscutabilă că sensul se produce în procesul lecturii, al receptării, aceasta fiind un act de producție, iar în acest sens, noua istorie/ istoriografie este un exemplu de mari dimensiuni.

O lectură ce duce către descoperiri pe care eclerajul anterior, lectura anterioară nu le făcea previzibile, cea mai importantă fiind fără îndoială aceea că fiecare autor are propria sa filosofie (a limbajului). Constatarea este în spiritul creditei cvasigenerale potrivit căreia trăsătura comună doctrinelor filosofice ar fi tocmai diversitatea lor, chiar caracterul contradictoriu, fiecare filosof, asemenea fiecărui artist care are propria manieră de a vedea și de a exprima lumea, propria *Weltanschauung*: caracteristic filosofiei ar fi așadar faptul de a nu vehicula cunoștințe precise, nimeni, în condiții de normalitate socială, nefiind obligat să le împărtășească (Vergez-Huisman, p. 5-7).

Nu există vreo filosofie pe care putem să o învățăm, nu putem învăța decît să filosofăm, scria Kant (Vergez-Huisman, p. 6).

Exerciții de reflecție

După ce am făcut aceste precizări, pe care le-am socotit indispensabile pentru o situare cît de cît corectă, să vedem cîteva reflecții sugerate de anumite fragmente, luate deloc la întîmplare, din textul lui Foucault. Amestecate cu o mulțime de alte teme, sau însoțind alte teme, întîlnim în ele considerații ce pot integra filosofia limbajului, aflate însă într-o carte al cărei scop declarat este acela de „a oferi forma coerentă a unui demers prin care se încearcă să se stabilească dimensiunile mutațiilor ce se operează în general în domeniul istoriei”, un demers „foarte imperfect” schițat în *Histoire de la folie, Naissance de la clinique, Les Mots et les Choses*³. Menționez în trecere că unele părți din *L'Archéologie* pot sta alături de textele lui Jacques Le Goff, Pierre Nora sau Paul Veyne despre „mutația epistemologică” ce s-a operat cu noua istorie.

Din considerațiile despre limbaj, le-am reținut pe cele referitoare la o anumită manifestare a acestuia, *discursul*, alegere determinată bineînțeles de locul acestui concept în dezbaterile lingvistică actuală, de implicațiile lui determinante în științele contemporane ale limbajului.

Autorul mărtusisește că a folosit „în mod sălbatic” o serie de termeni, printre ei fiind și *discursul* (Foucault, p. 44). De obicei, literatura lingvistică atribuie acestei noțiuni accepții foarte variate, „de la cele mai restrictive, pînă la cele mai largi”⁴. Din ceea ce actuala *analiză a discursului* îi datorează lui Foucault, amintesc o definiție și trei concepte operaționale, *formație discursivă*, *regulă de formație discursivă* și *practică discursivă*. Mă voi opri doar asupra unor aspecte ce pot contribui la aprecierea fecundității unei doctrine.

Foucault definește *discursul* în felul următor: „Un ansamblu de reguli anonime, întotdeauna determinate în timp și spațiu, care au definit la o anumită epocă și pentru o anumită arie socială, economică, geografică sau lingvistică, condițiile de exercitare a funcției enunțiative” (Foucault, p. 154). Aflăm din această definiție că avem de a face cu o sumă de reguli impuse de către uzul dintr-o comunitate lingvistică; aceste reguli au o dublă determinare, temporală și spațială; ele sînt definitorii pentru condițiile de funcționare a limbii în toate ipostazele. Un discurs manifestat nu se poate naște din nimic, „el se sprijină în secret pe ceva

dinainte/deja spus (Foucault, p. 36); acest „deja spus” nu poate fi identificat în ceea ce de obicei se numește manifestare lingvistică, o propoziție, o frază, „deja rostită, un text deja scris”; este ceea ce Foucault numește un „niciodată spus, un discurs fără corp, o voce tăcută ca o respirație, o scriitură care nu este decât amprenta propriei urme” (Foucault, *ibid.*). Este foarte frumos spus, recunoaștem, dar să vedem și dacă este adevărat că „acest ne-spus” este o „prezență represivă” în discursul manifestat, dacă el „minează/ sapă din interior” (Foucault, p. 37) tot ce ajunge să fie spus. Este necesar să se țină seama de aceasta, ca de niște adevărate „forme prealabile de continuitate”, deși „legitimitatea lor” trebuie „numaidecât verificată” (Foucault, p. 38). Presiunii aceluși „ne-spus” i se adaugă presiunea istoriei, cu variabilele sale.

Discurs manifestat este știința, este opera unui autor, sînt operele literare, producțiile verbale de orice natură, enunțurile efective, produse în circumstanțe proprii fiecăruia. Pentru a fi analizate, este nevoie de un material, „o populație de evenimente ce va fi considerată în „neutralitatea ei primară”, în spațiul „discursului în general” (Foucault, *ibid.*). De aici, evident, rezultă proiectul de descriere a *evenimentelor discursive* „ca orizont pentru căutarea unităților ce se formează aici” (Foucault, p. 39). Problema, legitimă, care apare este cea a diferenței dintre *această descriere* și *analiza limbii*, problemă pe care Foucault o rezolvă precizînd diferența dintre *limbă* – „un sistem pentru enunțuri posibile: un ansamblu finit de reguli care autorizează un număr infinit de performanțe” (Foucault, *ibid.*) – și *cîmp de evenimente discursive* – „ansamblul finit și limitat acum doar de niște secvențe lingvistice deja formulate” (Foucault, *ibid.*). Analiza limbii caută întotdeauna să recunoască regulile care au făcut posibilă construirea „unui fapt de discurs oarecare”, pe cîtă vreme descrierea evenimentelor discursive caută să afle cum a apărut un anumit enunț și nici-un altul în locul său (Foucault, *ibid.*).

Propunîndu-și „cunoașterea enunțului în limitarea și singularitatea producerii sale” (Foucault, p. 40), într-un context strict precizat, analiza cîmpului discursiv este orientată mai curînd pragmatic, iar particularitatea ei s-ar putea afla în întrebarea formulată de Foucault astfel: „ce înseamnă această existență singulară care iese la lumină în ceea ce se spune – și nicăieri altundeva?” (Foucault, *ibid.*).

Rezumînd, *cîmpul evenimentelor discursive* coincide cu *cîmpul științelor umaniste*, dar numai din rațiuni ce țin de evidență: evenimentele discursive, în

aceste domenii, par mai bine legate unele de altele, legăturile pot fi mai bine descifrate decât în oricare alte științe (Foucault, p. 42). Însă acesta nu este decât „un privilegiu de plecare”, deoarece, pe de o parte, analiza evenimentelor discursive nu se limitează la atît și, pe de altă parte, delimitarea acestui domeniu nu poate fi „considerată ca definitivă, nici absolut valabilă” (Foucault, p. 42). N-ar fi așadar vorba decât de o primă aproximare, o manifestare a prudenței cercetătorului, conștient că va avea de înfruntat obstacole.

Analiza evenimentelor discursive are în vedere discontinuu, toate formele acestuia, printre care, evident, limbajul, poate chiar în primul rînd. Însă enunțurile, oricît de diferite ar fi ele, oricît de dispersate în timp, „alcătuiesc un ansamblu dacă se referă la un același obiect” (Foucault, p. 45), formează deci niște continuități, concretizînd astfel o aspirație către unitate, către convergență.

Această căutare a unității deschide alte căi de cercetare, alte ipoteze: avînd în vedere dificultatea de a găsi criteriile unității în fiecare discurs – științific, în general, și cel al medicinei, de exemplu –, constituirea unui *grup* de enunțuri ar putea să se bazeze pe „sistemul de concepte permanente și coerente aflate în joc” (Foucault, p. 48). Un exemplu este oferit de analiza limbajului și a faptelor gramaticale care, de la *Gramatica de la Port Royal* (1660) și pînă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, are la bază „un anumit număr de concepte al căror conținut și întrebuintare erau definite o dată pentru totdeauna: conceptul de *judecată*, definit ca fiind forma generală și normativă a oricărei fraze, conceptele de *subiect* și de *atribut* adunate în categoria mai generală a *numelui*, conceptul de *verb* folosit ca echivalent al celui de *copulă logică*, conceptul de *cuvînt* definit ca semn al unei reprezentări etc. (Foucault, p. 48-49). Cu ajutorul acestor sisteme de concepte s-ar putea reconstitui „arhitectura conceptuală a gramaticii clasice”. Însă operațiunea are limite. Faptul este constatat de îndată ce apar noi concepte; unele pot fi derivate din cele existente, există însă altele, eterogene, chiar incompatibile cu ele. În aceste condiții, se pune întrebarea dacă nu cumva coerența gramaticii nu este decât aparentă, falsă, iluzorie. Ideea unității nu trebuie totuși părăsită, ea poate fi căutată „nu în coerența conceptelor, ci în apariția lor simultană sau succesivă, în diferența dintre ele, în distanța ce le desparte și eventual în incompatibilitatea lor” (Foucault, p. 49). Ar fi deci vorba de schimbarea criteriilor, chiar de o adevărată răsturnare de optică, deoarece arhitectura, care, inițial, trebuia să se bazeze

pe general, caută acum sprijin în manifestarea particulară, „apariția și dispersarea” conceptelor (Foucault, *ibid.*).

O știință este un discurs, „o familie de enunțuri”, formulă care, pentru o clipă, m-a dus cu gândul la Wittgenstein; la Foucault, ea traduce un soi de obsesie a unității: filosoful se întreabă „pe ce își pot întemeia unitatea aceste familii de enunțuri” (Foucault, p. 52) cărora noi ne-am obișnuit să le dăm nume ca *medicina*, *economia*, *gramatica*? Ce duce la unitatea fiecăreia din aceste familii? Un anumit *stil*, un anumit caracter constant al enunțării? (Foucault, p. 47).

Căutarea unității prin descrierea dispersărilor ar duce la descrierea *sistemelor de dispersare*. Foucault reia ideea într-o formulă ceva mai amplă: „Cînd vom putea descrie, într-un anumit număr de enunțuri, un astfel de sistem de dispersare, cînd, printre obiecte, tipurile de enunțare, concepte, alegerile tematice, vom putea defini o regularitate (o ordine, corelații, poziții și funcționări, transformări), atunci vom spune, prin convenție, că avem de-a face cu o *formație discursivă*” (Foucault, p. 53). Formațiile discursive respectă anumite *reguli*, care sînt „condiții de existență (dar, totodată, reguli de coexistență, de menținere, de modificare și de dispariție)” (Foucault, *ibid.*).

Foucault își precizează astfel domeniul supus cercetării și noțiunile „ce trebuie puse la încercare” (Foucault, *ibid.*). Analiza lui vrea să se mențină la nivelul discursului și să elimine din acesta, în mod deliberat, cuvintele și lucrurile, adică descrierea vocabularului și a referentului. (Foucault, p. 66). Cercetarea sa, o dată încheiată, trebuia să poată arăta că „discursurile”, ascultate sau citite sub formă de text, „nu sînt, așa cum ne-am putea aștepta, pur și simplu o împletire de lucruri și de cuvinte (...), ansambluri de semne (de elemente semnificative ce trimit la conținuturi și la reprezentări), ci (...) practici care formează sistematic obiectele despre care vorbesc” (Foucault, p. 67). Natura semiotică a discursului nu este pusă la îndoială, discursul este alcătuit din semne, incontestabil, însă aceste semne nu se limitează la funcția de desemnare. Ele fac ceva mai mult, iar „acest *mai mult* le face ireductibile la limbă și la vorbire. Tocmai acest ‘mai mult’ trebuie descris” (Foucault, *ibid.*).

Astfel s-ar prezenta, în linii mari, proiectul și scopul analizei discursului în viziune foucauldiană potrivit elementelor deduse din Arheologia cunoașterii. Riscurile sînt previzibile, par chiar considerabile, iar criticile din partea unor reprezentanți ai *analizei discursului* sînt, uneori, destul de severe⁵. Este drept că

Foucault, „pentru primele reperaje”, s-a orientat doar după intuiție, după gradul de familiarizare cu unele formațiuni discursive – medicină, gramatică etc. –, mai mult chiar, el nu a dat garanții pentru valoarea științifică a rezultatelor. Calea filosofului! Regală sau nu prea, nimeni nu este obligat s-o adopte. Dar oricare ar fi receptarea ei, opera lui Michel Foucault rămîne un imens obiect de cunoaștere. Citite, re-citite, eventual cu instrumentele „arheologului”, textele își dezvăluie treptat inepuizabila bogăție.

Note:

1. Umberto Eco, *Sémiotique et philosophie du langage*, Paris, Presses Universitaires de France, 1988, éd. orig. 1984.
2. André Vergez et Denis Huisman, *Cours de philosophie*, Paris, Editions Nathan, 1990, p. 7.
3. Michel Foucault, *L'Archéologie du savoir*, Paris, Gallimard, 1972, p. 25.
4. Dominique Maingueneau, *Genèse du discours*, Bruxelles, Pierre Mardaga, 1984, p. 5.
5. A se vedea, de exemplu, Dominique Maingueneau în *Dictionnaire d'analyse du discours*, Paris, Seuil, 2002.

AMORALITATEA HAZARDULUI

Gheorghe GRIGURCU

*

Deplina amoralitate a hazardului, care nu o dată se comportă cu tine ca un tâlhar.

*

Acele gânduri prea largi în care viața țopăie aidoma unui copil înveșmîntat în cămașa unui adult.

*

Cartea ca făptură vie. Senzația de deces ce ți-o dă o carte pe care tocmai ai terminat-o de citit.

*

Cruzimea: cea mai abjectă indiscreție a firii omenești, de regulă disimulată.

*

Fără puțină afectare, nu există adevăr estetic.

*

Travaliul inaparent al inactivității: „Există și un mod laborios de a nu face nimic” (Amiel).

*

Sănătatea autentică este o stare de inconștiență, asemănătoare somnului și morții. Ciudat, dar ea răspunde setei noastre de neființă.

*

Nerăbdarea: o intoleranță în raport cu timpul, conținînd în sine, ca orice intoleranță, germenul crimei.

*

Inteligența trăiește în afara trupului, exsanguă precum o fantomă. De aci pornirea ei împotriva sensibilității și a produselor acesteia.

*

Există o obediență pură, angelică, ce, grație fundamentului său original, exclude raportul impur dintre putere și vasalitate. Obediența în fața Totului. „Inocența unei ființe înseamnă adaptarea absolută la universul în care trăiește” (Giraudoux).

*

Teoretic, prin creația sa, artistul ucide tot ce nu poate imita.

*

Cel mai simplu (și probabil cel mai eficient) mijloc de-a transcende locul comun e cel de a glumi pe seama lui.

*

A-ți folosi suferința ca un pretext de vanitate e o aberație. Căci suferința e, prin natura ei, umilintă.

*

Copleșitoarea platitudine a senzaționalului care ne asaltează pe toate căile. Nu e decît o caricatură jalnică a *uimirii* pe care se cade să ne-o provoace creația, *noul* său simildivin.

*

Imposibilitatea, de la un punct, de a urmări întocmai un model, deși pare atît de simplu. Nu mai poți nici măcar pastșa. Ești condamnat să scrii ca tine însuși, cu toate cusururile tale.

*

Numai Dumnezeu a creat din pură generozitate. Omul creează în contul unor distrugeri.

*

Una din cele mai tonice propoziții emise vreodată: „disperarea e mai amăgitoare decît speranța” (Vauvenargues).

*

A trăi pozitiv: nu a realiza, ci a transcende viitorul.

*

Ispită: cea de-a opune un neadevăr altui neadevăr.

*

Limpezimea dimineții, precum cea a unei lacrimi fericite.

*

Marginalizat nu doar în raport cu societatea, ci și cu tine însuși.

*

Metoda nu poate fi opusă delirului, atîta timp cît se înregistrează un delir al metodei. Nebunii și ideologii excelează într-însa.

POEZIA DE DUPĂ POEZIE

EMILIAN GALAICU-PĂUN

Constantin CIOPRAGA

Dezinvolt, franc, eruptiv, tânărul Emilian Galaicu-Păun se delimita acum două decenii de poezia basarabească curentă, manifestându-se spectaculos ca poet de ruptură, neliniștit, singular și provocator. Într-un eseu incitant, *Poezia de după poezie*, aut prezându-se drept „alchimist postmodern”, el intra impetuos în miezul dezbaterilor, reclamând re-substanțializarea conceptului de poezie, în funcție de orientările în curs. „Ar fi o mare greșală să se creadă că achizițiile *poeziei de după poezie* – conștiința parodică a textului, conștiința ironică a realului, asumarea corporalității umane, asumarea culturală a civilizației postindustriale, însușirea formelor panlingvistice și transliterare ale neoavangardismului Europei anilor '60-'70, luciditatea elaborării textuale, enciclopedismul, eclecticismul, conștiința critică, antimimetismul, democratizarea discursului, ludicul, textul (cu toate derivațiile posibile, de la «pretext» la «context», «intertextualism» la «text în text», «antropocentrismul nemărginit», retorica *beat*, psiheismul etc. – nu i-au costat nimic pe autorii acesteia”.

Se configurează aici, cvasi-analitic, însemnele și fenomenologia postmodernismului, acesta încorporând și dezvoltând tendințe catalitice preexistente. Interesează, potrivit practicii generalizate, proiecția în *increat* (miraj milenar!), saltul din relativ în absolut și, concomitent, competiția dintre centralismul antropologic și elanul universalist. Opțiunea lui Emilian Galaicu-Păun e totală. Balansînd între egotism și non-Eu, el pare adesea un proroc în stare de gnoză, explorator printre antinomial, cu rarissime momente de calm interior: «încotro?/ nici nu mă-ntreba, hai și-om cînta mai bine/ trenule, mașina mică, unde-l duci pe Ionică” (*Subte-Rana strigătoare la cer*). Limitei i se suprapune un expansionist semeț: „liberi de a fi tot, ne-am smuls, ne-am despărțit/ (...) liberi de-a fi tot, rămîi – ne-aduni/ ultima indivizibilă constantă” (*ultima indivizibilă celulă-a-noastră-marea*).

Într-o privință, postmodernul de la Chișinău e un bovaric, un imaginant, un oniric nutrindu-se cu iluzii, de unde diversitatea orizonturilor și măștilor, elementele de coloratură și note de ceremonial baroc. O cultură bine întreținută îi înlesnește trasee în filosofie, în miturile Heladei și în mentalități extrem-orientale pînă la chinezescul Dao; spațializantul se mișcă fictiv în planetar și în cosmologie; trece, sigur de sine, de la texte biblice la *Coran* ori la hinduism, participă la o *misă neagră* și rătăcește prin *codri de simboluri* (vechile *forêts de symboles* din *Correspondances* – la Baudelaire). Îl întîlnim, asemenea lui Dante, pe „cărarea pierdută” – clamîndu-și deruta: „yin – la stînga, yan – la dreapta” (și *m-oi duce (m-or duce)*...

Interferențele complementare dintre Yin și Yang – menționate în *Cartea despre Dao și Putere* – conferă sens cunoașterii subiective, stimulînd totodată ascensiunea spirituală... Un Dao al Pămîntului, ni se spune, tinde spre un Dao al Cerului. Pe de altă parte, neliniști în modul unui Blaga, divulgate patetic, informează despre îndoieli, despre obsesii și așteptări; fie aventuri interioare, fie halucinații galactice, toate eșuează în mîhnire. Colajul cuprinde de toate.

Poezia însăși, miraj transverbal, e totuna cu *frumoasa fără corp* eminesciană; orice încercare de a pune în ecuație mirajul se sustrage, așadar, convențiilor verbale. Poeții lucrează totuși cu himere, obiectul imaginarii lor vizînd nespulș ori nebănuitul:

gest alb: nefăcutul – juma nenăscut juma mort – gest răs-toarnă călimara. cerneala vărsată se-ntinde pe pagină nu-și află locul/ își frînge genunchii la gură se-adună și-n cele din urmă/ se ridică-n picioare ca o statuie din lemn de eben cumpărată din Madagascar și din care coboară manechinul naomi (...) poezia-i ca moartea în patul de nuntă și nașterea-n patul de moarte!

Pe marginea unui verset biblic, se profilează un chip de femeie în *aeternum*, motiv de interludiu erotic despre „cea-ce-n-are-făptură” (*Eva-n tei*). Complementar, în *marea răs Tignire*, „ecuația trupului se confruntă cu prescripțiile sacralului. Sugestii melopeice din *Miorița* sînt caracteristice tonului idealizant din *fința-mpletită din coarde vocale*.

Frazarea frecvent supraîncărcată, accentuat cerebrală, gramatica textului bătînd spre ermetic, grafisme personalizate (de genul „răsTignire” ori „subteRana”), inserții din diverse limbi și altele ca acestea – specific postmoderniste – acuză un anumit manierism. Prea mult imbfoglio! Torente verbale – în notă neo-avangardistă!: „pururea abece-dor mă doare/ singura mea formă, singura mea viață –/ neputințe pluricelulare/ de părinte, carpen, lup, verdeață./ de iubită, de-al tău frate geamăn./ de cioban, mesie, ghilotină./ de vieru, mioriță, geam în/spre europa, joseph K., de violină/ de 1907 (o mie nouă sute șapte),/ «unsprezece elegii», de porc de cîine/ de-a-ncerca oricare altă moarte/ dacă nu te strînge, dacă-ți vine,/ de lehuță, abator, icar, de vini/ prea reale, fatumul înfrîngerii” (*numai trupu-i fermecat de vale-a plîngerii*). Discursul în sacade amintește de *vorticismul* poetic britanic – de la romanicul *vortex*, în franceză *vertige*, în română *vîrtej*. Avem mărturia poetului că, între „tehnica poetică a reducerii (a decantării, a simplificării etc.)”

și cea „a acumulării”, opțiunea sa merge spre a doua. Explicație: „Prima riscă, în extremis, să fie un fel de ecuație model a scăderii, a doua a adunării... De fapt, m-ar interesa un fel de simbioză a acestor două tehnici, aș numi-o tehnica evantaiului: acumulezi maximum de imagini într-un spațiu-membrană, pe care – a doua operație – la un moment dat – îl comprimi” (*Jurnal*).

Senzorialul Emilian Galaicu-Păun (un febricitant arzînd în flăcări) e dublat de un cogitativ, perceptiv și reflexiv, vizionar cu gesturi teatrale, parodice, convins că totul a fost spus și refractar stagnării el înțelege să construiască de unul singur, suveran, în postură de modern. Îl tentează referenți cu rezonanțe transmundane. Repere fizice ambientale și pulsioni interioare, reacții la nivele contrastive se învălmășesc: „Ies în oraș să fiu singur”. Vrea să priceapă „vorbia gestuală a munților” (*Gesturi*). Între abisal și transcendență, între moarte și renaștere, textul se construiește din încrucișări ciudate. La Emilian Galaicu-Păun, abisul se numește hău; o *Leviție deasupra hăului*, prilej de reflecție tragică, are consonanțe cu *Infernul* dantesco; același vers endecasilabic:

acolo strigătu-mi consumă spații
viscoase de angoase reci de frică
acolo-n țara liniilor de forță
de unde-mi trag ființa unde hăul
se cascadează unde-apuc de spada goală
să las măcar o singură singură
amprentă digitală care strigă!

Acest *strigăt* deasupra hăului reia, analog, disperatul *Schrei* expresionist, tipăt existențial. Dar este Emilian Galaicu-Păun un tragic?, un iremediabil învins? Poziția sa geometrică sfîrșește într-o iluzorie distanțare spațială într-un *dincolo* vag (cunoscutul *au delà* al simboliştilor francezi); orizont de așteptare fictiv, tărim compensator, neutralizant. Trimiteri la „vechii greci”, la evangheliști, la Spinoza, la Nietzsche, la alții, converg tipic (*expressis verbis*) în ideea de „feroare raționalistă”. Reiterate ecouri biblice, insistenta prezență a morții, sublimarea înalt-existențială a clipei – toate – intră în paradigma Eului întrebător. Mișcării neliniștite în concretul imediat îi corespunde simetric nostalgia unei zăriști mîntuitoare. Toate acestea au tangențe cu simbolicul Sisif al lui Camus, etalon al obstinației împotriva destinului.

În registru bonom-ironic se desfășoară alegoria *Cel bătut îl duce pe Cel nebătut* (1994), în esență o parabolă, un scenariu cu aluzii la istoria recentă, dar și o meditație sobră, în cheie filosofică, despre absurd. Se operează cu metafore simbolice; se formulează idei cu impact depresiv, general uman. Poetul, un Anton Pann modern, de o mobilitate mentală seducătoare, imprimă textului elevație și ritm; adnotările la actualitate convin oricărui timp; Eul scrutător se privește în oglindă, iar acolo vede pe alții: „eu sînt tu tu ești eu: cine moare”, „eu sînt eu tu ești tu: cine-nvie?... eu sînt fratele meu *cainbel*: mai singur ca dînsul nu-i nimeni el este cu-un ochi de sînge – cu unui de focel-de-stînge-pe-ochiul-de-foc”. Altundeva, în *Ch-ău* (abreviere a toposului Chișinău) starea de reclusiune sufocă: „Ch-ău

oraș de întuneric/ oraș ebonită (...) Ch-ău nimb negru”... Atitudinea polemică e motivată lateral: „Eu unul am scris poemul *Ch-ău* cu senzația că efectuez o operație de deratizare a urbei ca membru al unei echipe de deratizări” (*Poezia de după poezie*). Caracteristic galaichian în totul, poemul *Vaca* dezvăluie modul de reglare a textului care, deși aparent ludic și ramificat, devine un instrument identitar și o eboșă filosofică. Întrebări de tipul „de ce-s?” și de ce-s?”, aluzii la precursori (Eminescu, Cehov), trimiteri la religii tibetane, la Evanghelia de la Ioan ori la nume deconspirate într-un post-scriptum (Paul Celan, Osip Mandelstam, Paul Goma și alții) – sînt niște indicatori cu reverberații în abisul poetului. Conotații repezi, în trombă, polisemantisme și nuanțe doloriste vizează ambianța de gulag multiform. Vaca „legată cu funia mu” e o emblemă; „trag aer de Gherla în piept – spațiul nu e decît diafragma între timpul prezent și trecut”. Vizionarul anunță „un vers fără de capăt precum paralela/ de 66°33 latitudine Nord înconjoară poemul de jur împrejur”.

La treizeci și cinci de ani, poetul nu pune temei atît pe literaritate cît pe așezarea în sensurile originare ale cuvîntului, pe absolutitatea cunoașterii; în *Yin Teme* (1999) procesul de inițiere metafizică, de inserție simpatetică dincolo de limbaj, într-o muzică exorcizantă, certifică excelența unui poet de mare inventivitate ideatică și expresivă. Aventura lui e a unui vraci știutor și tandru, prins între sub-realitate și supra-realitate, și tatonînd cu perseverență adevărul doar bănuie. Scriitura e, în acest caz, viziune panicată, cîmp de bătaie, demers grav și patetic în care condiția umană își caută arhetipul. Ajungi la revelații nu numai prin mijlocirea normelor strict organizate, dar și lăsîndu-te în voia iluminărilor din Mandala – acesta e mesajul.

Unui titlu desprins din Neculce – *Carte nu știe, ce numai iscălitura învățase de o făcă* – îi urmează o micro-lecție de po(i)etică:

„într-o zi-l îngropam pe un confrate cînd am auzit niște sunete ca ale vocii/ lui emil cioran din *exerciții de admirație*”: am suprimat

adjectivele: „să adîncești săpătura-n cuvînt a rînjit profesorul de morfologie prin cumul gropar, cu un rînd de hîrlețe în plus decît cum/ cere norma doar pentru ca sensu-ngropat în cuvînt să rămînă nepătruns de prostime și ploi cît mai mult timp posibil dar tu ucenicul meu astăzi cînd duci la ureche cuvîntul și-l scuturi ca pe o cutie/ de chibrituri tu cîte-nțelesuri în liniștea lui de mormînt deslușești?

Se detaliază astfel metoda poetului, practicant al unui limbaj alert, dens, elaborat. La masa de scris, lucidul, raționalistul, ludicul valorifică ingenios materialul lexical, deși nu o dată textualistul se lasă dus de viitură. A gestiona cu aplomb resursele cuvîntului potrivit, a depăși programatic limitele și canoanele, a opera cu filosofeme dar și cu efuziuni controlate – nu e dat oricui. Virtuozitatea prozodică e a unui *diable du style*. Nu doar în literatura dintre Prut și Nistru, ci în integralitatea poeziei românești de astăzi, autorul lui *Yin Teme* e un creator de prim-plan, un performant al unei lirici ideizate.

CULTURĂ ȘI DEVOȚIUNE SPIRITUALĂ LA PUTNA

Alexandru ZUB

Stinsă din viață pe 5 mai 2006, la o vîrstă patriarhală, după ce trecuse la monahism sub numele de Benedicta, profesoara Zoe Dumitrescu-Bușulenga a lăsat o moștenire susceptibilă de îndelungi și multiple puneri în valoare. Mănăstirea Putna, unde și-a găsit locul de veci, conform dorinței sale ultime, a pus de atunci în operă mai multe inițiative demne de un interes mai larg.

Cîțiva discipoli, în frunte cu ambasadorul Dan Hăulică, au creat numaidecît un așezămînt pe măsură, *Fundația Credință și Creație Acad. Zoe Dumitrescu-Bușulenga / Maica Benedicta*, cu sediul la Mănăstirea Putna, al cărei stareț, arhimandritul Melchisedec Velnic, s-a vădit infatigabil și în acest caz.

Primul colocviu, *Tradiție spirituală românească și deschidere spre universal*, a avut loc la 18-20 august 2007, iar comunicările și discuțiile aferente s-au tipărit deja în *Caietele de la Putna* (I, 2008, 1), publicație ce promise să fie un reper însemnat în cultura română. Începînd cu aspectul grafic și ilustrațiile, totul impresionează plăcut în acest volum. Un text autograf, *Dorința ultimă*, în care „monahia Benedicta Zoe-Bușulenga” dispunea, la 3 noiembrie 2004, să fie înmormîntată la mănăstirea Putna, dacă se va întîmpla să moară în Moldova. A fost să fie așa, iar acest fapt e plin de consecințe pentru slăvita ctitorie ștefaniană. O probează deja *Caietele de la Putna*, în care întîlnim subtile analize despre conceptul de *inteligență ca har și îndatorire*, despre epifaniile cugetului (Dan Hăulică), despre *național și universal* (Eugen Simion), despre *alteritatea benefică* (subsemnatul), despre *literatura parenetică bizantină* (Nicolae-Șerban Tanașoca), despre cultura română în scrisul profesoarei (Constantin Ciopraga), despre posteritatea acesteia (Grigore Ilisei) etc.

O echipă de teleaști, condusă de Grigore Ilisei, a și fixat pentru micul ecran unele secvențe din timpul lucrărilor, cu inserții semnificative din activitatea distinselor personalități.

Al doilea colocviu, orchestrat cu egală grijă, îmbinînd elanul cognitiv cu devoțiunea spirituală, a avut loc în

același spațiu generos, la 20-22 august 2008. Tema reuniunii, la fel de generoasă, *Epoca noastră, tensiunea etic-estetic*, voia să însemne o continuare a reflecției despre lumea în care trăim, pe linia conturată chiar de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, atunci cînd se recunoștea obsedată de „nevoia înălțării către cele de sus”, cînd făcea din Eminescu zeul suprem al devenirii noastre sau cînd își prevenea contemporanii asupra direcției greșite în care se lasă prinși. „Drama care abia a început este mai cu seamă a popoarelor mici, cu frumoase identități culturale și care, puse în fața unei așa-zise superculturi globale, încep a pierde treptat prețioasele valori ale istoriei și culturii proprii și aleargă după mode și modele străine ale ființei lor”, observa Maica Benedicta, vîndu-se atentă la realități și în izolarea ei monahală. Este una din ideile la care s-au referit numeroși intervenienți, sub diverse aspecte și pornind în ansamblu de la creația profesoarei omagiate.

Ideile demne de pus în discuție au fost sugerate din capul locului de acad. Dan Hăulică, președintele de onoare al Asociației Internaționale a Criticilor de Artă: „Despre moralitatea istoriei. Etică și sapiență. Între Orient și Occident. Paradigmele frumosului. Zoe Dumitrescu-Bușulenga: paideia în modelele contemporane. Inerența etică a frumosului. Ecumenismul imaginarului. Etică și profeție. Cîmpul de inducție al bunătății. Fascinația răului. Anarhism moral și modernitate. Etică și glossolalie. Etica și ideea națională. Strategiile iertării. Relativitate și verticalism etic. Parada eros-ului contemporan. Toleranță și datorie morală. Neutralitatea culpabilă. «Politically correct». Fanatismul și ipocriziile «comunității internaționale». «Speranța, ancoră a credinței». «Cerulea, patria noastră cea adevărată»”. Ghilimelele indică sintagme extrase din opera pusă în discuție, alături de altele cu care Zoe Dumitrescu-Bușulenga a inițiat un dialog productiv.

Personal, am căutat a sistematiza cîteva reflecții despre *Moralitatea istoriei și deontologia istoricului*, pe fondul unei dispute ce divizează demult breasla, sporind efectele pernicioase ale relativismului actual.

Profesioniștii care se iau în serios știu să răspundă la asemenea provocări.

Firește, un colocviu cu o temă atât de complexă, dezbătut timp de trei zile, nu poate fi rezumat aici. Lucrările vor fi tipărite în *Caietele de la Putna* (I, 2), prin grija aceleiași echipe, asigurându-se astfel o mai amplă difuziune a ideilor și temelor respective. Noua reușită și volumele tematice scoase pînă acum sau preconizate să apară constituie o vastă operație de restituire, una rar întâlnită în epoca noastră.

Este, în același timp, un efort masiv de cunoaștere a istoriei culturii, în sensul cel mai larg și mai temeinic, pe seama unui comparatism ce ține cont de noile achiziții ale lumii contemporane. *Valori și echivalențe umaniste* (1973), *Sofocle și condiția umană* (1974), *Renașterea, umanismul și destinul artelor* (1975), iată numai cîteva inițiative cărțurărești din faza ce a impus-o pe autoare în lumea academică. Le-au urmat altele, precum *Periplu umanistic* (1979), *Itinerarii prin cultură* (1972), *Itinerar cultural european* (2001), titluri semnificative pentru impozantul său proiect istorico-cultural, proiect în care știința și artile se regăsesc într-un dialog fecund, iar cultura națională își află locul legitim în cultura lumii.

Să amintim aici, cu titlu informativ, noile texte puse acum la îndemîna celor interesați: *Interviu cu academician Zoe Dumitrescu-Bușulenga*, Radio România Cultural, 2005 (consemnat de Teodora Stanciu); Elis Râpeanu, *Lumină din lumină... Marea Profesoară Zoe Dumitrescu-Bușulenga*, Ploiești, 2007; *Caietul de la Văratec. Convorbiri și cuvinte de folos*, București, 2007; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Locuri de epifanie de la Putna la Văratec. Mărturisiri testamentare*, Mănăstirea Putna, 2008; *Cuvinte către tineri*, Mănăstirea Putna, 2008.

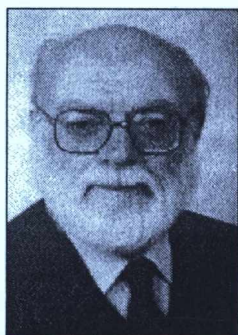
La volumul anterior de *Portrete* (2002), devoții profesoarei adaugă încă unul, *Contemporanii mei – portrete* (2008), cu o densă și utilă postfață de Valeriu Râpeanu, urmată de *Cuvîntul editorului*, Elena Docsănescu, din care cităm rezumativ: „Cartea cuprinde o galerie de portrete ale unor personalități din viața culturală, artistică, teologică, științifică, din țară și străinătate, vrednice de luare aminte și care pot sluji de modele pentru generațiile de astăzi. Amintirile profesoarei, scriitoarei, eseistei Zoe Dumitrescu-Bușulenga se întind pe parcursul a mai bine de jumătate de secol“. O explicație preambulară deschide prețiosul volum, una ieșită din nevoia de a mărturisi, pe cont propriu, „ce înseamnă a te socoti și mai ales a te simți verigă în acel lanț de deveniri determinate care se numește cultura națională“. O suită de întrebări consonante așează de la început autoarea pe linia unei stări de spirit, „care te leagă de un spațiu și un timp anume în așa fel încît să-ți crească rădăcini de nes-

mults împrejur, făcîndu-te plantă a unui ținut, adăpăta din sevele lui și împodobindu-l în cele din urmă cu frumusețe și adevăr“. De unde concluzia că „apartenența noastră la o matcă de spiritualitate“ constituie marea problemă, ineluctabilă pentru individ ca și pentru națiuni, iar răspunsul implică numaidecît „miturile fondatoare“, în sensul propus și de Mircea Eliade. În acest spirit i-a portretizat pe George Enescu, Constantin Brîncuși, Nicolae Iorga, Lucian Blaga, Mircea Eliade, Mihail Sadoveanu, Gala Galaction, Părintele Dumitru Stăniloae, Patriarhul Teoctist, Vasile Voiculescu, Alexandru Rosetti, Tudor Vianu, George Călinescu, Gheorghe Brătianu ș.a., în ansamblu peste patruzeci de efigii memorabile, din care am amintit e.g. numai cîteva, destule însă pentru a sugera diversitatea, amplitudinea, conexiunile dintre spațiul artistic și „umanioare“. S-a putut vedea, cu temei, în această suită de evocări, „una dintre cele mai împlinite și mai elevate expresii ale culturii românești din ultimele două decenii, prin expresia stilistică de o mare rigoare, prin substanța intelectuală“, însușiri prezente și în restul operei, după cum ne asigură analistul din postfața volumului.

La ultima sesiune, a luat parte stimulativ și un coetaneu al comemoratei, Dumitru Vatamaniuc, eruditul bibliograf de mari personalități și editor eminent al operei eminesciene. E un semn de continuitate benefică în efortul cognitiv și o „provocare“ pentru noile generații.

Profitul științific și spiritual rezultat din reuniunile de la Putna, în jurul operei produse de profesoara Zoe Dumitrescu-Bușulenga, se arată deja substanțial, iar proiectele conturate de curînd, pe linia unei restituții cît mai depline, definesc aceeași atitudine creatoare.

ARDELEANUL IULIU MANIU ȘI BASARABEANUL CONSTANTIN STERE: DOUĂ DESTINE ROMÂNEȘTI

Nicolae STROESCU STÎNIȘOARĂ

München, 5 august, 2008

ÎNTRĂZĂRIRI

În biblioteca, pe care întârzii să o ordonez cum se cuvine, mi-a căzut în mână, întâmplător sau nu, o carte uitată, *File de Istorie*, de Nicolae Carandino, apărută în Statele Unite, în 1987. Autorul o introduce în felul următor: „Dedic această carte Partidului Național Țărănesc și membrilor săi, care s-au jertfit pentru apărarea democrației, independenței și libertății României”. La vremea apariției, cartea a suscitat, în Țară și în străinătate, critici și suspiciuni, nu în privința autorului sau a conținutului, ci a editorului din Statele Unite, Dean Milhovan-Mitu, în a cărei prefață, de altfel, simpatiile pentru regimul din România și împunsăturile la adresa exilului anticomunist nu erau economisite. Dean Milhovan, stabilit în Statele Unite, călătorea în România, îi vizitase de mai multe ori pe N. Carandino și Corneliu Coposu și, dincolo de rezervele acestora, obținuse manuscrisul lui N. Carandino. Așa cum știu din convorbirile mele cu Corneliu Coposu, Nicolae Carandino, fostul director al „Dreptății”, ziarul Partidului Național Țărănesc, între 1944-1947 – pe cînd, proaspăt venit, ca student, în București, îl citeam pe acel „paladin al libertății” cu interes admirativ – a fost privit tot timpul de Seniorul cu încredere și prietenie. Despre Carandino am avut prilejul să vorbesc, prin anul 1954, într-o scurtă perioadă de relativă „destindere” din lungul timp al existenței mele subterane și al închisorilor comuniste din Țara noastră. Mă întîlnisem întâmplător, în București, cu avocatul Alexandru Dumitrescu-Coltești, fostul președinte al Partidului Național Țărănesc din Vâlcea, tocmai ieșit, dar numai pentru puțin timp, din închisoare. El mi-a relatat atunci ce aflate de la co-deținutul politic Nicolae Carandino

despre ultima perioadă a închisorii lui Iuliu Maniu, decedat, în detenție, în 1953. Nicolae Carandino, care se aflate în aceeași celulă cu fostul președinte al P.N.Ț., îi povestise și despre o încercare a guvernului comunist de a intra în dialog de simulată „reconciliere” cu Iuliu Maniu. În sensul acesta, a fost „vizitat” în închisoare de Grigore Geamănu, jurist și om politic originar din Gorj, ajuns în funcția de subsecretar de stat în Ministerul de Interne, sub Teohari Georgescu. I-a transmis deschis și respectuos lui Iuliu Maniu dorința guvernului de a discuta cu el condițiile unei ieșiri din situația în care se afla. Iuliu Maniu i-a răspuns, politicos și ferm, că îi este imposibil să-și închipuie cum ar putea fi duse asemenea discuții între un guvern și un pușcăriaș. Și cu aceasta discuția s-a încheiat definitiv. Se știe că o încercare similară a fost întreprinsă de conducerea comunistă și față de martirul uitat al țărânimii noastre, Ion Mihalache, și ea a fost respinsă, potrivit temperamentului impetuos al acestuia, mult mai puțin politicos decît o făcuse tovarășul lui de luptă și suferință. Episodul Mihalache nu este menționat în acea carte, de numai 146 de pagini, a lui Nicolae Carandino, dar, în schimb, am putut citi despre alte momente ale calvarului și sfîrșitului Președintelui Partidului Național Țărănesc, Iuliu Maniu, dintre care unele mi le redase Alexandru Dumitrescu-Coltești, culese, cîndva verbal, de la N. Carandino, camaradul lui de închisoare și povestite în scurta noastră înîlnire, în Bucureștiul etern, dar pîndit de primejdiile timpului, cu trei decenii și jumătate mai înainte de a apărea, în Statele Unite, cartea celui întors în același București, după lungile pregrinări prin închisori și deportare în Bărăgan. De pildă, reținusem, cu ecou prelungit, evocarea unei scurte și neîmplinite, dar pînă în pragul morții neuitate povești de dragoste a lui Iuliu Maniu. Nicolae

Carandino scrie: „Mi-a mărturisit că, în tinerețe, iubise o farmacistă din Șimleu, se numea Clara și era unguroaică. «Am renunțat... Nu puteam eu, nepotul lui Coroianu, destinat să fie șeful Partidului Național din Ardeal, să iau drept soție o unguroaică»” (p. 105). Și mai la vale: „Conștient că moare, Maniu privea în gol și bolborosea cuvinte pe care ne străduiam să le pricepem. Ultimele vorbe pe care le-a rostit le-am auzit distinct: «Ce frumoasă femeie era Clara»”. Retrăind anii tinereții sale sacrificate, omul acesta de reflecție rece, dar de patimi mocnite, a făcut abstracție chiar de propria lui statuie, pentru a trece dincolo cu imaginea farmacistei din Șimlăul Transilvaniei, în inimă și în privire”. Așa și-a încheiat Iuliu Maniu agonia. Nicolae Carandino continuă: „Era în 5 Februarie 1953, Maniu împlinise, de o lună, 80 de ani. Peste alte patru săptămâni urma să moară Stalin” (p. 110). Și mai departe: „Noaptea am auzit căruța poposind în curtea închisorii, huruiala roților, nehezatul cailor, zgomotul ușor frecat al șleaurilor. Apoi toate s-au liniștit. Maniu pleca spre groapa comună și spre gloria eternă. Păstrez imaginea lui pe improvizatul catafalc al patului de închisoare, atunci când i-am închis pleoapele și când, pentru întâia oară, a putut să-l vadă cineva cu capul plecat” (p. 111).

Nicolae Carandino își amintește și că, mai ales în ultimile zile, Iuliu Maniu vorbea cu regret despre erorile lui din trecut: „Efectiv îi părea rău de doi oameni, pe care avea senzația că îi neîndreptățise: de Iunian și de Stere.” Mai ales de Stere.

Mister ontologic central, persoana umană, despre care Goethe spunea că este cel mai mare dar pe care zeii l-au făcut oamenilor, desfiide cartografieri precise, iar dreapta judecată finală nu-i aparține decât lui Dumnezeu. Iar timpul nostru, care a fost (și criptic sau nu, poate continua să fie) al războiului (rece sau fierbinte) ideologiilor complică la nesfârșit conflictul lealităților în una și aceeași persoană. De aceea, gândindu-ne la relația cu cei doi, față de care Iuliu Maniu se simțea vinovat, chiar și după ce își depănase lui însuși și camaradului de celulă din sumedenia de circumstanțe istorice, politice, psihologice ale unei situații devenite din ce în ce mai complexe în proaspăta Românie Mare, totul potențat de obligațiile constrângătoare ale unui șef de partid, orice analiză nu se poate încheia cu o concluzie definitivă. Dar ajunși aici, se poate vedea că neînduplecatul rezistent la dictaturi și stăpîniri străine, tenacele și calculatul

pertractor, „Sfinxul de la Bădăcin” nu era deloc scutit de zbuciumul și tensiunile cu propria sa afectivitate. Vorbind despre C. Stere spunea: „A trebuit să trec peste sentimentul meu intim, să sacrific pe acest om excepțional, ca să salvez partidul și ideile pentru care noi, toți, militam. Astăzi mă întreb, totuși, dacă n-am greșit. Ar fi trebuit să fiu mai insistent, mai amenințător, dar cine m-ar fi urmat? Vezi Dumneata cum merg lucrurile la noi, te trezești singur tocmai în clipa în care ai certitudinea că Țara este alături de tine (ibidem, p. 108).

Despre Grigore Iunian, acest copil teribil al Gorjului, născut în 1882 și mort în 1939, știu numai puținul pe care l-am aflat târziu din compilațiile de istorie a Partidului Național Țărănesc (vezi de exemplu *Istoria Partidului Național Țărănesc*, Editura ARC 2000, București, 1994). Membru și deputat național-țărănist pînă în 1938, Iunian crease Partidul Radical Țărănesc care a fuzionat, în 1933, cu gruparea C. Stere. A avut comun cu C. Stere, în afară de intersecțiile unor concepții majore și eminent articulate asupra problemei țărănești, faptul că amîndoi au demisionat din PNT, continuîndu-și însă cu aceeași intensitate doctrina și acțiunea respectivă.

Despre C. Stere amintirile mele nu sunt nici ele structurate cu coerența și continuitatea rezultate dintr-o studiere cît de cît sistematică, ci aparțin întîlnirii cu cărți și idei și mai ales zonei acelor interferențe cu rezonanță afectivă, estetică, sau meditativă, care te însoțesc pe drumurile vieții, putînd înteti și îmbogăți aventura ei.

În conacul bunicului meu din comuna Alunu, care, la vremea lui, a aparținut Partidului Conservator, am descoperit în timpul unei vacanțe în biblioteca unui unchi de al meu, care tocmai își începuse avocatura, romanul lui C. Stere, în opt volume, *În Preajma Revoluției*. La 14 ani, pentru copilul de oraș, care în satul acela de dealuri subcarpatice începea să ia contact cu lumea țărănească dinspre o ierarhie socială care de la sine îl favoriza, dar și să adulmece deocamdată prospețimea vitală și ceva din alteritatea de duh, doruri și credințe însoțite totuși de defavorizări materiale cărora numai obișnuința le putea slăbi vizibilitatea, cartea lui C. Stere, în afară de lărgirea orizontului geo-cultural totuși nu chiar străin de propria-i lume, i-a netezit calea revelării unor întrebări și însuflețiri justițiare inedite. Dar nu numai acestea și nu ca ceva strîns de vreo chingă ideologică, ci ca parte dintr-o revărsare de peisagii și destine, avînturi

și claustrări, speranțe și desamăgiri, vastități siberiene și critici acerbe ale patriotului român-basarabean aduse moravurilor și năravurilor din Vechiul Regat, revoltă și generozitate.

Despre „pretinsul” roman al lui C. Stere, judecățile lui G. Călinescu sunt severe: „Falsitatea punctului de plecare este aceeași ca la orice biografie romanțată”. Însă fraza următoare dacă nu cumva de fapt infirmă sentința conținută în cea precedentă, oricum îi suspendă apodictica: „Romanul își are limitele lui impuse de logica ficțiunii, în vreme ce viața adevărată sparge toate cadrele” (*Istoria Literaturii Române*, Ediția a II-a, București, 1988, p.757). Și mai la vale, tot G. Călinescu: „Însușirile de romancier nu-i lipsesc lui C. Stere” (ibidem).

Ar fi multe de spus, începînd cu întrebarea dacă ce a vrut C. Stere să scrie a fost un roman conform definiției marelui istoric al literaturii române. Oricum *definitio non est ratio*. Cît despre afirmația că: „Stere n-a avut tăria suflătească de a-și scrie amintirile la persoana întîia și de a decide publicare după moarte” (ibidem), te întrebi de care curaj o fi vorba aici, de cel din viață sau de cel post-mortem?

În rîndurile de mai înainte plecasem de la impactul, cu consecințe de durată, pe care l-a avut lectura, la vîrsta de 14 ani a celor 8 volume ale cărții *În Preajma Revoluției*, mai cu seamă ca sensibilizare la dimensiunea in justiției omeniești, sesizată nu numai ca prezență multiform înjosoare, ci ca provocare și trezirea unui apel interior întru solidaritate și acțiune. În acest context, acțiunea, ca sinteză între gînd și faptă, desemnează la C. Stere o modalitate de existențialism neîncercuit de domnia absurdului și pentru care viața nu este „o pasiune inutilă”, ci o nesfîrșită aventură inspirată de sensuri social-istorice și naționale. Poporanismul reprezenta pentru C. Stere un reper ideal al convergenței scopurilor sale politice, morale și culturale și care, izvorînd dintr-o concepție întemeiată pe o sociologie și filozofie politică solid documentată și de nivel european și pe cunoaștere din intensă experiență trăită a ciocnirii crescînde a ideilor forță ale timpului, căuta, cu o perseverență neverosimilă în acel spațiu istoric, realizarea, pas cu pas, a unui proiect istoric concret, ca răspuns, de pe condiții și din perspectivă românească, la provocările epocii.

Odrasla boierului basarabean cunoscuse de timpuriu, plătind nu numai cu ani de surghiun siberian, tentațiile integralității soluției eliberatoare a socialis-

mului, îndeajuns pentru a deveni imun la utopia marxistă. Cel care prin aventură istorică, ramificarea contactelor umane și etnice și diversitatea recepției culturale ar fi fost un strălucit candidat la internaționalism și cosmopolitism nestrunit, nu numai că nu a vrut să se sustragă destinului național, dar, în faptă, prin lupta și contribuția eminentă la reunirea Basarabiei cu România și prin atenția pasionată la soarta țărănimii române și devotamentul fără excepție pentru cauza ei, făcea corp comun cu nația (să nu uităm că la vremea aceea țărani reprezentau 80% din populația Țării) și căuta să îi asigure identitatea spirituală și supraviețuirea istorică pe drumurile modernității. Ar fi de amintit, în treacăt, schița de tipologie antropologică a țăranelor române conținută în articolul pe care C. Stere îl intitulase *Omul Perfect*.

„Însă în țăran, mai ales în țăranul pe care îl știe și ni-l descrie Coșbuc, în plugarul vînjos și mîndru al Ardealului, pe care „marii noștri patrioți și oameni de stat” nu l-au cîntat încă atîta ca pe al nostru – e ceva care face să vibreze coardele inimii într-un mod cu totul neașteptat.

Țăranul e incult, orizontul vieții sale e foarte mărginit, el nu știe nimic încă de luptele noastre sociale și politice, el n-are nici o idee despre sîngele vărsat de eroii omenirii, de frămîntările cugetătorilor, de visurile poezilor noștri.

Cu toate acestea, el, așa cum este, e un tip *armonios*, el ne poate servi ca imagine, ca un *prototip* al unui „om perfect” al viitorului....

Să nu vi se pară că vreau să plăsmuiesc vreun paradox!

Viața țăranelor în adevăr are toate elementele unei vieți pline, *omenești*: el *muncește, simte, cugetă*, la el lucrează deopotrivă *trupul, inima și capul*” (C. Stere, *Scrieri*, Editura Minerva, 1979, p.58-59).

Există în viața lui C. Stere o împrejurare istorică dramatică și o reacție obstinat neînțeleaptă de pe urma căreia vreme îndelungată nu s-au mai stins în societatea românească o serie de puternice resentimente, suspiciuni, nu arareori de-a dreptul iraționale, critici vehemente, fie spontane, fie tactice, tinzînd spre un total refuz al recunoașterii valorii lui sau o boicotare a misiunii politice și culturale pe care el și-a urmărit-o neabătut, misiune întemeiată pe convingeri izvorîte din experiențe trăite, mai întîi ca participant militant la marea cotitură a veacului, de la agitația revoluționară din Rusia pînă la revizuirea pe

care a întreprins-o mai târziu în România, după ce realizase nu numai o străpungere dinăuntru, ci și o transcendere ireversibilă a paradigmei revoluționare nu numai în ce privește substanța ideologică a acesteia, ci cu o deschidere de noi orizonturi sociologice și filozofice și de inspirație național-culturală.

În 1914, C. Stere se pronunța ferm pentru intrarea României în război alături de Germania și Austro-Ungaria, conform tratatului de alianță existent, și își menținea această poziție de-alungul celor doi ani de neutralitate și după ocuparea Bucureștiului de către trupele Puterilor Centrale, în ciuda aspirațiilor generale și a vastei mișcări din Vechiul Regat pentru eliberarea Transilvaniei și unirea românilor și în disarmonie cu ceea ce Tache Ionescu numea, într-un mare discurs de interpellarea a guvernului, în decembrie 1915, „politica instinctului național”.

Constantin Stere răspundea reproșului și dezaprobarii publice cu ostentativă insensibilitate și aroganță. Semănătorul de idei se pricepea foarte bine să semene și iritări și resentimente durabile. Nicolae Iorga îl apostrofa pentru „apucăturile de geniu siberian și nocturn”.

Rămînerea în București sub ocupație germană, atitudinea lui filogermană, îndemnurile pentru ieșirea noastră din război izvorau, în fond, din convingeri patriotice. În felul acesta a comis totuși grave erori de înțelegere și de comportare față de războiul care a fost calea, cît de grea și plină de sacrificii, a împlinirii idealului nostru național. Dar o privire retrospectivă competentă, cuprinzătoare și senină nu poate nicidecum acredita imaginea unei trădări naționale a lui C. Stere.

Cu una dintre categoricele pledoarii ale lui C. Stere pentru alianța României cu Puterile Centrale, în primul război mondial, am avut prilejul să mă întîlnesc prin anii 60, pe timpul existenței mele clandestine în București. Una dintre persoanele de care îmi amintesc, cu dragoste, a fost avocatul Nache Simionescu, originar din Vâlcea, prieten al familiei mamei mele și admirator al tatălui meu, mic de stat și cu inimă mare, în tinerețe membru de aripa sîngă și vajnic spadasin electoral al Partidului Național Țărănesc, în timpul războiului director al liceului român de la Tiraspol și apoi, sub comunism, din ce în ce mai îndîrjit critic al regimului, cu nesecată informație și avînt oltenesc. El știa că sunt căutat de securitate și insista să-l țin la curent cu situația în care mă aflam. La una dintre vizitele mele, la care

după ce își golea biroul de avocatură de ultimul client, ne așterneam la lungi discuții, la care, netimorat, mai aducea cîteodată un prieten de idei care nu știa nimic de condiția mea subterană, mi-a arătat odată o copie după un articol de fond al lui C. Stere, în care acesta își expunea la timpul respectiv pledoaria pentru alianța cu Puterile Centrale și contra celeia cu Antanta. Nu știu de unde își procurase Nache Simionescu acel articol, care în primul rînd impresiona prin elevația stilului și claritatea argumentării. Îmi amintesc cum pleca de la premiza că o alianță a noastră cu Antanta oricum nu va putea funcționa din punct de vedere tehnic și strategic. Căci între noi și aliații occidentali, Franța și Anglia, singurii care ne-ar putea ajuta și livra armamentul de calitate și în cantitatea necesară, se afla o barieră de netrecut, Imperiul Austro-Ungar și Germania. Aliații ar trebui să ne aprovizioneze cu armament trimițîndu-l pe mare, pentru a-l debarca la Murmansk, la Oceanul Înghețat de nord și apoi transporta de-a curmezișul Rusiei. Celălalt aliat, Rusia nu poate umple acest gol și nu era și așa, ca situație internă, la înălțimea acestui război. Lăsînd la o parte faptul că intrarea într-o alianță din care face parte Rusia înseamnă abandonarea oricărei speranțe de întregire cu Basarabia. În punctul acesta, C. Stere devenea profetic, spunînd că și în cazul unei prăbușiri interne, prin revoluție, a Imperiului Țarist, Rusia se va transforma într-o putere dictatorială și expansionistă și mai redutabilă, excluzînd în viitor într-un mod și mai radical orice tentativă de eliberare a Basarabiei.

Acest pasaj al articolului scris atunci de C. Stere cred că dă la iveală îndeajuns un motiv dominant al respingerii ideii unei alianțe a României cu Antanta căci intrarea în această alianță însemna să ne aliem și cu Rusia. Dincolo de alte gînduri de cunoscător critic al Rusiei de atunci, C. Stere era convins că pasul acesta ar fi pecetluit stăpînirea rusească asupra Basarabiei și anume indiferent dacă aliații împreună cu rușii cîștigă sau nu războiul. Să nu uităm că Rusia se opusese pînă în 1917 primirii României în alianță.

În încheierea articolului său de pledoarie pentru o alianță cu Puterile Centrale, C. Stere ia în considerare și ipoteza unei înfrîngerii a Puterilor Centrale și a aliaților ei. În cazul acesta, spune el, germanii de după înfrîngere se vor reface tehnic și economic într-un timp record și îi vor ajuta să se refacă și pe cei care au fost aliați cu ei.

Articolul acesta reprezenta o sinteză concisă a

principalelor argumente ale lui C. Stere, impregnate de realism și în unele puncte chiar premonitorii. Era mult adevăr în ceea ce spunea C. Stere, dar, cu siguranță, el nu avea dreptate. Cîteodată, un anumit exces de „realism” poate rata realitatea de dincolo de zidurile pragmatismului, cu profunzimile, neprevăzutele și imponderabilele ei, fără a mai vorbi și de memoria nestinsă a popoarelor care în anumite momente poate însufleși istoria.

Privind înapoi, din pragul morții, Iuliu Maniu, liderul național întemnițat de partidul dirijat de la Moscova anilor 50, regreta profund, că nu l-a putut păstra în partid, alături de el, pe „acest om excepțional”, trecînd peste virulentele atacuri declașate împotriva lui în presă, la care se adăugau și „sabotajul marelui finanț” și atitudinea de respingere din partea unor cercuri superioare ale armatei etc., în momentul în care abia se constituise un guvern național-țărănesc, într-o perioadă de mari greutăți economice.

Epilog

Despre Iuliu Maniu, prin ceea ce auzeam, din cînd în cînd, de la tatăl meu sau din frînturi de conversație, îmi modelasem încă din timpul cînd eram elev de liceu imaginea unei figuri călăuzitoare aureolată nu numai istoric (la vîrsta aceea trecutul e ceva nebulos ca fiind în stare născîndă, căci ceea ce îți acaparează atenția și interesul este o ipostază parcă atemporală a prezentului atît de viu), ci mai ales prin capacitatea de a fi mai presus de autoritatea guvernantă și chiar de cea a marelui puteri germane. În prelungire, la scurt timp după 23 August 1944, Iuliu Maniu devenea o întruchipare admirată și înconjurată de dragoste a apărării valorilor fundamentale împotriva puterii înrobitoare. Dincolo de tragedia petrecută, de realitățile eșecului și de orice analiză lucidă post-factum, ceva din sensul imaginii de atunci a supraviețuit.

Prin iunie 1981, la München, am stat de vorbă, îndelung și cu încîntare, cu doctorul I. Jovin, medicul și însoțitorul devotat al lui Iuliu Maniu. Doctorul Jovin se întorcea în România, venind din Franța, unde o vizitase pe o fiică a lui. Un medic adînc inițiat în cunoașterea sufletului omenesc, un om de cultură, inclusiv literară, în continuare angajat politic, inspirat de țeluri democratice și naționale în marea tradiție transilvană.

În mod firesc am revenit în convorbirea noastră de mai multe ori asupra lui Iuliu Maniu, pe care doctorul Jovin îl caracteriza drept „un mare strateg”, într-un anumit sens „un filozof”, cu toate că citea puțin și nu era „cult”. Vlad Georgescu spusese într-unul din incitantele programe de istorie ale lui la Radio Europa Liberă, că: „Iuliu Maniu cu orgoliul și izbucnirile lui de moralism nu putea pune stavilă lui Carol al II-lea” și l-am întrebat pe doctorul Jovin dacă el consideră că Iuliu Maniu era, într-adevăr, orgolios. Mi-a spus că nu și anume în primul rînd pentru că Iuliu Maniu era un om profund religios.

Despre convorbirile mele cu doctorul Jovin, acest interlocutor cuceritor, care la 80 de ani își continua tinerețea spirituală și prin bogăția informației, înțelegerea și dreptatea judecăților, putea face să reînvie o epocă încărcată de atîtea adversități și jertfe, am consemnat numai cîteva scurte însemnări, conținute în cartea mea *În Zodia Exilului – Întreprinderi*, publicată la București, în 1998. Ritmul și mulțimea treburilor au făcut ca restul să rămîna ca atîtea altele, numai în memorie. Există însă o anumită relatare a doctorului Jovin pe care am ținut-o în mod deliberat sub o discreție, care, acum după atîția ani decînd el a părăsit această lume, numai este necesară. Doctorul Jovin mi-a povestit cum autoritățile îi solicitaseră la un moment dat, o expertiză de grea cumpănă pentru el. I-au cerut să certifice că niște oseminte deshumate recent sunt ale lui Iuliu Maniu. Doctorul Jovin le-a examinat și după aceea a declarat că acele oseminte nu pot fi ale lui Iuliu Maniu. Din timpul în care el îi acordase asistență medicală acestui venerat pacient, știa (lucrul acesta se vedea și la radiografie) că Iuliu Maniu are o urmă destul de adîncă provocată, după cîte îmi amintesc, de un glonț, la femur. Lipsa acestei spărături la femur era dovada indiscutabilă că osemintele nu îi aparțin. Și în sensul acesta și-a redactat doctorul Jovin rezultatul expertizei efectuate.

Scurt după aceea l-a vizitat un colonel de Securitate care a insistat îndelung să-l determine să declare totuși că este vorba de osemintele lui Iuliu Maniu: „Domnule doctor Jovin de ce acest refuz, această totală intransigență? Oare nu e mai bine pentru amintirea lui Maniu să existe un mormînt al lui, unde rudele să poată să îndeplinească cele cuvenite?”

ISTORIA LUI MARIAN POPA DE AZI PE VEAC

Vasile ANDRU

Istoria literaturii române de azi pe mâine, de Marian Popa, apare în 2001, la 60 de ani după *Istoria...* lui G. Călinescu (apărută în 1941). Între cele două opere există o continuitate perfectă: și cronologic, dar și valoric, ca putere de rostire, de organizare, ca vastitate. Mi se impune această comparație, în chip firesc, ca o înscriere în veac a lucrării monumentale pe care o comentăm aici.

La modul declarat, *Istoria* lui Marian Popa acoperă 45 de ani de vreme românească, de exprimare românească. Și nu numai literară. Este o carte proteică, totală. Pornind de la scriitori și opere, se cuprinde întregul: nici un fapt de istorie românească postbelică nu scapă neatestat. Șefi de țară și de partide, regi și regimuri, etaje de fapte și determinări, colonizarea rusă dar și *intracolonizările interne*: totul apare fie în capitolele-liant, fie în micromonografiile scriitorilor implicați ca jertfe, ca profitori, ca actanți, ca mărturisitori.

Scriitorii apar, așadar, nu numai în postură de autori, ci și ca actori, protagoniști sau figuranți mărunți cu care se face o istorie a mentalităților, a faptelor. Și nu-i doar o sumă de „opere”, ci și scena, lagărul, tumultul. Și, evident, o patologie a timpului siluitor. Vreau să spun o patologie a politicului și, în replică, o imagine ionică a sănătății de profunzime a nației. Cu toate bolile politicii, cu toate nevrozele sau psihopatiile multor protagoniști, rămâi cu impresia finală a unei umanități românești puternice, vitaliste, puse în lumină cu tușe, uneori, homerice.

E impresionantă aici și informația istorico-literară exhaustivă, dar mai ales puterea de articulare a acestei informații la un întreg expresiv.

Marian Popa vedește profesionalism elevat în mînuirea cîtorva limbaje specializate în studiul omului. Suplețea limbajului psiho-medical este doar un aspect. Este un excelent diagnostician al contextului românesc exoteric, al culturii, al creatorilor. N-aș zice

că face abuz de ipostaza sa privilegiată de clinician al istoriei, de psihanalist al autorilor. Istoricul are, mai ales, un surîs medical, peste toate. Un surîs sapiențial.

*

Istoria lui Marian Popa este și o „comedie umană”, cu multe nuclee epice, cu sute de autori-personaje, cu mii de figuranți. Chiar scriitorii episodici înviază în acest tratat, prin două-trei linii scilicitoare, prin două-trei străpungeri ale măștii, prin formulări paradoxale, care nu epuizează tema, ci jalonează și lasă ecou.

Este o comedie umană cu personaje românești, cu spaime românești cu „eroi” neinventati, cu motivațiile lor abisale.

Balzac făcea concurență stării civile, inventînd un fel de dublet „bio-astral” al societății. Balzac zicea: „cu 2000 de personaje, rezum toată societatea franceză”. Marian Popa nu face concurență stării civile – deja trăim în plină explozie demografică! El găsește pe viu 5000 de personaje autori și actanți, în Carpați și-n diaspora română, prin care rezumă și timpul, și duhul etnic.

La noi, unii confrați s-au mîniat la lectura *Istoriei* și l-au declarat subiectiv pe Marian Popa, sau au opinat că istoricul face un experiment crunt, atroce cu subiecții săi! Dar acest „experiment” se joacă mult mai sus, se joacă la nivelul destinului, la nivel cosmo-teandric, totul este să ai acces la el.

Mulți confrați s-au considerat rău-tratați. Știm că există o incapacitate de autoevaluare la marea majoritate. A existat la noi o „deșteptare filologică”, prin anii 80. Mai trebuie să urmeze și o „deșteptare sapiențială”. Sînt semne!

În *Istoria* lui Marian Popa, confracții critici literari apar mai micuți, mai mărunți, mai iute expediți. De ce? Pentru că valoarea se măsoară totuși în coeficient de creativitate și nu producția la hectar-tipografic, sau în postura privilegiată în politica literară azi.

Un critic cum este Ics, cu o culegere masivă de recenzii, în câteva tomuri, apare micuț la Marian Popa. Pe drept. Deși balzacian sau ionescian vorbind, criticul Ics are și el un loc notabil într-un scenariu de comedie umană.

S-a scris că unele efigii de scriitori sînt supradimensionate în *Istoria* aceasta; că ar fi supradimensionate staturile scriitorilor naționali și defavorizate profilurile celor cosmopoliți. Sau că sînt tratați favorabil scriitorii români de dreapta. Voi da un exemplu din carte că lucrurile nu stau așa. *Istoria* acordă spații ample și creionări expresive pînă la entuziaște lui Petre Pandrea. Or vedem că Petre Pandrea a scris necruțător despre extrema dreaptă românească. Atît în memoriile Mandarinului, cît mai ales în tomul *Garda de fier. Jurnal de filosofie politică. Memorii penitenciare*, Petre Pandrea critică acerb extremismul de dreapta (evident, și mașina infernală a stîngii comuniste), și desființează — cu ironie, cu vervă mușcătoare cu informație istorică și memorialistă — toată schelăria extremelor politice. În alte pagini, Mandarinul valah vorbește pozitiv, chiar admirativ, despre I. Ludo, cel care parodiază și ridiculizează toată istoria postbelică. Și iată, Marian Popa îi dă lui Petre Pandrea un loc de frunte în *Istoria* sa, ca unei personalități „strașnice”. E un exemplu de obiectivitate, dincolo de posibile părtiniri împlinitoare ale istoricului.

Aș observa că totul este atît de reliefat în această lucrare, încît pare supradimensionat. Ochiul istoricului vede măritor, vede și nevăzutele.

În întregul ei, cartea dă seamă despre o putere românească. Chiar sub dictatură, cînd mulți scriitori au hibernat, iar alții s-au exprimat esopic — chiar în asemenea condiții a existat o putere nerisipită, care e dată la iveală acum, e descifrată, descoperită. Mai ales aceasta copleșește: o vitalitate românească, avînd recifuri de luciferism, dar mai ales debordări solare, ori chtonice, alteori sacrificiale. Multe nume și cărți comentate aici vor trece, se vor face pulbere; dar tabloul de ansamblu al solarității românești nu va trece.

*

Diaspora românească este deplin restituită literaturii române, este complet articulată la cultura română. Este atît de firesc adusă „acasă”, încît nici nu

simți demarcații geografice, nu simți că ei, exilații, trăiesc pe trei continente. Este prima *întregire spirituală* română.

Și cum multe valori de primă mărime s-au maturizat și au strălucit în exil, înțelegem cît de importantă este această integrare completă a diasporei culturale românești. Astfel, acești trăitori departe ne apar ca extensii benefice ale spiritului românesc: compatrioți migranți firesc din *satul carpato-danubian* în „satul mondial”.

Acest sat mondial iată, se întîmplă să fie locuit și de români, care trăiesc culturalicește (un tic mioritic, sau o salvare...). Îi găsim în Americi, dar și-n Asia, și-n Pacificul de Sud, în insula Oahu. Exilul, din accident nenorocit, se transformă în penitență, adică suferință *cu sens*, în oportunitate de a exista pe lume.

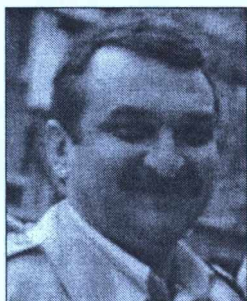
Oare este întîmplător că însuși autorul acestei opere de o cuprindere eliadescă trăiește din anii 80 în exil, unde a și finalizat lucrarea aceasta? N-aș răspunde repede. Deja *Dicționarul* său, publicat în urmă cu trei decenii (1971) era o lucrare temeinică, depășind canonul dicționarului, fiind un compendiu de lite-ratură contemporană — iar unele fișe din acel dicționar au o cristalizare perfectă și au putut trece chiar în *Istoria* de față! Dar să luăm lucrurile cum sînt ele: opera aceasta, începută în țară, a fost săvîrșită departe de țară. Dar, fapt notabil: ea este publicată în România.

Mă refer acum la titlul *Istoriei*.

Acest „de azi pe mîine” este mai puțin *ludic* decît s-ar crede la prima vedere. Sau este *ludens* doar cît trebuie. Este o relativizare sapiențială în acest titlu. Este implicată o relație specială cu Timpul. În final, tumultul de evenimente și oameni — cele 5000 de personaje non-fiction — tumultul de vanități și umilințe, de crime și de ispășiri, de egouri și măști, totul este privit la nivelul istoriei mari: ca un eon repede-trecător, sorbit din imensul întreg *pleroma*.

Autorul ne îndreaptă explicit spre această perspectivă trans-istorică; și în opera de față, și-n alte lucrări ale sale. Ne amintim că Marian Popa este și autorul unui text de proză filosofică, despre *Mahapralaya*, adică marea disoluție universală. Acest „de azi pe mîine” este deci și o mutare dincolo de scris și trăit: de azi pe Veac.

CUTIE DE CARTON CU OM

Ioan HOLBAN

„În timp ce scriu, de cealaltă parte a paginii (pe verso) ești tu. Te ascunzi și foaia te ascunde. Scriind, te (pre)simt, îți simt trupul tremurător, inegal, nemișcat, una cu pământul. Te pipăi. Mă împiedici să scriu corect, frumos. De ce stai sub foaia mea de hîrtie, dincolo de ea? Ieși afară, vino deasupra, lîngă mine, în locul meu! Îmi susții foaia de hîrtie. Contactul nostru e chiar această foaie de hîrtie. Textul pe care îl scriu se datorează (mai ales) reliefului trupului tău”. S-ar părea că „eroul liric” din poemul în proză *Legătura dintre noi*, cuprins în sumarul volumului *Manualul autorului* (1989; 2004) al lui Bogdan Ghiu, este ceea ce s-a numit *omul de hîrtie*, una dintre „figurile” obișnuite ale prozei și poeziei noastre de după 1980; Bogdan Ghiu, însă, radicalizează perspectiva acestei *legături* dintre *cel-care-trăiește-scriind* și propriul text, diversifică înțelesurile sintagmei, îndreptîndu-le spre alte orizonturi: omul de hîrtie este, în creația acestui protagonist al noii literaturi, un *om în hîrtie*, a cărui existență se desfășoară în chiar textura paginii, între filele scrise, între cele albe, circulînd de la un text la altul. Această modificare a perspectivei implică numeroase alte schimbări afiș în privința calității filtrului de percepere și prelucrare a realului, cît și în aceea a sensului unor cuvinte ce definesc, în noile accepții, o *poetică* originală. Astfel, *sintaxa*, poate în primul rînd ea, nu este aici un concept lingvistic; *sintaxa e ființa*, textul dobîndind corporalitate, în vreme ce pronumele atît de des întîlnite în poezie devin, la Bogdan Ghiu, *cuvinte* care se cheamă într-un „discurs îndrăgostit”; pluralul din „noi” nu desemnează, așadar, un „eu” și un „tu” (cu vorbele interpretului vechi: poetul și iubita), ci două entități care se nasc pe măsură ce textul se naște. Acesta este modul în care Bogdan Ghiu, ca și alți colegi de generație, creează ceea ce se cheamă o *lume*, un univers liric: nu e un „dat”, nu e o sumă de imagini care să se așeze în vers dinspre real spre „ficțiunea” paginii, ci un *proces*, o continuă devenire, imprevizibilă, în perpetuă modificare de la un text la altul, de la o carte la alta.

Într-o *Artă poetică*, Bogdan Ghiu descoperă principiul de funcționare a acestui mecanism: „Nu vreau să-mi construiesc poemele/ așa cum istoria își alcătuiește frazele./ perioadele./ Vreau să trăiesc în timpul cuvintelor./ În timpul pe care cuvintele îl aduc”. Sînt aici două alternative

care circumscriu două poetici diferite, rezumînd, în fapt, istoria poeziei: între *construcție* și *deconstrucție* s-a scris poezia, între efortul constituirii unei ficțiuni în cadrele realului și tentativa de a desface acel real. A trăi în timpul cuvintelor înseamnă, în noua poezie, a se pulveriza într-un mozaic a cărui regulă de organizare scapă determinărilor cunoscute din poeticile tradiționale: autorul deconstruiește o realitate în infinitatea componentelor ei, contestînd „istoricitatea”, axa paradigmatică și optînd pentru simultaneitatea actului trăirii cu acela al scrierii. În această subtilă deplasare de perspectivă se găsește și mult căutata „diferență specifică” dintre modernism și post-modernism; figura *celui-care-scrie-trăind*, afirmată pe parcursul atîtor experiențe poetice, de la romantism la expresionism și de la simbolism la mișcările de avangardă, se transformă în (post)modernitate, se remodelează în figura *celui-care-trăiește-scriind*. În aparență, acest mod de a concepe poezia este unul „datat”, asemănător pînă la identificare eu acela al poezilor din jurul anilor ‘30 ai secolului trecut: nu scria Geo Bogza lui Ion Vinea în 1926 că „pentru mine arta nouă nu este o simplă formulă de viață, avîntîndu-mă în ea nu mă mai sufoc? Pentru Bogza, ca și pentru Bogdan Ghiu, arta nu mai e o formulă, ci un mod de (*supra*)*viețuire*, singurul, mai exact; între poezia „penetrantistă” a autorului *Jurnalului de sex* care își propunea să reformeze realul prin contestarea violentă a alcătuirii sale („să zgîrîi viața”, asta voia Bogza și colegii lui de generație) și poezia care caută inima cuvintelor, explorînd misterioasa peșteră a literei, se serie segmentul cel mai important din istoria liricii noastre.

„Am 20 de ani și cîntecul e numai/ cuvinte...”, afirmă poetul în *Schiță pentru o reverie*; e ca și cum o partitură muzicală ar fi desfăcută în notele ce au compus-o, pentru ca, apoi, fiecare semn al structurii risipite să fie reconstituit printr-o nouă sintaxă, prin legea *ființării* înseși a celui-care-trăiește-scriind. Tot ce există, ce este dat e contestat, denunțat drept ficțiune; realul începe, în poezia lui Bogdan Ghiu, de la *fragment*, iar nu de la *structură*, cum s-a întîmplat în poeticile tradiționale. Această reducere „la zero” se face prin revenirea la semnificativ, la elementele care au constituit structurile dinamitate: poetul (post)modern pulverizează un sens, o dogmă în fond, pentru a recompu

alt sens, într-o altă imagine mereu mobilă, opusă în chiar esența ei a dogmei. În acest fel, *presiunea persuasivă* a discursului liric nu se îndreaptă spre „obiecte”, ci către *moleculele* care le alcătuiesc, acolo unde se află „baza genetică” a noului real: iată-l: „Am o propoziție, am un trup./ Acolo jos am o umbră pe care/ cînd scriu o ating./ Mă auzi, dragostea mea?” (*Strigăt*): trupul e o propoziție, iar textul e un *corp* care caută *iluminarea* într-un spațiu amintind de rimbaldiana „saison en enfer”. „În locul luminii, iluminarea”, cere Bogdan Ghiu de la textul care reprezintă ecranul separator, zidul și, în același timp, mediul (re)format al realului: viețuind printre cuvinte, adică printre *semenii* săi, cautînd *dimineața* ca pe o durată a primenirii și iluminării, poetul se definește pe sine și precizează sensul raportului cu tradiția într-un pătrunzător eseu („deghizat” sub forma unui poem în proză) despre condiția celui-care-trăiește-scriind: „Poeții se rînduiesc nu unul deasupra celui alt, ci unul lîngă altul, ca două litere puse să promită înțeles. Ei sînt acolo: unde stă și sensul, la îndemînă, aproape, dedesubt. Din literă vie, neagra, cu sîngele prizonier, care singură umple pagina și face gestul cuvîntului, textul, totul, ei devin încetul cu încetul pagină albă, goală, în care ni se dă de scris. Devin suportul. Ne lasă locul lor care nu e al nostru. Locul ființei lor este sufletul lor. Se fac fondul lumii pe care stăm, direct, netransfigurați – să semănăm cu noi înșine –, dar pe care nici o umbră nu se așază, nu încolțește. Rostul poeziilor este să devină pagină albă, vie, orbitoare, în care stă îngropat sensul viitoarelor scrieri. Cuvintele lor – masă de scris. Pagină care este deja cuvînt. Ce nu se poate citi, căci au a fost scris. Cuvînt care nu-i decît pagină albă și, mai jos, o masă scris. Cel care a stat vreodată deasupra paginii albe (fiind și singurul care stă *deasupra* a ceva – a uneltei și a produsului său –, iar nu *lateral*, de-o parte) nu poate decît să, treacă, (într-o bună zi) dincolo de ea. Nu va putea să rămână aici. Oricît ar încerca doar să scrie, să alunece, să se poată întoarce cu negru, vîrfurile lui va sfîșia hîrtia, va ieși (coborî) în lume. El cunoaște clipă de clipă căderea în pagină și, mai jos, ciocnirea de lume. Cel care, singurul, a stat vreodată deasupra a simțit cum de atîtea ori ființa lui a devenit cerul înstelat al acelui loc. Există poeți care nu întunecă pagina deasupra căreia și pe care scriu. Există poeți care nici nu scriu, care nu fac decît să prepare viitoarele pagini albe ale poeziei”.

Subtitulat „o celebrare și o explicație”, poemul în proză *Daniel, Virgil* este profesiunea de credință a unui poet adevărat care, astăzi ca și altădată, se așază în rîndul celor ce „nu fac decît să prepare viitoarele pagini albe ale poeziei”: *corpul* altor texte de la care pot începe noile aventuri în peștera, în labirintul literei din *Poemul cu latu-ra de un metru* (1996), *Arta consumului* (1996), *Arhipelagos* (1997), *Pantaloni și cămașă* (2000). Pînă la această din urmă carte pentru că, iată, în *Poemul de car-*

ton. Urme de distrugere pe Marte (2006), Bogdan Ghiu fuge din peștera literei în cutia de carton a poemului. Titlul se folosește de polisemantismul cuvîntului carton și, în consecință, de ambiguitatea structurilor lingvistice în care se combină: sînt, nu-i așa?, cuburi de carton (din acelea menite să dezvolte arta combinatorie la copiii preșcolari), viața (realitatea) poate fi de carton (cum ne învață butaforiile), jucăriile, bomboanele, televizoarele, telefoanele, frigiderile? cîte și mai cîte, se livrează în ambalaje de carton, în sfîrșit (dar în sfîrșit?), pachetele depuse la poștă sînt cutii de carton: cartea înșăși, ne comunică Bogdan Ghiu, e un asemenea pachet unde se pun cuvinte, scris peste tot, pe muchii, pe fețe și pre-postfețe, chiar și sfoara care *asigură* cutia expediată. Dar cutia de carton e *adăpostul*, bordeiul poetului („Na, mă, bordei! Na, adăpost! Na, cutie de carton/ în mijlocul lumii,/ să te retragi!”), care – un homeless, un S.D.F. („sans domicile fixe”), un om al străzii, aurolac, eventual, pe românește – livrează om la carton, într-o vînzare promoțională („Cutie de carton eu om./ Om la carton – posesie”), umple încăperea cu vorbe, iscodește pe omul, semenul de pe acoperiș: „Să mă înalț – unde?/ Aici, în zona capului,/ la șindrilă, de/ unde vorbesc?/ Să vin o dată cu vorba, ca vorbă/ a mea?/ Dar pentru cine atîta efort?/ Cui să-i spun, prin el, ceva,/ altceva – de-nțeles?/ Așa cum sînt acum este bine:/ vorbesc oricum, ligamentele,/ tendoanele și celelalte timpane/ au și ele ceva de spus –/ spun tot timpul./ Și de ce n-aș spune ce-și/ spun umiliții invizibili din/ mine, limbuții/ care mă țin și mă trec?/ De ce-ar trebui să ajung pînă/ la om, sus, pe acoperiș,/ cu/ nebunii/ doar pentru că așa se face,/ ca să umplu încăperea/ cu vorbe?”. Cutia de carton e, însă, un loc plin de aventuri, făcut la întîmplare, dar din necesitate, e, în fapt, o casă, o vilă, un palat, un mall, un zgîrie-nori cu atîtea etaje și încăperi cîte poeme (de carton, firește) se (de)scriu acolo.

Ce caută poetul în cutia de carton? Adăpost, mai întîi. Apoi, un loc al muncii pentru că, iată, el meștește, își instalează sculele, adună materialele și, după ce-și va fi construit la întîmplare, din necesitate, cutia, scrie, compune versurile în încăperile-poeme, își ia în serios meseria, e *maistrul* (nu maestrul, nici inginerul), cel care concepe și execută poezia, o meștește. *Poezia* ca meșteșug, asta face/ spune maestrul-homeless din cutia de carton a cărții; a sintagmă luată totdeauna în deriziune, înțelegîndu-se, prin ea, un stadiu primar, imperfect al poeziei, acela al potrivirii cuvintelor, rimelor și ritmului (poetul „ade-vărat”, maestrul e, evident, un inspirat, un estetic, are geniu, nu meștește, ci „creează”). Dar poetul (post)modern, în cutia s-a, nu potrivește rimele, structurile, frazele, cuvintele, el se meștește pe sine: cum spune într-un eseu unde (se) explică: „subzistă printre noi o formă de activitate care, pe plan tehnic, permite destul de bine să se înțeleagă ceea ce pe planul speculației a putut fi o știință pe care

preferăm s-o numim «pri-mară» mai curînd decît primitivă: aceea care, de obicei, este desemnată sub numele de meșterală. În sensul său vechi, verbul *bricoler* se aplică la jocul cu mingea, la biliard, la vînătoare și la călărie, dar întotdeauna pentru a evoca o mișcare incidentă: aceea a mingii care sare înapoi, a cîinelui care aleargă fără noimă, a calului care se abate de la linia dreaptă pentru a evita un obstacol. Iar în zilele noastre, «meșter» este acela care lucrează cu mîinile, folosind mijloace indirecte, în comparație cu cele ale specialistului. Caracterul mitico-poetic al meșteșugului. Meșterul este capabil să execute un mare număr de lucrări variate; dar spre deosebire de inginer, el nu subordonează fiecare, dintre aceste lucrări obținerii unor materii prime și a unor scule concepute și procurate în conformitate cu proiectul său. Universul său instrumental este mărginit și regula jocului este pentru el aceea de a se descurca cu mijloace la îndemînă, altfel spus cu o garnitură totdeauna limitată de scule și materiale, care pe deasupra mai sînt și eteroclite, deoarece compoziția acestei garnituri nu are vreo legătură cu proiectul de moment, și de altfel cu nici un proiect anumit, ci este rezultatul contingent al tuturor ocaziilor care s-au prezentat de a reînnoi sau îmbogăți stocul sau de a-l întreține cu rămășițe ale construcțiilor și dezafectărilor anterioare...". Și mai e un avantaj al cutiei de carton: zidurile pot fi ușor dărmate și se poate începe, oricînd, o nouă construcție, altfel, nouă, ca o casă bătrîneasă din alte vremuri sau o Hufhaus sau un building din viitor: „Din aproape în aproape/ te împotrivesți prin statornicie/ potrivit lucrurile pe bucăți/ mereu de la zero/ împotriva nimicului și substratului/ în urma distrugerii / Urma vie a distrugerii ești”.

Împotriva nimicului și substratului lucrează. meșteșugarul; el pleacă tot timpul „de la zero”, e omul care strînge tot, un cui, o piuliță, o bucată de lemn, de tablă, o cărămidă știrbă, un ac de păr fără păr și un ac de cravată fără cravată, drumuri, poduri, șosele, o cămașă, o pereche de ciorapi, cuvinte arse, lucruri multe, tot mai multe, ușor de adunat într-o plasă și cărate la locul muncii, în cutia de carton, de-a valma, după principiul „asta poate totdeauna servi la ceva”: pentru poetul-meșteșugar, toate acestea sînt *semne* (un intermediar între *imaginea* văzută de oricine și *conceptul* care e al inginerului-maestru), ansamblul său e constituit din scule și materiale, întreabă fiecare „nimic” pentru a înțelege ce semnifică el, execută precomprimătele, apoi, nu-i mai rămîne altceva de făcut decît să aștepte, cuminte, *dincoace*, pentru ca din „strînsura și apucătura” poemului să se ivească un *dincolo* care pisate fi, la rîndul său, dărmat și meșterit din nou, adus „dincoace” pentru un alt „dincolo”, într-un proces tehnologic fără sfîrșit. Și ce/ cum e poezia în acest *perpetuum mobile*, cu un mecanism funcționînd fără greș? E *ușoară* („poezia este ușoară/ și se scrie din ce în ce/ mai greu”, se vaită meșterul), *plină de sfori și mecanisme* care

trebuie învățate și mînuite cu grijă („poetul actual trebuie să fie un caraghios”, precizează meșterul: *caraghios*, păpușar, actor-mînuitor de marionete și păpuși, adică), e *ornamentală* („scriu pur ornamental:/ motive înlănțuite, împletite,/ și multă, multă/ repetiție/ în ritmul unei vieți/ de nebănuir/ care nu lasă umbră”, spune, iarăși, meșterul care recompune totul, cu „nimicurile” sale, asemeni „instalațiilor” din artele plastice), e *adresare* și *amprentă fără de trupuri*, e un *întreg constituit din bucăți căutîndu-se* („Muncesc să fac bucățile, dar nu le pot reuni, nu le pot da viață: iată-le, astea sînt. Dar viața lor e în altă parte: arăt pe unde, eventual, să vină, poată veni”; „poezie ideal, absolut-discursivă, de fapt dezmembrată: bucăți căutîndu-se să (își) dea naștere”, scrie în fișa postului de meșter și în definiția poeziei ca meșteșug).

Meșterul dibaci ne face șugubăț cu ochiul; poezia meșterită de el nu e decît șpanul și talașul căzute în urma complicatelor prelucrări la strung, la mașini de așchiere, tăiere, freze, rindea, daltă, ciocan și ce-o mai fi printre sculele din cutia de carton; asemeni șpanului și talașului, poezia sa refuză „expresivitatea”, e subscriere, un precomprimat, pentru că, în fapt, în poemele de carton, căutînd urme de distrugere pe Marte, meșterul iscusit pre-lucrează ființa însăși, povestea sa: „Brutalitatea desăvîrșită (cel mai greu de atins)/ a gândului încleștat pe simple/ cuvinte care de la bun început/ fug, căutîndu-și scăparea/ și nimerind la loc, în altă/ încleștare./ Nimic făcîndu-se gheară peste cuvinte./ Și cuvintele alergînd de la unul la altul: așa ne-am/ născut și așa creștem./ ca un pumn strîns în jurul/ unei povești”. Iar toate acestea au fost pre-scrise de critic în spiritul și litera *Rezumatului despre principalele mesaje ale cărții de față, în viziunea autorului ei, care încheie* – „în atenția (și sprijinul) presei, a(le) criticilor literari și a(le) tuturor celor eventual interesați” – o carte despre care Ion Pop se pronunță (și sub-scriu pentru că și poezia, cum s-a văzut, e sub-scriere) astfel: „Se poate spune că Bogdan Ghiu realizează, unul dintre dezideratele majore ale programului generației sale, al reinvestirii ontologice a poeziei. Ceva de caligrafie, de calcul și ingeniozitate manieristă, produsul, artefactul unui meșteșugar capabil să savureze, cînd cu delicii, cînd cu o mare melancolie, acest regim claustral din perspectiva căreia, printre gratii de rînduri scrise, se văd tot rînduri scrise. Un sentiment prevalent al modestiei actului poetic: recunoașterea a faptului că literatura nu poate pretinde să fie altceva decît este. Adică o lume sui-generis, lume scrisă, de hîrtie, litere și cemeală, cu limitele și vulnerabilitățile ei, în stare doar să aproximeze (sau, mai curînd, să simuleze).

DO YOU REMEMBER CĂTĂLIN ANUȚA (1968-1997)

Antonio PATRAȘ

Inzestrat cu un talent nativ extraordinar, în scurtă sa viață, Cătălin Anuța s-a dedicat cu toată dăruirea poeziei „dirz ținând poezia în dinți/ din care fișnea singele” (*Soldatul*).

A fost apreciat de criticul literar Constantin Ciopraga, membru de onoare al Academiei, ca fiind un fenomen poetic al literaturii române, care și-a transformat repede biografia în legendă. Au trecut 11 ani de când „s-a dus la stele”, după expresia lui. Aprecierile criticii literare ieșene au fost strînse în volumul *Alfabet liric*, unde peste 50 de condeie au apreciat opera lui la superlativ. La Biblioteca „M. Eminescu” din Iași poetul Cătălin Anuța are 14 intrări. Regretatul comparativist Ion Constantinescu de la Univ. „Al.I. Cuza” Iași, specialist în literatură universală, aprecia: „Cătălin Anuța este unul dintre cei mai importanți și mai expresivi poeți ai morții, ai vieții-morții din literatura noastră din a doua jumătate a secolului trecut și nu numai”. În ultimul său volum, *Anotimpul Haijinilor*, apărut în 2001 la Editura Universitas, alături de nume celebre precum Matsuo Basho, Novalis, Baudelaire sau Eminescu, este inclus și Cătălin Anuța.

Ion Chiriac îl așează pe Cătălin Anuța în mijlocul literaturii române de vîrf, alături de M. Eminescu, Arghezi, Nichita Stănescu etc. și în mijlocul literaturii universale: Novalis, Rimbaud, Henri Michaux. Ion Chiriac a condensat poezia lui Cătălin Anuța prin expresia: „Prin biblia poetică pe care ne-o lasă drept moștenire Cătălin Anuța, neîndoielnic este o ispită de a ne înălța în ființă”.

Cărturarul Al. Husar, care i-a studiat opera cu multă atenție, spunea că: „putem vorbi de un mare poet român. Desigur, dacă ar fi scris într-o limbă de circulație, s-ar fi putut impune ca

un poet european, *eo isso universal*”.

Referindu-se la o poezie pe care Cătălin Anuța a dedicat-o poetului Nichita Stănescu, Al. Husar spune, citind:

„Acest om care nu a venit acum la înfîlnire,

Acum cînd zeii pot fi mai răi ca soarta

Cînd semnătura pe o carte refuză să-i dea moartea”.

Ultimul vers fiind perfect valabil și pentru Cătălin Anuța.

Poetul Cătălin Anuța a fost tradus în engleză și franceză și este în curs de a fi tradus în spaniolă, rusă și italiană.

Regretatul Emil Iordache spunea că-i vorba de cunoașterea operei lui Cătălin Anuța de către ieșeni, și apoi pe plan național.

O intervenție a lui Adrian Voica se încheie așa: „Rămîne ca generațiile actuale de exegeți, dar și cele viitoare, să descopere în Cătălin Anuța un mare poet”.

Timpul s-a aplecat
cu om, cu țigla, cu hingheri, cu tot
pînă a atins podeaua stelelor
Din lutul stelelor a rîs moartea
– Ce iubire amorfă!
Și cimitirele săreau să înghită
timpul, omul, țigla, hingherul
și steaua căzută

Cuvîntul putred de craca uscată
se desfructește, se spovedește.
miroase a candelă și a toacă,
lumina rînjește
beat, cuvîntul liliac și paj al toamnei
zboară copacul înapoi, înapoi,
înapoi!

Mări, lovitori deschise orizontului,
mă leagă la catargul de sub pasăre
dar mai funebru, mai faustic,
mă sughe destinul
în pojghița mizeră de sub cîrțiță

Prea repede circulă molozul
de crani și pămînt!

Ideea de stepă se tîrîie peste,
mugetul mării urla surd
la oracolul din Delphi
după care oceanul se alintă
la clocotul deșertului
La circ recunoaștem
cămila de pește
om fugărit de natură!

Scurtarea infinitului
cu o coardă, cu un secol
duce oasele și templul grației
la efemeritate
și la dezorientarea morților
Să nu primim cutremur de
putreziciune!

Zborul prea smuls din aripă
se va umple de lut
de plozi, de lapte, de mame
de bătrîni, de animale și de baligă
pînă ce-i va sta crucea-n gît
și pasărea va întinde aripa pe soclu
Călăul nu se apropie de soclu!

Avem pradă frate! Avem pradă...
Insula asta nu mai naște oameni
Singuri sîntem, cobim în numele
aceleiași morale
Să înfulecăm timpul dintre moarte
și coașă – clipă frumoasă!!

De ce gîtul meu duce lanțul
corpului și isteria capului
dacă visătorul de poet
strigă că e liber să ia drumul la
ceruri
încolăcindu-se în jurul ochilor?
Dați-mi durerea lui să fac răscoală
de durere și de clacă pentru liber-
tate!

Au căzut orele ieri
la miez de regăsire
Reculegere

LOCUL MINUNILOR SIMPLE

Cînd ai plecat spre seară, din nukul profeției
doi ochi de cucuvaie îți luminau din vaiet,
știută e beția de *umbre ce-și fac jocul*
chemîndu-te din surle și tobele chindiei,
osînda-nstrăinării de bufnițe-i ursită,
vestale pe altarul vegherilor diurne,
din psalmii nopții locul, nesațul armoniei...

Atîtea spații nesfîrșite în casa tihnei de sub munte
și ai ales odaia scundă și tănuită de sub scară,
un demisol de suprafață croit din lemnării ușoare
păstrează bradului mireasma îngîndurărilor păgîne,
o învîrstare jocul pe urmele iubirii
de-a retrăirea șubredă și sine...
Fereastra zăbreliată primea la sud lumină din regalări
divine de magnolie, încătușări de plasă o sihăstreau
în mreaja grădinii de la stradă. Jur împrejur zidire
de soclu și arcade, sub ea o pală ca și stearpă de zgură
tescută din frunze și petale, sălaș iubit de umbre...
cîțiva bujori pipernici și stînjeni gâlbejiți,
pierite lăcrămioare
sufiau peste culbeci și larve amorțite ce-n veci nu ți se-arată.
Contai numai pe sinea singurătății masive,
oase întortocheate vădeau pîrîta faimă de arbore,
o dobîndire vagă de amînări a viernelului de suflet
în cripta vie a florii...

Ciorchinii grei de duhuri visau la spuza vetrei
cînd toamna suflă-n horn și dîrele de brumă
ici-colo însăilate de cîte-un vrej
dădeau în jilăveală de năucirea pîclei.
Din vreascuri potrivite de bănuiala serii
scapără vilvătaia treziei amorțite,
somniilor urzirii din miezul derizoriu.
La ceasul hieratic, perfecțiuni de-o clipă
străpung din accesorii vinovății ursuze,
geometriei încinse de ziua-n cingătoare
zoresc tămăduirea de scîncetul noptatic,
muritul stă să nască în așternut de floare...

Iarna avea deja aerul tragic al despărțirilor,
disimulanta independență blîndă a celui respins
cînd de fapt nu mai poate face nimic.
Mereu rămîne ceva lipicios din anii trecuți...
ridici mîna spre munte, evenimentul sublim al amintirii
semnul de vărsat sub axilă, părul sîrmos
o clădăraie de promoroacă, din cer și nor
profilul unduiește dorințele fugare, războinice ordalii
complică strategia, dar glasul, glasul-i străin...
atunci de unde știe s-adape-n smîrcuri oile albastre?

Elena VULCĂNESCU

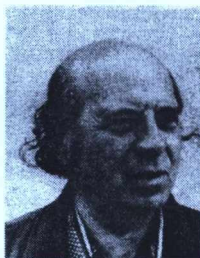
din buze strivite de-armuri cum de mai poate
să strige a dragoste, luată cu binișorul ca moartea?
Calea spre vest începe simplu, din beția timpului
care nu te mai rabdă...

Simțea primăvara intrînd pe ușa din spate
cînd scutura cîrpa de praf ori perna pisicii și ochiul sfredelea
umbrele nukului, matricea colcăitoare a încețoșării
perfecte. Sub nuc, fosta proprietăreasă, o ginecologă
genul lăliu și gîtul gros îngropa avortoni, vedenii cu oase
delicate dintr-o limită fundamentală,
reglările au fost totdeauna frauduloase. Întîi ies
frunzele vechi de sub grunții de chiciură, fardul verdelui
însîngerat de străpungeri, prinsă în bătaia unui curent
de gîndire, singurul lucru normal care ți se mai poate
întîmpla este să afli că nu ești în toate mințile,
pe cărările morții se circulă tot cu aburul speranței!

Lîngă ciușmea, gîndul se liniștește, picură în răstimpuri
clipe prelungi de dragul vremurilor trecute,
stîrvul din poartă scăpat din viscolire gata de pricopseala
cu lemuri bîntuite îmboboea magnoliei... e bine
ca unele lucruri să rămînă așa cum au fost...
Iernile n-ar mai pleca,
primăverile îți curg printre degete,
daruri din locul minunilor simple,
imposibil de păstrat...

Față în față cu sinea netălmăcită
ai ales să trăiești în tactul deslușitei pierderi
de pe vremea cadrilului colonial
cînd bombeul ocupantului clocotea de greieri,
tîrziu afli că bătăliile ca dansul au fost
de fapt singuratice, hotărîrile sfîșietoare
le-ai luat mult mai tîrziu, cînd mișcările
de pe tabla de șah ale regelui s-au dovedit
limitate față în față cu agilitatea de sine...

Insomniacă umbra, cu brațe ridicate la sinea
insurgentă, ar merita măcar liniștea anilor
de la urmă, poate și macul de ziua poeziei...
Cu autoritatea splendorii, Cervantes o asigură
de improvizația unei ceremonii potrivite...

Ion DUMBRAVĂ

negura clipei

gînd rătăcind prin negura
clipei. nici un cuvînt
nu se leagă.
nici un adevăr
nu îşi află drumul
în încercarea
de a ieşi la liman.

o defecţiune un mic
incident şi rămîi în beznă.

gînd căutîndu-se. ochi
căutînd fisura. un scurt
circuit şi rişti
să rătăceşti prin
întunericul dens
ca o pîclă-a destinului.

călător

prea multe drumuri
care îşi aşteptau rătăcirea
le-ai confundat cu cel bun
prea multe căi
şi doar una pe care
să treci fluierînd

ceva mult prea subtil
mult prea complicat pune
în mişcare bizare
mecanisme care îţi pot
hotărî viaţa.

doar un miracol
te poate scăpa întreg
din malaxorul posibilului
mult prea mare distanţa
dintre iluzie
şi realitate ca între cel
care pleacă şi nenăscut

joc al întîmplărilor zilnice

martor fără voce sau ţinta
a celor ce se întîmplă
nu sunt întotdeauna
de partea ta lucrurile

nu e dreaptă mereu
linia drumul
pe care înaintezi

joc al întîmplărilor martori
sau vulnerabile victime
în fiecare din miile
de clipe se poate-ntîmpla ceva
care să mire că se întîmplă
ca muştele cad
cei fără speranţă
la capătul disperării
s-a deschis un cimitir nou

balans

de la o extremă la alta. de la fără de număr la vid.

alternanţe. exerciţiu de iniţiere
în arta supravieţuirii al cărei sens
mai generează insomnii încă.

pendulare între plus infinit
şi zeroul absolut.

de la alfa la omega. continuă
demonstraţie acrobatică. balans
de la o provocare la alta la nesfîrşit.

cuvinte. vremi

mergini de vremi.
cruci de cuvinte.

răstignit
şi înviat timpul
în aduceri aminte.

şansa poemului

unde-s amiezele însorite şi unde
noaptea cu lună nebună.
un castel de nisip fericirea
doar nefericirea-i eternă.

scriem de parcă ar tot
ploua şi ar ninge.

suferinţa: aceasta
e şansa poemului.
punctul lui forte.

şi apoi azi chiar plouă.
mîine cu siguranţă
va ninge. iluzia
va fi trasă pe roată.
poemul ca şi astăzi va triumfa.

Cel dintii, drumul...

Ce sfișiere!...
era golul cît adîncul pustia nefăcutul,
era cît înstrăinarea cuvîntului,
marea preaplinului ochi –
era semnul că lumea va fi
și se va naște cel viu
al semințelor...

Din înaltul cel veșnic un țipăt a fost
și ierbile au nuntit cununile apei
și sunetul a prins chip
dintr-o clipire a somnului...

Pe atunci erau toate libere
nenăscute fiind: haina, calul și mierea,
și ceata poporului,
luna și soarele
și proorocul...
într-un alint seducător, toate...

Și-un țipăt a fost,
de s-au făcut cerurile și pămîntul, ziua și noaptea
și întunericul cîteodată, plinul, auzul și văzul,
și nunta din Caana și mirtul,
apoi păcatul minciuna și păsările, ce iureș
năprasnic!, și cîntecul meu și mîinile tale
și viciul aproape măsură dorinței,
trădarea desfrîul voinței,

și-am început să umblu, mai întîi orb,
apoi vesel,
să strîng la un loc apele, și-am strigat:
să fie lumină! Ziuă a fost
și a fost noapte, iar întunericul l-am numit dorință
și lumina facere, pe cînd poporul tău
se despuia printre semne,
și erau semne bune și semne rele,
și toate îmbrăcate în sensuri...
mai apoi marea și stelele, apoi femeia și bărbatul...
*Determinatul de-aiurea (meuna scînteia albastră
prin miriști, nenăscutul era)*
Șarpele-Ochi, văzătorul a toate...
și a fost o seară, și, apoi, dimineată,
și s-a făcut de poruncă: creșteți, înmulțiți-vă,
umpleți pămîntul!...

Și a fost clipa, suferința și jocul,
și a fost dragostea minciuna și focul,
și-am deschis ochii și era răcoare

Vasile POPA HOMICEANU

printre măslini și smochini și leandri,
și erau niște coloane înfipite în cer, de alabastru,
și-o pîrtie albă,
de marmură albă înfipită în mare...

Și te-am luat de mîină și te-am dus la teatrul cel mare,
(rînjea Dionisos Apollo sub lauri! Ce erezie!)
și ți-am șoptit iată drumul,
să coborîm în cuvinte:
doamnă a cuvintelor necuvintelor mării,
doamnă a cerurilor tăcerilor rătăcirilor noastre...
iar lumina cît lacrima sporea aici
la îngenuncherea sfișitului,
și nu ne mai săturam de privit zborul...
și timpul...

și a fost seară și dimineată a fost
și au început a păcătui lucrurile,
iar tu ai zis: ești aici fiul meu, soțul meu,
părintele meu, și eu ți-am zis: iată-mă-s viu
la vîrsta de sens și de lapte, vino în dezmiardarea
nisipului, azi ne vom naște din nou
pe lepedea acestui templu...

pe cînd Artemisa întina tîrîtoarele,
prigonea cîmpia cu tauri, răsuca mănunchiuri de ape
în spice de aur semințe de aur,
pe cerul necunoașterii noastre ardeau
focuri focuri:
(blestemat să fie oricine te va blestema!)

era țipătul roua blestemul mirosul asinilor,
cel care urca neîndoios spre peștera lui Zeus...
cel dintii drumul cel din urmă era,
și marea ne creștea pînă la creștet,
de nu mai eram auz nici vîz și nici cuget
ci o curgere albă asemenea *paserii*,

și s-a făcut seară și dimineată a fost...

Emanuel GURALIVU

mișcările antagonice:

lucrările: a road poem:

călătorim cu geamurile aburite într-un amniotic al înșingurării gata să explodeze la orice frînă a lui 41. afară în realitatea orașului plouă mărunț și apăsător ca o ceartă veche pe care ți-o amintești tocmai acum când nedormit ai lăsat garda jos. nimeni nu șterge geamurile aburite. poate nu vor să rupă vraja sau poate că știi ce e dincolo iar geamul aburit e un fel de anestezie. oricum eu vreau să văd. simt că ploaia asta vrea să-mi spună ceva. dintr-o singură mișcare a palmei curăță geamul și mă prefac că înțeleg tot ce mi se întâmplă.

ușa dinăuntru a pielii: un psalm

luni dimineață. și frica sau frigul sau furia au venit peste mine ca o vărsare de sânge. inima se izbește în pielea pieptului cu bătaia mașinii de scris visată în copilărie. mirosul zăpezii de ieri ascundea o ușă pe care astăzi o trezesc mișcările unei prezențe. o vezi ca-ntr-un vis deși mîna ta a cunoscut-o înaintea ochilor tăi. deși nimic nu e mai clar ca ea.

napalm: un psalm:

plouă de cîteva ore și ploaia ne-a înghesuit pe toți în stații și apoi în autobuze. împins în mirosul hainelor ude mă agăț de refuzul tău. trupurile se izbesc între ele cu sunetul înfundat al cartoanelor. în coșul pieptului se adună genunchii striviți. încă o repetiție pentru naștere. sub cerul scund al umbrelor teama se aprinde ca un fulger. nu pot să închid ochii. sub pleoape cuvintele lui dostoevski își pîlpîie luminile de neon defect. iată-le, „mi-am ruinat viața într-o risipire morală în ungherul meu”. și încă o dată, „mi-am ruinat viața într-o risipire morală în ungherul meu”. plouă de cîteva ore și ploaia încuie ușa după noi. în leagănul de beton vom gînguri și ne va fi bine.

ploaia care crește dincolo: un psalm:

cînd eram copil credeam că ploaia e un fel de cerneală care desenează hărți pe asfalt. hărți care spun povești.

și stăteam cu ochii în bălțile cînd limpezi cînd noroioase

căutînd intrarea sau un chip, altul decît al meu. și cînd nu se arăta nimic loveam cu piciorul în ele ca și cum ar fi fost oglinzi pe care să le sparg. acum plouă destul de tare. mă apasă sîngele meu neînțelegător. sîngele meu aspru.

sîngele care mi-a fugit din tălpi spre degetele cu care străpung ploaia. astăzi ochii mei nu mai văd decît pe dinăuntru. trec pe lângă bălțile făcute de ploaie și mi se arată ca niște piese de puzzle. ca un puzzle împrăștiat

cu mici detalii care spun totul sau nimic. și mă uit în bălțile cînd limpezi cînd noroioase și lovesc cu piciorul în ele ca și cum ar fi oglinzi pe care să le sparg.

poemul dinaintea descarnării:

pleoapele ca o cortină grea agață lumea și o trag înăuntru. o străbat cu cîntece încîlcite. singura mea înțelepciune mă sîcîie precum o carie dentară. tu ești lângă mine să-mi arăți cît de frică îmi este de viață. întreabă-mă ce caut sau ce am găsit pînă acum întreabă-mă de timpul meu și întreabă-mă încă o dată de ce scriu. întreabă-mă să se umple golul ce crește cu vocea ta. în ochi privirea caută o ieșire din omul de zăpadă.

vremea în anglia:

orașul mai liniștit spre noapte primește fără prea multe filosofeli foșnetul pungii mele de fornetti cu pizza. e un foșnet sentimental. închis în pielea mea scriu. despre tine sau despre o ars amandi pentru naivii seducției. cine ești tu? cine sînt eu? de parcă întrebările s-ar putea iubi pentru un răspuns luminos. sau pentru un aer de munte. revigorant. adînc și albastru. tu ești ca vremea din anglia. închis în pielea mea scriu. despre tine ca un întuneric ce l-am trăit și se duce odată cu zorii.

POEZIE

CONVORBIRI LITERARE

ALITALIA AZ074

Laurențiu ORĂȘANU

Cînd te așteaptă încă 7 ore de zbor, ai terminat de mîncat, ai băut și cafeaua, că tot nu poți dormi și ai mai omorît cu asta încă 10 minute, faptul că nu ai voie să fumezi și se pare tot atît de sadic precum tăierea capului după ce ai fost spînzurat.

Încerc să-mi agăț privirea de orice mișcă în jurul meu. Noroc că am locul la interval. Însă la scurt timp după ce resturile mesei de seară sînt strînse și după ce încetează și acel du-te-vino firesc la toalete, culoarele dintre scaune se golesc și prezintă tot atîta interes cît coridoarele unei cazărmi după ora stingerii.

Scot bloc-notes-ul și scriu titlul cu majuscule: ALITALIA AZ 074. Îl subliniez. Acum ori niciodată; am ocazia să scriu niște pagini la înălțime. Fiecare din vecinii mei, dormitînd sub pături, acaparînd scaunul vecin – dacă are norocul să fie liber, citind sau urmărind filmul de pe monitoare, fiecare din ei merită o proză scurtă. Pentru vecina mea din dreapta ar fi nimerită o proză scurtă ceva mai lungă. Privindu-i picioarele, proiectanții de la Boeing s-ar ascunde rușinați. Nu e chip să-i încapă în intervalul de pînă la scaunul din față. Le orientează cînd spre mine, cînd spre arabul din dreapta ei. Arabul privește în gol prin hublou, eu continui să scriu.

„Suedeza, cu degete lungi, de pianistă, dădea atență paginile unei reviste de fotbal. Fotografiiile din revistă, genunchii ei și pagina bloc-notes-ului luceau în lumina plafonierei. Avionul tocmai virase deasupra coastei Labradorului spre Groenlanda. Obișnuitele zdruncinături de după masă se lăsau așteptate”.

– Ce scrii? mă întrebă vecina, abandonînd cu părere de rău revista. By the way, my name is Helga.

– Lawrence, dar nici din Arabia, nici Olivier. Cînd nu dorm programez calculatoare sau scriu. În românește. Sau mă uit la fotbal. Ce șanse aveți la Europene?

– Ieșim din grupă, se animă Helga. Mîine și poimîine sînt la Milano, la o paradă a modei. Prezint

o colecție suedeză de costume de baie. Dar de duminică sînt în Portugalia, n-o să lipsesc de la nici-un meci. Îți spun ceva, dar promiți că nu rîzi? Joc și fotbal, în campionatul feminin.

– Păi nu-i păcat de ele? îi arăt cu pixul spre genunchi.

Zîmbește. Își strînge genunchii unul în altul. Picioare nervoase. Să nu uit să dau citatul din *Patul lui Procust*. Și, de fapt, aici ar fi locul potrivit să introduc un tușeu. Ca să mai răsufle dialogul.

„O femeie frumoasă e ca un alcoolic. A primit mii de complimente, are toată lumea la picioare (chiar așa scriu, toată lumea la picioare) și leșină de plăcere dacă mai primește unul. Helga nu face excepție de la regulă. Se alintă, clipește din genele umbroase, scriu în continuare, și mă roagă (scriu, apoi barez, dulce):”

– Îmi citești și mie te rog ce scrii?

– De la început sau de unde am ajuns?

– De unde ai ajuns.

Încep să-i citesc în timp ce scriu.

„Revista zbură într-o parte. Mîinile lor se căutau în întuneric, părul ei lung îi curgea valuri pe umeri, simțea dogoarea obrazului ei lipit de obrazul lui...”

– Bine, dar eu n-am părul lung, protestă cam anemic Helga. Își lipi totuși genunchii de ai mei, așa, ca să facă povestea cît de cît veridică.

„Buzele lor se atinseră, mai întîi ca niște petale risipite și apoi adunate de vînt...”

– French kiss? ceru lămuriri suplimentare Helga.

– Absolut. Nici-o scriere modernă, nici-un film nu mai rezistă fără sărutări senzuale. Și îți spun de acum, va fi un sărut foarte lung. Dar n-o să te plictisești. Nici tu, nici cititorii. Uite ce scriu:

„Se strîngeau în brațe de parcă ar fi rămas singuri pe lume. Ungھیile ei i se înfîgeau cu patimă în ceafă. Palmele lui îi explorau trupul ca pe un pămînt necunoscut, cuprinzîndu-i sîinii, făcîndu-i să freamăte; coapsele ei îl frigeau, era ca un vulcan gata să erupă...”

– Dacă-i așa, să-mi spui cum îți place să mișc limba. Părea din ce în ce mai interesată de poveste. Parcă și bănuții sînilor se conturau mai bine prin T-shirt-ul alb. Cît stai la Milano?

– 6 ore, între zboruri. Apoi zbor la București.

– Înseamnă că trebuie să termini povestea pînă ajungem la Milano. După ce ne sărutăm facem și sex, nu? Unde?

– Stai ușor, mă iei prea repede. Nici n-am scris cum ți-ai aruncat în grabă T-shirtul și ce mai ai pe sub minijupă. Oricum, va trebui să mă gîndesc serios la scena de dragoste. Nu mai poți scrie azi cum s-a scris înainte. Și s-a cam scris totul. Emanuelle, în drum spre Hong-Kong, face sex și sub pătură, și în toaletă. Cei scăpați din catastrofe aviatice, singuri pe o insulă pustie...

– Gîndește-te la altceva – se băgă în vorbă arabul. Nu, avionul ăsta nu cade.

– De unde știi Abdullah, o ajută arabul. De unde știi Abdul că nu cade?

– Am spus că nu cade avionul ăsta. Cel pe care-l iau eu de la Milano spre Larnaca va cădea. Vă spun asta ca să stați liniștiți, și să termine Lawrence povestea asta. Că eu n-o să apuc s-o citesc publicată.

– Chiar așa de hotărît ești, Abdul? se înduioșă Helga. Pe brațele ei, puful galben făcuse pielea găinii, iar bănuții sînilor ajunseseră mari cît zmeura. Și doar lăsasem pixul jos, nu mai scrisesem nici-un rînd.

– Abdul, mai bine lași planul acesta baltă și mergi cu mine în Milano – l-am ademenit eu. Te faci că pierzi avionul de Larnaca. În 6 ore cît am între zboruri vreau să fac Domul.

– Domul e și pe lista noastră, zise calm Abdul. Dar mai întîi e Vaticanul. Oricum, eu am numai o jumătate de oră între zboruri; sper să nu întîrziem.

– Lasă-l, Lawrence, a zis că n-are treabă cu avionul nostru, dă-i pace. Abdul, ce vă așteaptă dincolo?

Scriam de zor: „mașini luxoase, blonde cu părul și picioarele lungi, oaze cu havuzuri răcoritoare, eunuci mișcînd necontenit evantaie uriașe. Toate acestea îl așteptau pe Abdul. Firește că nu putea să întîrzie la avionul de Larnaca”.

Helga privi mirată cum, sub mîinile dibace ale lui Abdul, remote-control-ul televizorului prelungit cu un pix ceva mai mare, se transformă în ceva ce puteai să juri că e pistol dacă l-ai fi simțit în coastă sau lipit de ceafă. Suedeza îmi puse mîna pe braț și își lipi strîns picioarele de genunchii mei, speriată. Îi simțeam rotunjimea sînului pe brațul meu. Mă

oprisem din nou din scris, Helga intrase în poveste, era cald și bine în avionul acesta. Ce bine că nu-l alesese Abdul ca să dea cu el de pămînt.

Dar tocmai atunci avionul începu să se zguduie. Semnal sonor, ne legăm centurile de siguranță. Helga îmi strînse și mai tare brațul. Avionul își redusese viteza. Abdul se împacientă:

– Te pomenești că întîrziem sosirea la Milano.

– Ajungem, n-avea grijă, îi zisei, gîndindu-mă că o oră întîrziere n-ar fi fost rea nici pentru el, nici pentru mine.

– Aș bea ceva rece, îmi șopti Helga. Dar n-am mai zărit de mult vreun steward.

– Poate găsesc ceva în spatele avionului. Sau poate dau de ei acolo, mă arătai galant.

– Să vii repede, se desprinsese ea cu greu. Ia și caietul, mai scrii pe drum.

– Vin și eu, zise Abdul, și-și făcu loc sărind peste picioarele Helgăi.

Drept să spun, și eu m-am desprins greu din strînsoare. Mă gîndeam la cititori, să nu-i dezamăgesc lăsîndu-i baltă în mijlocul unei scene fierbinți. Dar parcă mi se făcuse și mie sete.

În spatele avionului, și aici sar peste descrierea pe care oricum am detaliat-o în notes, personalul de bord, precaut, ca să nu fie deranjat de pasagerii însetați ca mine și ca Helga, și ca Abdul, că era să-l uit, lăsase cîteva sticle cu suc pe un cărucior. În timp ce umpleam un pahar pentru Helga, mi-am dat seama că de după perdeaua dinspre coada avionului vin un fel de bubuituri, cam în ritmul zguduirilor avionului. I-am făcut semn lui Abdul, care tocmai ieșise de la toaletă. Am dat amîndoi puțin perdeaua deoparte.

Stewarzii și cei doi piloți jonglau pe rînd o mingiuică ceva mai mică decît o minge de tenis. De aceea se zguduia avionul. Ca în fața unui miraj, Abdul dădu de tot perdeaua la o parte. Eu scriam de zor, isteată fată, mie nu mi-ar fi venit ideea să iau cu mine bloc-notes-ul. Eram bucuros că am mai multă lumină, venind, ca să zic așa, de pe terenul de joc luminat ca-n palmă, și că mi se oferă în definitiv ocazia să scriu fără perdea. Conducea echipa celor trei stewarzi; cei doi piloți și singura stewardesă, pe nume Ramona, ca pe ecuson, formau cealaltă echipă.

„Comandantul jonglă mingiuica de 15 ori pe bombeu, pe genunchi, pe piept, apoi o preluă secundul. După un moment de ezitare, acesta își reveni,

jucă de 5 ori mingea pe creștet, și o pasă Ramonei. O preluare perfectă pe piept, în stil curat italian, 10 jonglări experte pe genunchi, ritmul era bun, susținut, mișcărilor precise. Dar coada avionului intrase pesemne în rezonanță, zguduitorile se amplificaseră. Ramona se dezechilibra și căzu, scrîntindu-și glezna. Meciul și relatarea mea se opriră în același moment.

– La naiba cu avioanele astea americane, zise copilul. Airbus-urile nu intră în bițfială așa ușor. Poți juca și la porți mici.

Comandantul îi masă îndelung glezna Ramonei, cu mișcări dibace, care arătau că mai făcuse treaba asta, și nu numai o dată. Copilotul ne băgă în sfârșit în seamă. Îl luă din scurt pe Abdul:

– Sper că n-ai vreun gând păgîn cu avionul nostru.

– Nu – îi luai eu apărarea – a zis clar că nu cu avionul ăsta.

– Dar la jocul ăsta vă pricepeți? se liniști copilotul.

Abdul se scuza că nu poate. Ar fi fost prea obosit pentru zborul spre Larnaca. Îmi veni o idee, o pusei pe hîrtie și le-o și spusei:

– Vă aduc eu pe cineva cu joc bun de picioare. Dar aveți grijă să nu se accidenteze, că are mîine paradă la Milano.

Helga acceptă să intre în joc în locul Ramonei numai după ce i-am promis că voi relata totul, mișcare cu mișcare. Am scris astfel vreo 10 pagini bune. Poate cele mai bune pagini ale mele. Abdul ținea scorul și o pungă cu gheață pe glezna Ramonei. Helga bătuse recordul, mizasem bine pe picioarele ei. Jonglase mingiuca de 40 ori. Coordonare perfectă, pauze inspirate între lovituri, alternînd stîngul cu dreptul. Nu mai spun că reușise să reducă și bițfielile avionului.

– Poate putem să-l punem la loc pe viteza normală de zbor – zise comandantul. Am pus pilotul automat pe viteză redusă tocmai pentru că acest shitty Boeing dă din coadă de parcă ne-ar aplauda. Tu trebuie să te pricepi, te duci în cabină? îl delegă autoritar pe Abdul.

– Piece of cake, se împăună Abdul. Am condus eu 747 și să nu știi 727? Se vede că nu mă cunoașteți. O să mai auziți de mine. Și către mine: Hai și tu, Lawrence.

Abdul n-a lăsat manșa decît undeva deasupra Angliei. Și asta cu mare părere de rău, că ar fi vrut să arate tuturor ce înseamnă o aterizare lină. Dar piloții obosiseră, își traseră manșetele pantalonilor în jos și

își reluară locurile. Apucasem să descriu cu amănunte, pe 3 pagini, cel mai lung răsărit de soare văzut vreodată. Îi arătai Helgăi, mîndru de isprava mea, cele 50 de pagini scrise mărunt din bloc-notes. Notasem și faptul că pentru prima dată un zbor Alitalia ajungea la timp.

Pe aeroport m-am grăbit spre Biroul de Informații ca să aflu cum să ajung mai repede în oraș. Cînd să plec spre autobuz, îl văd trecînd pe Abdul escortat de doi carabinieri.

– De ce, Abdul? Au aflat ceva?

– Dați naibii italienii ăștia. Mi-au găsit 3 cartușe de țigări și chipurile ai voie numai unul.

– Mai bine că n-a prins avionul de Larnaca, i-am strigat Helgăi care se urca într-un limo de 10 metri. N-aș fi putut să scriu finalul poveștii.

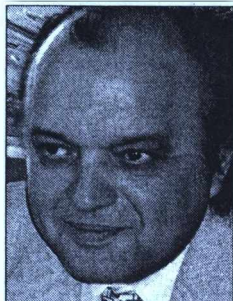
– Și cu scena de sex cum rămîne? îmi strigă ea de la geam.

N-am apucat să-i mai răspund. Autobuzul meu demarase în direcția Milano.

New York, 20 iulie 2004

PROZĂ

MARIN MINCU

SAU FICȚIUNEA

„PRADĂ REALULUI”

Cristian LIVESCU

CRITICA POEZIEI

Îi dau dreptate lui Bogdan Ghiu: *pacient la spitalul fundeni. fișă de caz* (12-26 mai) (Editura Paralela 45, 2007) de Marin Mincu este „una dintre cele mai tari și mai limpezi, mai mozartiene cărți de și despre literatură ale literaturii române din ultimii ani” și asta nu neapărat pentru că face dintr-o experiență-limită un prilej de a pune pe seama poeziei leacul miraculos al supraviețuirii; nu e vorba numai de atât, ci de verificarea cu acest prilej a unei întregi cariere de practică literară, soldată cu convingerea că poezia înseamnă – pur și simplu – frică și pîndă!

„ai constatat că scriind
te aperi de moarte”

Confesiunea lui Marin Mincu e începută de semiotician, de teoreticianul convins că poezia reprezintă „emanația unei instanțe enunțatoare impersonale”, a unei transcendențe care ne „scrie”, ne „textualizează” mereu existența, prin *Vocea* auctorială, care „ea singură comunică prezența ființei” (am concentrat aici o întreagă teorie a *modelelor semiotice*), și este încheiată de scriitorul exilat în propria „ficțiune perversă”, în acea viață *mai reală*, de dincolo de literatură. Cartea, bine scenarizată, recurge la două registre distincte – unul este un jurnal de pacient, ținut cu suflul autenticității, de la momentul intrării în antecamera sălii de operație și după aceea, trecînd prin toate etapele, pînă la ieșirea din salonul 7 al profesorului Sinescu; celălalt aparține Vocii poetului, maritorul omniprezent în „memoria instanței enunțatoare”, „o altă transcendență, ultima”, în procesul de intensă esențializare a discursului.

Punerea față în față a celor două tipuri de relatare – unul *implicat*, „la cald”, transcriind senzații, altul *obiectiv*, al autorității textuale – polarizează materia cărții, dîndu-i consistență stranie și tensiune, prin punerea în defensivă a alexandrinismului, a acelu

text despre „facerea textului”, tentative care putea să inhibe ideea de ansamblu. A trebuit să intervină acest interval de trăire în vecinătatea morții, pentru ca scriitura să respire prin proprii ei pori, să-și recapete palpitul amenințat să se piardă de prea multă ardoare doctrinară. Să vedem cum apare acest balans între două euri deloc distanțate, în rețetă textualistă, ci extrem de comunicante, de dialogale: „la opt fix sînt condus în sala de operație totul în jur e strălucitor de alb o tînără asistentă îmi cere brusc să mă dezbrac o refuz net nu din cochetărie libidinoasă ci pentru că îmi e rușine de goliciunea mea rîde provocator relaxată de împotrivire e prea răcoare aici din cauza ventilației spun cu speranța că mă va lăsa fără să glasul femeii devine categoric vă rog domnule abandonezi orice orgoliu meschin o cheamă Irina ca pe o colegă pistruiată din studenție care mă iubise necondiționat nu sînt convins nici acum c-am avut dreptate s-o las mă privește neutru ca pe-un obiect oarecare n-are nici o căldură umană în glas asta mă scoate din rolul de victimă chiar atunci intră anestezistul mă-nfund încet în pîcla deasă apoi nu mai știu ce”// „(ce greu îți dai seama de propriul tău corp ce se răsfrînge nud în oglinzile de deasupra ta ar fi un mare risc să te-apuci să bravezi sub bisturiu sînt gesturi intime pe care îți interzici să le faci întotdeauna nuditatea convoacă o apropiere insidioasă cînd te ia cu frig ești foarte aproape de moarte atracția e ispititoare ca și cum te-ai apropia de o mare primejdie pe masa de tăiere nimeni nu se sinchisește de pudoarea celuilalt o femeie poate să te rănească ușor din cruzimea ingenuă cînd te afli în text n-ai cum să mai fii sentimental)”.

Așadar, pentru semioticianul aflat pe masa de operație chiar și acest fapt reprezintă *text*, gata să fie virtualizat, un *cîmp de tensiuni semnificative* sau *procedeu de scriitură* despre sine, ca să traducem totul în limbajul specific acestei discipline. În timp ce prima variantă de enunț merge pe un prozaism al relatării, pe o subiectivitate copleșită de precaritate și spaima de

neunoscut, cealaltă soluție aparține unei conștiințe care verifică realitatea prin ochiul esențializării, al unei voințe explicative și ordonatoare de destin. Ambele practici sînt complementare și împreună dau măsura acestei cărți grave, valorizînd un real apăsător, de maximă angoasă, apogeu al „stării de criză” pe care poetul Marin Mincu o dezvoltase în volumele precedente, devenită acum „fișă clinică”: „corpul întreg mi se goleşte de sînge”, „nu se știe de ce naiba sîngerez așa”, „corpul meu ciopîrît scade în fiecare zi”, „mă inundă un val de căldură uscată și transpir gîuit de-o durere abstractă”, „îmi ia foc trupul de amorțeală”, „sînt îngrozitor de urît am slăbit enorm”, „această noapte parcă nu se mai sfîrșește”, „îmi fișnesc șiroaie de lacrimi rostogolindu-se rușinos pe pernă nu pot să mă abțin”, „dar nu mă lasăusturimea din canalul uretrei”, „visez cum călătoresc undeva cu mare viteză”, „am ațipit un pic după injecția de prînz visez că sînt copil și nu prea”, „azi am visat că eram amîndoi în deșert”, „nu știu de ce mi-au apărut asmbii părinți în visul de ieri”, „parcă sînt tot la slatina sau undeva în preajmă”, „mă ridic din pat ținîndu-mă de pereți”, „încerc să scriu nud despre tot ce se întîmplă aici”, „trebuie să mărturisesc că-mi este frică”, „de fapt eu scriu ca să simt că încă sînt viu”, „a scrie e un gest foarte intim e ca și cum te-ai dezbrăca de tot cu alții de față”, „nu știu contemporanii mei mă urăsc atît de-ndîrjiți”, „mi s-au încins copcile tăieturii probabil că sîngerează din nou” etc. – senzații, vise, crîmpeie de amintiri, reflecții...

**„îmi sap singur groapa numai așa
simt că devin autentic”**

De cealaltă parte a paginii în care pacientul, „actant al suferinței”, devine agățat de dîra scrisului, se derulează parantezele *celuilalt*, ale spectatorului (critic) la supliciu, dincolo de imperativul persoanei a II-a, ca un opus rece la durere și înfruntare a limitei: „întotdeauna mă frisează plebalia în fața unui act agonal”(!), „aluneci aleatoriu pe toboganul existenței”; „de cînd ești operat și s-au topit în neant adulatorii”, „observi că poezia nu te-ajută la nimic”, „te confrunți afectiv cu neantul tragi linie scazi și rămîne zero”, „te uiți în oglindă să vezi cum sîngerezi”, „numai trăind direct orice senzație poți decide asupra tăriei tale”, „ești lacom de viața ta pură de aceea încerci s-o recapitulezi”, „trăiești cu spaimă agonică iminența pericolului”, „observi cum sublimul coboară brutal în prozaic” etc., unde se remarcă evocarea frecventă despre neant și agonie. Evident, vocea

aceast prețioasă, savantă „înalță”, nesuferită în gravitatea ei, este eul lucidității critice, un ecou care sună parcă în gol, în deșertul ființei. Unele pasaje par analize de texte, luminînd reveria semiotică în aventura ei deliricizantă: „(acum visezi că visezi folosești foarte des același procedeu de cunoaștere ești atent să menții cît poți starea onirică nu te mai lași impresionat de acele pericole care te-amenință-n vis participi la întregul periplu ca să afli ce te așteaptă după de aceea nu lași să și se-nterupă filmul visării nu există nimic în real să nu-l înțîlnești și în vis)”. Fundalul narativ din concretul minor, conduce uneori spre anecdotă. Pacientul îl are o vreme coleg de salon pe filosoful Henry Wald, figură legendară pentru slalomul său uriaș, între corvoada propagandistică și șueta de răzvrătit ambulant, cu voie de la comenduire, cei doi întreținînd mai multe discuții, cu cîteva zile doar înainte ca interlocutorul să traverseze o criză care îi va fi fatală. Ei bine, în tot acest taifas, cu subtilități și tachinări amare între cei doi, intervine un moment dens în caricatură, anume vizita efectuată în spital de un personaj de seamă al vodevilului post-revoluționar, scenă ce merită reprodusă în transcrierea acidă a lui Marin Mincu: „cînd discutam pașnic despre moarte cu Henry Wald am asistat la o scenă grotescă deodată a intrat pe ușă silviu buican însoțit de o femeie mai tînără arăta viguros ca un taur pleznă de sănătate plin de sine aproape grohăia cînd vorbea se zguduia podeaua sub călcătura lui oportunistă s-a apropiat triumfător de cel care zăcea muribund în pat și l-a întrebat insidios dacă mai are poftă de mîncare da aș mîncă și căcat i-a răspuns acesta apoi brucan a derapat către vulgaritate ești un neserios ai început să te caci pe tine simt că miroase urît aici acesta i-a replicat ironic dacă miroase-a căcat înseamnă că mai sînt încă viu e bine că nu miroase-a cadavru” (*după ora de cină*). Cum se vede, reproducînd conversația între cei doi vechi analiști, prieteni încercați de pe tărîmul marxismului adaptabil, Marin Mincu devine „douămiist” sadea, preocupat de zonele de vulgaritate ale limbajului.

**„eu observ totul/ scriind despre cum observ/
că observ”**

În definitiv, cele două ipostaze ale poeticității din acest volum rezumă cele două etape distincte pe care le-a traversat poezia lui Marin Mincu. A debutat cu volumul **Cumpăna** (1968), scris în perioada studenției, un volum cu inflexiuni blagiene, de un telurism al obîrșiiilor destul de controlat, poetul fiind

obsedat în prima sa vîrstă de acumulările de nefast și vitregie pe care omenescul le duce cu sine: „Mi se despică trupul crîncen învinuit/ și din el se varsă gîl-gînd/ trupuri urîte ca niște gînganii negre/ o haită lacomă rupîndu-mă crud/ și micșorîndu-mă/ pînă la naștere/ Lipit de iarbă și lut/ ascult tropotul lor nebun/ ce face să se aplece a pierzanie/ arborele sacru crescute sub umerii mei moșteniți” (*Somn*). Simbolurile sînt atent dispuse, supravegheate cu instinct expresionist, iar predispoziția spre morbid se va amplifica în timp. Nu trece neobservat ruralismul, din care poetul făcea – în pas cu moda timpului – virtute în comunicarea cu ancestralul, uneori în termeni cam ridicoli: „Oh,/ cum mai țîșnesc buruienile/ în gesturile mele geologice/ uitate în mine înainte de a fi numit om:/ curg oasele-mi milenare-n-dărăt/ bolnave de dorul mamușilor (!?)” (*Regresiune*). Treptat, poetul va interioriza în reflexie agoniseala genuină, livrînd în ideea de *păcat* pornirile obscure din ființial. Speculația nu devine prea înaltă, dar vocația poetică învinge: „Picură-n lut o vrajă măiastră/ viermii își rod destinul în pace/ cenușa din lună acoperă/ ochii orbilor – cratera stînsese// cîte-o pasăre suflă asupra-i/ arzîndu-și aripi și căzînd/ fără ecou cîte-o pasăre// Doamne, totul e doar o cumpănă/ strigătul nostru surpat în oase/ rostogolește aștrii așteptîndu-ne/ dincolo” (*Păcat, II*).

Două atitudini sînt pregnante în *Calea robilor* (1970) – aceea a reprimării pornirilor metaforice și atenția acordată construcției poemului. Într-un moment în care poezia noastră era puternic sedusă de imagism, de gloria combinatorie a vocabulelor, Marin Mincu era în căutare de altceva – și nu era singurul care făcea opinie separată, dacă ar fi să-i mai amintim pe Mazilescu, Ion Mircea, Vasile Vlad, Dorin Tudoran, Mircea Ciobanu și alți cîțiva; de filonul derilicizării, început în perioada interbelică, este redescoperit și continuat, poetul din Slatina devenind în timp, la București, unul din promotorii acestui principiu, intensificat decisiv mai apoi de optzeciști și de urmașii lor de pînă azi. În *Exod*, o mini-epopee din volumul amintit, Marin Mincu ezită, cu cenzura în spate, să imprime *Căii robilor* o trimitere mai bine condusă aluziv, mai curajoasă, spre imediatul erei comuniste, al rătăcirii în deșertul unui mare eșec istoric, încît scrierea aduce doar o vagă și pe alocuri obositoare viziune a vanității: „Nebuni de vise și candori/ înfipti într-un destin nefast/ noi drumuim spre un exod/ mînjiți pe frunți cu nepăsare/ cu iarbă crudă năvălind/ din trupuri cînd se/ usucă dorul de ceva/

ninsori de ciori prin paradis/ adie putred ceața răscolind...” etc.

În general, revolta lui Marin Mincu este una textuală, la nivelul expresivității. El luptă cu metafora, „emblema experienței orifice”, care – impusă de o lungă tradiție – „poate să ne ajute cel mult să exorcizăm realul”, iar atunci cînd devine „creatoare de metafizică”, prin voluptatea substituției, „poezia se îndepărtează nu numai de real, dar și de *concretul vieții*”, susține Marin Mincu într-o lămurire de mai tîrziu la volumul *Despre fragilitatea vieții* (1987). „Am tentat, atîta cît mi-a stat în putință, să recuperez *starea de slăbiciune* a concretului cotidian ce ne scapă, strecurîndu-se perfid în codurile existenței convenționale”. Schimbarea aceasta de atitudine dinspre o poezie de viziune spre una *concretistă*, în care contează actul situării în imediat și al „scrierii”, al producerii sale, se produce prin volumul *Pradă realului* (1980), cu titlu influențat de Marin Preda, unde verva teoreticianului în semiotică, a „tehnicianului” versat în resorturile intime ale poetizării, trece cu aplomb la conducere, aruncînd în derizoriu „simțul”, instinctul brut al lirismului: „Mă mir de mîna care scrie/ acum acest vers/ că se mișcă leneșă/ și se oprește/ în intervalul dintre dinte și voce...” Poemul n-ar fi altceva decît mielul nevinovat, bun de sacrificat, situat între autor și realul gata să-l devore, autorul devenind astfel un acumulant de *impresii în imagine*, definiția pe scurt a textualismului mincuian, dedus poate nu atît din exegeza asupra poeziei lui Ion Barbu, cît din practica propriei poezii.

Atitudinea aceasta reformistă față de poezie va fi dominantă felului de a fi al lui Marin Mincu. Cel ce a scris într-un poem-necrolog, la moartea lui Nichita Stănescu, pe care l-a considerat consecvent ca aparținînd galeriei marilor noștri poeți: „dragul meu Falstaff, prietene,/ hai să mai rîdem zeește de putoarea asta de viață/ urîturile, grasule, burduhănosule,/ pupăciosule, mincinosule, arogantule,/ încrezutule, copilărosule, vorbiciosule,/ la ce număr să-ți mai telefonez eu acum, bestie îngerească?” (*Plîngerea lui Nichita*) – dovedește în cartea de poezie despre intervalul traversat la Spitalul Fundeni că ține atît la modalitatea inițială de scriitură, cea vizionară, cît și la cea lacomă de concret, așa-zis doctrinară. Și-a descris cîndva idealul, neștiind că acest autoportret va fi premonitiv și definitoriu: „marin mincu stă aplecat/ între formele stării de real/ cea mai malignă dintre stări pe care/ n-o vindecă nici un spital”. Așa este!

SENSURILE VIEȚII

Constantin DRAM

Un roman interesant propune Crișu Dascălu, autor cunoscut îndeobște prin cercetările sale remarcabile asupra limbajului poetic și printr-o activitate poetică începută de prin deceniul șapte al secolului trecut. Intitulat *Zei locuiesc lângă Olimp* (EuroPress Group, 2007), romanul pornește de la un avertisment pe cât de simplu, pe atât de cuprinzător: „Istoria e făcută de cei morți, dar e scrisă de supraviețuitori”.

Relația istoriei cu romanul este fastidioasă și pe tema aceasta se poate glosa la infinit. Ceea ce reușește Crișu Dascălu, într-un text care nu se evidențiază (ca multe dintre romanele din ultima vreme) printr-un număr impresionant de pagini, ci, dimpotrivă, care reușește să convingă o categorie largă de cititori la nivelul unui micro-roman, mai degrabă, este să argumenteze că întotdeauna istoria mare reprezintă un fundal pentru orice ins, acesta trăind, obligatoriu, propria sa istorie. A ști să vezi istoria prin ochi anonimi este, cu siguranță, o operațiune mult mai dificilă și mai riscantă decât aceea de a o vedea prin ochii unui conducător de revoluții.

Cît privește revoluția, romanul de față propune o imagine a zilelor de 16 și 17 decembrie 1989, așa cum sunt acestea înregistrate, simțite, decantate, ne-înțelese de o femeie simplă, Dumitra, ajunsă prin ne-știință și ne-dorință în viltoarea evenimentelor. Povestea în sine este reductibilă la un simplu enunț, a cărui dezvoltarea, ple-torică, articulează romanul: o femeie, cu o sacsoșă în care are o sticlă goală caută lapte într-un oraș numit Timișoara, în zilele anunțate mai sus. Adică e altceva decât dezvoltările narrative obișnuite pe tema revoluției, la modul general sau pe tema celei de la noi. Căutarea unei sticle cu lapte se arată a fi o operație mult mai dificilă decât oricare alta la acea oră, relevînd o față a realității de care mulți am uitat iar unii, din fericire, nu au știut-o nicicînd. În același timp, femeia anonimă înregistrează semne, mișcări pe care nu știe cum să le decodeze, nefiind conectată la mecanismul macro-social: „Foamea se face, din nou, simțită, răscolindu-i stomacul. Cînd să dea colțul spre intrarea în magazin, vede în capătul străduței de peste drum un pîlc de oameni, de fapt femei mai vîrstă, cu haine mohorîte pe ele și cu lumînări pîlpîtoare în mîini. «Vreo pomană», își zice Dumitra în treacăt și se îndreaptă

grăbită spre raionul de lactate. / – Păi acum te treziși?!, o apostrofează o vînzătoare grasă, în halat stacojiu, neîncăpător și lăsat descheiat în partea de sus, înainte ca ea să deschidă gura. Pesemne văzuse, prin plasa cu ochiuri rare, sticla de lapte. Aici oamenii se adună la patru dimineața și dume-neata vii ca o cucoană...// Reproșul cade greu, desolidarizînd-o brutal de semenii care știu cînd să se așeze la coadă. Că i-a zis cucoană nu-i cade însă rău, așa că prinde curaj și întrebă de un corn. / – Corn, zici?! Păi nici pîine nu mai este la ora asta! Pe ce lume trăiești? Nu în România?! Enervarea femeii e vizibilă, dar, crede Dumitra, ea ascunde, în fond, o astfel disimulată compasiune; ar vrea să o servească, dar nu mai are cu ce. De aceea e ea supărată. Nu pentru că ea a venit prea tîrziu, ci pentru că în magazin nu mai era, la acea oră, nimic”.

Derizoriul existenței se intersectează cu ceea ce, din altă perspectivă, poate însemna monumentalul istoric sau, cel puțin, ceea ce se va conserva ca atare. Drumul Dumitrei, al femeii venite cu două treburi ce se resping aprioric (căutarea unui avocat și căutarea unei sticle cu lapte, ambele afaceri dovedindu-se a fi la fel de imposibile) se întîlnește mereu cu ceea ce ea nu a știut și nu știe și nici măcar nu are cum să perceapă într-o linie corectă, deoarece imaginarul pe care se sprijină ea este cu totul altul decât cel cu care i-a fost dat să se intersecteze. Marele merit al prozatorului pornește de la această știință și putere de a sesiza cele mai mărunte gesturi, fapte, întîmplări, de a le corobora și a le lăsa, apoi, la nivelul de înțelegere al femeii lipsite de orice atribut al istoriei, adăugînd, completînd, așezînd în serii nu obligatoriu antagonice ceea ce vede personajul cu ceea ce știe de mai demult.

Altfel spus: două moduri de a cunoaște și înțelegere a lumii: unul provenit din seria de evenimente de moment (care, rapid, devin istorie și țin de fluxul evenimentelor din 89), altul revolut, ținînd de o zestre imagistică acumulată în timp și reprezentînd o istorie personală a lumii prin care a trecut Dumitra.

O femeie traversează marele oraș (imaginea orașului era, oricum, sortită celor greu de decelat pentru femeia de la țară) în căutarea rezolvării unei probleme și, totodată, în

căutarea acelei sticle de lapte, treabă ce se transformă într-un laitmotiv al romanului și un simbol al unui modus vivendi de dinainte de 89. Procedul folosit de narator ține de tehnica folosită în cinematografie, un fel de travelling foarte fin executat, care captează tot ce e de reținut în deplasarea femeii pe parcursul celor două zile (de altfel, romanul se încheie cu un ciclu de imagini fotografice reunite sub genericul *Drumeția în alb și negru a Dumitrei, 16 și 17 decembrie 1989*, prima imagine fiind *Vedere spre Catedrală*, ultima intitulându-se simbolic *Catedrala și nesfârșitul*). Periplul ei o trece prin situații paradoxale și contradictorii ca putere de înțelegere: se întâlnește cu grupuri de oameni (Dumitra are ocazia să sesizeze transformarea unor inși în lideri și să gloseze pe teme vocabulei *tovarăși*), percepe saluturi nedefinite, atinge marginal incidentul cu un „popă” denumit de oameni „Laslău”, incident ce avea să fie determinant pentru seria neagră ce urmează. De reținut contaminarea semantică și fonologică petrecută cu numele pastorului maghiar în discuție (felul în care oameni îi adaptează numele trimite spre o imagine voievodală medieval-românească!) și capacitatea de a adapta evenimentul grav la disponibilitatea ludică iarăși specifică românilor (la un moment dat se comentează „uite popa, nu e popa!”). Acum intră în contact personajul cu istoria mare, fără să sesizeze însă acest aspect. Are loc arestarea Dumitrei (niște civili, niște soldați foarte tineri, o dubă, un spațiu de reclusiune, alți civili, cu bite – sunt amănunte înregistrate disparat, necorelate, reprezentând imagini și atîta tot din perspectiva femeii. Scena bătaii corective este una de vîrf din roman, naratorul combinînd foarte fin ceea ce se petrece în prezentul continuu cu amintirile din spațiul rural, totul fiind controlat la nivel de echilibru de grija obsesivă pentru integritatea sticlei de lapte și de semnalele sonore de la ceasul catedralei. Deși bătaia este crîncenă, Dumitra mai are puterea de a atenua gravitatea și duritatea scenei: bătaușii i se par „călușei în repaus” iar rîsetele ofițerului torționar sunt corelate cu evenimentele copilăriei – spațiu în care te refugiezi în momente grele: „Parcă suntem noi cînd sosea tata acasă și trăgea cite o dușcă. Al bătrîn, cum îi zicea Mărioara, sora mai mare, lucra la un joagăr, departe, spre Dunăre, în sus de Gura Văii, pe lîngă Jidoștița. Lucra de luni pînă sîmbătă spre înserat, cînd se întorcea acasă, frînt de munca de peste săptămînă și de drumul chinuitor, făcut pe jos, peste dealuri și prin păduri. Din drum se uita cu duioșie la casă și îi lua în brațe, pe rînd, pe cei mici, care alergau nerăbdători să-l întîmpine. Cînd intra în tindă, se așeza pe un scăunel și mama îi aducea din cămară o damigeană verde, înfundată cu un cocean înfășurat în hîrtie de ziar, din care își turna, solemn, într-un pahar și sorbea gînditor. Era semnalul marilor glume de care ei, copiii, se tăvăleau de rîs pînă la lacrimi și sughituri”.

„Marile glume” ale copilăriei sunt înlocuite însă de alt-

fel de glume, ale unei istorii ciudate: nici nu se pune problema ca Dumitra să înțeleagă vreun curs al istoriei. Dimpotrivă. Este și motivul pentru care romanul este structurat, după schema mitică – anterioară istoriei – în trei părți, corespunzînd celor trei bătăi „corective” suferite de personaj.

A doua parte narează fuga femeii, întîlnirea cu „puhoai de oameni”, mai mulți ca la adunările canonice de 1 Mai și 23 August, înregistrarea unor lozinci neinteligibile („noi suntem poporul”), apoi mersul ostentat al personajului, aspectul esențial fiind acela că ea nu merge în coloană ci cu acea coloană de oameni. Apoi, din nou, grija pentru sticla de lapte și dorința de a merge la acel „popă” de la care i s-au tras ponoase, motiv suficient pentru o nouă arestare și o nouă bătaie, aspecte lucrate în cod absurd și cinic, torționarii jucîndu-se cu neștiința femeii. Și a treia parte (ca într-o anecdotă celebră) în care Dumitra vrea să meargă la spital pentru a reclama starea în care se află și pentru a cere adevărîta medicală corespunzătoare se finalizează, de asemenea, cu o bătaie cruntă. Aici, la spital, sub halatul alb de medic – sacru în contextul său – se ascunde un alt milițian pregătit să administreze corectivul tratament al regimului.

Ar fi putut să se completeze mereu seria, într-o logică a absurdului existențial ce a guvernat un sistem. Finalul romanului reia însă imaginea patronatoare a catedralei, a puhoiului de oameni, în contrapunctare cu imaginea bisericuței rurale ce o cunoaște din copilărie personajul, ajungîndu-se și la o posibilă înțelegere, integrare în cursul istoriei:

„Cînd cei din frunte ajung în apropiere, cineva, o fată își va da seama pe urmă, se desprinde din rîndul în care se aflate, aleargă spre ea și o apucă de mîină:

– Veniți cu noi!

Dumitra se smucește, speriată.

– Tanti, veniți cu noi!..., repetă tînăra cu un glas cald, prietenos. Și Dumitra o urmează ascultătoare, alăturîndu-se coloanei. Simte căldura trupurilor de lîngă ea.

– Nu vă fie frică!, o încurajează, de lîngă ea, același glas.

– Nu vă fie frică!, se trezește Dumitra repetînd”.

Romanul reușește astfel un adevărat tur de forță, în pagini puține. Să urmărească un personaj anonim, cu o interiorizare specifică, o lume care înseamnă fondul arhaic al existenței, absența deprinderilor cotidian-urbane și, totodată, derularea unei zbateri uriașe a istoriei pe care, în final, personajul pare să o înțeleagă. E o altă propunere romanească asupra evenimentelor decembriste, foarte bine articulată narativ și desfășurată într-un registru stilistic în concordanță cu simplitatea / gravitatea faptelor înregistrate.

COMPENDIU „SEBASTIAN”

Dan MĂNUCĂ

Greu, greu de tot, mult așteptatele „revizui” își fac totuși simțită prezența, anunțând un reviriment al istoriei literare. Deși nu al istoriei literare foiletonistice – a cărei vogă a apus de mult, – ci al studiilor istorice făcute pe capitole specializate în diferite compartimente. Pentru a atinge un asemenea scop este necesară însă dobândirea unei înzestrări faptice corespunzătoare. Adică a unor monografii și ediții fundamentale. Până în 1990, acestea erau imposibil de realizat în mod corespunzător, din motive politico-ideologice. După această dată, s-au opus – și încă se opun – motive economice. Se opune și nonșalanța păguboasă a foiletonismului zglobiv, dispus să acorde verdicte de tot felul și să nascocoască genii acolo unde nu se află decât găunoșenie lividă.

Mihail Sebastian a intrat și el în acest proces benefic de reasezare pe o scară nu atât valorică, dar mai curînd socio-literară. Nu se poate susține că ar fi fost neglijat înainte de 1990, ci prea puțin cunoscut. În primul rînd – documentar, în al doilea rînd – sub raportul evreității. Piesele îi erau jucate pe numeroase scene, numeroși actori și-au consolidat renumele cu ajutorul lor. În anii '70, a apărut și o antologie de eseuri, care a schimbat oarecum fața dramaturgului. Documentar vorbind, lucrurile s-au oprit cam pe aici. După 1990, s-a încercat spargerea tiparului, prin inițierea seriei de *Opere*. Respectîndu-se obiceiul pămîntului, proiectul a fost îngropat cu mare grabă, nu cumva să ajungă la capăt. Amorțirea a fost zguduită abia în 1994, prin apariția, fragmentară totuși, a *Jurnalului*. De atunci, a început adevărata înțelegere a lui Mihail Sebastian, pe care o putem numi chiar schimbare la față. S-au reeditat și două dintre scrierile lui rămase sub obroc timp îndelungat: *De două mii de ani* și *Cum am devenit huligan*. Imaginea anterioară, aceea a unui comedigraf dulceag, a căzut în desuetudine. În prim plan, a prins a-și face loc imaginea unui om și scriitor torturat de întrebări cărora nu le găsea răspunsuri convingătoare. Erotica de alcov a pălit în fața unei drame care nu fusese nicidecum ignorată, ci ascunsă: ce legătură există (dacă există) între condiția de scriitor de limbă română și condiția de minoritar etnic. Nici aici însă discuțiile nu s-au desfășurat la dimensiunile meritate, dacă avem în vedere o (obligatorie) comparație cu

Fundoianu. Nu este locul să o facem acum. Amintesc doar de existența unei solide societăți care, prin simpozioane și un buletin, aduce mereu în actualitate numele celui de al doilea. Cu ce va fi greșit (dacă va fi greșit), oare, Mihail Sebastian?! Răspunsul l-am dat, din punctul meu de vedere, la apariția *Jurnalului*: Sebastian a refuzat, cu obstinație, să se înregimenteze, încercînd să păstreze dreptul individului la unicitate. Aici mi se pare că se află, acum, disputa esențială în jurul lui Sebastian, ocolită cu preocupare atentă de toate părțile.

La centenarul nașterii, au apărut exegezele *Mihail Sebastian. Între viață și ficțiune* (București, Fundația Culturală Libra, 2007, 345 p.), semnată de Constantin Trandafir, și *Mihail Sebastian. Proiecții pe ecranul culturii europene* (București, Hasefer, 2007), semnată de Iulian Băicuș.

Istoric literar cu veche experiență, Constantin Trandafir și-a conceput cercetarea ca pe o monografie oarecum tradițională, structurînd-o pe cele două aspecte obligatorii, viață/operă, între care stabilește, de la bun început, o legătură determinantă, destinul omenesc al lui Sebastian fiind privit ca o pre-destinare răsfrîntă și asupra scrisului. Capitolele urmăresc, cum era și firesc pentru o structură monografică, segmentele principale: biografia, receptarea, publicistica, critica, proza romanească, dramaturgia, jurnalul (diaristica). Cu alte cuvinte, materie suficientă pentru cîteva volume. Or, Constantin Trandafir și-a alăturat studiul ca pe o introducere în materie de Mihail Sebastian, oprindu-se, de fiecare dată, asupra a ceea ce i s-a părut esențial pentru diviziunea respectivă.

Viața, prea, din nefericire, scurtă, a lui Sebastian nu ridică probleme faptice deosebite, fiind, acum, cunoscută bine. Monografistul a fost, totuși, atent la toate informațiile, avînd uzul anterior al controlului. Care i-a prins bine și l-a ferit de capcanele „bine știutului”. Spre exemplu, el apelează nu la colportarea datei de naștere eronate de către numeroși alți istorici literari, ci la invocarea actului oficial. Și bine face, deoarece inerția a funcționat, în

această împrejurare, cum nu se poate mai dezinvolt. Iată despre ce este vorba. Pînă după încetarea celui de al doilea război, toate informațiile despre această dată erau lacunare: „octombrie 1907”. Așa o transmite și Călinescu, în a sa *Istorie...* Dar, în 1945, Mihail Sebastian însuși precizează, pentru toată lumea, ziua: „optsprezece octombrie”. Precizare preluată apoi chiar de... toată lumea. De Călinescu însuși, în ediția a doua a *Istoriei...* Însă în monografia pe care i-a dedicat-o în 1986, Dorina Grăsoiu scoate la lumină extrasul din registrul de nașteri al orașului Brăila pe luna octombrie, unde se poate citi limpede de tot: „nașterea copilului Iosef, de secs masculin, născut alaltăieri, *opt* curent ora nouă după amiază în Brăila etc.” Data de *opt*, singura oficială, a fost preluată și de Cornelia Ștefănescu, în tabelul cronologic din volumul întâi al seriei de *Opere* (1994). Din păcate, Dorina Grăsoiu și Cornelia Ștefănescu au rămas și singurele care, pînă acum, au respectat corectitudinea informației. Alte exegeze, inclusiv articolele din toate dicționarele de literatură, dedicate lui Mihail Sebastian, se arată fidele erorii. Din acest punct de vedere, Constantin Trandafir are meritul de a cita informația corectă. Dar și lipsa de îndrăzneală de a polemiza cu păguboasa inerție.

Traseul biografic al lui Sebastian este urmărit de Constantin Trandafir în liniile lui esențiale, pe baza unei informații, din nou, exacte, în condițiile în care alți cercetători în materie au dat dovadă de o incredibilă lejeritate. Un alt exemplu de prudență salutară este oferit de comentariul asupra circumstanțelor accidentului. Cercetătorul nu se lasă atras de ispititoare capcană a „complotului”, ipoteză care i s-a părut, probabil, atât de ușuratică, încît este expediată în Note. Prevederea ajută astfel la a se defini mai bine ceea ce monografistul numește „forma destinului”, impusă vieții scriitorului de condiția etnică de minoritar. Ceea ce este corect. Însă în monografie se insistă prea puțin asupra gravității și profunzimii impactului, reieșind un Mihail Sebastian deajuns de anost. Condiția de evreu rămîne, adesea, expusă cam declarativ și urmărită mai puțin în reverberațiile ei atât de dramatice. Am în vedere cîteva împrejurări biografice. Spre exemplu, de ce Sebastian a ales revista ieșeană „Lumea”, și nu alt periodic, pentru a ieși în... lume, la 1926. Cînd toată viața și-o va petrece, ulterior, la București. Ce afinități va fi descoperit adolescentul că le are cu publicația lui Topîrceanu și Sadoveanu? Monografistul a rămas, aici, dator cu o completare.

Nici episodul parizian nu este exploatat suficient sub raportul „destinului” afirmat mereu în întreg volumul. Este adevărat, se insistă asupra acumulărilor culturale, ceea ce nu este de neglijat pentru completarea formării cultural-literare a tînărului jurist. Se invocă, de asemenea,

izolarea în care s-ar fi complăcut, pe malurile Senei, doctorandul. Nu reiese însă de nicăieri dacă acesta și-ar fi confirmat alegerea „destinului” de româno-evreu neascultător prin refuzul de a se întîlni fie cu alți români, fie cu alți evrei din țară. La Paris se aflau atunci, între alții, Tzara și Fundoianu, se afla, dacă nu mă înșel, și unul din frați (Pierre Hechter). Cred că era unul din prilejurile de a scoate în relief mai tranșant ezitățile și opțiunile lui Sebastian. Mai clar se arată Constantin Trandafir cînd discută situația și poziția lui Sebastian în răstimpul agitatului deceniu 1930-1940. De pe urma analizelor făcute de monografist, rezultă că, urmărit, pe de o parte, de extrema dreaptă, dezamăgit, pe de altă parte, de unii dintre prieteni și profesori, scriitorul se refugiază în dezbaterea intelectuală, participînd la inițiativele novatoare ale timpului.

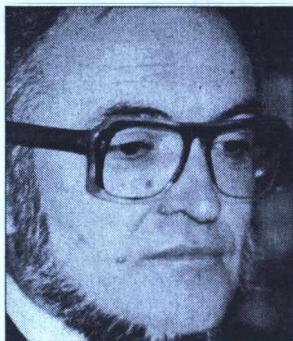
Un substanțial capitol este rezervat publicisticii lui Mihail Sebastian, într-o sinteză de calitate, care insistă asupra liniilor dircetoare. Optica este următoarea: „în articolul gazetarului de opinie, în afara oricărei «stilizări», faptul divers dobîndește noimă și proiecție mai lesnicioasă pentru receptare. Totdeauna o informație de «petite histoire» are o miză superioară. Înzeștră cu spiritul viu al actualității, publicistul deține și abilitatea comunicării, prin alertețe, complicitate colocvială, claritate și concizie. Și, încă, firea retractică și introvertită nu se vede sub fraza mai totdeauna combativă și cu simțul unei moralități indiscutabile și declarate”. Este de necontestat că Sebastian a fost unul dintre esești noștri remarcabili și exegeza lui Constantin Trandafir nu ocolește acest aspect. Am înțeles însă prea puțin care și cîte anume dintre particularitățile acestei specii au fost mai mult folosite de Sebastian și, cu deosebire, din care motive. S-ar fi conturat mai bine locul lui Sebastian în lungul șir al remarcabililor noștri esești de atunci.

Prudent cu informația documentară, Constantin Trandafir este prudent și cu aprecierile, evitînd să facă din Sebastian un inovator absolut. Nu ezită chiar să constate prezența unor „șabloane” în părerile acestuia despre teatru. Nu ezită nici să omită a se opri asupra fastidioasei chestiuni „de ce nu avem roman”, alegînd să discute numai opiniile scriitorului despre specificul romanului. Domeniu în care Sebastian vine, într-adevăr, cu lucruri noi și cu o perspectivă europeană. Să amintesc doar de atenția constantă arătată lui Proust.

O mare parte din cercetarea sa Constantin Trandafir o dedică activității de creator a lui Sebastian. Din nou, fără să se inflameze, rămînd, dimpotrivă, în ramele unei salutare imparțialități. Pe care o susține și capacitatea unor formulări care confirmă detășarea: „Într-adevăr, *Accidentul* e o carte bine scrisă, pe un subiect comun, care mizează tot pe principiul contrariilor, voit dramatice, dar care, împotriva voinței autorului, arde la foc mic”.

CRONICA LITERARĂ

CONVORBIRI LITERARE

PAUL CELAN

- O SENSIBILITATE MALADIVĂ

Adrian Dinu RACHIERU

POEZIE

„Unde e cerul? Unde”

Venit în 1945 la București (unde a rămas doar doi ani) și contaminat de spiritul suprarealist al epocii (în acel cerc suprarealist s-ar fi și format, crede – cu temei – Marin Mincu), Paul Celan a devenit rapid un „european”. El a fost, aprecia Heidegger, „cel mai talentat poet de expresie germană”. Să mai spunem că Celan, școlit la Gimnaziul superior românesc din Cernăuți, scriind de la 16 ani versuri în limba germană, este revendicat zgomoș și de ucraineni. În pofida „fixației carpatine” (cum mărturisea într-o epistolă), producția sa lirică, în românește, este sărăcuță (cantitativ judecând). Iar influența românească este frecvent minimalizată în exegezele vestice. George Guțu încerca să rectifice această opinie demonstrând că mediul lingvistic românesc l-a influențat, cel puțin prin „presiunea culturală a limbii” și grupul de amici care i-au fost în preajmă. Poet și traducător, Paul Celan a rămas însă un inadapdat, „scufundat în sine”, bîntuit de o mare singurătate; trăiri care, inevitabil, răzbat în poezia sa, vorbind lumii despre insecuritate, angoasă, straniețe, terifiantă. Obsesivele contextualizări thanatice dezvoltă o profundă neliniște, o experiență dramatică, o rană nevindecată. O „încordare existențială” (s-a spus), deloc străină de rădăcina evreiască.

Nume glorios, așadar, al literaturii europene, Paul Celan e discutat – sub pusee aniversare – abundent și, mă tem, pe necitite. Iar pentru a înțelege această operă dificilă, enigmatică pe alocuri, plonjind într-o scriitură eliptică începînd cu *Sprachgitter* (1959), interesată de drama limbajului trebuie, neapărat, să chestionăm contextul. Nu puțini sînt aceia care, interesați de opera lui Celan, înțeleg că ea trebuie citită în contextul unei drame existențiale. George Steiner, de pildă, recenzînd culegerea postumă *Zeitgehoft* recomanda ca „viața și drumurile complicate ale lui Celan să fie clarificate prin documente”. Trebuie, într-adevăr, să-i cercetăm viața pentru a limpezi înțelegerea și pentru a accede la poemele sale tîrzii. Marele poet de limbă germană, etichetat ca ermetic (deși Celan însuși s-a luptat cu împovăratoarea etichetă, refuzînd-o), este „disecat”,

supus unor analize laborioase, detașate de ritualul universitar; ceea ce nu înseamnă că dificilele sale texte îngăduie descifrarea „trupului poetic” în absența racordului la climatul lor placentar. Mai mult, un H. Meschonnic era convins că Celan, scriind în limba acelora care i-au ucis părinții, dorea, la rîndu-i, să ucidă limba. Un alt mare neadevăr care, și el, obligă ca atît de discutatul și disputatul Celan, un maestru al întunecimii, cum s-a zis (un „Meister der Dunkelheit”), cu înnoitoarea sa lirică, semnificînd „un pas înainte” în literatura Occidentului (aprecierile tot de acolo provin), un poet citadin, indiscutabil sumbru și, ciudat, cîteodată jucăuș, cu afecțiune pentru „suprarealism, trebuie reasezat într-un context istoric și personal. Doar așa acel suflet, vibrînd ca o hartă eoliană (Philippide), ni se va dezvălui; doar publicarea ineditelor (în pofida interdicțiilor văduvei lui Celan) va îngădui să-l percepem integral.

Anii cernăuțeni ai poetului au fost migălos reconstituiți prin strădania lui Israel Chalfen (*Eine Biographie Seiner Jugend*). Poet cu multe rădăcini (Cernăuți, București, Viena, Paris), Celan poate fi, așadar, disputat. Oricum, Margul-Sperber îi veghease debutul iar deportarea părinților dincolo de Bug (Paul fiind salvat de micul industriaș cernăuțean Valentin Alexandrescu) și apoi dispariția lor, anii petrecuți în lagărul de lîngă Buzău l-au marcat. Tînărul Celan era un ins foarte tăcut. Venind la București în toamna anului 1945, Celan își folosește talentul filologic și, sub numele de Paul Ancel, lucrează ca redactor la „Cartea rusă”. Mărturiile din acel popas bucureștean sînt oferite grijuliu de Petre Solomon într-o carte care investighează tocmai „dimensiunea românească” (Editura *Kriterion*, 1987), recent reeditată. Peripatetizînd pe străzile Capitalei, cultivînd un același cerc de prieteni, cei doi s-au legat afectiv. Încît „amintirile” lui Petre Solomon rămîn un prețios ghid în efortul de a descifra omul Celan și lirica sa timpurie. Un noctambul, așadar, acest Celan (un „Nachtmensch”), livrînd versuri pătimașe, idealizînd-o

pe Ruth, cu darul prieteniei și o teribilă nevoie de exprimare, pendulînd între tirania amintirilor și setoasa nevoie de uitare; dar, mai presus de asta, ispitit și confiscat de nevoia de a găsi o formă nouă pînă ce soarta tragică îl va împinge în ultima fază, cea a *vasi-afaziei*.

Să notăm că întîlnirea cu Sperber s-a dovedit *providențială*. Dincolo de faptul că Jetty Sperber, soția poetului, a fost „moașa” pseudonimului Celan, înaltul Sperber, fixat în București în 1940, a fost „un pivot” (consideră, îndreptățit, Petre Solomon) în cariera lui Celan. El însuși cu o viață agitată, ocupîndu-se, vremelnic, de pagina literară a ziarului „Czernowitzer Morgenblatt”, Sperber, parcurgînd suta de poezii aduse de Ruth a înțeles imediat că are de-a face cu *un poet*. Sprijinul lui Sperber (singurul om în care credea) l-a însoțit constant pe Celan. Cînd, în 1948, va sta pentru cîteva luni la Viena, Celan va găsi (mărturisește într-o scrisoare) un „Sperber local”, pictorul Edgar Jené. De altfel, el se va adresa editorului vienez al revistei suprarealiste „Plan”, Otto Basil, avînd o scrisoare de recomandare chiar din partea lui Sperber; acolo, prietenul bucureștean, comentînd placheta *Der Sand aus den Urnen* („Nisipul din urne”), trasă la Viena în august în vreo 500 de exemplare și, imediat, retrasă chiar de Celan pentru multele greșeli tipografice, o găsea drept „pandant liric al operei lui Kafka”. Încît, adevăratul debut trebuie considerat volumul din 1952 *Mohn und Gedächtnis* („Mac și memorie”). Mișcîndu-se în alt mediu lingvistic, Celan dovedește energie poliglotă (aprecia John Felstiner) și, ajuns la Paris, înțelege că germana era „dureros de a mea”. O reflecție din acei ani („Poezia nu se mai impune, ea se expune”) lămurește drama unui poet de o sensibilitate maladivă, cu răbufniri ciclotimice, apăsător de complexul *gheto*-ului și, în plus, confruntat în epocă cu ravagiile „lettrismului”. Se adaugă, desigur, invazia temelor evreiești, forînd stratul istoriei biblice în contextul recrudescenței antisemitismului; dar depresivul Celan, măcinat de o puternică criză sufletească și manifestînd dorința „arzătoare” de a reveni, se zbate în ghearele singurătății. Într-o scrisoare către Sperber se mărturisea patetic: „M-am întrebat adesea dacă n-ar fi fost mai bine să fi rămas printre fagii țării mele de baștină”.

Cînd în 1958, la Bremen, Paul Celan primea Premiul orașului, poetul mărturisea că venea dintr-un ținut în care trăiau „oameni și cărți”. Acel ținut era, desigur, Bucovina. Celan (adică Paul Antchel) s-a născut, precizăm, în 1920, la Cernăuți și provenea dintr-o familie de evrei bucovineni. Biografia sa spirituală, accidentală și tensionată, va include și o perioadă bucureșteană (1945-1947) și o ședere scurtă la Viena (aproximativ 6 luni) și, desigur, anii parisieni. Parisul a fost orașul de

adopțiune și tot aici va și sfîrși, sinucigîndu-se în 1970, aruncîndu-se în apele Senei într-o zi neagră de aprilie. E important de știut că Paul Celan, *minte poliglotă*, admirabil cunoscător al limbii franceze nu a scris nici un rînd în această limbă. El s-a vrut un „trist poet de limbă teutonă” și era încredințat că reîntoarce, pînă la capăt, destinul atît de sinuos al spiritualității evreiești. Dar e cel puțin curioasă opinia lui Milo Dor care, netulburat, afirma că Celan venea din neant; sau că, răvășit de crizele nervoase, poetul ar fi vrut să obscurizeze limba celor care îi omorîseră părinții, împingînd-o în hățișul pierderii sensului.

Dacă înțelegem trecutul ca element (ingredient) al identității culturale și dacă stratul memoriei colective intervine în definirea conștiinței de sine a oricărei comunități, și, negreșit, a fiecărui individ, rescrierea Istoriei (proces filtrat, de regulă, prin prisma ultimelor consecințe) ni se înfățișează – sublinia Pierre Nora – „întotdeauna problematică și incompletă”. Ceea ce, firește, nu poate zădărnici eforturile de reconstrucție istorică, încercînd a corecta prin reflecție critică tentativele de deformare (oficializată), de cosmetizare, încărcate cu grade variate de nostalgie ficționalizantă. Cunoașterea „redobîndită” a trecutului suportă, s-a spus, inevitabilul *tangaj* dintre memorie și uitare, existînd – igienic – și „uitări fericite” (Paul Ricoeur). După cum există fapte, întîmplări, procese etc. care nu au dreptul la uitare. Memoria, spunea Aristotel, „are ca obiect numai trecutul”. Iar „spunerea” lui îmbracă numeroase chipuri, deoarece tot stăgiritul avertiza: „ființa se spune în multiple feluri”. Și, negreșit, avem în vedere nu doar ce se spune ci și cine și cum o face. Fără a uita însă distanța dintre istorie și memorie, prima schițînd / propunînd o „arhitectură a sensului”, depășind resursele memoriei (fie ea și colectivă), instituind *paradigma* „indiciară”. Firește, doar în sens scriptural, animînd competiția „între dorința de fidelitate a memoriei și căutarea adevărului în istorie”.

Paul Celan a avut parte de o supraviețuire chinuitoare. Nevoia de uitare, dorită, s-a însoțit cu „tirania amintirii” (spunea Al.A. Philippide). Chiar dacă „arbitrariul conexiunilor semantice” derutează și coagularea sensului întîrzie (ziceau unii comentatori), tragedia limbajului, drama incomunicării sînt cele care reverberează din străfunduri. Într-adevăr, preluînd titlul unui volum îngrijit și prefațat de Geo Șerban (2000), *Ochiul meu* (său) *rămîne să vegheze...*

GARSONIERE CONFORT ZERO

Vasile SPIRIDON

PROZĂ

Scris de Vasile Gogea între 1984 și 1986, romanul *Scene din viața lui Anselmus* ar fi apărut, probabil, în ultimele luni ale regimului comunist, întrucât cenzura ceruse schimbarea titlului și numelui personajului principal atunci când s-a depus manuscrisul la Editurile „Dacia” și „Cartea românească”. Contrautopie satirică, romanul viza și o parabolă anticomunistă și astfel prima ediție a apărut abia în 1990, la Editura „Litera”, iar a doua, corectată și completată de autor, la Editura „Limes”, în 2008. Vasile Gogea nu a practicat „ingineria textuală”, asemenea majorității prozatorilor promoției ’80, ci a fost mult mai atent la construcția narativă ca atare. El nu a stat „la ușa domnului Caragiale”, precum alți congeneri, fiind tentat să respire doar o atmosferă caragialiană proprie schițelor cu „căldură mare”. Prima propoziție a Prologului sună astfel: „August – ca un incendiu”, iar prima frază a Epilogului: „În aceste nopți călduroase rămân treaz și privesc prin pătratul zăbreliat al ferestrei, așteptând ore întregi ca vreo constelație cunoscută mie să se înscrie pe meridianele și paralele fragmentului meu de cer”.

Personajul principal, Anselmus, apăruse și în câteva proze scurte anterioare, fără ca Vasile Gogea să-i fi urmărit consecvența biografică și psihologică, însă erau conturate în nuce coordonatele unei viziuni unitare. Din portretul-robot schițat atunci se deduce că pensionarul septuagenar de acum era un tânăr intelectual dedat reflecției și visării, ancorat totuși realităților cotidiene. Ion Bogdan Lefter este de părere în prefața la a doua ediție, *Cartea și/ sau viața în vremuri de dictatură. Istoria scrierii și publicării unei capodopere parabolice*, că în prozele scurte nu găsim „exerciții în vederea romanului”, dat fiind faptul că Vasile Gogea a fost și a rămas un autor lapidar, aforistic, pentru care nu amplitudinea, ci intensitatea și profunzimea pe spații mici a avut importanță. Când s-a simțit sigur pe mijloacele sale de expresie și a vrut să articuleze o construcție mai amplă s-a apucat să scrie un roman fără ambiții de frescă și a ieșit în fapt un micro-roman.

Romanul este populat de o „asociație” de pensionari excentrici, atinși de manii, con-viețuind și supra-viețuind oarecum în afara ritmurilor cotidiene, la bloc, într-un oraș de provincie. Înghesuirea „la cutie” fusese gândită de

regimul comunist pentru a uniformiza existențele, dar în spatele ordinii impuse freamătă o viață ieșită din ținți. Aici, comuniunea nu este una pur locativă, așa cum s-ar părea la prima vedere, ci una de refuz al integrării. În ciuda singurătății încercate de toți, devierile psihice generatoare ale comportamentelor excentrice izbucnind la adăpostul monotoniei din imobilul clausturant. Acești oameni decrepiți, suferind de multe deficiențe fizice și mentale, etaleză o diversitate de preocupări bizare, deși sînt condamnați la extincție, reală sau simbolică. Fapte care pot fi ridicate la proporții de evenimente majore sînt plecarea orbului Gomila ca maseur la mare, dezaxarea marinarului Cabidan, decesul cîntăreței de operă Linda Lohn și înlocuirea ei cu un alt locatar, Dudu (profesor de educație fizică și maestru al sportului care vine să le regleze celorlalți respirația în atmosfera sufocantă de vară fierbinte, urmînd să facă și alergări cu „gleznieri de plumb”), ședințele administratorului de bloc Mangolewski, mișcarea cactusului din garsoniera biologului Ierbiceanu, plimbarea infirmului Sabaca cu automobilul prin oraș, accidentul lui Anselmus, plecarea lui Adrian Zapis – asemenea unui Crai de Curtea-Vechie dar și respectînd, parcă, un ritual mioritic – îmbrăcat în negru, în fruntea unui convoi de taxiuri, pentru a se însura „cu-a lumii mireasă” – sînt cîteva „scene” ieșite din comun în această lume agonizantă.

Scene din viața lui Anselmus nu par legate de contingent, ci surprind planul simbolic, degradarea vieții, alienarea indivizilor „privind orașul furnicar” (titlul uneia din cele cinci cronici care au întîmpinat prima apariție și însoțesc această a doua ediție). Iată o reflecție interesantă a lui Anselmus: „Inactivitatea, starea de repaos, la rigoare chiar lenea nu pot fi reluate de acolo de unde le-ai lăsat. Doar activitatea, o activitate oarecare poate fi întreruptă și reluată din același punct, loc sau moment. Inactivitatea apare totdeauna ca un continuu întreg, indiferent de durată. Inutil să fie întrerupte lenea, apatia, nemișcarea, în orice moment ele rămîn întregi, apoi încep altele, de asemenea întregi, oricît de puțin ar dura” (p. 86-87).

Viața lui Anselmus se scurge între studiarea destinului

cotidian al colocatarilor și reflecțiile ocazionate de observarea atentă a mediului. Preocupările sale pendulează între ceea ce Nichita Stănescu definea prin alternanța „contemplare – criză de timp”. Sensul existenței sale este ascensional, dar nu în sensul propriu, al urcării cu liftul pînă la garsoniera sa de la etajul 7, ci al urcușului anabazic, încetinit pe scări, spiritualizat, ce aduce cu sine parcă încercarea de mîntuire golgotică („Golgota mea, pentru uzul meu strict personal”) și înălțarea la al șaptelea cer, „Înconjurat de acești apostoli ai plictiselii”. Sau, mai curînd, este un fel de anahoret care urcă departe de lume, animat de dorința de retragere ascensională, de a lăsa totul și de a ieși din rînd, ușor, cu... gîndul pe scări.

Pentru fixarea ideilor în scris Anselmus folosește o ade-vărată colecție de instrumente de scris; rezonanța medievală a numelui aduce în prim-planul narațiunii o ființă marginală fulgerată de ideal. Alături de acest căutător al alchimiei cuvîntului în stare să ardă prin forța imensă căpătată stă Adrian Zapis, verbiosul și vulgarul scrib gata oricînd să-și răcnească valoarea și s-o dovedească prin rînduri de circumstanță, în genul: „pe dracu’ administratorule eu sînt realitatea bă, realitatea palpabilă” (p. 102).

Anselmus caută refugiul în liniștea garsonierei, așa încît există o echivalare simbolică între protejuria oferită de incinta locuinței în fața invaziei „realității palpabile” și interioritatea spiritului, tot ca refugiu, dar din fața instinctualității. Pe de o parte, sînd în garsonieră, el are dorința de a ieși deja în stradă, din moment ce simte că nu mai găsește nimic care să-l inspire la scris. Cine nu caută să-și găsească identitatea în locuință se poate simți frustrat, întrucît aici își nutrește viziunile și se simte protejat împotriva supravegherii și a ceea ce în afara camerei este perceput ca fiind opresiv.

În general, transparența anulează supravegherea, deși acest fapt poate să însemne că și fiecare îl supraveghează pe fiecare: „Îzolarea este singurătatea supravegheată”, triumfă în sfîrșit gîndul lui și-l reține în această formulare, abia stăpînindu-și un sentiment de încîntare. «Îzolarea este singurătatea supravegheată», scanda Anselmus în minte și ar fi pronunțat această propoziție și cu voce tare, într-atît era de mulțumit de ea și de curios să audă cum sună rostită, dacă nu i-ar fi fost teamă să nu-l audă cineva. Și așa se spunea despre el că umblă vorbind de umul singur. Dar un cuvînt nou, o propoziție astfel alcătuită, o frază frumoasă trebuiau verificate sonor, trebuiau rostite pentru a fi auzite întocmai cum monedele de aur se încercau altădată în dinți” (p. 55–56). Prin urmare, și transparența riscă să devină un dispozitiv represiv pentru care camera reprezintă un contrafort al izolării, al interiorității, al tainei, al puterii de a fantasma. În spațiile represive, oprimarea consistă în a-l depozita pe subiect de teritoriul privat, așa cum se întîmplă în interiorul spitalului, al

internatului sau al cazarmei. În acest sens, Anselmus își imaginează undeva în roman un oraș asediat de invalizi.

Se vorbește în psihiatrie și în psihanaliză despre anomalii ale reclusiunii și de fiecare dată se aduce în discuție claustrofobia și mai puțin claustrofilia ori claustromania. Puseuri de claustrofobie există aproape la fiecare dintre personaje și de aici vine gustul pentru aranjarea spațiilor închise ale lucrului, ale odihnei, ale reveriei și ale vieții în general. Ierbiceanu crește în strîmta lui garsonieră un cactus neîncăpător, dar... comunicativ prin conviețuirea îndelungată, iar în ceea ce îl privește pe personaj principal: „Trecuseră două sau poate trei ore de cînd Anselmus se instalase în centrul mesei de lucru. Locul acesta strîmt și, în același timp, cu posibilitatea de mișcare circulară, în jurul axei proprii, îi dădea un sentiment de «securitate» chiar, ca și cum s-ar fi aflat la bordul unei nave cosmice gata să decoleze dintr-o clipă în alta, lăsînd în urmă toată acea vînzoleală lipsită de înțeles, mizeră și interminabilă. O plăcută stare de superioritate, deși numai spațială, îi mîngîia clipele de reverie pe care și le provoca întotdeauna după ce termina de scris în caiete” (p. 58).

Dar spațiul se poate constitui într-o rețea polifonică a tuturor zgomotelor familiare sau nu. Peisajul sonor este discontinuu și în același timp foarte codificat, zgomotele insolite obligînd urechea la un exercițiu de interpretare. Aici poate fi făcută diferența între garsonieră și casă particulară. În prima, zgomotele sînt sub control, iar în a doua există un risc al zgomotelor necunoscute și de aceea casa particulară are o imagine ambivalentă: a securizării, dar și a fantasticului potențial, produs de amplificarea în imaginație a zgomotelor necunoscute. Garsoniera este un spațiu al necesității, pentru că din punct de vedere sonor personajele sînt sigure că un vag zgomot de robinet sau de orice țevă vine de la vecin. În timp ce, dacă sînt în casă și aud un zgomot necunoscut, nu știu de unde vine și ciulesc urechile. Situație acutizată în cazul unui orb: „Cel mai tare mă dezorientează zgomotele ăntîmplătoare, produse de acțiuni accidentale, de gesturi în general nerepetabile. Spargerea unei sticle, explozia unui pneu, ciocnirea a două obiecte tari îmi dezordonează tot sistemul de orientare. Acționează asupra mea ca un magnet asupra unei busole. Sînt sunete cărora nu le pot asocia imediat imagini corespunzătoare. Lumea este pentru mine o memorie sonoră», a spus domnul Gomila” (p. 122–123).

Micro-romanul *Scene din viața lui Anselmus* are tentă crepusculară, de sfîrșit al ciclului istoric, cu doar cîțiva ani înainte de căderea comunismului, avînd în centrul atenției „grija față de omul nou al societății socialiste multilateral dezvoltate”, în speță asigurarea spațiului pentru locuit. Vasile Gogea este un imagist și un stilist atent la construcție, chiar dacă „scenele” valorosului său micro-roman par dispartate.

MORBUL (LUI) CIORAN

Daniela PETROȘEL

CRITICĂ, ESEU

A scrie despre Cioran înseamnă a fi un *demiurg rău* al propriului act critic, a-ți bănuși permanent de trădare a subiectului instrumentele critice, a-ți trăi disperarea îndrăzelii critice. Cioran este o provocare pentru critica literară, pentru că, sustrăgându-se gândirii liniare, coerente și previzibile, încearcă să contamineze și universul critic derivat. De aceea, o carte despre Cioran presupune o permanentă revenire asupra discursului critic. O afirmație despre acest scriitor-spectacol se nuanțează, corectează și contrazice pînă cînd validitatea ei se pierde sub noianul posibilelor variante. Despre Cioran nu se poate scrie degajat, cu vîrfurile condeiului și cu meșteșugite întorsături de frază. Insomniacul gînditor nu se lasă prins în fraze critice decît printr-un efort visceral, solicitant nu doar la nivel profesional pentru criticul literar. Căci, în esență, a scrie despre Cioran înseamnă a-ți expune proprii demoni, a te exorciza la nesfîrșit doar spre a obține o iluzorie satisfacție. Cioran nu te lasă să te odihnești în confortul judecăților critice extrase din carnea operei sale; el te aștă în permanență, e cel dintîi care te contrazice, te îndeamnă să-ți revizuiești argumentele, te ia părtaș la un joc de coșmar. Poate de aceea și întrebarea din titlul cărții lui Mircea A. Diaconu, *Cui i-e frică de Emil Cioran?* (Editura Cartea Românească, 2008).

Extrăgîndu-și substanța din corespondență și jurnal, prezenta culegere de eseuri încearcă o recuperare a ființei cioraniene îngropate sub ideologii și simpatii, sub măiestria stilului și rezonanța aforismelor. „Adevărul despre un autor e de căutat mai degrabă în corespondența decît în opera sa”, spusese Cioran referindu-se la Nietzsche și la Flaubert, iar această premisă legitimează prezenta exegeză. Criticul se vede pus în fața unui carusel al măștilor, toate adevărate și false în același timp, căci „nu numai că Cioran este în permanență altul, el este și suma unor contradicții ireconciliabile”. Iar „miza nu este explicarea, căci orice explicație înseamnă o simplificare, cît proiectarea în echivoc”. Umor și umori, melancolie și ipocrizie, adevăr și mistificare, iată cîteva dintre coordonatele definitorii ale acestei personalități aparte. Cartea nu respectă rigorile unui studiu de istorie literară, căci nu se pierde în trimiteri bibliografice și nu polemizează; nu

și propune să ne ofere o imagine totalizatoare asupra greu clasificabilului autor, ci să-i reconstituie ființa din fragmente, cu cît mai disparate, cu atît mai ilustrative. Cioran își este el însuși propria bibliografie, iar a-i decoda ființa înseamnă a-l citi în cele mai variate chei critice, dar mai ales umane. De aceea, de Cioran nu ne putem apropia decît eseistic, prin seturi de aproximări. Cioran ne monopolizează, ne locuiește și apoi germinează în noi, astfel încît o simplă recenzie a unei cărți despre Cioran sîrșește prin a fi un mic articol despre etern schimbătorul *celălalt Cioran*. Ceea ce-și propune Mircea A. Diaconu în acest volum este să-l găsească pe gînditorul francez în ipostaze și locuri în care nu ne-am aștepta să-l aflăm pe temutul profet. Nu Cioran ideologul, nihilistul, scepticul, ci omul de dincolo de etichete, ființa simplă (!) care trăiește și ea miracolul conștientizării proprii ființe. Numai că în acest caz, conștientizarea nu este o stare extatică, care să se construiască pe adîncime. Dimpotrivă, structura este arborescentă, încărcat barocă; definindu-se, filozoful se pierde în schițe intermediare, asupra cărora revine în permanență și cărora le schimbă fundamental sensul. De aceea, a întregi critic mozaicul ființei cioraniene înseamnă a avea de fiecare dată o altă imagine. E greu totuși să ni-l imaginăm pe apologetul sinuciderii preocupat de cele trupești, dînd sfaturi medicale și recomandînd diete, oferind remedii și lăudînd efectele activității fizice. Asta ne propune un studiu preoum *Corpul, umorul, melancolia*, care scoate la iveală o neașteptată grijă pentru propriul corp. Atins de îmbătrînire – „Tîrsc după mine o groază de beteșuguri, care uneori se pun de acord, alteori se bat cap în cap. Eu sunt locul de desfășurare pentru conflictele sau alianțele lor” – el se salvează prin umor și scepticism, semne ale sănătății/lucidității sufletești. În același timp, este peste măsură de scîrbit de faptul că el însuși are nevoie de un trup, că este redus la o găunoasă corporalitate. De aceea îi exploatează potențialul literar, boala determinîndu-i o exacerbare a simțurilor, fiind izvor de nesecată suferință, indusă și etalată. Cioran nu se

concepe în afara bolilor sale, ele devenind o prelungire a – la fel de bine ar putea fi și cauza – crizei sinelui. Cultivate cu o voluptate plină de venerație și de dezgust, betșugurile îi oferă lui Cioran un motiv în plus să se plîngă; iar acest plîns cunoaște atît formele crunte și specifice ale disperării, cît și nuanțele mai puțin demne ale ipohondriei.

Parcă tot sub semnul patologicului stă și relația cu propria țară, detaliată de Mircea A. Diaconu într-un capitol sugestiv intitulat, *Bolnav de propria țară*. Diagnosticul e clar și vine în continuarea explicitării năbădăioasei relații pe care Cioran o are cu el însuși: „Cioran își urăște țara pentru că se urăște pe sine”. Tocmai pentru că se recunoaște în abstractul model național, el îl repudiază, ca o altă modalitate de autoflagelare. Această chestiune trebuie și ea trecută, ca mai toate celelalte, prin filtrul limitativ dar necesar (poate) al raportului *adevăr-mistificare* și corelată cu întrebarea: Unde îl găsim pe adevăratul Cioran? În scrierile de tinerețe, atunci să-și fi trădat oare adevărata identitate? Sau, dimpotrivă, gustul pentru înscenare să fi fost o marcă a *tinereții dirze*, abandonat ulterior. La fel de bine, se prea poate ca atacul virulent împotriva *țărișoarei* sale să fi fost etapa necesară pentru atingerea patriotismului autentic; căci, vorbind despre creștinism și despre schimbările modului în care acesta i s-a revelat, remarcă: „M-am convertit aproape întotdeauna la ideile pe care mai întîi le-am atacat”. În spiritul algoritmului gîndirii cioraniene, acuza înverșunată, negarea sistematică și lipsită de speranță se supun unui luminos postulat gnoseologic. A diseca distructiv cu o încăpăținare vecină cu demența – inclusiv propria persoană – este un mod de a testa rezistența conceptului, dar și de a-i expune bogăția intrinsecă. Cert este că atitudinile variază în permanență, și nu doar cronologic. Conform definiției pe care el însuși o dă impostorului, „impostor e orice om care, din exces de luciditate sau din alt motiv, nu e în stare să se identifice cu ceva. În mintea mea, impostor nu este acela care, în chip deliberat, se dă drept ceea ce nu e, ci acela care nu poate coincide cu nimic, care păstrează o prea mare distanță față de tot ceea ce face ca să mai poată incarna o atitudine sau o idee. E omul simulacrelor, nu atît în chip voit, cît fatal”, impostura nu mai este o abatere etică, ci o tară existențială; căci supremul defect în planul inconsistenței morale devine calitate tragică la nivel ontologic. El devine atunci un maestru al imposturii, care nu cunoaște satisfacția schimbării măștilor, ci doar criza fragmentării în identități dispartate.

Cioran pune multe dintre defectele sale pe seama obîrșiei, familiale sau etnice, dar o face la modul drăgăstos, cu un nedisimulat sentiment de voluptate a apartenenței. Căci el rămîne totuși *dezrădăcinatul*, chiar și, cu o fericită formulă, *înrădăcinat în dezrădăcinare*. De fapt,

pe aceste antinomii își construiește Mircea A. Diaconu imaginea despre gînditorul de la Rășinari. *Cioran locuiește în paradox* și de aici plecînd criticul detaliază, pune în perechi și înlocuiește în permanență termenii sau le dă acestora ocazia să gliseze. De aceea portretul rezultat e unduitor și variabil în funcție de toanele modelului. Metoda i-o oferă Cioran însuși, maestru al aforismelor paradoxale. Ele nu sunt cultivate pentru a uimi/intriga asistența, ci sunt o marcă profund cioraniană. Căci mediocra cale de mijloc nu intră în atenția unui iubitor al extremelor. Și duce lucrurile atît de departe încît adesea se acuză pe el însuși că multe din acțiunile proprii stau sub semnul mistificării. Aflat la Paris, își deplînge ingrată situație de a locui într-un oraș pe care nu-l iubește și în care se simte înstrăinat. Rămăs în România, ar fi avut un mai acut sentiment al ratării. Toate acestea în condițiile în care își provoacă el însuși momente de alienare și se vede trăind în afara istoriei ca un etern exilat. *Cioran înțeleptul* este un alt oximoron neașteptat, căci înțelepciunea nu prea face casă bună cu demonicul neastîmpăr cioranian. Înțeleasă ca *abandon*, *curgere în suvoiul fatalității*, înțelepciunea i se arată doar parțial, înlocuită fiind de mai autenticul/adevatul simbure al îndoielii permanente. De aici nu este decît un pas pînă la umor, înțeles ca profundă asumare a relativității lucrurilor ce ne înconjoară. Simțul umorului reprezintă pentru Cioran un moment de împăcare cu lumea, în fața căreia nu mai etalează armele revoltei, ci pe acelea ale unei seninătăți candidă. Umorul este „înțelepciunea lui”.

Pe Cioran fie îl accepți necondiționat, îmbrățișîndu-i paradoxurile, fie îl suspectezi în permanență de imposură, detașîndu-te elegant de exaltările sale. Scriind despre caietele lui Cioran, Livius Ciocîrlie a *păstrat distanța*, a urmărit nuanțele sincerității, adevărată sau tructată. I-a temperat excesele și demontat judecățile. Ba, mai mult, l-a folosit ca punct de plecare pentru raționamente personale și inserții confesive. Mircea A. Diaconu, pe de altă parte, este fascinat de contradicțiile constitutive ale acestei personalități. Intră de bună voie în fascinantul purgatoriu cioranian, convins că nu Raiul sau Iadul contează, ci așteptarea angoasantă. Diferența dintre cei doi ține mai ales de *poziția* pe care o aleg în raport cu opera cioraniană. Livius Ciocîrlie scrie cumva *de deasupra* textelor lui Cioran, într-o încercare de a le ordona. Mircea A. Diaconu se așază în subteranele gîndirii cioraniene și-i dă autorului ocazia să-și scoată la lumină tenebrele. De aceea, specificul acestei abordări critice îl formează uimirea admirativă în fața unui om pentru care sinele i-a fost în permanență un prietenos refugiu, dar și un dușman de moarte... și de (o) viață.

INTRODUCERE ÎN OPERA POETICĂ A LUI DINU FLĂMÎND (II)

Emanuela ILIE

Cu versurile din *Stare de asediu* (1983), Dinu Flămînd intenționează, de bună seamă, a da corporalitate lirico-reflexivă stărilor limită. Noul eu poetic își explorează cu migală crizele determinate mai ales de conștiința maturizării în fond neașteptate și de certitudinea bilanțului inerent, al cărui revers nu poate fi decît șirul nedorit de pierderi, de rupturi dureroase: „există cîțiva oameni care au trecut prin mine și au rămas/ și nenumărați nori de pe streășina cărora se prelinge lumina somnului/ în nopțile mele cu insomnii de ploaie prin deșerturile / în care toate acestea de acum înainte mă locuiesc fără să mă atingă”. Ruptura e semnul distinctiv al unui sine ce se drapează în veștmintele unei suferințe ce se vrea demnă, dar tinde să devină ostentativă, atunci cînd este detaliată în termenii unei adevărate fagii neologice sau a alăturării vocabulelor contrastante: „gena mea aberantă/ păstrase un tic din adolescență,/ scînceam, dar uimeam camerele cu elocința mea,/ foșneau pînă și paiele sub stucatură”; poetul e „martorul putrefacției care explodează.../ poetul e certitudinea/ ignoranței care ne tolerează”, cînd nu se surprinde ținînd în palme „sinceritatea gelatinoasă, flasca meduză/ căreia abia îi distingi măruntaiele”, altădată e angoasat de propria umbră bipedă și alte *Cîteva din cauze ale imperfecțiunii mele* etc.

Posibilitatea sugerată încă din titlul următorului volum, *Viață de probă* (1998) – de a da corporalitate alterității identitare – este onorată începînd chiar cu primele texte, în care poetul se arată tentat din ce în ce mai mult de asumarea temporară a rolurilor teatrale, dar deloc patetice. *Regele Lear în autostop* sau *Lipitorul de afișe*, spre exemplu, detaliază tensiunile unei interiorități ale cărei volute identitare, chiar cînd sînt regizate, nu anulează drama percepției alienării, a întunecării treptate. Dar nici „regele Lear al cîrpacilor pornit de acum/spre plutonul de execuție/ în autostop”, nici omul cu o mîna verde ce „reazămă scara și urcă/ să-ți ștergă numele” de pe

afișul vieții nu reușesc să potențeze suferința convertirii sinelui ca exilatul poetizat în cele mai reușite texte din volum. Camuflajul preferat al autorului este, în *Viața de probă*, condamnatul la un exil ambivalent, devenit, din condiție socială, oarecum exteroară, emblemă a unei interiorități traumatizate. Căci un nefericit accident biografic se poate converti, distilat de durerosul travaliu propriu condiției unei sensibilități exacerbate, într-un autentic infern: „Xanax – medicament al exilului; păsări necunoscute/ planează pe cerul dimineții de insomnie./ Le numeri pe degete-n gînd, în limba maternă:/ Unu, doi, trei... pașii morții pe cerul Parisului...”. Într-o eră a pseudo-comunicării, a inautenticei raportări la alteritatea exteroară (a se vedea recurența metaforelor mistificării: ecranul deformat al cinematografului sau al televiziunii, oglinzile decojite ș.a.), autentice sînt doar traumele trăite pe viu, fără anestezie, precum spaimile exilatului tipic, care îi înhață ființa cu ferocitatea unor fiare hămesite, ca în *Pantera, leul și lupoaica* sau în *Cina* încheiată în sumbra viziune a unor hălci de mamifere.

În ton cu rarefierea senzațiilor și abstractizarea universului liric, din ce în ce mai deschis pentru rafinamentul metafizic, în dauna vitalismului robust de altădată, poetul preferă acum o construcție sobră, aproape geometrizată a textelor. Versurile închid, într-o tăietură austeră, *Tristețea cu marsupiu*, protectoare a nostalgiei amare, a „oboselii de a fi viu” sau de a scrie, parcă în litere de sînge, *Arta poetică a maidanelor*, simbol al aceleiași nimicnicii: „Păream atît de mărunți, în ochii lor,/ încît ne-am pierdut/ mirosul de om:/ miroseam a nimic,/ eram spațiul dintre zero și unu”.

Tributar aceleiași nostalgii e impulsul original din *Dincolo* (2000), de a ilumina, din unghiuri diferite, *flash-back*-urile care să dea sens unei existențe torturate de ruptura încă necicatrizată de trupul perfect al copilăriei trăite în orizontul magic rural: „O puritate

a întunericului – miros/ de aluat proaspăt pe care mîini nevăzute-l frămîntă/ undeva pe mesele de la marginea universului,/ semn că mamele noastre ne-au pregătit pîinea”. Abundînd în sintagme de inspirație barbiană („desime de colburi”, „rază de miere incendiată”, „sporii întunecimii”, „albușul absenței”, „oglanda de bronz a lacurilor”, „funii lungi de sunete”), versurile se așează însă treptat sub zodia unui *mysterium tremendum*. Dincolo de insomnie, dincoace de „minciuna somnului ce-mi aduce iar iluzia/ imponderabilei vîrste copilărești cînd cerurile/ mi-erău deschise”, se află spaima cumplită de întunericul absolut. Ea îmbracă cele mai variate forme, de la viziunea mormîntului ascuns în reflectarea propriului chip, „din vitrine, din ape sau oglinzi” și teribila amestecare a morților printre cei vii la nu mai puțin terifianta moarte a poemului: „Absența poemului dă tîrcoale poemului,/ poemului-muşuroi încă nevit/ în aer, pe spatele aparențelor...// E un du-te-vino de spaima miriapodice/ care transportă-n spinare mărunte miracole/ spre cămarile întunericului unde tribul depozitează/ larvele palide ale trecutului”.

Alterului reflectat în suprafețe speculare care se contemplă pierdut, alienat, încercînd în van să regăsească în sine pe copilul de odinioară, îi ia locul, în primul text din *Tags* (2005), cel așezat „la fereastră dintre cele ce se întîmplă și nu se întîmplă/ în această ploaie și uscată și udă/ pîndind o germinație de răspunsuri/ la întrebări încă neînsămîntate”. Dornic a palpa impalpabilul, de a capta, în esența vieții textualizate chiar aici inefabilul mister, acest *Mesagerul* de la hotarul dintre spații și ere nu încetează a căuta nici esențele cosmosului în avatarurile în care se încarnează „prea-plinul memoriei”, fie ele peisajele binecunocute de odinioară, acum asfixia(n)te, fie rămășițele unui uman distrofiat de ariditatea abstractizării oricărei simțiri: „încerc să fiu fericit țîșnesc din nou sevele/ tineri mesteceni își clatină în vînt testiculele subțiri/ filamentele lor perechi tremură în aerul dimineții...// plămîinii mei ventilează un aer zgîrcit din care lipsește aerul/ mi se recomandă să vin spre mine/ cu așteptarea/ înghit în doze mici verdele carnivor”. În acest *Peisaj vertical* tipic se resimte, mai apăsător ca niciodată, golul și absența, virtuale unice realități după funestul eschaton pe care îl presimte eul liric din *Lumina din pietre*, *Mîngîind amenințător* sau *Dispariția realului*: „Ce să fac eu în lumea din care dispare lumea/ cînd îmi sufoc

în brațe insomniile dînd tîrcoale/ miezului vîscos al nimicului încă și el mai plin/ decît împrejurul acestei absențe?”. Miracolul profetizat în forma unui bizar *Biopoem* („ambiguă revelație/ că ceva întunecos ascuțit uneori vorbește direct/ de la rinichi la inimă”) sau erosul-miracol, „înflorit/ ca un pîlc de răchiți/ la marginea unui fluviu interior”, ce răsfată chipurile partenerilor executînd un *Tango în gînd* nu mai poate anula decît temporar nimicul angoasant insinuate în toate cele ce ființează, bezna atotacaparatoare, „curentul rece al timpului prin galeriile/ unde absența e polenizată de forfota șobolanilor/ la trecerea convoaielor de cuvinte – tags/ pe creasta zidurilor citite numai de ochii orbilor”.

Și din *Grădini* (2005) rețin atenția, mai întîi, peisajele de gen – toate întunecate și grele, sub povara unui timp necruțător, toate traducînd, ca o funestă profecție, eternitatea în durată limitată și Existența în viață individuală. Asocierile între vegetal, acvatic și mineral, pe de o parte, și umanul strivit de același dușman invizibil, dar ubicuu, pervers strecurat în toate elementele naturale, mărturisesc atotputernicia teribilei conștiințe a caducității, a efasării individualului în fața unui general care este tot al nimicniciei. Vîntul, pietrele, frasinii argintii, merii bătrîni, ierburile legănate imperceptibil, lanurile somnoroase de cînepă ale Transilvaniei sau „uliii cei rotitori adormiți în picaj” se încarcă de aceeași suferință, a insului care înțelege că totul nu este decît un cumul de dovezi ale captivității umanului în ghearele unui timp devorator: „sumețit/ spre linia de fugă a munților/ acest copac își asumă/ negația frigului// april al placentelor sfîșiate// ... verticalitate a verdelui/ la care lucrează/ îndurerate seve/ între rădăcinile lui se zbate/ prada acestui pămînt sărac/ ca o vietate în/ ghearele unui vultur”. Ecuația ce cuprinde în termeni similimatematici raportul dintre ființa și eternitatea convertită în timp ostil nu poate avea decît un singur rezultat, zeroul absolut, nimicul total: „eu nu mai am nimic din ceea ce nicio dată nu am avut/ nici nefericire de dat cuvintelor/ nici pumnii strînși care să izbească în zidurile acelea/ indiferente/ nimic nimic nimic stive de nimic”.

Singura lumină ce izvorăște din acest nimic aproape palpabil este cea provenită tot din amintirea ce materializează efigii dragi dintr-un timp aproape uitat, al copilăriei cu ochii larg deschiși spre miracolul diurn: tatăl, atunci mereu neconsolat, căci strîngea „cu aceeași forță în pumn și mînerul coasei/

și asprimea nefericirii”, acum simbol al „absenței definitive”; bunicul care-l suduia cu năduf pe Stalin, de „se făcea gol în juru-i la cârciumă/ când mergea să își bea alcoolul”, rămas în memorie ca un simbol al revoltei surde; în fine, bocitoarele, figuri ancestrale, care „boceau nefericirea lumii ca pe o coacere/... și petreceau reminiscența sufletului/ pe drumurile impalpabile unde roata nu lasă urmă”. Poemul dedicat *Bocitoarelor* care ar simboliza, în definitiv, tentativa disperată a negocierii cu eternitatea, substanțializează într-o formă superioară nevoia descoperirii unui sens adânc în existența umană, supusă lamentabil pe-trecerii „pe malul/ unde absențele captează răcoarea/ apelor invizibile”.

Stării intermediare între un dincoace al suferinței perpetue și acest dincolo al purificării absolute îi este dedicat de altfel următorul (și ultimul volum, după știința mea, pînă la această dată) al lui Dinu Flămînd. *Frigul intermediar* (2006). Volum oarecum sintetic, în sensul că însumează texte ce amintesc, prin imaginile și structurile lingvistice recurente, de vîrstele anterioare ale poeziei sale. Nu lipsesc, de pildă, stampele care decupează fragmentele unui „real” senzorial și transsenzorial, într-o amară paideutică despre ineficiența memoriei, fie ea fotografică ori transfiguratoare. Și nici decupajele din fibrele unui biografic de regulă deformat sau estropiat de accidente mentale abnorm, amalgamate cu elementele universului natural, redat prin aceeași optică sumbră: „albastru spălat de ploaie al zidurilor/ oase deformate ale cubului meu cranian/ urmă a sandalei rămasă pe lut/ urme de piele pe dunga paharului”. Motivația acestui amestec atent cultivat este, și aici, revelația similarităților dintre cosmosul exterior și cel interior, dintre înfățișarea naturii, desprinse în oricare dintre regnurile predilecte, și figurile umane, cu gesticulația și gîndurile sau intuițiile frecvente: vîntul „aducea uneori cu degete de copil”, norii „treceau cu fulgii lor șoptiți/ pe chipul adolescentin al

mamei”, căreia „i se dăruise maternitatea/ ca din senin ninsoarea”, amintirea „își alăpta uitarea”, florile își expun frumusețea imposedabilă „numai dintr-un exces de ironie interioară” etc.

Primele texte scrise sub impulsul aproape electric al „frigului intermediar” par, în general, reci ilustrări ale didacticului lirism obiectiv. Ulterior, însă, în locul glacialiei răsfrîngerii într-un sine căruia, cel puțin în aparență, recursul la sensibilitate îi este indiferent, în discursul poetic își face loc necesara „fenomenologie a sufletului”, condiția *sine qua non* a lirismului autentic. Într-un loc, chiar, poetul pare marcat de ruptura de o anume entitate abstractă, glacială, poate însăși răceala immanentă noului început de vîrstă poetică: „ceva esențial și iremediabil neînsemnat/ îți scapă definitiv/ și e singura posibilitate de a-l pricepe// tic ironic pulsînd/ între ecou și carne...// ceva adunat din

partea secretă a umbrei tale/ și din renunțarea/ ce continuă să îngrașe speranța ta”. În orice caz, glacialitatea aceasta, ironia secret învăluită între carnație și ecoul ei în răsfrîngerea poetică se estompează treptat, suferinței eului ce nu se mai sfiește să o contabilizeze i se atribuie fenomene îndeobște proprii biologicului primar sau calitatea însăși de dublură primară, de

alteritate ostilă: „de la o vreme suferința devine o a doua umbră/ ți se agață-n picioare/ fals umilă/ lingușindu-te/ iar cînd abandonezi iat-o desfășurîndu-ți deasupra ta/ să te protejeze/ uriașe aripi de condor// și te ascunde atunci sub un clopot de transparentă/ încît se văd prin tine/ în luminiscența adîncurilor/ toate organele care suferă/ electrocutînd prin simpla atingere a privirilor”.

Nu lipsesc, de aici încolo, nici mai vechii topoii predilecți în poezia lui Dinu Flămînd, uneori îmbrăcați însă în structuri lingvistice de coloratură ludică: ciclicitatea anotimpurilor și convertirea fazelor cosmice în infinit, construcția ontologicului prin continuă glisare între gol și plin, între limită și ilimitat, între centru și periferie, între tot și nimic. Un text exemplar

pentru această dialectică a ființei fizice și metafizice, intitulat chiar *Centricitate*, este un bizar elogiu adus acelorași volute individuale, străbătute de un dramatism neanulat de accentele colocviale sau ironice: „centrul cercului absorbit în centricitatea/ centrului meu de frustrări concentrice...// mizerabil alcool de sfeclă băut în cătunul/ de la capătul cel mai plat al lumii// de ce dracu trag eu de limite/ bîjbîind pe la uși cu mînere puse pe cealaltă parte?”. Discursul liric pare a fi, apoi, atent organizat tot în jurul marii teme a poeziei (nu doar a poeziei lui Dinu Flămînd, ci în fond a poeziei înseși), moartea. Grea, neiertătoare, amenințarea thanaticului se insinuează în aproape textele din *Frigul intermediar*, iar uneori devine explicită, ca în *Gustare*, unde debutează cu amara constatare a ineficienței constructului mental de justificare gnoseologică, construct care devine la fel de perisabil, deci de inutil ca și cel fizic: „iar dacă și apa îmbătrînește/ în meta-universurile care ne umilesc/ eternitatea mea se evaporă/ la limita termodinamică a cunoașterii”. Poemul acumulează, în continuare, semnele percepției acestei inutilități, pînă la recunoașterea finală a capitulării în fața monstrului moarte, fără tentația unei edulcorante alianțe: „degeaba încerc să pătrund înțelesul celor/ 50 de mase Plank și al norului inițial/ de particule grele/ moartea tot își depune larvele/ în această densitate iar eu tot rămîn/ gustarea ei gratuită”. Altădată, moartea se încarnează fatal, înfățișîndu-se ca o ființă feminină, ce însumează atitudini și gesturi promițătoare de grele plăceri, ca în *Cozi despletite*, un text ce mi-a amintit considerațiile despre feminitatea morții și a întregii limbi române din excelentul eseu al Irinei Petraș: „chiar din pletele rezonanței extatice/ moartea își împletește cozile grele iar asta-i umple/ zilele plictisite/ tu la despletit o ajuți/ pieptănînd în gînd promisiunile nupțiale/ ale noii fizici/ excitîndu-i/ *amplitudinea de probabilitate*” (subl. aut.).

Centrul de greutate al acestei ultime vîrste poetice a lui Dinu Flămînd nu se află, totuși, în această tentație a re-vizuirii, a recapitulării, fie și în sonori noi, a mai vechilor motive lirice. Ci în însăși dramatica așezare în noua vîrstă, mai mult biologică decît propriu-zis poetică: structural antitetică, după cum am văzut, ființa poetizată în *Frigul intermediar* este tot una a urgenței, a crizei determinată de continua ruptură în planul prezent, de perpetua alunecare în amintire sau în fantazarea vinovată. Deși subsecvență morbului thanatic, amenințarea senectuții capătă

autonomie și devine obsesia centrală în volumul de față, în care se aglomerează manifestările predilecte ale fazei unice la care este redus acum calendarul vîrstelor biologice: atrofierea lentă a ființei fizice și poetice, nedorita ieșire din starea de grație și așezarea, dimpotrivă, într-o veșnică stare de perfectă asimetrie, deci urîtenie: „pungile de sub ochi/ umerii căzuți/ sila ce-ți transpiră prin pori/ te denunță – toate – în piața publică // ai ieșit din coloană/ renunțarea devine revelația ta/ incomunicabilă”. Sau adăstarea în spațiul abrutizat al tristeții străbătute, ca de un fel de șocuri electrice, de pulsuni sexuale hipertrofiate, extinse uneori asupra cosmosului întreg, ca în *Hotel* sau *Barul L'Avenir*, fețe ale aceluiși hibrid monstruos, straniu antropomorfizat: „ceva se prăbușește de pe colinele negative/ ale întunericii/ cînd insomnia e populația tristă/ a oboselii cu somnul” sau „tristețea lumii/ ce ne infectează statistic/ viermuială debilă a unui timp/ cu spermatozoizi palizi”. Nu poate lipsi, din această panoplie a traumelor intuite sau resimțite ca fiind sincrone senectuții (laturii ei întunecate, în orice caz), teama de emasculare, nu atît în sens fizic, cît în sensul pierderii imaginației poetice, virilă ca în inutila *Penitență*: „iar gîndirea ce ucide dorința se dă pe mîna unei tîmpenii/ care cu aceeași foarfecă de tuns oile/ emasculează și speranța/ din metafizia săracului// imaginația este mai sexuată decît taurii din Colchida/ și mai lubrifiată de așteptare decît sexul lui Cyrce/ cînd imposibilitatea de a vedea/ provoacă orgasmul emoției”.

În *Frigul intermediar* există, e adevărat, și texte purificate de acest (hulit? dorit?) orgasm al emoției, în ciuda inserțiilor de vocabule menite, dimpotrivă, a sugera preaplinul emoțional: „se menține același complot al facilității/ ce trimite la gură lingura// firele de iarbă muncesc să despartă umbra de întuneric/ pe muchia indecisă dintre clipa de-acum și mirosul ei// am la dispoziție cîteva șecunde în placenta uitării/ și iată-mă născut cu primul țipăt postum”. Cînd nu se lasă amăgit de perfidul „complot al facilității” sau, dimpotrivă, de cel al luxuriantelor aliaje neologice, Dinu Flămînd demonstrează foarte clar că nu trebuie „să-ți fie rușine/ de suflet/ doar o bogată formă de sărăcie/ inventează diversitatea// poezie/ intensitate”. Și că, în definitiv, poezia autentică va rămîne întotdeauna „stînjinită de impudoarea sufletului”...

FARMECUL DISCRET AL DOCUMENTULUI (II)

Constantin COROIU

În numărul precedent al „Convorbirilor literare”, scriam că dintre cei nouă *Societari junimiști în documente*, prezentări de Liviu Papuc în volumul cu acest titlu, câțiva sînt cvasinecunoscuți, cel puțin în posteritate.

„Una dintre acele figuri care nu a ieșit în față, care nu sînt pomenite decît la grămadă, nereliefîndu-se, aparent, prin nimic deosebit”, deși prieten cu Vasile Alecsandri, unionist înfocat și susținător al lui Alexandru Ioan Cuza, apoi vicepreședinte al Senatului României, a fost *Ioan Ianow* (1837-1903). Avocat cu studii la Viena și Paris – mai consemnează Liviu Papuc –, Ianow participă la ședințele „Junimii” încă din 1865, intră în masonerie în februarie 1867, scrie poezii ocazionale și „cînticele comice” după modelul lui Alecsandri, lipsite însă de liricitatea celor ale bardului de la Mircești. Liviu Papuc reproduce, pe lîngă un text poetic de o asemenea factură, scris „la ocaziunea deschiderii Universității din Iași” (26 octombrie 1860), și cîteva scrisori aflate în arhiva Petru Missir de la Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” și Muzeul Literaturii Române din Iași, dintre care una – cea adresată prietenului său Samson Bodnărescu, redactată pe hîrtie cu monogramă și expedită din București la 21 decembrie 1890 – este publicată acum pentru prima oară.

O figură oarecum insolită este și *Ioan M. Melik* (1840-1889). Dar mai bine să citez din profilul pe care i-l creionează, apelînd la mărturia, Liviu Papuc, un profil proiectat pe fundalul social și moral al epocii „Junimii”: „Marii noștri junimiști, se știe, n-au dat prin băț cu interesul material (ba unii – vezi cazul Vasile Pogor – au încheiat conturile cu viața la modul ideal: rest zero), chiar dacă, sigur, și-au dorit, ca tot românul, să prospere. Leafa de belfer, fie el și universitar – n-a fost niciodată o sursă de îmbogățire, sau măcar de trai pe vătrai (...). În această lume de artiști, de visători, de ambițioși, de indiferenți, de juisori, Ioan M. Melik face figură aparte”. Într-adevăr, armeanul, profesor de matematici la Universitatea din Iași, nu-și dezmintează semniția de întreprinzător cu vocația întemeierii și a construcției durabile, inclusiv în spirit. Altminteri, omul era o prezență mai mult decît discretă. Liviu Papuc citează din *Dicționarul Junimii* realizat de Iacob Negruzzi și publicat în 1925, în „Convorbiri literare”: „Odinioară junimist înfocat, dar întotdeauna tăcut. A scris multe cărți, dar nimic în „Convorbiri”. La început foarte întreprinzător în idei, căci propunea serios ca Junimea să ia în întreprindere exploatarea de mine de sare.

Însă propunerea s-a respins. A fost înfiul administrator al tipografiei Junimii, dar pe scurtă vreme. Apoi mulți ani a fost casierul Junimii la Aniversări. În vremea faimosului proces al lui Maiorescu se pasionase atîta, încît a provocat în duel pe răposatul Cocuță Cazimir, președintele Curții, fiindcă nu vrea să-l lase să intre în Curte, procesul fiind declarat secret. Se zice că ar fi vorbit 23 cuvinte de la începutul Junimii pînă la 1880 (adică, timp de 17 ani! – n.mea), dar mulți contestă această cifră, găsind-o exagerată”. Cum se vede, umorul marca *Junimea* era considerat compatibil chiar și cu un dicționar, lucrare presupus sobră, de informație rece și echidistantă. Dar cercetătorul ieșean a găsit mult mai multe informații despre acest personaj în fondul documentar Melik de la Muzeul Literaturii Române din Iași. Lucrări privind aritmetica, geometria, topografia alcătuiesc bibliografia sa care „ne dă adevărata măsură a acestui temeinic profesor de științe matematice”. În pomenitul fond se află un set de scrisori în limba franceză trimise de Ioan Melik unchiului său, arhitect și deținător al unor înalte demnități. Ele atestă faptul că „finărul Melik (era) puternic ancorat în preocupări lucrative: achiziționarea unei mine de sare, înființarea unei case de economii, a unui pension pentru domnișoare, buna funcționare a Institutului Academic etc...” În același fond există „o admirabilă diplomă de mason, semnată, printre alții, de Vasile Pogor”. Ea „ne aduce aminte – notează cercetătorul ieșean – că nu putea să scape de această contaminare a epocii și constituie o dovadă a apartenenței la confreria junimistă: membru al Lojii „Steaua României”, din 18 februarie 1867, este înaintat la gr. II în 21 octombrie al aceluiași an”. Diploma și epistolele, redactate pe hîrtie fină, sînt reproduse în facsimil în volumul la care mă refer, alături de cîteva fotografii. Interesante sînt filele-manuscris ce ilustrează calitățile de chivernisitor ale lui Melik. El înregistrează cu o rigoare de computer toate cheltuielile și veniturile (de la cele mai importante pînă la mărunțișuri), care îl priveau ca proprietar sau administrator pe el, dar și pe cei ce erau implicați în afacerile sale ori aveau legătură cu responsabilitățile lui administrative.

Un destin ce se anunța cu totul deosebit, dar care avea să se dovedească nefericit nu doar prin frîngerea sa prematură (a murit la numai 40 de ani), ci și din cauza procesului – „în fond o cabală liberală” – cum convingător demonstrase Liviu Papuc în volumul *Marginalii junimiste* – care i-a umbrat posteritatea, este *Dimitrie Petrino* (1838-1878). De o sută de ani

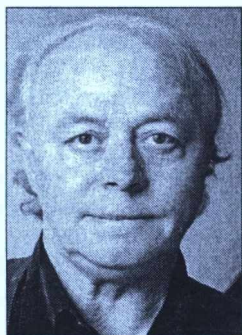
(de la ediția din 1908 – *Poezii alese*, datorată lui Nicolae Iorga) se pare că nimic nu a mai fost editat din ceea ce a scris acest junimist, ce fusese „adoptat rapid” de selecta și puternica grupare „la toate palierele” și numit director al Bibliotecii Centrale, de către Titu Maiorescu, Eminescu, care deținuse acest post, fiind promovat, în opinia lui Liviu Papuc, revizor școlar. În ceea ce mă privește, nu cred că pentru Eminescu era o promovare, decât cel mult formală. Maiorescu își plasa și el apropiatii în așa fel încât să-i mulțumească pe toți și pe fiecare în parte. Dar aceasta e o discuție ce s-ar putea încheia înainte de a începe sau ar putea eșua în interminabile speculații. Cert este că intrarea în scenă a lui Petrino se făcea sub semnul unei promisiuni privind o traiectorie de excepție. Nu a fost să fie. Poet, conferențiar incendiar, un fel de Octavian Goga bucovinean, Dimitrie Petrino ajunge repede un răsfățat al protipendadei ieșene și bucureștene a vremii. La o sută de ani de la răpirea Bucovinei de către austrieci, el rostește la Iași un discurs cu adevărat „fulminant”, cum îl caracterizează Liviu Papuc, din care și citează un fragment: „Din Valea Colbului și pînă la malurile Nistrului, de prin codrii Munților Carpați, din trunchiul fiecărui brad care a fost martir al urgiilor acestui secol de dezonor, din fiecare lan ce produce pîinea de toate zilele și care-i adăpat cu sudoarea unui popor subjugat, din fiecare biserică ce adăpostește credința și primește ofrandele creștinilor pe altarul său, mii de glasuri topite într-un singur țipăt de indignare, lovindu-se de mormintele eroilor noștri și repetate de un ecou secular, trec astăzi peste hotare, înfruntă pajurile în trupul Bucovinei în urma unei convențiuni frauduloase și pătrund pînă la acest mormînt (al lui Grigore Ghica Vodă – n.me) unde vă strig că Bucovina este fiica Moldovei, că ranele ei sînt ranele voastre, că pruncii ce se nasc, cu înfrînta lor suflare, că moșnegii ce mor, cu ultimul lor suspin, invocă viitorul și că sacrilegiul comis asupra unui Domn martir și a unei țări răpite își cere răzbunarea”. Recitind volumele publicate de Dimitrie Petrino – *Flori de mormînt* (1867), *Lumina și Umbra* (1870), *Raul* (1875), *La gura sobei* (1876), *Legenda Nurului* (1877) – uitate într-un secol din ce în ce mai îndepărtat, Liviu Papuc observă pe bună dreptate: „Într-o puternică ascensiune, favorizată și de situarea pe linia lui Vasile Alecsandri, bucovineanul-basarabeian avansează poetic teme filosofice duse la desăvîrșire de Mihai Eminescu...”. O operă meritorie umbră înăsa de „tare morale”, încă din timpul scurtei sale vieți, Petrino fiind victima unui „blam generalizat, bine orchestrat de junimiști, post-junimiști și neutri”. El a plătit scump o faptă, în fond mizerabilă. Poate prea scump, cum pare să o considere Liviu Papuc, dar cine stă să măsoare?

Cît privește luptele politice, aproape nimic surprinzător. Vorba lui P.P. Carp, „aiștia sîntem și alții de la Viana nu putem aduce”. În scrisorile lui Titu Maiorescu, adresate lui Ioan Melik, dintre care multe cu antetul Ministerului Cultelor și al Instrucțiunii Publice, „se mai dau pe față niște ițe subterane care se țeseau la modul frecvent în epocă (vremurile de astăzi nu fac excepție)”. E vorba inclusiv de ițe

politice și electorale. De pildă, într-o epistolă către „bancherul Junimii”, din decembrie 1888, Maiorescu îi atrage atenția prietenului și colaboratorului său: „Știi că sîntem amîndoi îngrijați de lățirea mișcării socialiste și că trebuie să o înfrînăm printre învățători”. În aceeași misivă, șeful Junimii, acum ministru, îi face cunoscute „andrisantului”, cum ar fi zis Caragiale, „cîteva măsuri serioase”. Prima sună astfel: „Chiriță trebuie schimbat (Maiorescu subliniază verbul trebuie – n.me); știi acum că ia bani pentru propuneri de numiri; afară de aceasta nu a raportat nimic, nu a luat nici o măsură contra numeroșilor socialiști-învățători din Iași. Pe cine îl propui revizor de Iași-Vaslui, om energic, aprig contra socialiștilor și cu minte? La nevoie îi pot spori salariul. Trebuie să știe orice învățător în mod neîndoios că este dat afară dacă face socialism”. În fine: „Ce măsuri propui (vorbește cu toți amicii) în contra socialismului din Școala Normală Superioară? Să împuținez locurile acolo? Să o desființez? Să numesc alți repetitori?”. Altfel spus, cine nu e cu noi e împotriva noastră, că tot îi plăcea lui Maiorescu atît de mult acest „împotriva”. Intoleranța lui față de socialiști merge pînă în pînzele albe. Simptomatic, în aceeași scrisoare, una dintre măsuri se referă la revizorul școlar de Dorohoi, ale cărui rapoarte arată că este „prea necopt și flușturatec”. În context, Maiorescu îl informează pe Melik că sînt insistențe privind numirea în postul de revizor de Dorohoi a unui oarecare Nădejde din Botoșani. Vigilent, el îi scrie: „Te rog examinează din nou chestia. Acest Nădejde e rudă cu cel din Iași?” (E vorba, desigur, de cunoscutul socialist Ioan Nădejde – n.me).

În *Argumentul* ce prefațează volumul *Societari junimiști în documente*, Liviu Papuc, cu experiența sa invidiabilă de cercetător al „Junimii” și analist al junimismului, afirmă că în acest domeniu „nimic nu e spus la modul definitiv. Răsar, de prin arhive particulare sau publice, tot soiul de mărturii care să întregască un contur deja stabilit al celebrei societăți culturale ieșene (ulterior și bucureștene)”. Iar în încheierea textului din care am citat, autorul precizează că volumul de față, deși masiv, nu a putut cuprinde decît o parte din documente, rămînînd ca în viitor să vadă lumina tiparului și altele „pentru conturarea și mai pregnantă a unui fenomen cultural (dar și social), nu mai puțin a întregirii unui tablou de epocă la care, constatăm, se revine (și este cazul să se revină) ca la un paradis pierdut”.

Un paradis care poate fi recîștigat, chiar dacă nu în totalitate, și datorită unei lucrări de ținută și acrimia celor ale lui Liviu Papuc. În final, dar nu în ultimul rînd, trebuie observat că în *Societari junimiști în documente* ne înfrînim, la tot pasul, și cu slova manuscrisă a acestora, documentele fiind, cum am precizat, reproduse în facsimil. Din 385 de pagini, peste 170, adică aproape o jumătate, sînt corespondență și acte oficiale în manuscris, la ele adăugîndu-se fotografii ale celor nouă junimiști și ale familiilor unora dintre ei. Încît, parcurgîndu-l, am avut sentimentul că vizitez o expoziție de manuscrise și fotografii de epocă *sui generis* dintr-un muzeu de genul celui visat de Stefan Zweig.

CUM NE JUSTIFICĂM ISTORIA RECENTĂ?

Vasile IANCU

Rareori, avem bucuria să constatăm – peste zeci de ani – că un fost coleg de școală, mai cu seamă din clasele gimnaziale, când personalitatea unui om nu este nici pe departe conturată, uneori nici întrezărită, decât în cazuri excepționale, că un fost coleg a parcurs cam același drum al formării intelectuale – și are cam aceleași convingeri morale ca tine. Poți spune că ai o revelație. Când multe dezamăgiri legate de foștii noștri colegi, amici, prieteni sînt compensate de puține constatări de acest gen. Așa am avut noi la o întîlnire cu doctorul în științe filologice Vasile Lungu, profesor în București de o viață, unde a făcut și studiile universitare (deși moldovean de pe Valea Siretului, din coasta Mirceștilor lui Alecsandri), cu stagii de predare a limbii și literaturii române în străinătate, autor – și aceasta e cea mai mare și plăcută surpriză – a două solide tomuri despre viața și opera lui Tudor Vianu (publicate de editurile Minerva și Eminescu). Două aprecieri critice pot sugera, într-o oarecare măsură, calitatea celor aproape 600 de pagini de tratare exegetică a subiectului: „Impresionează uriașa cantitate de documentare, cercetarea tuturor surselor, nu doar a arhivelor și, implicit, a unor texte inedite, dar și a periodicelor, a unui număr impresionant de volume, în afara celor publicate de Vianu” (Ioan Constantinescu); „... această reconstituire biografică este o reușită certă, de care orice viitor exeget în materie va trebui să țină seama” (George Munteanu).

De curînd, am primit altă carte purtînd semnătura lui Vasile Lungu, cu un titlu, poate, puțin cam prețios-didactic: *În lumina civilizațoare a culturii* (Grupul Editorial Art, București, 2008). În cele 238 de pagini, autorul a adunat articole, studii și comunicări științifice (frecvent, granița – dacă există una în mod decisiv – dintre aceste tipuri de scriitură se șterge, puțîndu-le înscrie în specia estetică), între care multe sînt consacrate aceleiași personalități – Tudor Vianu, pasiunea sa constantă, dovadă că cercetătorul nu numai că n-a pus punct subiectului predilect, dimpotrivă, îl adîncește, îl nuanțează cu noi contribuții. De altminteri, textele care îl au ca obiect de studiu pe esteticianul, „profesorul de europenism”, pe criticul literar, poetul, diplomatul, comparatistul în literatură Tudor Vianu, alcătuiesc un capitol aparte: „In memoriam magistri”. Interesante sînt, apoi, observațiile critice ale lui Vasile Lungu din articolele, studiile ce abordează unele aspecte ale liricii eminesciene, proza lui Anton Holban, spiritul latin în viziunea lui Ovid Densusianu, situarea lui Caragiale între Thalia și Euterpe ș.a.

Ceea ce ne atrage însă atenția acum, cu deosebire, din

această carte a fostului nostru coleg de la gimnazială, este următorul text: „Facultatea de Filologie – vîrf de lance în procesul de rusificare prin bolșevism”. Temă de actualitate, deși împinsă mereu, precum gunoiul sub preș, în zona trecutului de care, vezi, Doamne, trebuie să ne lepădăm. Or, nu poți clădi nimic sănătos pe minciună, pe schilodirea adevărului. Din capul locului, apreciem tonul tăios al comentariului, punerea sub o lupă necruțătoare a realităților din *trecutul recent*, peste care, adesea – trecem cu indulgență, de nu cu indiferență penibilă (oricum, vinovată), cu acea tulbure formulă: „Să nu mai dezgropăm trecutul”. Formulă care are un efect sigur: adevărul continuă să umble cu capul spart. Vasile Lungu explică, pe cît posibil, cu distanțare rece, „momente istorice pe care le-am trăit și care mi-au marcat destinul”, apelînd, între altele, la date și nume reale, fără ocolișuri, fără tămîieri. Să apelăm la citate revelatoare.

„Octombrie 1958. Toți studenții Facultății de Filologie a Universității din București – peste două mii, de la secțiile de limba română și de limbi străine –, avînd în frunte cadrele didactice, au fost convocați pentru ora 8, pe strada Edgar Quinet, și într-o coloană imensă s-au îndreptat spre sala de sport a Clubului Dinamo, de pe strada Ștefan cel Mare. În această sală de sport a început de dimineață o ședință care a durat pînă după-amiază. Era o ședință de demascare și de condamnare a unor studenți din anul al cincilea. Șoc și groază! Tribunalul inchizitorial era prezidat de Ion Iliescu (s.n. – V.I.); studenți și membri ai corpului didactic ai facultății, în numele miniei proletare, își deversau ura de clasă asupra unor studenți (...). Această ură era alimentată de fanatismul politic bolșevic, la ură îndemnîndu-i și poetul oficial al vremii, Eugen Frunză: «Urîți! Urîți! Că nu-i nimic mai sfînt/ Decît ura strajă pe pămînt». Era anul în care se judecase lotul Noica-Pillat, aceeași «justiție» bolșevică aplicîndu-le «dușmanilor poporului» – de fapt, intelectuali din elita țării – ani grei de pușcărie. Să nu care cumva să le treacă prin minte să urmeze *exemplul maghiar*, tragic consumat în urmă cu doi ani”.

Episodul relatat de Vasile Lungu, petrecut în sala de sport a Clubului Dinamo (să nu uităm, clubul Securității și Miliției), îmi aduce în memorie un altul, mai redus ca intensitate și prin numărul de participanți, ce a avut loc cam în aceeași perioadă, într-unul din amfiteatrele Facultății de Filologie din Iași; adunarea utemiștilor/ uteciștilor (cîțiva studenți erau chiar membri de partid, veniți cu acest statut din întreprinderile unde lucraseră înainte) care să *dezbată* cîteva cazuri grave de

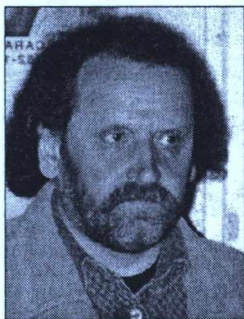
abateri de la... Știți dumneavoastră de la ce. În prezidiu, tot soiul de secretari de comitete utele pe facultate (colegi de-ai noștri, toți ajunși fie asistenți universitari, fie ofițeri de Securitate sau activiști de partid), secretarul comitetului de partid pe universitate. Unul din cazuri: Iancu Vasile. Motivul? În camera de la căminul din „Roza Luxemburg”, apreciasem în termeni elogioși un film american, altfel mediocru (era vorba de *Trapezul*, cu Burt Lancaster și Gina Lollobrigida), ironizînd/ bagatelizînd producții românești și sovietice lipsite de profesionalism, cu eroi falși, cu situații neverosimile etc. Un coleg de cameră ne-a turnat unde trebuia. De altminteri, acest coleg a și devenit ofițer de Securitate imediat după terminarea facultății și a unei etape de școlarizare la Băneasa. Atunci, în acea ședință, care am fost pus să dau explicații care-i părerea mea despre filmele sovietice, în general, despre arta socialistă și – bombă! – să spun de ce nu sînt încă membru utele. Atunci se descoperise – în anul al II-lea, că nu eram încă înregimentat. Am trecut – mărturisesc – prin mari emoții, gîndindu-mă că unul dintre colegii de cameră – și el activist în comitete și comiții, oprit și el asistent într-un alt centru universitar – putea să aibă dreptate. Știa el ce știa. „Dacă nu-ți faci autocritica, dar sincer, la sînge, să știi, riști să fii exmatriculat – m-a avertizat chiar în dimineața acelei zile negre. Pe urmă, îți vom da o cerere, o completezi, o semnezi și te facem și utemist. Îți dăm și o sarcină, să demonstrezi...” Etc. Așa am devenit utemist cu o sarcină expresă: răspundeam de abonamentele grupei la „Scînteia tineretului”. Singurul personaj onest față de noi – nu știu nici azi de ce a fost atît de deschis –, în această situație ce mi se părea fără ieșire, s-a dovedit a fi secretarul comitetului de partid pe universitate! Acel conferențiar universitar prezent la plenara-răfuială. M-a chemat în biroul său, undeva la parterul Universității, pe stînga cum se trece de intrarea principală, și, între patru ochi, mi-a zis calm, totodată ferm, poate cu oarecare duritate: „Să-ți păstrezi opiniile despre filme, cărți, evenimente pentru dumneata. A doua oară să știi că nu te mai chem aici. Zbori din Universitate”. Acel om nu mai trăiește. Se numea Corneliu Zolyneak. Și-a dat – am auzit mai tîrziu – doctoratul în genetică la Praga, cu specializări în Germania federală și a pus bazele predării Geneticii la Universitatea ieșeană. Făcuse liceul la Pașcani, ca și noi, și avusese cam aceiași profesori. Nu știu ce convingeri politice intime avea omul acesta, dar a procedat, în cazul nostru, și-n alte cazuri similare, cu înțelepciune și omenie. Cîți vor fi fost, în epocă, universitari ca el? Oricum, puțini.

Iată ce povestește, mai departe, Vasile Lungu: „Un astfel de *homo sovieticus* am cunoscut în fosta Republică Democrată Germană în 1983. Eram lector de limba română la Universitatea «Martin Luther» din Halle an der Saale, iar la Universitatea Karl Marx din Leipzig venise pe post identic Adrian Turculeț, trimis de Universitatea «A.I. Cuza» din Iași. Pregăteam o seară culturală românească consacrată lui Vasile Pârvan, la împlinirea a o sută de ani de la naștere. (...) Am propus lectorului Adrian Turculeț să organizăm același moment aniversar și la Universitatea din Leipzig. A refuzat categoric, motivînd, spre stupefacția mea, că nu prea există dovezi de

continuitate pentru români. Atît el, cît și colega Werner (săsoaică din România, cu ferme convingeri staliniste, fostă șefă de cabinet a lui Lothar Rădăceanu) au raportat însă kaghebiștilor de la Ambasada Română despre nemulțumirea lui Alexei Grigorovici Evghin, *rucaveditelul* numeroșilor lectori ruși (sovietici) veniți la Universitatea din Halle și invitați la seara culturală consacrată lui Vasile Pârvan. (...) Au urmat represaliile. (...) Prin anii '90 am aflat de la regretatul profesor Ion Constantinescu, de la Facultatea de Filologie a Universității «A.I. Cuza» din Iași, că a dat peste dovezi clare potrivit cărora Adrian Turculeț a fost unul din cei mai importanți agenți ai Securității în instituția în care activa acesta. În apartamentul din Halle, soția, deși își trăia ultimele luni din viață sub efectul unei boli incurabile, l-a tratat cu toată ospitalitatea”. (Cunoaștem și noi un profesor de limba română, tot coleg de facultate care a predat la una din universitățile din Austria, slujbă anexă la misiunea principală, aceea de agent al Securității.) În alt pasaj, despre alt universitar activist/ agent: „Din aceeași stirpe cominternistă făcea parte și un profesor de istorie, Silviu Almășanu, care activase la Școala Superioară de Partid Jdanov din București. Încearca să mă convingă că nu mai este valabil ce a spus Vasile Pârvan și accentua ideea că Moscova avea oameni de nădejde în România”. O sceptică întrebare din esul lui Vasile Lungu atestă nu numai răul pe care l-au făcut acești universitari – sau univerSECuriști, cum îi definește Luca Pițu – în regimul comunist, dar și continuitatea mizeriilor acestui sistem, după decembrie 1989, din simplul motiv că sistemul s-a clonat: „... dar ce ne facem cu *degenerații* care au provocat imense suferințe acestui popor și care nu se mai pot schimba asigurîndu-se în spatele măștilor de democrați și europeni?”.

Convingerea noastră este că răul produs în regimul comunist nu poate fi vindecat (în timp, desigur, un timp rezonabil, adică pe parcursul a două generații) decît prin devoalarea integrală a tuturor minciunilor, a tuturor miturilor false băgate cu de-a sila în creierile românilor și, prin efect direct, punerea pe tapet, în chip necruțător și, totodată, nepătimas, a adevărului. Din trecut și din prezent. Altfel, mereu și mereu, viitorul va fi infestat cu *virusi* nocivi, va fi incert, cețos, fragil, dubios. Unul dintre cei mai celebri memorialiști, cu incontestabil talent literar, Saint Simon, consemna, în urmă cu peste două secole și jumătate: „... orice amor propriu, orice înclinare, orice aversiune și orice fel de interes trebuie să dispară în fața oricărui adevăr, oricît de mic și neînsemnat, căci el este sufletul și justificarea oricărei istorii”. Întrebarea este: cîți dintre politicienii, istoricii, intelectualii, din universități, institute de cercetare, cîți sîntem preocupați de revelarea adevărului? Ca să ajungem, apoi, *volens-nolens*, la justificarea istoriei pe care am traversat-o și o traversăm...

Cînd apare cîte o carte ce dezvăluie crimele și alte fărădele ale regimului comunist românesc, comentariile sînt rare, timide (dacă apar!), ca și cum ne-ar fi rușine să ne asumăm acel trecut netrebnic. Și mai am un sentiment: destui comentatori, dintre cei puțini, au o atitudine *scăldată*, parcă și-ar cere – ei – scuze față de torționarii ce-și rîd în barbă de lașitățile noastre, de naivitățile noastre stupide.

SVETLANA CÂRSTEAN

- FLOARE DE MENGHINĂ

Gellu DORIAN

DEBUTURI

Atît Mircea Cărtărescu, cît și Simona Popescu – să-i amintesc aici doar pe cei ce scriu cîteva rînduri despre poezia Svetlanei Cârstean pe coperta patru a cărții ei de debut, *Floare de menghină*, Editura Cartea Românească, 2008 –, dar și ceilalți care au scris pînă acum despre această carte vorbesc despre studenta Svetlana Cârstean și poezia ei ce cuprindea metafora suficient de originală pentru acele vremuri de început de libertate și rememorare a recentului comunism sugrumat, și anume „floare de menghină”, o metaforă de „artifex” de altfel, dar de efect, acum dovedit, pe termen lung. Eu pot să spun că Svetlana Cârstean scria astfel de metafore chiar de pe băncile liceului botoșănean și chiar trimetea astfel de versuri îndrăznețe, dominate totuși de timiditatea ei funciară, la Concursul Național de Poezie „Poni Luceafărul...” sau la revista „Hyperion”. Știam de pe atunci că va evolua într-un sens bun și că drumul ei, desprins oarecum dintr-o familie de literați (a se vedea Laurențiu Cârstean și Stelian Cârstean, primul poet, celălalt un folclorist foarte bun), va fi unul pe măsura talentului ei. Când a apărut în *Tablou de familie*, în 1995, alături de Sorin Gherguț, Răzvan Rădulescu, Cezar-Paul Bădescu, Mihai Ignat și T.O. Bobe – toți confirmând în aproape egală măsură după acest debut –, am descoperit acolo aceleași „flori de menghină” pe care le știam de pe vremea cînd, timidă, venea și îmi arăta poeziile pe care le-a scris și mai ales eseurile pentru care a primit și premii. Acum, în în sfîrșit debutul ei independent, să-i zic așa, descopăr aceleași „flori de menghină”, ca o obsesie metaforică de care Svetlana Cârstean nu s-a putut debarasa. Și bine a făcut! Știind contextul și ceea ce vrea să exprime ea prin aceste metafore, mi-am zis că, în acest caz, obsesia face casă bună cu consecvența și valoarea absolută a unui talent nativ. Svetlana nu ieșea din comun, ba dimpotrivă, era cuminte, retrasă, mai mult acasă sau la bibliotecă decît pe stradă sau la discotecă, ca apoi, ajunsă la București, să intre în cercul lui Mircea Cărtărescu și apoi în romanul lui Cezar-Paul Bădescu, *Luminița, mon amour*. Dar acest aspect are mai puțină importanță decît ceea ce a reușit Svetlana Cârstean, cu discreție, retrasă în jurnalismul ei cultural și într-o viață cotidiană asemănătoare cu cea din adolescența ei botoșăneană; și anume consecvența într-o formulă poetică care părea la fel de inovatoare în anii '90 ca de altfel și acum, în anul de grație al apariției primei sale cărți, 2008.

Fără să-și facă din asta o platoșă de victimă a așteptării sau să epateze pe ceea ce a însemnat regimul defunct – ea fiind aproape un decretel, avînd în vedere anul de naștere, 1969, și mai ales luna, februarie, nu mult după „gloria” atitudinii lui Ceaușescu față de invazia sovietică din Praga, cînd la noi se instala dezgheșul care nu a ținut chiar atît de mult încît să se transforme într-o „democrație titoistă” sau cel puțin originală – Svetlana Cârstean își etalează ironia asupra aceluia regim printr-un titlu de „manual al bunului muncitor” – „Cartea muncitorului sau Floarea de menghină” –, titlu cu care se deschide cartea ei atît de mult așteptată cel puțin printre cei ce-i știau foarte bine poezia. De altfel întreaga carte este segmentată pe mai multe „cărți”: „Cartea muncitorului sau Floare de menghină”, „Cartea părinților sau «Sunt cuminte, promit»”, „Cartea iubirii sau Akihito”, „Cartea singurătății sau Do You Yahoo?”. Construcție, după cum se vede, logică, urmînd, ca într-un Bildungsroman, firul evoluției unor fapte numai de ea știute și etalate ca atare, într-un fel, cronologic dar nu și evidențiat. Și pentru că, în toată această secțiune, dar și în tot conceptul ei despre poezie, contrastele sunt cele care fac regula, elanului muncitoresc, scos în evidență prin saluturi de „bună dimineața, muncitori!”, îi sunt opuse, lenea de tip Oblomov, insomnia, tergiversarea unor situații, lasă-mă-să-te-las-ul prin care erau înfăptuite toate faptele mărețe, de la cele mai mici la cele mai mari ale bravului muncitor comunist, aduse de Svetlana Cârstean în pagină în notă ironică sau de zeflema: „Stau călare/ pe locul dintre ziua de ieri și ziua de mîine./ pe iapa asta care nu-mi aparține/ mie, nu eu o țesă/ și nu eu o hrănesc./ E străină de mine, / nu-i din oraș/ și nu avem amintiri comune,/ dar mă ține cu forța pe spatele ei,/ al nopții care a trecut/ și al zilei care nu prea vrea să vină” (*Insomnia*) sau: „Bună dimineața, muncitori!/ Sirenele vă cheamă. Pașii voștri se aud grăbiți prin umezeala rece a dimineții. Răcoarea vă aduce aminte că sînteți puternici, de aceea nici nu aveți chef s-o înfrunțați” (*Ora 6 Dimineața*), ori: „Lungit în patul său, cuminte, cu degetele în urechi, să nu audă zgomotul pașilor pe trotuar, Oblomov își așteaptă ca în fiecare clipă, de atîția ani, stările. Ele vin mereu, una după alta, neschimbate, cu un mecanism fără cusur. Îl absorb cu patimă, într-o liniște absolută. Cu perna mare în

brațe, legându-se tandru, se trezește înaintînd lin pe niște ape întinse. Atît de întinse și mereu aceleași, încît de acolo el n-ar avea chiar nimic de povestit”. În alte texte, din prima „carte”, mai ales în cele care amintesc de școală, de familie, de colegi, de situații din Botoșanii adolescenței, Svetlana Cârstean se apropie de „formulă” nouăzecistului Cristian Popescu. Proza acelor poeme dezvăluie în Svetlana Cârstean o posibilă prozatoare, tușele ei epice fiind extrem de bine așezate în pagină, gata parcă să iasă din quadratul de poezie în pagini de roman. Relatările sunt uneori de-a dreptul epice:” Dimineata era de toamnă./ Careul ne aduna pe toți în curtea din spate. Tovarășa Popescu, directoarea noastră, făcea inspecția, ca-n fiecare zi. Cele care nu aveau panglica albă pusă frumos, în așa fel încît fruntea să fie liberă, cele care își îmbrăcau picioarele în ciorapi negri, lucioși, bine strînși pe pulpe, băieții cărora le lipseau numerele cusute impecabil pe piept sau pe mîneacă” (*Amintire*). Alteori descrierea trece într-un registru poetic atmosfera redată, ca în *Ce povestește muncitorul*: „Să-ți spun eu cum e./ Acolo fiecare stă împreună cu prietenul lui cel mai apropiat./ Cizmarul cu un calapod. Doctorul cu gentuța lui burdușită cu stetoscoape, bisturie, seringi și parafe./ Secretara cu mașina ei de scris. Grădinarul cu sapa lui. /Și toți cu părinții, cu frații, cu surorile, cu soții, cu soțiile lor.” De altfel enumerările sunt elemente stilistice frecvente și caracteristice poeziei Svetlanei Cârstean. Numele celor cunoscuți devin elemente poetice, amintite în diverse contexte ce fac din poezia acestei poete un loc în care descoperi ceea ce ai uitat. Tablourile, cum este cel de familie, sunt, de asemenea, frecvente, ca într-o galerie pe simezele căreia descoperi o lume pe care ai crezut-o apusă, o lume destul de vie, de colorată, de activă, continuîndu-și traiul din cel apus în cel al poeziei scrise de Svetlana Cârstean, care și-a ales această formulă, oarecum lejeră, dar extrem de greu de transpus estetic. Și Svetlana Cârstean reușește foarte bine acest lucru. Muncitorul Svetlanei Cârstean nu merge „decît cu floarea mea de menghină”. Pare astfel totul atît de uzinal, dar și de familial, încît din aceste redări ale unei lumi apuse, efectele artistice create scot din umbre trupuri vii. Contrastele sunt însă cele ce fac atît de vie cartea, ca în *Chemare (ce aude uneori Oblomov)*. Însă hărnicia acestui personaj care nu poate fi scos din patul lui comunist, în grădina din fața blocului, adusă ca un dar, nu poate fi și un element decît de ironie pe care Svetlana Cârstean știe să-l așeze în pagină. Și prima secțiune, în acest spirit, are două sfîrșituri, pentru că nici nu se putea altfel, atîta timp cît poeta a lucrat cu două dimensiuni ale realului: „Dar cine sunt eu și pe cine te-ndemn să iubești? Pe ea sau pe mine?”.

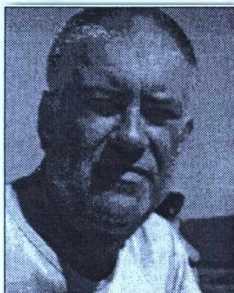
„Cartea părinților sau «Sînt cuminte, promit»” este chiar o explicare, într-un alt registru, a întrebării de mai sus: „În acele vremuri/ Fetițele trebuiau să fie cuminiți./ Adică să fie niște băieței/ Care nu doreau să-și vopsească unghiile./ Nici să-și îmbrace mereue altfel și astfel păpușile/ Și care atît de fraiere nu erau încît să fie mama/ Atunci cînd se jucau de-a mama și de-a tata” (*Cu unghii nevopsite*). Mereu există un

dublu: „O vreme somnul a intrat pe aceeași poartă,/ în mine și în ea,/ pe aceeași poartă au intrat bucuria,/ spaima,/ gustul, mirosul, moliciunea cireșelor”. Greutatea mea era greutatea ei, / unghiile mele, unghiile ei,/ aerul meu, aerul ei,/ amîndouă visam același vis,/ eram una:/ o femeie care se plimbă/ singură/ pe străzi, cu trenul, cu autobuzul” (*Una*). Că Svetlana nu-mi dezmente mie afirmațiile de la începutul acestui articol, o spune în poezia *Sînt cuminte, promit*: „Să fiu cuminte a însemnat totul pentru mine, // Cuminiți sunt bărbații, femeile, dar mai ales copiii. // Ești cu adevărat cuminte duminică, atunci cînd stai acasă și dormi cu părinții tăi.” Dar cumințenia are și ea un contrast, nu neapărat oximoronic, figură de stil cu care Svetlana Cârstean nu se prea joacă, contrast care a dus-o pe poetă într-o „fundătură” care „a fost unul dintre prețurile cumințeniei mele”.

Poveștile din „Cartea iubirii sau Akihito” scot la iveală alte sensibilități, frizînd ironia romantică, din spatele căreia iese femeia din mintea unei fetițe care vizează la prințul ei. Dar prințul venind și plecînd, *mon amour!*, refugiul nu poate evita tarele singurătății care se lasă într-o „acasă” de tip virtual, în burta calculatorului ca într-un pat plin de perne pe care nu-ți poți odihni capul, pentru că, nu-i așa, „multă sexualitate în pustietatea asta?”.

După treisprezece ani de la ieșirea în grup și după aproape douăzeci de ani de la acele amintiri ale adolescenței care i-au provocat poezia, Svetlana Cârstean debutează cu o carte adevărată de poezie adevărată, tulburînd unele clasamente deja așezate confortabil cu nume de lideri ce-ar trebui să facă un pas înapoi.

ISTORIA IEROGLIFICĂ

(I)

Constantin PRICOP

Deși întâmplările din *Istoria ieroglică* au un model istoric binecunoscut, iar multe din lecturile scrierii lui Dimitrie Cantemir se reduc la a face comparații între pre-text și realitatea românească, incursiunile în universul acestei narațiuni sînt în bună măsură explorări ale unei lumi virtuale. *Istoria ieroglică* a început ca o tatonare pe coordonate culturale difuze, eterogene, conturate din blocuri multiple, neadaptate, deseori incompatibile, aplicate pe un teren necunoscut, nedeștălețit, instabil, „presupus”. Dimitrie Cantemir căuta universul ficțiunii în românește, care încă nu exista, dacă nu punem la socoteală cronicile și unele însemnări răzlețe, care nu țineau totuși decît în prea mică măsură de universul ficțional. În acel moment actul creației nu avea un punct de sprijin. Nu se raporta la o lume a ficțiunii, nici măcar a culturii la modul general, pe care să o precizeze și să o fixeze înainte de a o folosi în mod direct în opera pe care o scria. Practic, *Istoria ieroglică* este o scriere edificată pe o viziune – pe un teren gol, în lipsa precursorilor, imaginat. Autorul se afla, înconjurat de pericole, într-un spațiu neîmprejmuit și nepopulat. În încercarea sa de a-și imagina folosea, evident, multe din sursele străine pe care le cunoștea – dar ceea ce realiza era situat în spațiul cultural românesc, a cărui limbă o alesese și în a cărui cuprindere culturală, în felul acesta, se situa. Un spațiu cultural în acel moment abia schițat, populat mai mult de necunoscute, în care doi, trei oameni de litere încercau să acopere ceea ce lipsea.

În majoritatea cazurilor cercetătorii caută în operele vechi, cu o anumită importanță istorică, liniile de continuitate, ceea ce vine de undeva și se îndreaptă spre altundeva, ceea ce este preluat, trece prin textul cercetat și trece mai departe. În această privință *Istoria ieroglică* are o situație particulară. Este o operă fără înaintași dar și fără urmași în linie directă – fiind cunoscută abia la un secol după redactare. Ceea ce ar merita să fie cercetat suplimentar ar fi poate tendințele care merg de la această operă spre trecut, spre ceea ce precede opera, realități focalizate prin lentila acesteia. E sarcina istori-

cilor, care pot examina cu mai multă atenție și înțelegere sursele. În ce ne privește, ne gîndim la procedeele literare practicate de autor. Care e soarta lor în posteritate? Se înscriu ele în tipul de lectură pe care îl practicăm astăzi? Spre ce tehnici, spre ce idei despre literatură s-a îndreptat ficțiunea din *Istoria ieroglică*? E ușor de înțeles de ce Orientul i-a atras atenția în mod special. Să spunem însă că aceleași surse au fost reactualizate de postmoderniștii americani. Șeherezada, povestea, filozofarea (nu filozofia, cum greșit au înțeles unii) sînt privite acum nu ca elemente epuizate, depășite de mult timp, ci, dimpotrivă, ca un semn de vitalitate. Ele intră perfect în teoriile postmoderne.

Prima descumpănire a comentatorilor care au luat cunoștință mai întîi de *Istoria ieroglică* provenea din incapacitatea lor de a o încadra în vreuna din categoriile cunoscute. Formația clasicistă nu le permitea să citească o narațiune pe care să nu o poată plasa în căsuța genului și speciei ei. Indecizia le dădea un sentiment de nesiguranță. Despre scrierea lui Cantemir s-a spus că ar fi istorie secretă, roman alegoric, lucrare moral-filozofică, satiră politică, roman autobiografic... Aveau în față o narațiune complexă, singulară, care nu intra în habitudinile clasicizante ale literaturii din secolul 19 românesc. Negăsind categoria în care să o plaseze, cercetătorii de altădată se îndoiau și de valoarea estetică a bizarei compoziții. Sextil Pușcariu vorbește despre o... „ciudățenie”. Din punctul lui de vedere *Istoria ieroglică* așa trebuie să-i fi apărut, negreșit. Dacă oamenii de știință de pe vremuri s-au lovit de dificultatea de a-i găsi neapărat acestei opere neobișnuite locul într-un gen, specie ș. a. m. d., criticii de astăzi o citesc, firesc, ca pe un roman. Într-o epocă în care, în spirit postmodern, în romane se întîlesc personaje „reale” alături de personaje fictive, cînd evenimentele istorice confirmate sînt „completate”, „deturnate”, „reinterpretate” etc. de romancier, cînd

MIRADOR ÎN BIBLIOTECĂ

colajul e introdus fără restricții, când eseul pe orice temă își găsește în mod firesc locul în roman, când alegoria e repusă fără rezerve în circulație (să ne gândim doar la romanele lui Thomas Pynchon) – într-o asemenea epocă locul *Istoriei ieroglifice* în genul românesc e în afară de discuție. Încă o dată întâlnim situația pomenită. Anumite opere din literatura veche pot să le apară celor de azi mai familiare decât cititorilor lor de acum un secol, cei care au descoperit acele scrieri, mai puțin pregătiți să le înțeleagă formula artistică.

Dacă la Budai-Deleanu, următorul mare scriitor român, există o conștiință clară a rostului ficțiunii, a valorii acesteia etc. – la Cantemir ficțiunea pătrează încă urmele unei realități pe care o trădează sistematic. Cantemir pleca de la o realitate, pe care o prăbușea voit într-o amplă ficțiune. De altfel, observăm că atunci când *Istoria ieroglifică* a început să fie studiată și discutată ca operă literară, cei care s-au „împiedicat” în clasificări au fost istoricii, lingviștii, alte categorii de cercetători (P. P. Panaitescu, Sextil Pușcariu, chiar Nicolae Iorga, care o citește ca un istoric...); nici un critic literar adevărat n-a ridicat însă asemenea obiecții când a fost vorba de recunoașterea valorii ei artistice. G. Călinescu, Perpessicius ș.a. au subliniat imediat formula unică a scrierii și s-au aplecat cu precădere asupra valorii și bogăției ei literare.

Din cercetarea operei lui Dimitrie Cantemir se pot reconstitui coordonatele culturale în care a fost elaborată *Istoria ieroglifică*. Cantemir este un gânditor bine integrat în țesătura de idei a timpului său, atras de concepții globale, de probleme generale, văzute în spirit postrenascentist, la limita dintre gândirea magică, globalizantă, și aceea introdusă de oamenii Renașterii – practică, experimentală. Si în ipostază de romancier el caută, mai presus de fenomenele istorice, sociale, o coerență unificatoare a întregului. *Istoria ieroglifică* e genul de roman caracteristic pentru un gânditor. Care ar fi caracteristicile unor astfel de romane? În primul rând o anumită deficiență în ceea ce privește contactul cu realitatea. Alegoria pe care autorul o folosește în romanul său în două planuri – unul de suprafață, al măștilor, altul al mesajelor mai complexe – îl ferește însă de cădere abruptă în vag, în nedeterminat. Oricât de abstract ar fi modul său de a-și reprezenta lumea, romancierul trebuie să coboare la concretul reprezentării alegorice. Romanul are nevoie de personaje, de situații în care sînt puse personajele, de interacțiuni între aceste personaje ș.a.m.d. El nu poate fi doar dezbateri de idei. Rolul cu adevărat important al alegoriei în acest roman aici trebuie căutat. Dimitrie Cantemir nu ascunde întîm-

plări din realitate – ci are nevoie de realitate pentru a-și ipostazia proiectul alegoric. Romancierul are darul observației generalizatoare, iar formula folosită, aceea a alegoriei, complexă, la mai multe nivele, contribuie la „dramatizarea” observațiilor generale. Așa cum în *Divanul* alegoria făcea scriitura atractivă, asigurîndu-i virtuți literare, „materializînd” abstracțiunile (în locul unor concepte – suflet, trup – apar personificări – *Înțeleptul, Lumea*), în *Istoria ieroglifică* tocmai măștile concretizează, conturează prezențe. Poate să pară alambicată această cale prin care personaje care au modele reale, din a căror existență autorul împrumută elemente concrete pentru construcția sa, elemente care pot fi confirmate istoric, trebuie să devină alegorii pentru a asigura „materialitatea” romanului, dar ea ține de natura talentului autorului și, nu într-o mai mică măsură, de practicile estetice ale unei epoci în care a reda „direct” realitatea, nu prin intermediul alegoriei, era pur și simplu lipsit de sens. Alegoria, pentru a ne opri puțin asupra acesteia, apare în scrierile lui Cantemir care preced lucrările sale științifice, realizate în Rusia, sub influența culturii occidentale practică și la Academia din Berlin, forul academic care-l cooptează – și confirmă afinitățile sale cu barocul ca mișcare artistică europeană.

Autorul romanului urmărește așadar personaje reale, dar vede în acestea trăsături generale, care le-ar face prea vagi, schematice, dacă n-ar exista alegoria. Totuși, deși alegoric, romanul lui Dimitrie Cantemir nu are personaje schematice. La modul general folosirea măștilor reduce personajul la cîteva trăsături, ca în caricatură. În fabule vulpea e șireată, și nimic altceva, iepurele este fricos, lupul feroce ș.a.m.d. Deși păstrează ceva din aceste trăsături categoriale personajele lui Dimitrie Cantemir sînt totuși mai complexe, devin adevărate personaje de roman. Traectoria procesului e următoarea. Moralistul percepe trăsăturile generale, categoriile; alegoria îl determină pe autor să dea personajelor o înfățișare concretă, particulară. Introducerea personajului în intriga romanului, punerea acestuia în relație cu alte personaje etc. accentuează „contaminarea” acestora cu o doză puternică de realitate... alegorizată...

Primii cercetători ai *Istoriei ieroglifice* au văzut în ea, cum era de așteptat, în primul rând istorie mascată și au considerat că alegoria e doar un procedeu de încifrare, prin care se protejează istoricul, memorialistul ș.a.m.d. Aceștia nu au luat în seamă faptul că scrierea lui Dimitrie Cantemir folosește multe alte procedee literare, unele dintre ele actuale și astăzi, utilizate în narațiunile contemporane. Ea nu este povestire istorică, animată

doar de gîndul de a ascunde realitatea. De altfel autorul, cum bine se ştie, pune la îndemîna cititorului, în ceea ce numim astăzi „paratexte”, cheile pentru personaje şi pentru multe din celelalte alegorii. În fond, pentru cititorul de literatură de astăzi puţin contează ce personaj real ar putea fi identificat în Hameleon, Lup, Corb, Inorog... Povestea nu numai că se susţine, dar devine mai interesantă fără aceste „proteze” istorice. Cititorul de romane din zilele noastre nu trece prin *Istoria ieroglifică* pentru a reconstitui doi ani de istorie românească de la începuturile sec. 18. Fantezia autorului, punctul său de vedere, subiectiv, evident, intervine în „filtrarea” realităţii, cum se întîmplă în cazul oricărui romancier; şi această caracteristică generează valoare literară. Înainte de a repovesti *Istoria ieroglifică* Nicolae Iorga se simţea obligat să reconstituie, pentru a uşura „înţelegerea”, mersul – real! – al istoriei moldoveneşti şi munteneste şi o compară cu relatarea romancierului. Comparăţia nu ne spune absolut nimic – pentru că menirea unui roman, fie el şi alegoric, nu este aceea de a restitui realitatea. Romanul nu se substituie tratatului de istorie. El îşi creează propria realitate.

Intenţia artistică, intenţia de a face altceva decît memorii criptice se desprinde de altfel şi din precizările autorului. Care spune, explicit, că atunci cînd a scris *Istoria ieroglifică* „nu atît cursul istoriei în minte mi-a fost, pe cît spre deprinderea ritoricească nevoindu-mă”. Apoi, chiar din titlu ne atrage atenţia (titlul, cum îl formula autorul, este *Istoriia ieroglifică în doisprădzece părţi împărţită, aşijderea cu 760 de sentenţii frumoase împodobită, la începătură cu scară a numerelor dezvăluitoare, iară la sfîrşit cu a numerelor streine tîlcuitoare*) că povestea este „împodobită” cu 760 de sentenţii. A „împodobi” arată limpede o intenţie artistică. Să clarificăm puţin lucrurile în privinţa anunţatelor elemente decorative. La Dimitrie Cantemir sentenţiile joacă un alt rol decît la cronicari, de pildă. Si la aceştia apar formule paremiologice (e drept, alese din surse mai sărăcicioase, cu o paletă tematică mai restînsă, apelîndu-se de multe ori direct la proverbele populare), dar în cazul lor menirea acestor sintagme e cu totul alta. Prin maxime, citate din *Biblie*, proverbe etc. cronicarul încearcă să suplinească incapacitatea de abstractizare – care venea din nivelul limbii din acea epocă, din limitele sale expresive, sau din alte cauze. Autorul letopiseşului prezintă realitatea sa, vrea să tragă din ea sensurile generale valabile şi, pentru a generaliza, rezumă printr-un proverb. La Dimitrie Cantemir nu mai este vorba de aşa ceva. Autorul poate foarte bine să teoretizeze, dacă este cazul, el n-are nici un complex dacă trebuie să prezinte o dezbateră filozofică. La Dimitrie Cantemir, aşa cum

precizează scriitorul însuşi, sentenţiile au un rol decorativ, sînt, dacă vreţi, aidoma unor pietre preţioase pe care autorul le montează în discursul său ca într-o ţesătură de metal preţios. „Montarea” acestora e de altfel marcată, în text, prin semne specifice: sentenţiile sînt puse între paranteze, pentru a nu deranja fluiditatea lecturii, în plus sînt semnalizate pe marginea textului prin două puncte roşii. Sentenţiile nu sînt necesare pentru înţelegerea povestirii, cititorului sugerîndu-i-se, pentru a menţine „cursul istoriei necurmat”, să sară peste paranteze.

Scriitorul vorbeşte şi despre modelul narativ pe care l-a avut în vedere, care i-a sugerat structura romanului. Structura adoptată este găsită în *Istoriile aethiopice* ale lui Heliodor – o scriere literară, nu una istorică. Roman popular, pe care Cantemir l-a citit probabil la Constantinopol, în greceşte (în româneşte a fost tradus abia în a doua jumătate a sec. 18), acesta devine pentru Dimitrie Cantemir modelul în ceea ce priveşte organizarea naraţiunii. De acolo preia ordinea momentelor acţiunii – care nesocoteşte tocmai cronologia fidelă a istoriilor: „mijlocul istoriei la început am pus şi începutul la mijloc; iar sfîrşitul, scaunul său păzind” – precizează autorul. Din acelaşi roman grecesc, precizează P.P. Panaitescu, Dimitrie Cantemir a mai preluat descrierea Camilopardalului (a girafei). Dar romanul lui Heliodor nu folosea alegoria, personajele nu purtau măşti. El întrebuiţa tehnica narativă întîlnită şi astăzi în romane şi filme. Spre deosebire de povestire sau de naraţiunea istorică (tot povestire, în ultimă instanţă), în care naratorul înşiră întîmplările în ordinea consumării lor, de la început pînă la final, în naraţiunea modernă se renunţă la prezentarea subiectului în succesiune cronologică; scriitorul se opreşte la o secvenţă sau la cîteva secvenţe, considerate cu adevărat reprezentative şi insistă asupra lor – urmînd ca printr-un „truc”, de cele mai multe ori o banală convenţie, acceptată ca atare (o scrisoare găsită... întîmplător, un caiet care-i cade în mîna unuia dintre personaje, caseta de pe robotul telefonic, mărturia inedită a unuia dintre personaje ş.a.m.d. – orice pretext poate fi folosit), să-i aducă la cunoştinţă cititorului/spectatorului, în rezumat, şi celelalte segmente ale acţiunii. Chiar adoptarea acestei tehnici este o mărturie privind intenţiile literare ale autorului, care nu urmează modelul istoricilor, ci pe acela al unui scriitor de ficţiune.

Romanul conţine întîmplările dintr-un interval de timp de doi ani, în care se confruntă, pe de o parte, Corbul şi oamenii lui, de cealaltă Inorogul şi cei care îl

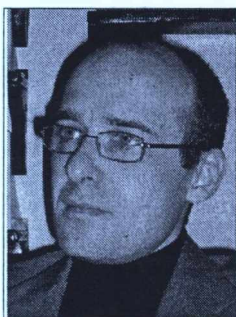
susțin. Prin procedeul amintit (aplicat în capitolul al șaselea) sînt expuse și etapele mai vechi ale luptei dintre cele două familii – evenimente care încep în vremea domniei Monocheroleopardului (licorn și leopard) și după domnia acestuia – în viața reală cele întîmplătoare pe vremea lui Constantin Cantemir (1685-1693) și de la domnia acestuia pînă în 1703. Celor doi ani li se adaugă, așadar, prin procedeul amintit, încă 18. Procedeul este aplicat în partea a șasea – mijlocul romanului –, în care este consemnat dialogul Inorog – Soim, primul încercînd să-i explice trimisului Corbului rădăcinile conflictului dintre cele două familii domnitoare. Este reluat în partea a zecea, cu prilejul întrevederii dintre Soim și Corb – primul relatîndu-i stăpînului său detaliile convorbirii amintite, cu Ionorogul.

Am văzut în ce privință este dator autorul *Istoriei ieroglifice Istoriilor aethiopice* ale lui Heliodor. Pentru prezentarea oamenilor sub chipul animalelor se găseau, cum s-a arătat, destule modele în literatura de pînă la Cantemir (fabulele, *Fiziologul* ș.a.m.d.) S-a amintit și că în vremea lui Cantemir în corespondența diplomatică exista obiceiul cifrării numelor personajelor politice sub nume de animale. Si Swift folosește, în *Gulliver*, și în *Jurnal pentru Stella*, un „cifru”, chei lexicale sau cifrice care nu au fost descifrate în întregime nici pînă astăzi. Măștile au, desigur, o semnificație portretistică. Inorogului, de pildă (Lucian Blaga ne spune că inorog este numele slav, adoptat de cronicarii noștri, pentru unicorn) este o creație mitologică aleasă, reprezentînd un animal de o sălbăticie de nedomesticit care simbolizează, în literatura medievală, castitatea și, prin derivație, puterea spirituală.

În *Istoria ieroglifică* sînt folosite variate procedee literare întrebuințate pînă astăzi de creatorii de romane: discursul, discursul interior, povestirea în povestire, versurile, epistola, visul... Prezentarea acțiunii, care nu este cronologică, precum în narațiunile istorice, este întreruptă de digresiuni. Sub impresia educației clasizante unii dintre primii comentatori au recepționat digresiunile ca pe niște... erori și au încercat să le... justifice. Al. Rosetti considera că digresiunile sînt împrumutate din literatura turcă, care le-ar fi folosit încă din sec. 15. Dar *Șeherezada* sau *Povestea celor o mie și una de nopți* este în întregime o digresiune! „Amînarea” deznodămîntului e, în fond, unul din procedeele cele mai importante ale prozei artistice. Viktor Șklovski scrie despre *retardare* (întîrzierea deznodămîntului) ca despre o tehnică fundamentală a prozei. *Tristram Shandy*, remarcabilul roman al lui Laurence Sterne,

redactat nu la mult timp după *Istoria ieroglifică*, este exemplul celebru de digresiune neîntreruptă. Astăzi plăcerea povestirii în sine, a rătăcirii printre digresiuni e, datorită postmodernismului, de strictă actualitate. John Barth, unul dintre reprezentanții de frunte ai postmodernismului american, vorbește explicit despre actualitatea *Șeherezadei*. Fără a forța în nici un fel lucrurile, prin aceste digresiuni, prin schimbarea fără complexe a registrelor de expresie, *Istoria ieroglifică* este foarte aproape de literatura postmodernă. Nu e de mirare că primii comentatori au avut de furcă cu încadrarea unei asemenea scrieri. Deși este una din primele opere ale scrisului românesc, ea conține un mod de a gîndi literatura compatibil cu acela din scrierile ultimelor generații.

În categoria „digresiunilor” sînt de inclus, evident, în primul rînd povestirile pentru care romanul devine un cadru, o montură – cum ar fi cele cîteva episoade din capitolul al treilea – *hrizmos*-ul povestit de Rîs, pe care acesta îl cunoștea, la rîndul său, de la Camilopardal, apărarea Liliacului de către Moimîță, apoi povestea dulfului și a corăbierului spusă de Liliac. *Hrismos*-ul privește „minunată lăcomia Porții”. Și celelalte povestiri au, din punctul de vedere al rolului pe care îl joacă în narațiune, aceeași menire: autorul introduce în textul său povestirile după procedeul descris atît de exact, peste două secole, de Viktor Șklovski, numit de acesta „încadrare”. O narațiune mai cuprinzătoare devine „cadru” pentru alte narațiuni independente. Rolul încadrării este, ca și acela al celui alt procedeu făcut de bru de Șklovski, „retardarea” acela de a amîna deznodămîntul, menținînd astfel trează atenția cititorului. Pe de altă parte, prin aceste povestiri autorul dă niște pilde, sugerează o concluzie morală, pe care nu mai este obligat să o prezinte ca narator omniscient și omnipotent... Același rol joacă, evident, și cele două povești ale Vulpilor despre calitățile Lupului; sau povestea Moliilor; sau povestea porcariului. Există tendința de a supraetaja, de a introduce în povestea spusă în poveste o altă poveste – așa cum se întîmplă atunci cînd în povestea Camilopardalului pentru apa Nilului este introdusă povestea Lebedei. Dar, trebuie să precizăm, dincolo de ceea ce privește arhitectura elaborată a romanului, descoperim o reală plăcere a povestirii, plăcerea de a deschide o nouă ecluză energiilor narative.

LECȚIA CLASICISMULUI. DIN NOU, ETICUL (II)

Antonio PATRAȘ

Cînd pofta de glorie imediată s-a mai domolit, după trecerea anilor, Lovinescu, critic cu o autoritate de acum recunoscută în breaslă, va fi simțit și imboldul de a-i susține pe alții, pe scriitorii tineri îndeosebi, conștient de necesitatea unui astfel de gest. Numai că, fără constrîngerile autoimpuse în cazul afirmării de sine, discursul devine cu totul neconvingător și ratează obiectivitatea, prin exces de zel. Nu întîmplător, „planetele” dedicate tinerilor datează, majoritatea, din ultimii ani, odată cu accentuarea conștiinței propriului sfîrșit proiectat în lumina apostolatului cenacular de cîteva decenii. Așteptarea scriitorului genial care ar fi trebuit să bată în ușa locuinței de pe strada Cîmpineanu a fost prea îndelungată pentru a nu lăsa urme, și amfitrionul de la „Sburătorul”, pierzîndu-și răbdarea, începe să semneze cecuri în alb (pentru Lucia Demetrius, Ioachim Botez, Dan Petrașincu ș.a.). Așa se explică și nota testamentară a scrisului lovinescian, accentuată de faptul că autorul pare să nu se mai teamă acum de greșală – altfel n-ar lăsa garda jos, cu atîta dezinvoltură. Dar și în împrejurările acestea, oricît s-ar strădui, Lovinescu nu reușește să fie spontan, iar entuziasmul se transformă într-un procedeu retoric abil regizat, menit să garanteze generozitatea criticului ajuns pe culmile gloriei, prin urmare îndreptățit să consacre valoarea cu un simplu gest aprobator, de tipul clătînării din cap, fără argumente de prisos. Privind lucrurile cu ochi răi, s-ar spune că asemenea manifestări vizează nu atît afirmarea unor valori anume, cît consolidarea prestigiului personal – ceea ce, în ultim resort, e pe deplin justificat. După o viață dedicată scrisului, pătruns de sentimentul zădărniceii a toate cîte sînt, Lovinescu are suficiente motive să-și ofere, tardiv, satisfacția de a fi devenit un judecător bun, capabil să împartă dreptatea. Pînă aici e, totuși, cale lungă.

Întorcîndu-ne, în timp, la epoca de după stagiul parizian, trebuie să consemnăm ca moment de grație în evoluția criticii lovinesciene intuiția necesității

revizuirilor, principiu-cheie al întregului edificiu doctrinar, ce prefigurează (în opinia autorului) teoria mutației valorilor estetice. Ideea revizuirilor i-a venit lui Lovinescu cel mai probabil odată cu recitirea cronicilor scrise de la apariția *Pașilor pe nișip*, în vederea publicării lor în volum. Insatisfacția estetică va fi fost atît de puternică, încît criticul s-a văzut nevoit să-și rescrie pur și simplu textele, după o concepție stilistică de ordin abstract, muzical (pe tipar simbolist), total contrară impresionismului mimetic faguetian. După cum afirmă în *Memorii*, „stilul de acum (din primele două volume de *Critice*, n.n.) caută efectul artistic prin rezervă, distincție și evitarea pulsației vieții”, fiindcă „stilul nu e o creație a mecanismului vieții, ci a unei anumite concepții, imprecisă de altfel, pe care satisfacînd-o, respirația îi ia ritmul; departe, așadar, de a fi un generator, e un succedaneu; viața devine anexa artei, pe al cărei ritm îl împrumută”¹. Pe astfel de observații s-a bazat Negoîtescu pentru a demonstra caracterul simbolist al criticii lovinesciene², interesată preponderent de valorile sugestive (*recte* estetice) ale limbajului. Într-adevăr, dacă simbolismul e „adîncirea lirismului în subconștient prin exprimarea pe cale mai mult de sugestie a fondului muzical al sufletului omenesc”³, presupuziția criticului nu e departe de adevăr, avînd în vedere că Lovinescu nu renunță deocamdată la pretențiile artistice, în ciuda numeroaselor declarații de intenție. Revizuirile se referă, într-o primă fază, exclusiv la modificările formale, ceea ce va trezi mai tîrziu nemulțumirea autorului, nevoit să constate: „Fragila pastă vapoasă, inconsistentă, grațioasă, s-a deformat fără ca, în schimb, să fi cîștigat în densitate, în intelectualitate, în autoritate. Transpusă într-o stilistică masivă lapidară, voit și pretențios eliptică și obscură, lipsa de substanță intelectuală trezește senti-

mentul special al dezarmoniei dintre formă și fond, comparabil celui resimțit în fața spectacolului penibil al unui om care ar simula mari eforturi musculare pentru a ridica o ghiulea de cauciuc”⁴.

Ulterior, recunoscând că textele din perioada colaborării la „Flacăra” (1914-1916), de când datează și seria *Revizuirilor* (în *Critice*, vol. 3, 4), marchează o evoluție de la maniera facil literaturizantă înspre „făgașul adevăratei critice” (încetează și tirul polemic îndreptat asupra *Sămănătorului*), Lovinescu ia în calcul cu precădere criteriul moral, impus cu stringență după izbucnirea războiului. Prin urmare, în pofida opiniilor defăimătoare ale adversarilor, „revizuirile” nu sînt semnul inconsecvenței, ci ilustrează, dimpotrivă (măcar în intenție), necesitatea raportării constante la niște principii stabile (așa-numitul „dogmatism”), fără de care nu există autoritate în critică. Călinescu remarca, pe bună dreptate, că revizuirea „e un act de adîncă deliberație critică”, „o victorie a spiritului științific asupra amorului propriu scolastic”, avînd „un merit considerabil, căci face din adevărul critic, ca și din cel științific, o funcție a creației în permanentă activitate”⁵. Așadar, dacă ideea reprezintă, am spus-o deja, „o prefiguratie a mutației valorilor estetice, în care formulele expresiei sînt variabile după epoci și concepții momentane”⁶, să vedem cum înțelege Lovinescu să-și revizuiască opiniile.

Pe timpul conflagrației mondiale de la începutul veacului trecut, atitudinea militant naționalistă a gazetarului de la „Flacăra” corespunde principiului onest de revizuire morală, care impunea scriitorului să se implice în viața publică. Indignat de lășitatea politicianilor, Lovinescu cere insistent intrarea României în luptă de partea forțelor democratice și critică virulent trădarea intelectualilor trecuți în tabăra dușmană. Victimele predilecte ale verbului său pedepsitor sînt Gala Galaction și Arghezi, împreună cu întregul cerc de artiști din jurul lui Bogdan-Pitești (personaj cu totul excentric, dubios dar putred de bogat). Evident, nu numai intelectualii sînt de vină. Chiar dacă nu pactizează cu străinul cotropitor, toți românii greșesc prin pasivitatea lor milenară, din care n-a izbutit să-i scoată nici rapida modernizare a vieții economice și sociale din ultima vreme. „De aproape un veac, nu facem decît să visăm”⁷, constată furios gazetarul, neîmpăcat cu ideea mioritismului nostru păgubos. „Ne lipsește o bună orientare morală”⁸, continuă el în alt loc, „căci în aceste clipe supreme pentru existența neamului nostru, trebuie să ieșim din

apele stătătoare ale contemplativității. Trebuie să ne schimbăm personalitatea”⁹. Cu toate acestea, oamenii mari întîrzie să dea poporului un exemplu adevărat și demn de urmat. Patriarhul se roagă. Regele stă pe gînduri. Pînă și Nicolae Iorga (altădată zgomotos ca un uragan) păstrează o enigmatică tăcere.

Lovinescu, în schimb, nu mai poate răbda, și face apologia „războiului sfînt”, pe motiv că „ar răspunde instinctului de conservare și de unitate”¹⁰. Totodată, în asemenea circumstanțe, dezideratul artei pentru artă și al judecății imparțial estetice îi pare inadecvat, criminal chiar. E drept, „în vremuri normale pana artistului trebuie să meargă spre artă”, dar „în timpuri de mare cumpănă pentru ființa neamului, ea trebuie pusă în slujba altor datorii, mai sfînte”¹¹. Apoi, chiar în condiții de pace, „părăsind seninătățile artei, literatură noastră ar trebui să joace și un rol național”¹², pentru că „trăim într-o țară de imitații – și nu de imitații organice, ci de imitații exagerate și fără nici un rost”¹³. Cine cunoaște cît de cît conceptele de bază ale sistemului critic lovinescian ar putea crede că vorbim despre unul dintre adversarii cei mai înverșunați ai autorului *Istoriei civilizației române moderne*. Și nu ar greși prea mult, fiindcă acum, înăbușind cu totul artistul din sine, ca și celelalte aspirații de afirmare individuală, Lovinescu iese pentru prima oară la rampă în postura de tribun al neamului, cu o voce puternică, dar impersonală, de militant al cauzei naționale. În condiții similare, peste aproape trei decenii, bătrînul critic va fi pus la zid din cauza „estetismului”, acuză gravă, reluată pe diverse tonuri pentru ani buni de atunci încolo.

Semnalăm, așadar, această inedită ipostază a personalității lovinesciene, cu precizarea că imperativul etic înlătură o vreme frivolele preocupări literare. Și este singura dată cînd se întîmplă așa ceva! Măcar sub acest aspect, revizuirile încetează să fie „un semn de conștiință artistică și de pasiune a realizării de sine”, ca de obicei. Altfel, cînd se ivește ocazia editării cronicilor într-un nou volum, tînărul Lovinescu observă neglijențele și le corectează tacit, lăsînd nemodificată data apariției în gazetă. Mistificația n-a trecut neobservată¹⁴, deși e posibil ca la mijloc să fie doar o simplă neglijență. În ceea ce ne privește, înclinăm hotărît spre ipoteza greșelii intenționate. Argumentul e, bineînțeles, de natură psihologică: Lovinescu își gestiona prea bine imaginea ca să nu comită din cînd în cînd păcatul nevinovat al cosmetizării amănuntelor defavorabile. „Pasiunea

realizării de sine” a învins în cele din urmă scrupulele morale.

După război, apariția revistei și înființarea cenacului „Sburătorul” îi oferă criticului prilejul de a-și limpezi ideile teoretice și de a elabora din mers un program coerent, în acord cu deschiderea către modernitate a literaturii momentului. Capacitatea sa de adaptare e, într-adevăr, uimitoare, din moment ce izbuteste să adune la cenaclul proaspăt înființat pe cei mai promițători scriitori din tînăra generație. Ezitant încă la început, vede repede sensul schimbării și în articolul *Cei ce vin* salută entuziast talentele din ultimul val. „Agendele” consemnează cu satisfacție, pe lîngă garda veche (Elena Farago, Victor Eftimiu, Nanu ș.a.), nume precum Ion Barbu (cunoscut de la Iași, din 1919), Camil Petrescu, Felix Aderca, Camil Baltazar, Tudor Vianu, Vladimir Streinu sau Șerban Cioculescu. Lupta împotriva tradiționalismului și a forțelor reacționare dobîndea astfel o justificare temeinică, de vreme ce „noua direcție” începuse deja să-și spună cuvîntul.

Constrîns să-și sprijine programul pe o platformă teoretică în măsură să țină piept adversarilor ideologici, Lovinescu elaborează în cîțiva ani cartea sa de doctrină (*Istoria civilizației române moderne*) care va sta și la baza monumentalelor sinteze istoriografice. Din punct de vedere sociologic, studiul se axează pe ideea formulată anterior de Gherea, și anume că „în țările înaintate capitaliste, formele sociale urmează fondului social; în țările înapoiate, fondul social e acela care urmează formelor sociale”. După cum se observă, e vorba despre mai vechea teorie a formelor fără fond (însă răsturnată acum, descriind procesul invers), combătută de Ștefan Zeletin, specialist reductibil care ține să facă praf toate speculațiile literaților, de la junimiști încoace: „Așa s-a născut *spiritul critic* în cultura noastră (conchide prestigiosul sociolog), ai cărui reprezentanți au izbutit să convingă publicul român că cultura noastră – ce zic, întreaga noastră societate modernă – se reduce la un proces de imitare a unei civilizații străine, la forme fără fond, lustru fără bază și cite altele de același fel. Aîut de convingătoare a fost această critică la care spiritele reacționare au supus societatea noastră burgheză, încît ea a covîrșit pînă și pe C. Dobrogeanu-Gherea: neputînd să o răstoarne și simțîndu-se obligat ca sociolog să *explice* fenomenul, el a făurit o lege sociologică specială, a evoluției de la forme către fond”¹⁵. Modest, Lovinescu nu con-

trazice opiniile specialistului și atribuie studiului său caracterul unei „încercări de psihologie socială și culturală”.

Note:

1. E. Lovinescu, *Memorii. Aqua forte*, ediție îngrijită de Gabriela Omăt, Editura Minerva, București, 1998, p. 79: „Și unul și altul, la vremea lor, mi-au părut însă cu aît mai necesare, cu cît le credeam mai fatale prin conjugarea lor, în timpul elaborației, cu ritmul respirației”. De la această „absență voită a ideilor generale” se trece spre a treia etapă, marcată prin „întoarcerea spiritului critic spre fermitate și chiar spre dogmatism formal” și printr-un stil „în care nu mai există fraze cu articulare de coordonare și de subordonare, ci numai propoziții simple, toate independente” (ibidem, p. 160). Cum „spiritul pamfletar constituie totuși un factor de anarhie morală”, stilul devine alb, mat, manifestînd o vădită tendință spre abstractizare. În același sens, dogmatismul formal se dezvoltă arhitectonic după principiul „ordonanței”, aducînd cu sine și o corespunzătoare rigoare morală. Apoi, de la modelul tacitian, cu propoziții eliptice, dezarticulate, folosit în primele volume de *Critice*, Lovinescu se îndepărtează încercînd, prin alte revizuirii, să combine diferite procedee. Etapa a patra ar începe o dată cu dispariția *Sburătorului* și elaborarea *Istoriei civilizației române moderne*, perioadă de „consolidare a personalității artistice”. În momentul în care neologismul își pierde caracterul ostentativ avem de a face cu un stil propriu, abstract, specific deplinei maturități creatoare, odată cu elaborarea *Istoriei literaturii române contemporane* și a *Memoriilor* (ibidem, p. 265-266). Vorbînd despre evoluția concepției sale teoretice, Lovinescu consideră stilul o constantă estetică, și nu ideologică, deși afirmă că „firul formației (...) spirituale a trecut mai întîi prin domeniul socialului mai înainte de a se afirma în domeniul esteticului” (ibidem, p. 265). Cu toate că principiile de interdependență, sincronism, imitație și diferențiere se referă la procesul formării civilizației române moderne, ele vor fi aplicate cu succes și în domeniul estetic.

2. Ipoteză respinsă cu argumente convingătoare de Florin Mihăilescu în studiul *E. Lovinescu și antinomiile criticii*, Editura Minerva, București, 1972.

3. E. Lovinescu, *Opere*, ediție îngrijită de Maria Simionescu și Alexandru George, note de Alexandru George, Editura Minerva, București, vol. IX, p. 524. E vorba despre o definiție care, s-a spus, reduce simbolismul la influența lui Maeterlink. Vezi și *Memorii*, ed. cit., p. 275: Dacă „reducerea simbolismului la expresia

stărilor muzicale neorganizate pleacă, prin urmare, dintr-un fundament temperamental” și reprezintă „prelungirea personalității mele psihologice”, nu trebuie uitat nici că omul deliberativ „e capabil de a concepe și alte forme de cugetare sau de expresie decât ce ale temperamentului său”. Concluzia: „Pe cale speculativă am ajuns așadar la teoria genurilor literare”. „Originea muzicală” a criticii este explicată de Lovinescu prin transformarea ideii într-o stare de „conștiință organizată”, la fel ca în cazul poeziei simboliste: „am simțit întotdeauna prezența unei stări sufletești unice, fără de care capacitatea de speculație verbală sau ideologică și deci de creațiune artistică este anulată; ea constituie tonalitatea de bază, nota muzicală ce se strecoară în întreaga arborescență a construcției critice” (ibidem, p. 78).

4. *Idem*, *Memorii*, ed. cit., p. 162. Vezi în continuare, p. 163-164: „Pentru a ajunge la impresia elementară, la nota de bază a operei de artă, nu există decât calea intuiției, a cărei prezență consacră pe critic”. Evoluția criticii lovinesciene presupune însă un proces marcat de intelectualizare: „O dată cu intelectualizarea, cu tecnicizarea fazei de după război, era fatal să dispară și regia insuportabilă a acestui scepticism subdivizionar, prin ridicarea lui treptată spre un relativism estetic pur principial, ratașat la teoria cunoașterii” (ibidem).

5. G. Călinescu, *Masca apolloniană a lui E. Lovinescu*, în vol. *E. Lovinescu interpretat de...*, Studiu, antologie și ediție de Florin Mihăilescu, Editura Eminescu, București, 1973, p. 199.

6. E. Lovinescu, *Memorii*. *Aqua forte*, ed. cit., p. 141.

7. *Idem*, *Opere*, ed. cit., vol. VI, 1988, p. 24.

8. *Idem*, *Opere*, ed. cit., vol. VIII, 1989, p. 152.

9. *Idem*, *Opere*, ed. cit., vol. VII, 1988, p. 211.

10. *Ibidem*, p. 41.

11. *Ibidem*, p. 55.

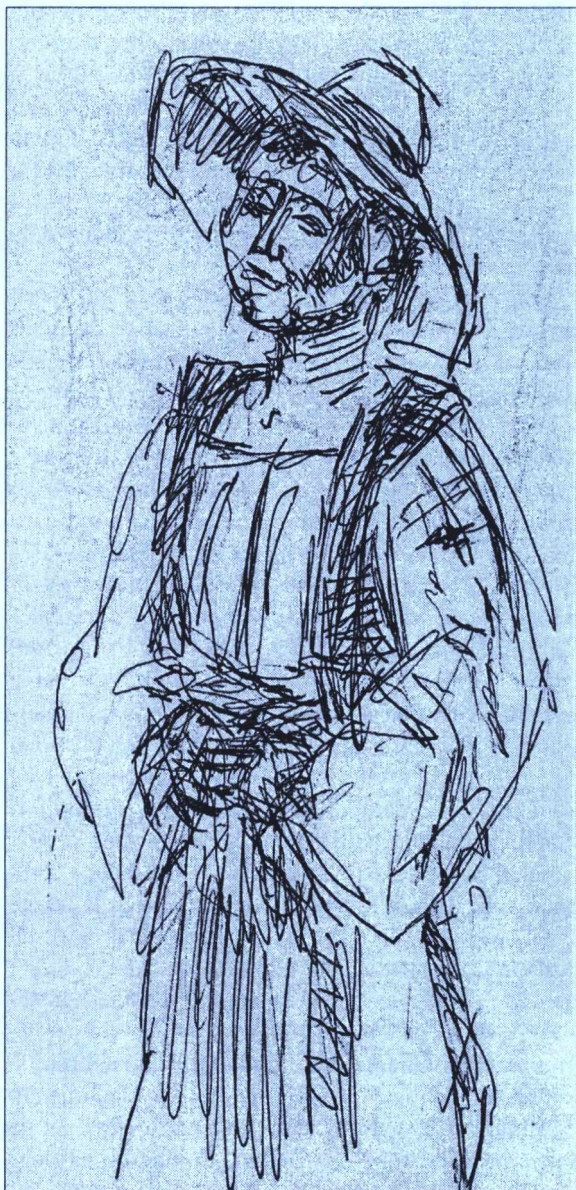
12. *Idem*, *Opere*, ed. cit., vol. VI, p. 10.

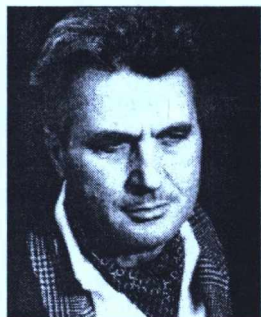
13. *Ibidem*, p. 184.

14. Vezi Florin Mihăilescu, op. cit., p. 23-26. După ce afirmă, îndreptățit, că revizuirile vin dintr-o „conștiință mai mult artistică decât documentară, ale cărei rădăcini ideologice trebuie căutate (...) în convingerile impresioniste ale criticului”, exegetul conchide, sever, în același spirit cu adversarii criticului de la „Sburătorul” (Ibrăileanu, Perpersicius): „Privim deci ca pe o eroare, ca să nu zicem o gafă, procedeul citării din ediția definitivă cu trimitere la anii primelor ediții sau, și mai grav, la momentul apariției în periodice”.

15. Vezi Ștefan Zeletin, *Burghezia română. Originea și rolul ei istoric*, Humanitas, București, 2006, p. 168. Și, mai departe: „De când Junimea a stabilit punctul de vedere că revoluția noastră burgheză s-a îndeplinit de sus în jos, prin agitația unui mic număr de indivizi, care

au încercat să schimbe fața societății noastre introducând din afară *forme goale*, această prejudecată pare a amenința să treacă în veșnicie” (ibidem, p. 208). Concluzia: „În procesul de naștere a României moderne trebuie să se deosebească două mari curente: unul zgomotos dar superficial, anume al ideilor liberale care pleacă de la Paris spre București și Iași; altul tăcut tăcut dar adânc, care pleacă de la Londra spre Constanța, Galați, Brăila: e curentul economiei capitaliste engleze” (ibidem, p. 95).

ISTORIA JUNIMII POSTBELICE (XXXIII)

Constantin PARASCAN

Junimea 150 a avut loc vineri, 22 noiembrie 1985, la 10 ani de la fondare. La „pupitru” cei doi care-au condus „ostilitățile” în toată această perioadă: Daniel Dimitriu din partea revistei „Convorbiri literare” și Constantin Parascan, din partea Muzeului de Literatură. În Salon se aflau aproximativ 60 de iubitori de literatură și de Junimea. Invitați de onoare: poeții Corneliu Sturzu și Horia Ziliu.

Iată „filmul” acestei aniversări:

D. Dimitriu, emoționat, dar nu chiar ca la prima ședință, din 21 noiembrie 1975, surprins că au trecut prea repede cei 10 ani și că vom rezuma activitatea Junimii în modul cel mai concret. „Colegul Constantin Parascan va prezenta o statistică și vom afla motive serioase pentru a aprecia această activitate a cenaclului.” Nu toți cei care au citit în Junimea au putut fi prezenți la această sărbătoare. Sînt însă de față reprezentanți din toate generațiile: cea a lui Lucian Vasiliu, a lui George Bădărău, a poetei Carmen Igheban, și a celor foarte tineri, ca Oana Lazăr, de pildă.

Recitalul junimiștilor: Nicolae Purcaru: *Braille*; George Bădărău: *Adio, spun...*; Maria Lucreția Sturza: două poeme f. titlu; Carmen Igheban: *Poem*; Alexandru Cutieru: *Atemporal, cuvînt...*, *Odihna lui Nicolae*; Irina Andone: *Poemele retorice*; Nucu Florea: *Aripile zboară pentru că...*, *În întunecata groapă*; Marcel Vîrlan: *O bătaie în ușă...*; Bianca Marcovici: *Instanță, Recunoaștere* (lui Nichita Stănescu); Radu Andriescu: *Sînt mai înalt decît un brad...*; Carmelia Leonte: *Octombrie*; Dan Giosu: *Noroc, Stihă*; Nichita Danilov declară că nu are nimic; Lucian Vasiliu prezintă cîțiva tineri ce vor veni, de la Junimea de duminică: Simona Roiu, Romeo Păvăloaia, Camelia Diaconu. Apoi oferă cîteva amintiri „prenatale” din *Fiul Omului*.

Junimiștii au ascultat înregistrări din urmă cu 10 ani, de la Junimea inaugurală, după care s-a vernisat Expoziția scriitorului și pictorului Petru Aruștea. A prezentat criticul Gh. Macarie, lector univ. dr.

Autorul acestei *Istории...*, care deținea „documentele” Junimii a făcut o sinteză a întâmplărilor din cei 10 ani. Prezentăm și aici această statistică mult lămuritoare, pigmentată și cu umorul care n-a lipsit, poate, de la nici o întîlnire: D. Dimitriu și C. Parascan au fost „nevoiți” să

asculte 443 de autori-poeți care au citit aproximativ 2278 poezii, 44 autori-prozatori, 3 autori-dramaturgi și 1 autor de eseu. „Cîte capodopere am reținut, D. Dimitriu?” D. D. zîmbește.

Ne-au onorat cu prezența 137 scriitori din Iași și din țară, poeți, prozatori, critici și istorici literari. La discuțiile critice ori doar așa... au participat 917 voci. Au fost prezenți aproximativ 7690 de iubitori de literatură. Dintre cei care au citit în Junimea, azi sînt 29 de autori de volume tipărite. Cronicarul „de serviciu” a lipsit doar la 20 din cele 150 de ședințe. Un calcul complicat, dificil, ne arată că 130 de cronici ale Junimii, care „au devenit deja documente de istorie literară”, au fost scrise de Nicolae Purcaru.

Continuă D. Dimitriu: „Din perspectivă editorială, putem spune că activitatea Junimii a fost bună. Dincolo de cărți, de nume, acest cenaclu a însemnat foarte mult ca ambianță literară. Pentru tînărul scriitor acest cenaclu a însemnat foarte mult, prin faptul că vineri de vineri a putut veni aici, să se mențină în contact cu literatura. Acest cîștig de 10 ani a făcut din Junimea o necesitate, o *adevărată instituție*. M-am simțit excelent în acești 10 ani și am încercat ca și revista „Convorbiri literare” să fie receptivă la ce se petrece la Casa Pogor”.

Se aude „respirația” poetului Horia Ziliu: „Mă bucur că în această cetate dragă sufletului meu există un loc, un acoperiș unde poate să viețuiască poezia”.

Emoționat și simțindu-se obligat, vorbește poetul Corneliu Sturzu (redactorul șef al revistei „Convorbiri literare”): „Nu știu ce să spun. Sînt profund emoționat pentru că făcînd bilanțul acestor 10 ani îmi dau seama eu însumi cît am îmbătrînit. Mă simt tînăr spiritualicește lîngă Horia, Daniel, Constantin Parascan și lîngă dumneavoastră. Cine va cerceta arhivele peste zeci și zeci de ani, va constata că nu am fost mai prejos decît înaintașii noștri.”

Sînt invitați să semneze în Cronica Junimii toți cei prezenți. Iată semnăturile ce-au putut fi deslușite: Daniel Dimitriu, Horia Ziliu, Daniel Lascu, Nicolae Purcaru, Ion Boroda, S. Butnaru, Gabriela Mocănașu, L. Popescu, D. F. Popescu, Andone Irina, Lazăr Oana, Nicolae Arion, Simona Roiu, Corneliu Sturzu, Ion Dumbravă, Gh.

Macarie, Lucreția Stancu, Aruștei Clara, Aruștei Lucian.

Iată și gânduri scrise *La Aniversară*:

„Cu un pix italian dat de Horia Zilieru, genialul meu prieten, într-o seară de splendidă gândire poetică, cu dragoste și speranță – „Corneliu Sturzu

„Într-o noapte frumoasă de poezie, afară fiind frig de iarnă și drum scurt până la Eternitate, băut-am vinul și gustat-am poeme..., pentru credința că Poezia ne ține perpendiculari într-o lacrimă rotundă!” Horia Zilieru

„Pentru Junimea am rămas în Iași” – Marcel Vlăran

„Sînt fericit pentru că văd oameni fericiți. Simt că-i mai ușor să plîngi decît să rîzi” – Romeo Păvăloaia

„Sper să rămîn în Iași” – Ion Dumbravă

„Cu un oraș cum este Iașul și cu niște oameni cum sînt cei de aici se poate face întotdeauna poezie” – Maria Lucreția Sturza

„Mi-e frică de cuvîntul scris aici. „Poți scrie orice”. Scriu: „Mult știu a iubi” – Oana Lazăr; P. S. Daniel Dimitriu ar trebui..., știți, încă zece ani!”

„Ce să fie cuvîntul? Și să fie scrisul ce? – Irina Andone

„Iubiților mei junimiști, de care voi fi mereu alături (chiar și în absență) eternă grațitudine și dragoste, Daniel Dimitriu”

„În ceastă zi, cînd îmi pare că memoria mea devine istorie, istoria mea asupra unor oameni minunați – dureros rămasă-n lăuntru-mi” – D. F. Popescu

„Fantomaticele banchize ale nopții polare se fac nevăzute în apele calde ale sudului” – Nicolae Purcaru

Autograful mărturisitor al lui Daniel Dimitriu a provocat frisoane celor mai mulți junimiști. Se vedea clar (de fapt D. D. o și spusese direct celor apropiați că după 10 ani nu va mai continua să „prezideze” Junimea) că hotărîrea era luată și orice rugăminți au fost (eu fiind cel dintîi care am insistat să continuăm împreună) nimic nu l-a mai putut întoarce. Era un moment nu numai aniversar ci și unul de ruptură, de reaşezări, de altă direcție. A fost, de fapt, unul care a cam dezorientat. Sigur, ca „născător” al acelei idei, eram responsabil a găsi soluția cea mai bună. Astfel, am pus la cale, împreună cu cei mai apropiați oameni, schimbarea treptată a conducerii Junimii. Trebuia să și găsim formula cea mai potrivită cu proiectul inițial, cu generația care se anunța, cu ideile junimiste tradiționale. Retrăgîndu-se Daniel Dimitriu, și prezența mea, ca al doilea element din partea Muzeului, devenea onorifică, facultativă, consultativă. Formula „schemei” de început însă trebuia păstrată: un „personaj” din partea Muzeului și un altul, cu rolul I, din partea revistei „Convorbiri literare”. Deocamdată, următoarea întîlnire, 151, a fost condusă de autorul acestei „povești”. A fost, de fapt, o ședință, de memorialistică, muzeografie, literatură.

Junimea 151, din 6 decembrie 1985, la care se aflau în Salonul Casei Pogor peste 150 de participanți, a fost ded-

icată aniversării a 50 de ani de la nașterea poetului Nicolae Labiș. Organizator și coordonator al Junimii: Constantin Parascan. Invitați la această Junime omagială: actorul Dionisie Vitcu și Ion Arhip, Dumitru Ignea, Em. Busuioc, Vasile Filip, Marcel Tanasachi, care l-au cunoscut sau au fost colegi sau prieteni cu N. Labiș.

Dionisie Vitcu a înminunat asistența cu lirica seducătoare a Poetului aniversat. În continuare s-au auzit mărturisirile invitaților. C. P. invită la sfatul de taină, spunînd că N. Labiș este foarte tînăr și că se află printre noi.

Scriitorul Dumitru Ignea: „Labiș a devenit o legendă. Prezent pretutindeni pe drumurile țării, a fost cunoscut de mulți oameni. Labiș a fost legat foarte tare de Iași. Prin 1956, anul fast al creației sale, din dorința ca revista „Iașul nou” să fie cît mai bună, numărul 5 din 1956 a fost pregătit de N. Labiș. Din păcate, acest număr a fost retras chiar în ziua difuzării, considerîndu-se că poeziile sale sînt neadecvate momentului.” Păstrînd acele manuscrise originale ale lui Labiș, citește poeziile care-au „creat probleme”. „La Conferința tinerilor scriitori din acea vară, N. Labiș este criticat de poetul Ion Gheorghe și ironizat pentru acele poezii publicate. Era cît pe ce să fie trimis și la o „casă de odihnă”.

În acest an, 1956, se strîng în sufletul său destule mîhniri, dar continuă să trimită la Iași manuscrise cu poezii. În ultima venire la Iași i-a adus și pe Eugen Barbu și pe Lucian Raicu. Avea o putere extraordinară de atracție. Am fost atunci la o vie pe Copou. Ne-a recitat *Baladă*. A spus că se simte cam obosit și a adormit ca un prunc, iar noi am continuat să vorbim vreo oră despre el, despre destinul său... și peste o lună a murit. *Impresii din munți*, scrise la Homorod, pe cînd hoinărea cu regizorul Pintilie, au fost lăsate la Iași spre publicare. Manuscrisele sale se păstrează pentru că era recunoscut ca mare scriitor încă de atunci.”

Actorul Dionisie Vitcu ne poartă iar în universul liric labișian.

Iată amintirile profesorului Ion Arhip: „La Filiala Unuinii Scriitorilor (unde este azi Casa Tineretului) funcționa un cenaclu de tristă amintire – „A. Toma”. A venit și Labiș cu poezia *Fii dîrz și luptă Niculae* (plătea și el, ca mai toți scriitorii români de atunci, tribut proletcultismului). Poezia aceasta însă avea și lucruri scilicitoare. Memoria sa era uluitoare. Era bun prieten cu Vasile Filip, așa că se întîmpla să vină adesea și dormea la căminul nostru studențesc. Profesorul Scorpan de la Universitatea din Iași îl aprecia foarte mult. Poetul George Mărgărit ținea la Nicolae Labiș ca la un Dumnezeu, erau prieteni foarte buni și el este cel care a contribuit poate cel mai mult la cultura tînărului poet Labiș. Și Sadoveanu a venit în contact cu Labiș, în casa lui Mihail Codreanu. Și-n casa lui Sadoveanu a fost de patru-cinci ori. Era o plăcere să fii în compania lui Labiș, care era matur încă de

la 19 ani. N. Labiș a cunoscut Iașul datorită în primul rând hoinarului de atunci, poetul George Lesnea.

Amintiri despre Labiș a prezentat și medicul Emanuil Busuioc, foști colegi la Liceul Național din Iași prin 1951-1952, în clasa a X-a. Neobișnuit a vorbi liber în public, și-a citit materialul pregătit de acasă.

Poetul Vasile Filip: „În vara anului 1951 am participat la o școală-tabără la Drajna de Jos (Vălenii de Munte). Printre cei trei trimiși de comandantul taberei să întâmpine delegația ieșeană, era și un copil vioi, cu niște ochi ce nu aveau culoare ci numai adâncime – era Labiș, care a zis: Eu am cerut să vă întâmpin pe voi”. El era responsabilul cu activitatea culturală și sportivă din tabără. Mai târziu am înțeles iubirea lui pentru Iași. L-am reîntâlnit apoi în curtea internatului Liceului Național, așteptând să i se repartizeze un pat de fier. Era un copil prietenos. S-a integrat rapid în colectivul nostru. Nu cred că Labiș avea dușmani în Iași. După ce a plecat la Școala de Literatură, venea din când în când la Iași și trăgea, evident, la internatul nostru. Era prieten și cu Nicolae Linca, un mare boxer al vremii. Nicolae Labiș nu a fost niciodată viciat de alcool.”

Profesorul Marcel Tanasachi (Tataia - îi zicea Labiș): „În 1946 l-am întâlnit pe Labiș la Liceul „Nicu Gane” din Fălticeni – liceu de mare tradiție din această parte a țării. Profesorul V. Popa l-a remarcat imediat în cenaclul literar pe care îl conducea. „Un scriitor trebuie să fie un artist complet” – zicea Labiș. La 14 ani a debutat la „Zori noi” din Suceava. A doua poezie a fost publicată în „Iașul nou”, *Fii dîrz și luptă Niculaie*. Labiș schimba zilnic cele trei cărți pe care avea voie să le împrumute de la Biblioteca Centrală din Iași”.

Poetul Horia Ziliu a încheiat seria mărturisirilor despre Nicolae Labiș: „L-am cunoscut foarte puțin pe Nicolae Labiș. Nu cred că am schimbat cu el mai mult de 20 de cuvinte. Ceea ce mă intrigă este faptul că aud astăzi tot mai des că Labiș va rămîne ca o legendă datorită tragicului său sfîrșit. Dar oare nu opera naște legenda? Labiș este o zidire înnoitoare pentru poezia românească”.

C. Parascan „trage obloanele” Casei cu ferestre luminate.

Și... au căzut „obloanele” și peste acest an, 1985, și-așa cum credem că e potrivit, facem un rezumat al întîmplărilor culturale petrecute la Muzeele literare din Iași (desigur, fără ședințele bilunare ale Junimii) în acest an. Ne folosim și de însemnările noastre personale și de *Cronica Muzeului*.

„1985 debutează sub semnul unor dificultăți pentru muzeele de literatură (pentru toate muzeele, de fapt). S-au redus posturi de paznici și de supraveghetoare. Trăim o iarnă cumplită de care-și vor aminti (la bătrînețe!) copiii de azi. Geruri frecvente de minus 20 de grade C. Au

înghețat și crăpat instalațiile de încălzire. S-a descoperit la timp o defecțiune la un calorifer din depozitul de valori de patrimoniu și astfel nu s-au produs stricăciuni grave.

Cu sprijinul revistelor „Convorbiri literare” și „Cronica”, prin scriitorii Corneliu Sturzu, Ștefan Oprea, Ion Țăranu și președintele Comitetului de cultură, istoricul literar, lector univ. Pavel Florea, Muzeul de literatură a tipărit și a primit în gestiunea sa pliantele: *Unire – Independență* și *Mihai Eminescu – 135 de ani de la naștere*, în valoare de 186.500 lei.

S-a inițiat un ciclu de șezători literare în școlile din Iași.”

Am citat exact însemnarea pe care am făcut-o atunci. Aerul rău al acestui început de an nu poate fi uitat. Mi-amintesc de tensiunea la care fusesem supuși. Trebuia, pentru a ne asigura salariile, să facem cumplite economii și să ne autofinanțăm într-o proporție de peste 60%. Îmi amintesc bine cum am făcut. Oamenii citați mai sus, care ocupau funcții în cultură, ne-au ajutat efectiv. Tipăriturile acelea au fost suportate de instituțiile pe care le conduceau iar noi le-am pus în vânzare să facem încasări. Știu, de asemenea, că de la revista „Convorbiri literare” și prin ambilitatea redactorului șef, dar și a doamnei Ana Vilcu, secretara Uniunii Scriitorilor, și a celorlalți prieteni din redacții, am obținut coli mari, pentru tipărit revista, tomuri, pentru a le folosi la xeroxarea de manuscrise ale scriitorilor pe care, de asemenea, să le punem în vânzare la fiecare obiectiv muzeal sau în școli. Trăiam o încercinare, nu puteam admite să fim îngenuncheați și să nu putem primi retribuțiile lunare. Și-apoi nu eram oamenii care să încrucișăm brațele și să fim coada cozii. Dar... amenințarea plutea permanent asupra tuturor. Norocul nostru că aflam și bucurie mai ales în întîlnirile cu oamenii, la sediile muzeelor, sau în școli, instituții etc.

Iată doar cîteva „evenimente” din acest an:

- ianuarie - Șezătoare literară la Liceul „G. Ibrăileanu” din Iași. Au participat: Poetul *Corneliu Sturzu*, poetul-muzeograf *Lucian Vasiliu* și prozatorul-muzeograf *Constantin Parascan*, cel care scrie acum, aici... răspunzătorul Colectivului Secției de literatură.

11 februarie – Șezătoare literară la Liceul „C. Negruzzi” din Iași. Au participat: scriitorul-muzeograf *Dumitru Vacariu*, criticul literar *Daniel Dimitriu*, conducătorul Cenaclului literar *Junimea* din partea revistei „Convorbiri literare” și actorul *Dionisie Vitcu*.

13 februarie 1985 – Șezătoare literară la Liceul economic nr. 2, Iași. Au participat: Constantin Parascan, Maria Huminic Teclean, muzeograf-istoric, Mihai Cozmei, muzicolog și Cvartetul VOCES al Conservatorului de muzică „G. Enescu” Iași.

20 februarie – Șezătoare literară la Liceul „Dimitrie Cantemir” din Iași. Au participat: scriitorii *Dumitru Vacariu* și *Constantin Parascan*. Cei doi au jurizat un con-

curs al elevilor pe tema „Amintiri din copilărie” de Ion Creangă.

26 februarie, ora 12.00 – „Șezătoare literară la Școala generală nr. 6, Iași. Au participat: Dumitru Vacariu și Constantin Parascan. Au fost prezentate câteva valori deosebite, aflate în Fondul documentar al Muzeului de literatură. S-a răspuns numeroaselor întrebări puse de elevi. Cei doi au citit din cărțile publicate și au oferit autografe... pe publicațiile tipărite de Muzeu. Atmosferă deosebită. Sentiment tonic... în pofida gerului de toate felurile. Copii și profesori minunați.”

Vineri, 1 martie, orele 15.00-21.00 – Șezătoare literară la Liceul nr. 6 din Iași (Liceu de arte și meserii din Copou, cu care am colaborat ani de-a rândul. Oameni minunați: directorul Dumitru Pruneanu, profesor de limba și literatura română, și profesoara, tot de limba și literatura română, minunată, moldoveanca de la rădăcina sufletului adevărat, Lira Grecu, coordonatoarea unui cenaclu de creație din liceu, cu care pomenim și azi în fiecare decembrie pe Ion Creangă, la mormîntul acestuia de la Cimitirul Eternitate din Iași).

Au fost invitați la această întîmplare, care a depășit în intensitate, amploare etc. alte șezători literare, scriitorii-muzeografi: Dumitru Vacariu, Lucian Vasiliu și Constantin Parascan.

Emoționant dialogul între invitați și cei aproximativ 300 de elevi și profesori și Cenaclul „Copou -1...”

Au fost prezentate muzeele de literatură din Iași și valorile deosebite ale acestora: S-a răspuns nenumăratelor întrebări referitoare la romanele *Sufletul nostru dintîi* de C. Parascan și *Vornicul Țării de Sus* de D. Vacariu și la poezia contemporană.

Despre eleganța și amabilitatea cadrelor didactice care au pus la cale această șezătoare, despre entuziasmul și emoția elevilor atît de interesați de invitați și de ceea ce știu și reprezintă ei, de muzeele care tezaurează nease-muite valori de patrimoniu, memoria unor scriitori geniali care au înnobilit literele române ar fi foarte multe de spus. Unde sînt zăpezile de altădată! Totul ține de oameni, de calitatea lor, de valoarea lor, de puterea de a se dăru, indiferent de timpi, de politici de etc.

Mărti, 5 martie, orele 18.30-22.30 – Șezătoare literară la Școala generală din satul Cristești-Holboca, din apropierea Iașului. Au fost împreună, spre bucuria școlarilor, profesorilor și sătenilor, Constantin Parascan și actorii Petrică Ciubotaru și Doru Zaharia.

31 mai 1985, ora 18.00, Casa POGOR. În cadrul Prelecțiunilor Junimii, prof.univ.dr. doc. Al. Piru a vorbit despre *Probleme actuale ale istoriei literare*. A fost ferm, tăios, original, fermecător, contestat, iubit... L-am primit, l-am condus prin Iași.

14-23 iunie DECADA MUZEULUI DE LITERATURĂ

O idee care s-a născut pentru a marca faptul că muzeele memoriale de literatură ajunseseră la zece și, astfel, timp de zece zile, Decadă deci, acestea să fie în atenția publicului vizitator. Pregătisem în acest an, evenimente desigur, deschiderea Casei memoriale „G. Topîrceanu” și redeschiderea, după restaurare și reorganizare, a Bojdeucii lui Creangă din Țicău.

Iată „filmul” acestor zece zile de întîmplări literare în care s-au organizat întîlniri, șezători, expoziții, dezbateri etc., la sediile muzeelor precum și în școli și instituții:

14 iunie, ora 10.00, Casa Pogor – Expoziția „Mari valori de patrimoniu intrate în ultimii ani în Fondul Muzeului de literatură de la Iași”

14 iunie, ora 12.00, Liceul „Mihai Eminescu” Iași – Șezătoare literară: „Valorificarea științifică a patrimoniului literar prin muzeu”

14 iunie, ora 17.00, Casa Pogor – Ședința omagială a Cenaclului literar Junimea. Întîlnire dedicată comemorării lui Mihai Eminescu

15 iunie, ora 14.00, Liceul de informatică, Iași – Șezătoare literară: „Tendențe noi în literatura actuală”

15 iunie, ora 17.00, Casa Pogor – Salonul de literatură și film

15 iunie, ora 16.00, Casa memorială „Vasile Alecsandri”, Mircești – „ABC muzical”

15 iunie, ora 17.00, Casa memorială „Vasile Alecsandri, Mircești – Expoziția „Machete în lemn – Case memoriale, monumente istorice, case care evocă mișcarea muncitorească din România”

15 iunie, ora 17.30, Casa memorială „Vasile Alecsandri”, Mircești – Spectacol de muzică și poezie al membrilor Cenaclului de creație și interpretare „Vasile Alecsandri”

16 iunie, ora 10.00, Expoziția permanentă „Mihai Eminescu”, Grădina Copou – „Eminescu poet național și universal”, a conferențiat prof. univ. dr. I. D. Lăudat.

16 iunie, ora 10.00, Muzeul memorial „Mihail Sadoveanu” – „Ei l-au cunoscut pe Sadoveanu”; cu participarea pictorului Costache Agafiței, prof. univ. dr. Gavril Istrate, criticul de artă Aurel Leon; de la ora 12.00, actorii ai Teatrului Național „V. Alecsandri” au citit din creația sadoveniană; manifestarea s-a încheiat cu filmul „Sadoveanu în ultimul an de viață la Neamț”.

La aceeași oră, 10.00, la Muzeul teatrului s-a vernisat Expoziția „Portrete și caricaturi de actori”, urmată de un recital de vioară susținut de elevii ai Liceului de artă „Octav Băncilă” Iași.

Aceeași zi, ora 11.00, la Casa memorială „Otilia Cazimir” – montaj literar susținut de membrii cenaclului „Luceafărul” al Școlii generale 23, Iași

La ora 17.00, la Casa Pogor – Salonul de literatură și film

17 iunie, ora 16, Casa Pogor, Sesiune științifică; iată

cercetătorii și temele prezentate: C. Parascan – „Valorificarea științifică a moștenirii literare prin muzeu: Expoziția „G. Topîrceanu”, Iași”: D. Vacariu și Liviu Rusu – „Vaori reprezentative în Muzeul de literatură al Moldovei”; Ilie Galan – „Vegezzi Ruscalla și *dorul* românesc”; Maria-Magdalena Parascan – „G. Topîrceanu și teatrul”; Lucian Vasiliu – „G. Topîrceanu în presa interbelică”; Cristian Arhip – „M. Sadoveanu și G. Topîrceanu la revista „Însemnări ieșene””; Țurcanu Georgeta – „Ionel Teodoreanu, reflexii despre oameni de teatru”; Margareta Cernat – „Miraculosul copilăriei în opera Otiliei Cazimir”; (aceștia erau muzeografi de la cele zece muzee literare din Iași); au urmat alți invitați: Gabriela Scărlătescu – „Magda Isanos – o poetă a ingenuității”; Ioan Holban – Un caz pentru istorici: *Logodnicul* de H. P. Bengescu”; Mircea Doru Lesovici – „Ipostaze ale criticii actuale”; Liviu Antonesei – „Lucian Blaga – coordonate ale filosofiei culturii”; Mihai Dinu Gheorghiu – „Începuturile sociologiei culturii românești”; Romel Moga – „Motivul etnogenezei – simbol al redeșteptării naționale”.

18 iunie, ora 11.00, Vila Sonet „M. Codreanu” – Evocare: „Mihai Codreanu – profesor și îndrumător al actorilor”; invitați: artista emerită Marioara Davidoglu și criticul de artă Aurel Leon; a urmat un moment poetic dedicat sonetistului susținut de elevi de la Liceul „O. Băncilă” și Școala generală 17.

19 iunie, ora 10.00 – Sediul Cooperativei „Miorița” din Iași – Concurs cu tema „Literatura română veche” (în colaborare cu Biblioteca UJCM); la ora 14.00, la Fabrica de confecții din Iași – un medalion literar dedicat Otiliei Cazimir

19 iunie, ora 17.00, Casa Dosoftei – „Ion Neculce – 240 de ani de la moarte”; invitați: lector univ. dr. Elvira Sorohan și conf. univ. dr. Ion Toderașcu

19 iunie, ora 18.00, Casa Pogor – Prelecțiunile Junimii, invitată Puia-Florica Rebreanu; a susținut prelecțiunea „Liviu Rebreanu la Iași”.

20 iunie, ora 14.00, Muzeul teatrului, sub genericul „Amintiri din teatru”, a vorbit artista emerită Marioara Davidoglu.

21 iunie, ora 10.00, Școala generală din Tg. Frumos: Expunerea „Rolul educativ al muzeului memorial” și un recital de muzică și poezie al elevilor școlii; la ora 17.00, la Casa „O. Cazimir” – Expoziția „Otilia Cazimir în viziunea plastică a celor mici”

21 iunie, ora 18.00, Casa Pogor – Prelecțiunile Junimii – criticul și istoricul literar Eugen Simion a prelectat despre „Amintirea lui Marin Preda”.

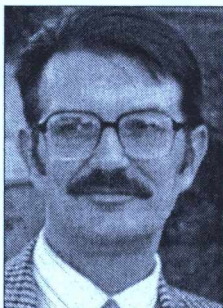
22 iunie, ora 12.00 – Eveniment deosebit – Inaugurarea Casei memoriale „G. Topîrceanu” din strada Ralet nr. 7, Iași; mai întâi o concentrată „poveste”: În luna martie, acest an, 1985, investit fiind cu funcția de șef de secție al Muzeului de literatură (asimilată cu cea de director, dar fără putere de decizie, fiindcă exista un singur director pe

Complexul Muzeistic din Iași), am primit vizita domnului Liviu Sadoveanu, văr cu scriitorul, cu domiciliul tot pe strada Ralet. Îl cunoscuse pe Mihail Sadoveanu, mai păstra mărturie din vremea aceea, se luptase cu cei care erau acum proprietarii locului ce fusese al lui Demostene Botez și al casei în care locuise ultimii ani G. Topîrceanu și unde se stinsese din viață. Dorea să se valorifice un asemenea memorabil loc din Iași. Mi-a mărturisit cu durere că a fost la forurile locale, la directorul de atunci al Complexului Muzeistic și că este nemulțumit de reacția acestora. M-a invitat și am mers împreună în strada Ralet. Casa era în reparație. În tavan – candelabru original. Una din scîndurile pe care se urcau constructorii să repare încăperea se sprijinea cu un capăt de biroul original al lui G. Topîrceanu.

Acesta a fost momentul cînd am înțeles că trebuie prinse firele care trebuiau și să declanșăm organizarea unui muzeu dedicat poetului. Am făcut o vizită apoi la familia Vulpe, coproprietară a imobilului în care locuise Topîrceanu. Existînd o dispoziție potrivit căreia nu era admis ca un cetățean să dețină două proprietăți (iar această familie, Vulpe, era proprietara și a unui apartament în blocul construit în parteneriat cu alte familii pe locul vechii proprietăți cumpărate, și mai era și coproprietara căsuței care nu se demolase încă și pentru că pe ea se afla o placă memorială care atesta valoarea ei) și fiind nevoiți să doneze una din ele, Casa în care trăise și murise G. Topîrceanu se donează statului. Așa am devenit noi, Muzeul de literatură, responsabili cu organizarea acestui muzeu. Prin Decizia 287 a Consiliului popular al județului Iași, din 20 mai 1983, Casa „G. Topîrceanu” a fost donată Complexului muzeistic Iași.

Cu experiența pe care o aveam, de 13 ani de muzeografie, am purces, după documentarea necesară în arhive, biblioteci și pe teren, la alcătuirea unei Schițe tematice (un exemplar original îl dețin și-n acest moment cînd scriu, 2008, cu avize, ștampile și semnături originale: Ion Arhip, director al Complexului Muzeistic, Pavel Florea, președintele Comitetului de Cultură Județean).

Multe din obiectele originale ale casei provin de la Liviu Sadoveanu, obținute prin donații sau achiziții. Acesta a fost alături de noi, cu amintirile sale din vremea adolescenței, cînd a intrat în casa în care trăia Topîrceanu, cu sfaturi, și, așa cum spuneam, cu obiecte originale pe care le păstra încă din acea vreme. Pînă în ultima clipă mai era cîte ceva de adăugat, de corectat, de pus la punct. Și a sosit ziua inaugurării: 22 iunie 1985. Emoții, lume multă, oficialități, muzeografi literari, scriitori, ieșeni sensibili la asemenea evenimente, copii. Au vorbit: prof. univ. dr. doc. Constantin Ciopraga, Constantin Parascan; actorul Dionisie Vitcu a susținut un recital din lirica lui Topîrceanu mult aplaudat. Elevii din Iași s-au întrecut într-un spectacol omagial.

EXEGEZA EMINESCIANĂ LA ZI

Liviu PAPUC

CONVORBIRI RETROSPECTIVE

Nu ne plictisim a lăuda, de câte ori avem ocazia, admirabilul demers critic pe care îl efectuează Constantin Cubleșan prin radiografierea receptării eminesciene contemporane (și nu numai), ținându-ne la vederea dedicației cu care întreprinde nu doar o muncă de inventariere a producțiilor unor confrăți, operațiune banală la urma urmei, ci și doza de exegetică eminesciană care își face apariția mai la fiecare intervenție. Adică o extinsă bibliografiere, însoțită de comentarii critice care țin de domeniul creației.

Cel mai recent volum din serie, al optulea, *Eminescu în comentarii critice* (Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2008, 270 p.), cuprinde trecerea în revistă a altor 44 de cărți, studii, capitole din lucrări mai ample, structurate pe 9 segmente (I. Biografia. Contribuții documentare; II. Opera. Coordonate ideatice; III. În volume colective; IV. În context universal; V. Rememorări; VI. Stilul și limba; VII. Bibliografie. Ediții; VIII. Interpretări didactice; IX. Caleidoscop), semnate de exegeți de toată mîna, de la unii dintre cei mai cunoscuți în domeniu (Mihai Cimpoi, Zigu Ornea, Theodor Codreanu, Dumitru Micu, Dumitru Irimia, N. Georgescu ș.a.) pînă la veleitari de ultimă oră.

Ardeleanul așezat, plin de bun simț și dolidora de cultură, care este Constantin Cubleșan încearcă să păstreze echilibrul balanței în climatul actual de receptare a Poetului, climat dolidora de contestații și denigrări, atrăgînd, de pildă, atenția asupra unei chestiuni de elementar bun simț: „a ști să primești ceva din moștenirea unui scriitor/gînditor trebuie înainte de toate să cunoști pe deplin ce-ți lasă el moștenire, fie și numai pentru faptul că ea există” (p. 173 – cu trimitere la cei ce repudiază opera eminesciană, cei care „în marea lor majoritate nu sînt cercetători literari, iar ca gazetari se legitimează doar prin curajul de a trage cu praștia în geamurile oricui”).

Într-o categorie aparte se situează Zigu Ornea, în cazul căruia, departe de a i se contesta „profesionalismul criticului literar care a fost, temeinicia cunoștințelor documentare ale istoricului literar, acribia editorială”, este acuzat și „un anume

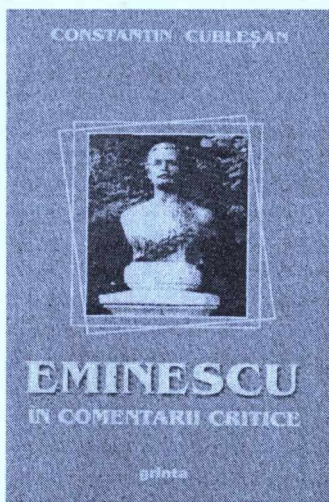
partizanat de grup de interese, mai ales în anii din urmă” (p. 85). Iată, spre exemplu, cam cum decurge o analiză pe text a lui C. Cubleșan, pornind de la ideile lui Zigu Ornea privind calitatea de poet național: „Numai că alți poeți naționali, ca V. Hugo, Byron, Goethe, Schiller, Pușkin, Mickiewicz, Petofi ș.a., «au fost, toți, antemergători, revoluționari și progresiști», în vreme ce Eminescu era «un paseist conservator». De aici însă, Z. Ornea trage concluzia că această *atitudine națională* «spune mult despre *psihea* României». Cu alte cuvinte, dacă Eminescu este exemplul psihei românești, înseamnă, automat, că românii sunt xenofobi, retrograzi, paseiști, împotriva oricărui progres ș.a.m.d. În acest sens, poetul este, poate fi, deci, un simbol național. N-aș vrea să spun că această speculație e parșivă, dar a pune asupra întregii națiuni pecetea paseismului și xenofobiei, văzut ca esență a eminescianismului, mi se pare o enormă nedreptate făcută lui Eminescu și întregului său neam” (p. 83-84).

Analizînd receptarea internațională a lui Eminescu prin intermediul unor traduceri, C. Cubleșan nu poate decît să-i dea dreptate lui Fulvio Del Fabbro, care vorbește, în cazul nostru, de un „complex al Cenușăresei”, dar îi și prilejuiește trista constatare: „Niciodată statul nostru nu a avut o politică manifestă, bine organizată și constant întreținută, pentru propaganda culturii românești în străinătate. Ceea ce s-a făcut de-a lungul vremii a urmat cursul unor

inițiative particulare, mai ales, și al unor demersuri ministeriale conjuncturale” (p. 132).

Alături de scrierile contemporanilor, C. Cubleșan se apleacă, cu aceeași „imparțialitate a abordărilor și pertinentță a judecăților de valoare”, după cum spune Theodor Codreanu, și asupra lucrărilor unor autori mai vechi (Leca Morariu, H. Sanielevici, Ion Petrovici, Pamfil Șeicaru, Septimiu Popa), ca și asupra unor ciudățenii cum ar fi aceea a „bazaconiei cu Eminescu inițiatul extratereștrilor!!!” (p. 240, cu trimitere la *Povestea magului călător în scrierile lui Eminescu* de Ioan Cămpan).

Deschizătoare de perspective, cartea lui Constantin Cubleșan, ca și celelalte din aceeași serie, constituie o lectură pe cît de utilă, pe atît de incitantă.

REGINA MARIA ȘI CONFERINȚA DE PACE DIN 1919 (II)

Gheorghe I. FLORESCU

În a douăsprezecea zi a unui martie care nu lăsa a se întrevădea încă sosirea primăverii, Regina a părăsit Parisul, pentru o scurtă vizită în Anglia. Înainte de plecare, l-a primit pe dr. N. Lupu, „în legătură cu propaganda românească în Anglia și America”, și a discutat cu Brătianu, Antonescu și Ballif. La Gare du Nord, a fost salută de Poincaré, de soția acestuia și de „oficialități și prieteni de toate naționalitățile”.

Nu-și propusese, bineînțeles, să părăsească definitiv Franța, unde va reveni după 17 zile petrecute în țara sa de obârșie, respectând astfel un angajament stabilit la plecarea din București. Cele nouă zile ale experienței pariziene au reprezentat un episod important pentru ea și diplomația românească, chiar dacă vizita avută în vedere nu era una oficială. Referindu-se la rostul interstițiului temporal petrecut de Suverană în Franța, Ion Nistor îi scria lui Sextil Pușcariu, la 28 februarie 1919 (13 martie 1919 – n.n.), că „la Paris lucrurile merg bine. Vizita reginei – considera el, care era un membru al delegației române la Conferința de Pace – a servit cauza noastră mai mult ca 10 diplomați și 100 kg. de memorii și articole de gazete. [...] Ar fi bine ca unul dintre băieții noștri să scrie un articol de fond în care să arate rolul reginei, în timpul războiului, ca mamă a răniților, iar acum ca apărătoare a cauzei românești în fața lumii întregi”¹. „Viitorul”, unul dintre ziarurile importante ale vremii, ca oficios al guvernului, își informa cititorii, în articolul de fond, că „eroismul, jertfele și credința acestui popor nu puteau găsi un mai strălucit interpret în Franța și Anglia, decât în Suverana României Mari, simbolul aspietațiilor unui neam care așteaptă astăzi consfințirea hotarelor sale drepte și firești”².

Călătoria Reginei Maria în Anglia a fost gândită ca un ritual emoțional, cu o vădită tentă personală. Se știa că intenționa să-și vadă fiul mai mic, adică Prințul Nicolae, care studia la Eton, și să se întâl-

nească, după mai mulți ani, cu vărul ei, Regele George al V-lea. Din punct de vedere politic, speranțele într-un ajutor concret nu erau prea mari, deoarece prerogativele constituționale nu-i permiteau vărului ei să o ajute în mod oficial. Chiar așa stînd lucrurile, nu putem exclude orice intenție de a se folosi de această ocazie pentru o posibilă influență politică.

Așteptată de familia regală și de alte personalități marcante ale Angliei, Regina Maria a fost condusă la Palatul Buckingham, unde avea să locuiască în zilele sejurului său londonez, palat pe care îl considera „atît de familiar și totuși atît de străin”. Revenită în patria ei, după mulți ani, se trezea exclamînd: „Anglia, Anglia, mult iubita mea batrînă Anglia – nu poți uita niciodată că te-ai născut englez”³. Întrevederile cu Nicolae Mișu, ministrul României la Londra, nu pot fi judecate în afara unor socoteli care aveau în vedere considerente de ordin politic. Și nici cele cu diferite personalități britanice ale acelor vremuri. De altfel, la 15 martie 1919, după mai multe întîlniri, întîmplătoare ori nu, ea recunoștea că „am putut să fac foarte puțină treabă politică aici”⁴. Surprinde și ne bucură faptul că după cîteva zile petrecute în Anglia, mărturisea că îi „era „dor” de România, întrucît „locul meu este în Țara mea și munca mea este acolo”⁵.

Ca și la Paris, Regina continua a se consulta cu Brătianu, prezent și el la Londra, și cu Mișu, neîndoelnic, împărțîșind sentimente contradictorii în momentul în care premierul român se declara „nemulțumit de întrevădarea sa cu George și Churchill”. Fără a proceda ca la Paris, ea nu abandonase gîndul cu care plecase de acasă. La 18 martie 1919, nota în jurnalul său că „am vorbit mai multor bărbați care înțeleg să facă bine cauzei noastre și

care sînt gata să creeze o atmosferă bună între România și Anglia”. Și, cu toate că recunoștea intenția conaționalilor ei de a susține România – „toți păreau doritori să-i ajute pe români” –, ea își dădea seama că era foarte greu, poate chiar imposibil, ca un asemenea proiect să poată fi pus în practică într-o conjunctură atît de complicată. Totuși, nu renunța la gîndul său, urmărit cu o perseverență impresionantă. La 26 martie, prezentă printre invitații la un prînz cu „lume interesantă”, „am purtat, se confesa ea, discuții serioase cu oameni importanți care sînt proprietari de ziare. Am vorbit despre cauza noastră cu multă căldură”. Apoi, i-a primit pe toți ambasadorii, vorbindu-le *en block*. În aceeași zi, a participat și la alte acțiuni asemănătoare, unde „am întîlnit multă lume agreabilă, mulți prieteni și mulți oameni bogați, care erau dornici să mă ajute pentru țara mea și în activitatea mea de acolo”⁶. În zilele care au urmat, acțiunile pe care le-a inițiat în sprijinul cauzei românești au fost la fel de numeroase și promițătoare. Înainte de părăsirea Londrei, consemna în jurnalului ei că „nu există nici o îndoială, trebuie să cîștig sau să mă duc la fund cu țara mea dragă și cu poporul ei, care a devenit al meu”. La plecare, Nicolae Mișu o asigura că „am făcut o treabă excelentă în Anglia și că am dat un aspect diferit problemei românești”⁷.

Vizita Reginei la Londra a fost privită ca o încercare necesară și reușită, atît în străinătate, cît și în România. Referindu-se la semnificația unei asemenea acțiuni, Edward D. Madge, venit la București cu o donație din partea Angliei, ca urmare a demersului regal, declara că „Regina voastră ocupă un loc special în inima poporului britanic” și „face un serviciu nu numai țării ei, dar lucrează la cele mai înalte interese ale stabilității și păcii în Europa”⁸.

A doua zi după întoarcerea la Paris a fost, considera Regina, „singura zi liniștită pe care am avut-o de cînd sînt în străinătate” și aceea cînd Brătianu „a fost pentru prima dată destul de satisfăcut de modul cum decurg lucrurile, atît Clemenceau, cît și Lloyd-George l-au ascultat”⁹.

Înainte de a evidenția faptele și evenimentele în care a fost implicată Regina Maria, în partea a doua a misiunii sale în cetatea Conferinței de Pace, se cuvine să remarcăm că importanța și ritmul lor nu au mai fost la fel ca la început, întrucît ea se întîlnise deja cu cele mai reprezentative personalități politice

și diplomatice aflate în capitala Franței. Chiar și așa însă, intervalul petrecut în capitala lumii diplomatice a acelor timpuri nu a trecut ca unul oarecare. La 2 aprilie 1919, de pildă, s-a întîrînit cu Paul Deschanele, cu Balfour și alte persoane importante, „despre Țara mea”. În ziua următoare, invitată fiind la un dineu organizat de Lordul Derby, s-a întîlnit cu Walter Long, primul lord al Amiralității, care i-a mărturisit că „este uimitor ce am făcut pentru țara mea în Anglia”. Cu același prilej, consemna că „am vorbit cu mulți alții, toți foarte interesați de România și gata să mă ajute”. Apoi, o zi mai tîrziu, a participat la o reuniune, „cu toată lumea care ceruse să mă vadă și căreia nu am putut să-i acord audiențe particulare, o imensitate fără de sfîrșit de oameni de toate naționalitățile”¹⁰.

Un moment mult așteptat de Regină a survenit, în fine, la 5 aprilie 1919, cînd, aflîndu-se printre cei invitați la o recepție la Grand Palais, a întîlnit-o pe soția președintelui S.U.A. Trecuse deja o lună de cînd aștepta o împrejurare potrivită contactării aceluia care privea România ca pe un „caz”, ținîndu-l pe Brătianu la distanță. Deși nu era onorabil pentru cineva care se pretindea a exemplifica principiile democrației universale, Președintele S.U.A. refuza un dialog cu Brătianu. Două zile mai tîrziu, Regina a participat la un dineu la Legația italiană, unde s-a întîrînit cu Sidney Sonnino, ministru de Externe al Italiei, cu care, explica ea, „am discutat mai puțin despre politică”, „dar am făcut mult bine pentru Țara Mea”. La 8 aprilie, a ținut să participe la prezentarea unei metode de reeducare a handicapaților, gîndindu-se la cei din România, cu care ocazie a rostit un scurt discurs. Reacția celor prezenți a făcut-o să noteze că „Parisul ține extrem de mult la mine și mă aclamă cu toate ocaziile. Ieri s-a strigat chiar «vive notre Reine»”. La hotel, a participat la o întrunire a Crucii Roșii, prezidată de Deschanel, unde se adunaseră români și francezi care au ajutat Crucea Roșie Română în zilele războiului, rostind încă un discurs, „cu cele mai călduroase cuvinte pe care le-am putut găsi”. Apoi a luat prînzul cu Take Ionescu și un general francez, care s-a angajat să-i pună la dispoziție „toate vagoanele de care am nevoie pentru trenul meu și mi-a dat vești bune despre mult-așteptatele locomotive”¹¹.

În sfîrșit, una dintre cele mai importante zile din

această parte a misiunii ei pariziene a fost 10 aprilie 1919, când, la ora 9,30, l-a primit pe Woodrow Wilson, Președintele Statelor Unite, însoțit de soția sa. Întîlnirea aceasta era una așteptată de mult, deoarece America juca un rol foarte important la Conferința de Pace, iar *Cele 14 Puncte* wilsoniene reprezentau un adevărat îndreptar al Celor Patru Mari. Mai mult decît atît, între liderul de la Casa Albă și șeful delegației române nu funcționau raporturi firești, iar diplomația transatlantică manifesta o atitudine nefavorabilă față de București. Intenția Reginei Maria era aceea de a-l îmbuna pe Wilson, explicîndu-i adevărul asupra speranțelor românești și a contextului defavorabil cu care se confruntau acestea. Misiunea ei nu era ușoară, întrucît era dificil să dialoghezi cu un asemenea interlocutor, iar numeroasele semne de întrebare nu puteau fi elucidate într-o conversație protocolară, în care predominante sînt conveniențele. În plus, temperamentul și educația celor doi erau foarte diferite. Președintele american era un personaj rigid și dominat de importanța răspunderilor sale. Conștientă de aceste diferențe, care erau de fapt niște bariere personalizate, Regina a încercat să abordeze discuția pe un ton care să prevină eventualele nesincronizări sau reacții adversative. Așa cum singură remarcă, „am vorbit despre multe lucruri, dar am avut prea puțin timp să intrăm în profunzime în vreo problemă specială, deși eu am insistat asupra problemei bolșevismului și i-am dat cîteva detalii pe care nu le cunoștea. I-am vorbit despre speranțele țărilor mai mici, al căror apărător a fost în mod deosebit”. În general, ea s-a arătat mulțumită de desfășurarea întrevederii. Wilson, însă, s-a declarat deranjat de maniera de a discuta a Suveranei române. Fără a ține cont, în mod special, de rigiditatea Președintelui american, ea a forțat la un moment dat puțin nota, obținînd în cele din urmă invitația ca a doua zi să ia prînzul la reședința lui. Dar era clar că între cei doi, apropierea așteptată de Regină nu se realizase. Întrevederea lor nu s-a încheiat cu o discuție între o Regină și un Președinte, adică între două oficialități de cel mai înalt rang, întrucît Wilson se credea un adevărat profet, care nu se arăta dispus a comenta cu oricine o decizie pe care el o avizase deja. Probabil că îl deranja și faptul că era pus în situația de a se implica, public, într-un subiect ce ținea în mod particular de România, o țară pe care trebuia să o trateze cu un

refuz permanent și o rezervă transparentă.

Impunîndu-și să uite surescitarea provocată de acest episod neobișnuit, Regina a participat la un prînz dat de Pichon, acela care conducea afacerile externe ale Franței, la Quai d'Orsay, unde s-a întretinut cu diverse personalități, și nu numai din sfera diplomatică, printre care mareșalul Foch și Robert de Flers. Cu această ocazie, a vizitat mai multe săli ale Ministerului Afacerilor Externe, printre care și aceea unde se desfășurau lucrările Conferinței de Pace. Apoi, după ce l-a primit pe ministrul american al Marinei, a luat parte la o mare recepție la Hotel de Ville de Paris, sediul municipalității, unde, nota ea, „mi s-au ținut discursuri splendide, cărora le-am răspuns în cuvinte puține și moderate, dar emoționante”¹².

Momentul principal al zilei următoare a fost prînzul luat împreună cu familia prezidențială americană, timp în care s-a legat „o conversație foarte animată”. În însemnările reținute după această nouă tatonare, Regina s-a străduit să atenueze asperitățile unui dialog avut cu cineva care nu putea uita ce personalitate importantă era. Chiar și așa însă, observă că „este oricînd gata să ridice o problemă, fiind convins că el va avea întotdeauna ultimul cuvînt, datorită atitudinii lui detașate, «qui le fait planer au-dessus de trop passionnés de ce monde». Este simpatice, într-un fel, dar, în același timp, trezește un resentiment, ca toți cei care vor să se situeze deasupra și la distanță, și nu te poți reține să te întrebi dacă sînt cu totul sinceri. Sper că este, deși mulți compatrioți nu-l consideră așa. [...] Oricum, o mare parte din America îi așteaptă cu nerăbdare căderea”. Era clar că pe Wilson nu-l interesa deloc soarta României și nici nu era informat asupra problemelor acestei țări. Deși nu a primit vreo asigurare, chiar și aluzivă, sau măcar o sugestie oarecare, Regina încerca să se declare mulțumită că „am obținut promisiunea că îl va primi pe Brătianu”, care încercase, fără succes, a se întîlni cu politicianul considerat autorul *Celor 14 Puncte*. O satisfacție mai mare decît această făgăduință i-a oferit-o plecarea spre România a „primului tren cu echipamente”¹³.

Ultimele zile ale experienței ei pariziene s-au derulat în același ritm trepidant, dar atmosfera era întrucîtva diferită. Curiozitatea de început se estompase, iar prelungirea vizitei risca să transforme totul într-un demers ce nu mai corespundea speranțelor

inițiale. La 12 aprilie s-a deplasat cu trenul la Aix-les-Bains, unde a fost primită de șeful organizației americane Y.M.C.A. și de autoritățile locale și unde a ținut un discurs, vorbindu-le apoi soldaților despre România și explicându-le „ce sînt de fapt bolșevicii și că nu trebuie să se confunde bolșevismul cu democrația!”. Acest subiect a provocat multe confuzii printre participanții la Conferința de Pace, întrucît unii, printre care și americanii, se arătau dispuși să sprijine o asemenea diversiune, care va provoca, mai tîrziu, un rău imens omenirii. Duminica Floriilor, adică 13 aprilie, a petrecut-o la Palatul Versailles, participînd apoi la „un mare ceai la prietenul nostru Flers”, unde se adunase „multă lume, nume bine cunoscute, lume mondenă, dar și profesori, artiști și scriitori”. Cu toate că mai avea cîteva zile de stat la Paris, începuse deja a se întreba ce surprize o așteptau la întoarcerea în țară. Încercînd parcă să răspundă inevitabilelor întrebări, care vor viza bineînțeles misiunea care nu se încheiasă încă, ea însemna în jurnal că „m-am străduit cît am putut, [...] din toată puterea, cu toată dragostea și inteligența mea”¹⁴.

În antepenultima zi a călătoriei la care ne referim, s-a consumat un act deosebit de semnificativ pentru o estimare de ansamblu a ceea ce a însemnat prezența Reginei Maria în capitala diplomației mondiale. Georges Clemenceau, personajul care avea ultimul cuvînt între Cei Patru Mari, „a venit să mă vadă”, nota ea, purtînd „o conversație foarte plăcută, fără să intrăm prea profund în politică; în mod hotărît, el nu are o afecțiune specială pentru Brătianu. Brătianu îl *plictisește*, acesta este adevărul, și el este bătrîn și nu vrea să fie plictisit. M-am străduit să nu-l plictisesc, dar l-am făcut să-și dea cuvîntul de onoare că va sprijini țara noastră”¹⁵. Nu putem ști dacă întrevederea a decurs chiar așa cum o descrie Regina, dar nici nu avem vreun motiv special pentru a ne îndoi de exactitatea relatării. Adeseori, ea încerca să se situeze în locul cel mai vizibil și în rolul cel mai favorabil, deși este greu de acceptat, fără rezerve, că lucrurile au stat chiar așa. Dar din succintele ei notații nu reiese, în acest caz, o asemenea intenție, chiar dacă poate surprinde faptul că „le Père de la Victoire” și-a dat cuvîntul de onoare că va aborda favorabil drepturile României în dezbaterea ulterioară ale Conferinței de Pace. La data cînd Clemenceau avansa această promisiune, întru nimic

garantată – cuvîntul de onoare pentru un politician este adeseori un obișnuit artificiu! –, drepturile românești fuseseră deja stabilite. Totuși, o întîlnire cu o asemenea personalitate nu era la îndemîna oricui, cu atît mai mult cu cît el era acela care o vizita. Cu această nouă întrevedere s-a atenuat și acuzația acelor care considerau că Regina a greșit atunci cînd, abia descinsă la Paris, a acceptat ca ea să fie aceea care să meargă să-l vadă pe primul ministru francez, încălcîndu-se astfel uzanțele diplomatice și respectarea ierarhiilor¹⁶.

În aceeași zi, a participat la un prînz oferit de polonezi, la Hotel Ritz, unde era prezent și Paderewski și unde se făcea o „mare propagandă printre toți polonezii că România trebuie să rămînă în strînsă legătură cu ei. Erau entuziaști și am fost tratată ca un semizeu. Bunăstarea Europei parcă depindea de inteligența mea”. Apoi, după „o lungă discuție politică” avută cu Ion I.C. Brătianu, a fost prezentă la „o mare recepție cu multă, multă lume, toți cei cărora nu le-am putut acorda audiențe particulare”¹⁷.

Ultima zi petrecută la Paris a fost aceea de 16 aprilie 1919, una „agitată, plină de emoție și forfotă”, în care abia a mai reușit să încheie „prînzul la care invitasem, pentru o masă de adio, mai multă lume. Se simțea o anumită tristețe. De asemenea, printre oaspeții mei, erau Brătianu, Mișu și Antonescu. Brătianu m-a anunțat brusc că se gîndește să-și dea demisia dacă nu obține anumite schimbări. I-am spus să nu-și piardă curajul, să nu facă nimic în grabă sau un act nepatriotic”. În după-amiaza aceleași zile i-a vizitat pe soldații transilvăneni aflați într-un cantonament de lîngă Paris. La întoarcere, nota ea, „populația franceză mi-a făcut peste tot demonstrații de afecțiune”. Au urmat apoi emoționantele momente de rămas-bun, interviurile și ultimele întîlniri, cînd „toți aveam „figuri triste”. În sfîrșit, „la gară, mare înghesuială, foarte multă lume de toate naționalitățile, prieteni, cunoștințe, admiratori ardênți, persoane oficiale, francezi, englezi, americani, ruși, spanioli, polonezi, portughezi și greci, chiar și simpli soldați, toți îngrămădiți lîngă președintele republicii și mareșalul Foch. Mulți ochi erau înlăcrimați. Fusesem populară, trezisem interes, fusesem ceea ce ei numesc un succes. Am trezit interes tuturor claselor, tuturor naționalităților, în unele ocazii lumea are nevoie de personalități, le

crează și este stimulată de ele. Fusesem aleasă ca atare, și ei erau dispuși să mă glorifice, nu era gelozie, doar un fel de regret că nu mă aveau în țara lor, ceea ce am observat bine, iar în acest fel eu am devenit de interes internațional și țara mea a căpătat deodată cu totul alte proporții. [...] Vizita mea «neoficială» a constituit, desigur, un imens succes. [...] Parisului i-am spus la revedere cu tristețe, cu emoție, cu inima tulburată. M-am simțit excelent, am avut o mare experiență [...] și a fost o mare realizare pentru «Țara Mea». Acum mă întorc acolo, la inimile care mă așteaptă și la soarta, oricare ar fi, căreia va trebui să-i fac față»¹⁸.

Este dificil, azi, de evaluat ce a reprezentat, într-adevăr, din punct de vedere diplomatic și politic, vizita Reginei Maria, din martie-aprilie 1919, la Paris și Londra. Lipsită de orice prepotență oficială, ea nu a putut influența în mod direct deciziile pacificatorilor, în cazul drepturilor românești susținute de delegația română prezentă la Conferință. Convingerea Reginei, îndreptățită întru totul, era, așa cum am văzut, aceea că prin prezența ei la Paris, dar și la Londra, tocmai într-un interval al discuțiilor preliminare, a influențat modalitatea în care au fost judecate hotărârile care au privit România. Și chiar dacă nu s-au modificat în favoarea sa drepturile deja stabilite, România a fost privită altfel după sosirea Reginei pe malurile Senei. Ce știau Wilson sau Lloyd George despre această țară înainte de a se întâlni cu Regina Maria? Nici după aceea nu se vor fi interesat, bineînțeles, unde era exact situată România, dar îi vor fi reținut probabil numele. Sherman David Spector se arăta convins că „solicitațiile Reginei Maria nu au primit răspunsurile dorite. Presa franceză n-a prea fost receptivă la doleanțele ei, dacă e să ne luăm după etichetarea pe care i-au făcut-o, de «Regină afaceristă»»¹⁹. Mulți alții, contemporani ai momentului sau istorici, au gândit la fel, considerând că vizita frumoasei suverane a fost un „spectacol”, gustat de toți, cu plăcere sau nu, aplaudat ori dezavuat, dar uitat repede și rămas fără urmări notabile. Toți aceștia au avut dreptate. Dar trebuie, totuși, să recunoaștem că prin acea „reprezentatie”, în care au fost implicați – mai mult ori mai puțin – șefi de state, diplomați și politicieni de mare suprafață, oameni de cultură, militari celebri etc., s-a atras atenția asupra României, primită la Paris cu sentimente ambigue și chiar cu minie.

Prin personalitatea ei puternică, printr-un prestigiu recunoscut și prin multiplele relații personale sau de familie, ea a reușit să întoarcă privirile unora dintre cei care evitau a-și arunca ochii asupra hărții României și către București. Adevărații beneficiari ai „spectacolului” pus în scenă de Regina Maria au fost parizienii și eventualii vizitatori – adică omul de pe stradă –, care nu intră în cercul restrâns al aceluia care decideau noile granițe naționale. Dar, starea de spirit care a început să fie resimțită la un moment dat pe „stradă” și atmosfera emoțională ce plutea în unele cercuri politico-diplomatice nu au rămas străine tuturor celor aflați în funcții înalte. Dacă nu s-a modificat o hartă trasată deja, probabil că nu au mai fost privite cu circumspecție sau cu regrete, toate hotărârile adoptate nu demult.

Note:

1. Sextil Pușcariu, *Memorii*, Ediție de Magdalena Vulpe, București, Editura Minerva, 1978, p. 368.
2. *Regina Maria*, în „Viitorul”, 3/16 martie 1919, p. 1.
3. Maria, Regina României, *op. cit.*, p. 92.
4. *Ibidem*, p. 96.
5. *Ibidem*, p. 97.
6. *Ibidem*, p. 101, 116-118.
7. *Ibidem*, p. 120, 124.
8. c. m., *Anglia și România*, în „Adevărul”, 17/30 martie 1919, p. 1; *Simpatia Angliei pentru România*, în „Adevărul”, 18/31 martie 1919, p. 1; *Vizitele Reginei Maria în Anglia*, în „Universul”, 19 martie/1 aprilie 1919, p. 1.
9. Maria, Regina României, *op. cit.*, p. 125.
10. *Ibidem*, p. 130, 132-134.
11. *Ibidem*, p. 135, 138-139.
12. *Ibidem*, p. 143-144.
13. *Ibidem*, p. 146-147. Wilson a acceptat a se întâlni, în particular, cu Brătianu, la 17 aprilie 1919, când Regina era în drum către România (Cf. Edith Bolling Wilson, *My Memoir*, Indianapolis, Bobbs Merrill, 1938).
14. Maria, Regina României, *op. cit.*, p. 147-149.
15. *Ibidem*, p. 151.
16. I. G. Duca, *Amintiri politice*, Vol. II, Munchen, Ion Dumitru-Verlag, 1982, p. 185. S-a spus, la un moment dat, că Regina a mers să-l vadă pe Clemenceau deoarece el nu se putea deplasa în urma atentatului suferit în februarie 1919 (*Atentatul contra D-lui Clemenceau*, în „Viitorul”, 10/23 februarie 1919, p. 3).
17. Maria, Regina României, *op. cit.*, p. 151.
18. *Ibidem*, p. 153-156.
19. Sherman David Spector, *op. cit.*, p. 139.

STANLEY H. BARKAN

Este editorul/ fondatorul și deținătorul unei cunoscute reviste, „Cross-Cultural” Review Series of World Literature and Art/ Revista Transculturală, Seria Literatură și Artă Universală, care a prezentat pînă acum în jur de 350 de titluri în 50 de limbi diferite. Opera lui a fost cuprinsă și publicată în 14 culegeri, dintre care cîteva sînt bilingve (bulgară, italiană, poloneză, rusă). Cea mai recentă este Anotimpuri Ciudate, o colaborare în planul poeziei și artei fotografice cu artistul rus Mark Polyakov (Sofia, Bulgaria: AngoBoy, 2007). A fost declarat Propovăduitor de Poezie al Orașului New York și al Anului 1991 (titlul fiind conferit de „Poets House” și „The Board of Education”) și cîștigătorul anului 1996 pentru The Poor Richard’s Award, „The Best of the Small Presses” (conferit de Small Press Center) pentru „25 de ani de activitate publicistică de înaltă clasă”. În mai 2006, el a fost invitat de către Peter Thabit Jones, editor al publicației „The Seventh Quarry”, ca poet de seamă la „Centrul Dylan Thomas” din Swansea, Țara Galilor. În primăvara lui 2008, el a organizat The Historic Dylan Thomas Tribute Tour of America/ Istoricul Tur al Americii, ca Omagiu Adus lui Dylan Thomas – primul de acest gen de la moartea lui Dylan Thomas în 1953 – aducînd în prim plan, pe Aeronwy Thomas, fiica lui Dylan Thomas, și Peter Thabit Jones, poet/ editor al revistei de poezie, „The Seventh Quarry”, fondată pe Swansea. Barkan a vizitat România de două ori pînă acum și, în calitate de co-traducător – avînd-o alături pe Eva Feiler – a făcut posibilă traducerea cîtorva poeți români, cîteva dintre ei fiind publicați în paginile unei reviste, într-un portofoliu ilustrat, și într-o carte de format mic, prevăzută cu casetă-audio.

DIN GRĂDINA RAIULUI

I. CÎND ÎNCĂ NENĂSCUTĂ

Ah, să fii din nou
Adam
cu toate coastele lui
tînjind după femeia
cînd încă nenăscută
cu gura dezlegată
de al merelor gust.
Cu urechile nestingherite
de al șerpilor sîsîit,
nepăsător
la goliciunea și pudoarea
din grădină,
la ființele blînde
așteptînd să primească un nume.

II. PRIMA NAȘTERE

Acoperită cu frunze,
se ridică din pămînt –
mai întîi ea,
nu Adam.
Cu cît e mai verosimil
(mai demonstrabil),

el din abisul ei
decît ea din coasta lui?
Bărbat a fost acela
care a scris mitul.

III. RAIUL PISICII

*Omul se joacă cu pisica,
sau pisica se joacă cu omul?*
– MONTAIGNE

Cînd prima pisică
a luat-o încet, încet în sus, pe o stîncă
din Eden,
a ținut seama
de toate ființele din jur.
Închizîndu-și ochii
Din cauza soarelui ce se revărsa
Prin lacoma năpădire a verdului
își lîngea labele din față,
își freca urechile,
își unduia coada în jurul lui
și torcea:
„Ei bine, «Om» se va numi acesta;
și «Femeie», aceea.
Așa se cade
cu două animale dragi

din grădina mea.
 Ele îmi vor servi
 laptele și iarba-mîței,
 și mă vor mîngîia
 de cîte ori voi avea poftă.
 Acum a venit timpul să începă joaca
 'de-a Șoarecele & Pisica . . .
 Despre al doilea gînd,
 „după masa de prînz”

DÎND NUME PĂSĂRILOR

Obosit să tot dea nume vitelor & peștilor,
 Adam s-a întors către păsări.
 «Corb», a grăit el;
 apoi «porumbel»,
 profeșind parcă,
 aceste dintîi ființe ale văzduhului
 ce simboluri vor fi ele în vremuri viitoare
 de ploaie și potop și curcubeu.
 De păsările care aveau să cînte
 la revărsatul zorilor și la apusul soarelui
 nu era prea interesat;
 așa că Eva a hotărît să-și încerce
 priceperea în onomastică.
 «Privighetoare», a șoptit ea.
 «Ibis, stîrc, flamingo»,
 «papagal, păun, vrăbie stacojie»,
 mister, grație, măreție
 iscodind gîndul, mișcarea, modelul.
 O femeie a fost pusă
 să dea nume potrivit
 păsărilor din Paradis.

NECLINTITĂ CA O MĂTURĂ

Neclintită ca o mătură
 iubirea se proptește de șemineu.

Toate covoarele măturate,
 cenușa debarasată.

Și lumînările arse
 pînă la fitilul înnegrit.

Și ferestrele înghețate
 fără de stele, fără de lună.
 Fără pantofi sub pat,

fără prosop pe podea.

Doar pliuri în pernă
 și un miros de care nu îmi mai aduc aminte.

ZERO

Zero e un țipăt
 fără sunet

fără timp,
 fără spațiu.

Aștept...
 așezat
 pe o farfurie
 gurile deschise
 ca să mă ducă în tăcerile lor.

Sînt zero
 îngăduiți-mi să fiu auzit !

VEȘNICIE

(o notă de „subsol” după Donald Lev)

Am sărit
 de pe podul Brooklyn.
 De două ori.
 Dar am ratat.
 Nu am murit.
Cartea Recordurilor
 m-a sunat,
 mi-a zis că ar trebui să încerc încă o dată:
 dacă aș rămîne în viață,
 aș stabili un record.
 Așa că am sărit a treia oară.
 Și am reușit.
 Am dobîndit pînă la urmă ...
 Veșnicia?

Prezentare și traduceri de Olimpia IACOB

ROMÂNIA, O SOCIETATE PERSONALIST-CONSERVATOARE

Ovidiu HURDUZEU

Le postulat du refus de l'être concret demeure inscrit au coeur de nos sociétés. Nos comportements puisent aux sources de cette protestation contre la réalité.

Chantal Delsol, *Éloge de la singularité*

„Club Bamboo” și odraslele Mamonei

Societatea românească este personalistă. „Atomul” de la baza organismului social este *persoana* care garantează coerența organică a neamului nostru în ciuda tuturor rupturilor perturbatorii. Sub presiunea globalizării și a unor procese corozive interne, societatea românească este pe cale de a se transforma într-o masă aglutinantă de indivizi nediferențiați, monadici, fiecare mînat de propriile sale interese. Dintr-un neam așezat, riscăm să devenim o adunătură de unități incoerente ținute laolaltă prin procese mecanice: inginerii sociale și culturale, relații juridice de tip contractualist, stimulente economice venite de aiurea, proiecte de integrare în unități statale transnaționale.

Cauza acestui proces de dezintegrare a organismului social rezidă în degradarea constantă a raporturilor personale pe care românul le întreține cu Dumnezeu, semenii lui și mediul natural. Orice încercare de „renaștere culturală” sau „schimbare politică” este menită eșecului atîta timp cît în existența de zi cu zi relația personală va continua să subsiste într-o formă pervertită.

Ce înseamnă o relație personală pervertită? Orice raport dintre mine și celălalt (a doua persoană) este mijlocit de o *a treia persoană*, un „superadresant” ce îndeplinește rolul unei autorități sau referințe superioare.¹ În contextul românesc actual acest „superadresant” este Mamona, Banul transformat într-un idol, un dumnezeu personal, care se manifestă sub forma unei puteri autonome. Banul, în chip de pseudopersoană, concentrează asupra sa privirile înșelate, unifică falsele

conștiințe și generează un comportament hipnotic generalizat. Banul îl seduce pe român oferindu-i o transfigurare iluzionistă a lumii în care trăiește. Mult visata schimbare la față a României s-a produs pe tărimul aparențelor. Smecherul, șmenarul, fița, băiatul de băiat, VIP-ul, „figura eclezială de tip modern”² și „intelectualul de elită” sînt odraslele Mamonei, reprezentanții unei lumi realmente răsturnată. Aceste ființe larvare – din latinescul „larva” însemnînd „mască” iar prin extensie „strigoii” – se prezintă drept contrariul persoanei. Deși toată lumea știe că ele nu sînt ceea ce sînt, „larvele” continuă să funcționeze ca model de identificare („role model”) în virtutea relației privilegiate cu „superadresantul” (Mamona) și a puterii lor „mistice” de a întrona un fundamentalism al vidului.

Ce au în comun „smecherul”, „figura eclezială de tip modern” și „intelectualul de elită”? Răspunsul este unul singur: deztruparea. Noua pătură socială nu mai trăiește în România reală, ci în habitatul abstract al obiectelor și ideilor marfă. Metafora acestui paradis iluzoriu este Club Bamboo din București. Iată cum îl descrie un site turistic englezesc: *Possibly the hardest club to get into in Bucharest; bring at least one supermodel to get your foot in the door. Should you succeed, you'll find you've entered a world devoid of any sense of reality. Incredibly rich Romanians come here to flex their egos, show-off last year's laughable Italian fashion and impose their self-importance over whatever may be happening around them.* (Este poate clubul din București unde se pătrunde cel mai greu; prezintă-te la ușă cu cel puțin două supermodele agățate de fiecare braț, dacă vrei să fii admis înăuntru. Dacă ai reușit să pătrunzi, vei găsi o lume lipsită de orice sens al realității. Români incredibili de bogați vin aici să-și flexeze „ego”-ul, să-și etaleze îmbrăcămintea, croită după o ridicolă modă italiană de anul trecut, și să se dea importanți față de orice se întîmplă în jurul lor.)

„Bamboozarea” este versiunea românească a transcendenței gnostice practică pe scară planetară de odraslele Mamonei. „Smecherul” și „intelectualul de

elită” nu mai au nici o treabă cu România concretă. Prezentul și viitorul lor „aparțin” Uniunii Europene și economiei globale. Primul vorbește limba euroilor dar se bilbfie în românește. Sistemul său de referință este ochelarul Ray Ban și BMW-ul X6. Nod al „rețelei”, profită de pe urma unor tranzacții comerciale promiscui. Cel de-al doilea folosește limbajul de lemn al workshop-ului intercultural, se consideră deja „cetățean al lumii”, visează să ajungă în topul celor 100.000 de intelectuali publici globali³; beneficiază de promiscuitatea schimburilor de idei⁴, datorează și el totul unei „rețele” – în cazul său, încrengătura instituțiilor culturale ce susțin globalizarea.

O altă odraslă dragă a Mamonei: creștinul politic corect, „figura eclezială de tip modern”. Este prezent în România în mai multe variante, de la tipul Corneanu la intelectualul ortodox made in E.U.⁵, „baconskyzat” sau „bădilizat”. Pe lângă ecumenismul obligatoriu, mulți creștini politic corecți propăvăduiesc un spiritualism de tip gnostic: sufletul etern acționează asupra trupului (natura), care îi este exterior, fără ca puritatea sa să se contamineze în vreun fel saul altul. Un fel de inginerie religioasă în care „transcendența spiritului” rămîne intactă.⁶ În locul tensiunii creatoare dintre spirit și materie, puterea spiritului (intelect și voință) domină în mod absolut materia circumscrișă. Tradus în plan politic, spiritualismul gnostic se referă la *impunerea* de proiecte și modele globale „superioare” asupra realităților lui *hic et nunc* considerate ontologic deficiente. „Noul creștinism”, atît de drag globalismului, își trădează vocația sa intelectualistă și instrumentală. Nu este departe de rațiunea tehnicistă și utilitară a vremurilor postmoderne.

*

Întrebare către cititor: greșim oare afirmînd că în România gîndirea unică⁷ este imaginea în oglindă a mafiei comerciale?

*

România bambooizată a părăsit realul, s-a retras din istorie și din social. Țara „șmecherilor” și a „elitelor” și-a pierdut nu numai suveranitatea dar și identitatea. În lume, nu existăm ca Imperiu, nici nu aparținem „națiunilor comerciale” – cîndva am fost o putere agrară dar nu mai sîntem! Măcar de-am fi o „victimă a istoriei”! Ne străduim fără folos să devenim un pricăjit brand turistic. Globalizarea și Mamona n-au deztrupat țara doar simbolic, i-au amputat în mod real măduarele, trimițînd în afara granițelor milioane de români. În timp ce mafia economică și financiară prosperă, economia reală geme din lipsa forței de muncă.

„Elitele” tună și fulgeră împotriva lichelismului și tin

discursuri despre „responsabilitatea personală”. Cum să fie responsabil un om care trăiește în hiperealitatea unui Bamboo Club economic și intelectual? Cum să-ți pese de semenii tăi cînd ai pierdut legătura fizică, palpabilă, imediată cu vecinătatea?

Vom fi acuzați că vorbim de pe pozițiile „localismului vetust”, al „parohialismului ortodox”, „ultranaționalismului”. În dorința lor de a justifica globalismul și domnia Mamonei (eufemistic numită „economia de piață”), „elitele” agită spectrul valorilor universale: democrație, drepturile omului, cultură, libertate. Uită că, înainte de a lichida particularul, globalismul a lichidat universalul Modernității.⁸ „Universalul însuși este globalizat: democrație, drepturile omului, circulă ca orice produs global, precum petrolul sau capitalul”, constată Jean Baudrillard. În ciuda păcatelor sale istorice, universalismul epocii moderne a avut o mare calitate: A acționat ca o structură de mediere între concret și abstract, general și particular. A creat o *cultură universală a diferenței*. Atîta timp cît valorile universale s-au afirmat ca valori de mediere, ele au fost capabile (mai mult sau mai puțin) să integreze particularitățile în chip de diferențe, într-o cultură a diferenței. Ele însă n-o mai pot face din moment ce globalizarea triumfătoare mătură toate diferențele și valorile, dînd naștere la o (in)cultură in-diferentă. Și odată ce universalul a dispărut, odată ce universalul a ieșit din ecuație, tot ceea ce rămîne este această atotputernică tehnocultură globală opunîndu-se particularităților care s-au reîntors la starea lor sălbatică și au fost obligate să recurgă la propriile lor mijloace...În golul lăsat de universal, miza jocului s-a mărit, și nu este sigur că globalizarea va fi învingătoare. În fața forței sale omogenizatoare, dizolvante, observăm țîșnind pretutindeni forțe eterogene, forțe care nu sînt numai diferite, ci și antagoniste și ireductibile.”⁹

Baudrillard nu întrevide nici o posibilitate ca universalul să renască în termenii unui sistem de valori. Consideră că omenirea globalizată nu mai poate reveni în istorie, în real sau social „ca un satelit rătăcit prin spațiu ce a reîntors în atmosfera terestră”.

Gînditorul francez aduce propriile lui argumente pentru a-și justifica pesimismul funciar. Din punctul nostru de vedere, există încă soluții.

Criza individualismului occidental

Una cîte una, forțele care au încercat să se opună globalizării, sau s-o îmblînzească, au eșuat lamentabil. Mișcările seculare anti-globalizare au fost repede cooptate. Religia ca instituție nu mai opune nici o rezistență. Mai mult. Religiiile deztrupate tradiționale (Budism) și

cele de tip new-age sînt vîrfurile de lance ale viitoarei spiritualități planetare. Unii dintre reprezentanții lor – Dalai Lama de pildă – sînt promotori activi ai statului mondial. (În *Etica pentru un nou mileniu*, carte apărută în 1999, editată imediat într-o versiune românească, Dalai Lama sfătuiește popoarele să renunțe la conceptul de stat național, să accepte o forță polițienească sub administrație globală și un Consiliu Mondial al Omenirii care va constitui „conștiința omenirii”). Dintre cele trei religii revelate, catolicismul a devenit în ultimul timp axa spirituală a globalizării corporate. În vizita sa în China, din mai 2008, Papa le-a vorbit chinezilor despre limba universală a muzicii în loc de puterea universală a Logosului încarnat: „Muzica este o limbă universală care poate să unească oamenii de religii și culturi diferite care locuiesc în țări diferite”. În ciuda aparențelor, fundamentalismul islamic nu se opune globalizării. Dimpotrivă. „Mișcîndu-se între Bosnia și Afganistan, Cecenia și Irak, jihad-ul, în loc să consolideze aceste teritorii într-o singură geografie musulmană, le tratează cu o indiferență suverană. Sfirșește prin a deteritorializa complet islamul întrucît nu contează o țară sau alta, ci Islamul ca o entitate globală.”¹⁰ Globalizat, islamul poate conviețui cu un creștinism politic corect. Faptul că șeful bisericii anglicane și-a dat consimțămîntul la adoptarea unor părți din legea islamică (Sharia) în Marea Britanie intră deja în logica lumii răsturnate.

Singularitatea, particularul concret a abandonat deocamdată lupta. Realitatea s-a retras în „underground”, lăsînd CNN-ul să construiască o perversă realitate de sinteză. Războiul însă nu s-a terminat. El de abia începe.

Dacă România vrea să-și abandoneze condiția sa de „obiect” al manipularilor economice și culturale, interne și globale, dacă intenționează să-și asume rolul de „subiect”, actor responsabil ce făurește istorie, ea trebuie să curețe maidanul cu dărîmături acumulate prin prăbușirea universalului. Odată degajat terenul de moloș, vom construi o nouă casă.

Nu se pune problema reconstrucției artificiale a universalului. Locul său va fi preluat de ceea ce noi numim „structuri de mediere personalist-conservatoare”.

Universalul Modernității a fost absorbit în indistinția globalistă întrucît „individul”, unitatea sa de bază, a fost de la bun început mai mult o „construcție” gnostică decît o realitate organică. Individul a suferit de o deficiență ontologică, fiind clădit pe o „coloană absentă”. De la Sfîntul Augustin încoace, cu rare excepții, Occidentul a dezvoltat o antropologie în termeni neoplatonici, privilegiînd „deztruparea” (generalul, abstractul, rațiunea, voința, sufletul, dimensiunea interioară a omului, etc) în dauna „întreprinderii” (istoria concretă, materia,

trupul, particularul, experiența concretă). Individualismul occidental presupune o persoană descărnată dominînd materia prin rațiune și voință pe tiparul instrumental al demiurgului. *Acest model antropologic este în prezent epuizat.* (Ca simbol cultural, teroristul Unabomber ne apare drept ultima întruchipare a individualismului epocii moderne.¹¹)

Pe de-o parte, convertirea neproblematică a individualismului în *alter ego*-ul său, colectivism (comunism, fascism, naționalism, multiculturalism) și tehnologism, care presupun dominația conceptelor abstracte și a grupărilor artificiale (proletariatul, grupul rasial sau victimizat, experți etc.) asupra particularității concrete și ființei umane în carne și oase, l-au delegitimă ca model viabil de practică socială. Pentru individualism/colectivism nu ești „real” prin persoana ta, cu defectele și calitățile ei, prin prezența ta concretă într-un loc și o istorie, ci prin faptul că ești purtătorul unei esențe abstracte. Dacă n-ai aceste caracteristici generale – nu ai „sînge albastru”, nu ești „comunist”, nu posezi calitatea de victimă protejată – particularitatea ta devine irelevantă. Oricînd poți fi suprimat prin camera de gazare sau asimilat într-o abstracțiune „superioară”.

Pe de altă parte, „individul” este incapabil să stabilească relații adecvate cu aproapele său. Recunoaște necesitatea unor relații *impuse* sau *contractuale* dar neagă sau diminuează prezența *personală* a Celuilalt.

Gîndirea postmodernă, departe de a înlătura deficiențele individualismului și universalismului occidental, le-a exacerbat. Rezultatul este globalismul, un mănunchi de teorii și practici gnostice a cărui punct comun este un principiu „transcendent ideal” (economia de piață globală) care se impune dictatorial în fața realităților concrete.

Confruntată cu eșecul gîndirii occidentale, România este chemată să-și regroupeze resursele intelectuale și spirituale pentru a elabora propriile sale alternative. Sîntem încredințați că, pe solul Ortodoxiei și a tradițiilor noastre intelectuale, vom reuși să ieșim din criza în care ne-a aruncat globalizarea și propriile noastre lașități.

Încarnarea valorilor

Fundamentul noii case va fi hristologic și trinitar. Nici un perete nu va sta în picioare atîta timp cît îl vom înălța pe vechile temelii ale instrumentalismului tehnicist și pe tradiția speculativă moștenită de la grecii antici. Auto-divinizarea omului prin descărnarea spiritului poate să-i indice românului calea spre ocultism, „postuman” și „transuman” dar nu-i va spune cum să trăiască în lumea reală de aici și acum. Libertatea obținută prin „dezle-

garea" din constrîngerile locului, timpului și istoriei sale este o iluzie periculoasă.

O iluzie pe care doar încarnarea Logosului poate s-o risipească. Întruparea lui Hristos este scandaloasă din punctul de vedere al filozofiei antice grecești. Rămîne un scandal și pentru globaliștii de astăzi. Logosul nu s-a încarnat pentru a spiritualiza materia în manieră new-agistă, nici pentru a impune materiei informă o ordine „rațională”. Luînd trup și față omenească, Fiul lui Dumnezeu a reabilitat existența concretă. Lucrarea lui Hristos se adresează unor oameni în carne și oase, liberi să accepte sau să respingă mesajul și faptele Lui. Duhul Adevărului nu impune ceva precum rațiunea instrumentală.

„Voi fiți dar desăvîrșiți, după cum și Tatăl vostru cel ceresc este desăvîrșit.”¹² Perfecțiunea nu mai este echivalentă cu „eliberarea” gnostică din constrîngerile realității, ci se confundă cu transformarea calitativă a materiei întru Hristos. Imperativul spiritual este personalizat întrucît se referă la încarnarea Adevărului în existența de zi cu zi a fiecărei ființe umane. Spre deosebire de „individul” deztrupat, persoana dă un conținut concret valorilor sale. Hristos ne cheamă să-i urmăm exemplul și să personalizăm la fiecare pas valorile spirituale și morale pe care le profesăm. Ce înseamnă să personalizezi? Nimic altceva decît să *încarnezi* imperativul spiritual, să-l pui în practică, cu întreaga ta ființă într-o lume indiferentă sau ostilă ce aparține „veacului acestuia”. Persoana este locul de înfîlnire dintre concret și abstract, materie și spirit, „eu” și celălalt. Spre deosebire de „individ”, care vrea la fiecare pas să-și impună voința, să se „elibereze” din constrîngeri, persoana depășește prin dragoste determinările naturale, sociale și psihologice. A personaliza înseamnă să iubești *concret*, să-l privești pe celălalt în lumina lui Dumnezeu, ca „subiect” aparte, *orientat* către Viața eternă. Înseamnă să te dăruiești.

Descărnații trăiesc nepăsători și indiferenți, sau vor să-și impună peste tot voința. Persoanele, fiind „în trup” dar purtînd în ele lucrarea Sfîntului Duh, nu pot rămîne indiferente în fața lumii materiale. Grijă lor față de existența concretă, îmbracă însă un aspect spiritual și moral, nu se manifestă printr-o voință deztrupată de putere (în acest context, „deztrupat” înseamnă „necontrolat, dictatorial”); la rîndul lor, aspectele spirituale și morale se desăvîrșesc doar *înfruntînd rezistența concretului* cu toate perversitățile sale demonice.

Ni se va reproșa că facem apologia particularului. Înainte de a răspunde acuzelor, să reamintim că particularul a luat-o razna doar sub domnia globalismului primitiv (fascism, comunism) și a celui postmodern. Astăzi în Occidentul multicultural s-a ajuns la situația în care

societatea a devenit atît de fragmentată încît mușii se definesc drept o „minoritate” cu propria lor limbă și cultură. Să nu uităm că etnicismul și separatismul basc, corsican, canadian (Quebec) sau maghiar este încurajat de multiculturalism. În Marea Britanie extrema dreaptă (The British National Party) își promovează agenda rasistă sub acoperirea „diversității culturale”.¹³ În Franța, Le Pen și partidul lui se prezintă ca „un grup nedreptățit căruia i se neagă dreptul la diferența etnică de care se bucură celelalte grupuri din țara sa”.¹⁴ Pe plaiurile carpato-danubiene, formula „glocalistă „think globally, act locally” a cimentat relațiile mafiote dintre baronii locali și clasa politică de la București stipendiată de Uniunea Europeană. În numele euroregiunilor artificiale, capitala și provincia bamboozate au devalizat comunitățile locale, au pus pe butuci mica industrie și agricultura de subzistență.

„Baronul local” nu este o persoană, ci o funcție, un „ceva” într-o rețea mai largă. Se situează în afara unei comunități organice. Precum fostul activist de partid, are comportamentul unei brute care se consideră Dumnezeu. Nu se supune legilor realității pe care o disprețuiește și o maltratează. „Baronul local” defrișează pădurile și sfidează instituțiile statului întrucît este legat printr-un cordon ombilical de grupuri care îi asigură protecția. Pe baza codurilor de protecție, impune unei comunități particulare propriile sale dorințe și le declară „valori etice”. El și „rețeaua” sa sînt cei care stabilesc în ultimă instanță ce este realitatea.

Într-o societate personalistă, rețelele mafiote ale „baronilor locali” vor fi desființate prin acțiunea „gospodarilor hotărîți”. „Gospodarul” este o persoană integră care refuză să fie un instrument docil al unei forțe depersonalizante, fie ea socială, economică sau spirituală (patima, viciu). „Gospodarul” participă la viața unei comunități concrete în virtutea faptului că persoana sa „nu este parte a unui întreg, ci într-un anumit fel conține în mod virtual întregul”¹⁵. Integritatea sa ontologică și morală îi conferă „gospodarului” calitatea de univers personal ireductibil.

„Univers” nicidecum „monadă”! Universul personal al „gospodarului” este întreținut de o *economie a dăruirii*. „Gospodarul” are conștiința că sporirea darului său specific ajută comunitatea și, în același timp, îl îmbogățește pe el însuși, dezvoltîndu-i personalitatea.

„Nu faceți nimic din duh de ceartă sau de slavă deșartă; ci în smerenie fiecare să privească pe altul mai sus de el însuși. Fiecare din voi să se uite nu la foloasele lui, ci și la foloasele altora. Să aveți în voi gîndul acesta, care era și în Hristos Isus. El măcar că avea chipul lui Dumnezeu, totuși n-a crezut ca un lucru de apucat să fie deopotrivă cu Dumnezeu, ci S-a dezbrăcat pe sine

însuși și a luat un chip de rob făcându-se asemenea oamenilor. La înfățișare a fost găsit ca un om, S-a smerit și s-a făcut ascultător pînă la moarte, și încă moarte de cruce. Deaceia și Dumnezeu L-a înălțat nespuse de mult și i-a dat Numele, care este mai presus de orice nume.¹⁶

Apostolul Pavel afirmă în mod răspicat că persoana se împlinește prin dăruirea de sine. Prin aceste „daruri care se intercondiționează”, scrie Părintele Stăniloae în „Sfîntul Duh și sobornicitatea Bisericii”, nici un membru al Bisericii nu rămîne necondiționat de ceilalți.¹⁷

În ultimele două decenii, atît „elitele” intelectuale cît și „șmecherii” îmbogățiți au considerat că totul este de apucat, de la idei pînă la domeniul public. Delapidarea și impostura le-au numit „comerț” și „economie de piață”. Elitele ne-au injectat în creier ideea că „nu există alternativă la economia de piață” (decît comunismul), că „mîna invizibilă” a lui Adam Smith creează armonie socială chiar atunci cînd în țară se fură ca în codru. Ni s-a spus răspicat: oamenii sînt prin natura lor negustori și nimic mai mult; acolo unde domnesc „legile naturale” ale pieții, „normal” este ca fostul securist să aștepte „pe listă” la BMW Autobavaria ultimul model de Siegrfried, iar pensionarul, să stea la coadă la cantina Ajutorului Social.

Într-o societate personalistă dăruirea și generozitatea sînt valorile care vor crea legăturile sociale, nicidecum narcisismul, tîlhăria, egoismul și cupiditatea. „șmecherul” și „intelectualul de elită” neagă orice proiect politic și economic bazat pe dăruire. Pentru ei morala generozității este fie angelică – prea dezinteresată, prea fraternală – fie cinică, motivată de un interes bine definit dar ascuns.

În viziunea economistă, marea dorință a omului este de natură utilitară: să-și sporească la maximum plăcerile derivate din confortul material și acumularea de bunuri. Pentru a-și satisface o asemenea plăcere, oamenii au fost nevoiți să schimbe între ei bunuri – așa s-a inventat trocul; cum trocul s-a dovedit nepractic, a fost înlocuit de monedă. Tehnicile de schimb care au apărut ulterior – creditul, marea finanță, bursa – n-au fost decît consecințele logice ale acestei prime invenții.¹⁸

Nu insist asupra stupidității unei asemenea perspective simplificatoare asupra „plăcerii” omenești. Dacă „șmecherul” de astăzi derivă „plăcere” doar din delapidare și acumulare de bunuri, acest sentiment pervers nu este o tendință umană universală. Dimpotrivă. Primul instinct al omului, ca ființă socială, a fost să dăruie (din varii motive, de la cele mai egoiste pînă la sacrificiul de sine) Studii serioase de antropologie și arheologie au demonstrat că în societățile omenești arhaice a existat o economie, dar nicidecum una bazată (exclusiv) pe troc. Obiectele au circulat în primul rînd ca „daruri”. Marcel

Mauss, în celebrul său studiu, *Essai sur le don* a demonstrat în mod concludent că societățile arhaice au funcționat pe baza unui ethos al reciprocității darurilor.

Reducționismul psihologic, caracteristic doctrinelor marxiste, neolibérale și neoconservatoare sărăcește bogăția relațiilor umane. Persoana devine o schemă utilitară ce funcționează pe modelul fiziologic al ingestiei/digestiei. Fiecare individ – pentru doctrinele economice nu există persoane, doar indivizi – se află într-o permanentă circulație în dubla sa postură de consumator și de obiect consumat. Economismul pleacă de la premisa că totul se poate consuma, totul este dedicat consumului iar consumul poate satisface orice necesitate. Prin aceasta se produce o sărăcire a vieții umane. Energiile individului sînt canalizate către un singur scop: acumularea de produse „digerabile” și crearea premiselor necesare pentru ca aceste produse să fie consumate în totalitate.

Procesul de ingestie/digestie este energofag. Sfera economică absoarbe o mare parte din energia vitală a individului și o trece în sfera producerii de „obiecte-aliment”. Energia care îi mai rămîne individului nu este sustrasă sferei economice. În timpul său liber, individului îi revine responsabilitatea de a-și investi energia rămasă în procesul de consum. Cînd Apostolul Pavel îi îndemna pe creștini „Bucurați-vă totdeauna în Domnul! Iarăș zic: Bucurați-vă!”¹⁹, nu se referea la plăcerile fiziologice ale ingestiei/ digestiei/ copulației, ci la marile satisfacții pe care doar o *persoană aspirînd la un alt plan, superior acestuia*, le poate resimți. Faptul că o viziune asupra lumii, ce privește în exclusivitate mărfurile și obiectele, a ajuns să subjuge în totalitate sfera relațiilor personale, constituie marele dezastru al omenirii de azi.

O societate personalistă va repune în drepturi „economia dăruirii”. Nu este o utopie, ci o nouă paradigmă cu străvechi rădăcini. Calculul egoist și strategiile sale sînt de dată recentă; generozitatea este însă o aspirație universală umană întrucît plăcerile și avantajele ei sînt infinit mai mari decît cele derivate din cupiditate și exercitarea puterii de dragul puterii. A da este mai plăcut și mai sănătos decît a da țeară. Coeziunea socială este cea care creează o economie modernă (vezi cazul Japoniei și a altor „tigrii asiatici”). „Piața” funcționează normal cînd acel care îți adresează întrebarea: „ce pot să fac pentru dumneavoastră?” chiar se gîndește la tine, nu numai la propriul buzunar. Capitalismul financiar și monopolist, modelul României de astăzi, ar vrea să construiască la scară mondială o societate fondată pe cupiditate, diviziune și puterea statului birocratic. În opinia avizată a celebrului senator american Jesse Helms „acesta nu este capitalismul real. Este drumul spre con-

centrarea monopolistă a activității economice și spre sclavie politică”. În vreme ce bancherii și alți iluminați ai lumii clădesc încă potemekiadă, cu rezultate dezastuoase (vezi criza economică din SUA produsă de speculațiile cu credite ipotecare), o mare parte din economia globală funcționează pe baza unor strategii și principii generatoare de justiție și concordie socială. Iluminatele noastre elite nu suflă însă o vorbă despre alternativele economice viabile la capitalismul oligarhic global. A popularizat mass media românească doctrina economică de inspirație catolic-personalistă a *distributismului*? Nu. „Sclavilor fericiți” trebuie să li se ascundă un adevăr de bun simț, care este și esența doctrinei distributiste: proprietatea aparține celor mulți, nicidecum câtorva oligarhi. Dacă în România postdecembristă, privatizările s-ar fi făcut după principiile distributismului, în prezent am fi avut o societate de mici proprietari, o administrație de stat condusă pe principiile subsidiarității, o țăranime așezată la locul ei și un loc demn printre statele lumii.²⁰

Doar o strategie personalist-conservatoare de lungă durată ar putea opri bamboozarea României, readucând-o pe făgașul natural al istoriei sale. Aderarea României la Uniunea Europeană nu schimbă lucrurile atât timp cât status quo-ul economic, moral și politic se menține. Miliarde de euro, în loc să ajute la propășirea țării, adâncesc atmosfera generală de delapidare. Este o realitate: În șase luni, un neamț venit să facă afaceri în România se năvălește și el la șpagă.

Într-o economie personalistă, schimburile de bunuri și servicii sînt creatoare de relații sociale. Totul este personalizat, chiar și proprietatea. Nu există „economie” în sensul de domeniu autonom al cărui scop este doar crearea și distribuirea de mărfuri. Autonomia²¹ „sferei financiare” și a tehnologiei, cele două motoare de propulsare ale „pieței”, duce la depersonalizare și determinism economic, la transformarea oricărui „subiect” într-un obiect, o „resursă umană”.

O altă putere autonomă, care depersonalizează omul modern, este statul-dădacă (numit de unii autori „stat managerial”). În loc să-l slăbească, capitalismul financiar și monopolist l-a întărit exponențial. În ciuda aparențelor, obiectivele lor sînt comune. Ingineria economică și financiară practică de „globalism” este însoțită de o inginerie socială promovată de structurile birocratice ale statului și marilor corporații. Acțiunea lor conjugată este menită să distrugă particularitățile persoanei în vederea „construirii” unei ființe standardizate, ușor de manipulat, adaptată „habitatului” tehnologic și consumist al lumii de astăzi.

Nici o forță politică nu a fost capabilă să se opună lucrativului parteneriat dintre corporatismul monopolist și statul managerial multicultural. Noua sîngă depinde

în totalitate de statul managerial care-i apără privilegiile și-o ajută să-și concretizeze agenda „politic corectă”. De pildă, paradele homosexualilor sînt protejate de polițiști înarmați iar căsătoriile între băieți consfințite de legislațiile „democratice”²². Dreapta secularizată (neoconservatorii) este „schizofrenică”. Se plînge de dispariția valorilor culturale tradiționale în timp ce face apologia „economiei de piață”, se entuziasmează în fața progresului tehnologic și promovează relațiile contractuale (juridice) dintre oameni. Dreapta bigotă (din SUA) nu se împotrivesc statului managerial. Vrea doar ca acesta să nu mai implementeze agenda sîngii multiculturaliste, ci să impună pe cale legislativă „valorile familiei” și unele percepțe morale.

Ce constatăm? Doctrinile enumerate mai sus nu se adresează omului viu, concret, persoanei în carne și oase. „Clientul” lor este o abstracțiune, nicidecum o ființă *situată* a cărei totalitate nu poate fi fragmentată. Întrucît nu se adresează persoanei integre, proiectele lor politice separă mijloacele de scopuri, gîndirea de acțiune și de efectele ei. Nu poți să protejezi instituția familiei pe cale legislativă și în același timp să-i distrugi mediul economic și cultural în care se dezvoltă. Nu te opui colectivismului statului, cum o fac neoconservatorii, ignorînd uriașa concentrare de putere în mîinile „parteneriatelor” de tip public/privat și „asociațiilor voluntare”, de la corporațiile transnaționale la „grupurile de interese” și influentele ONG-uri ale societății civile. „Realismul” „noii drepte” dispare subit confruntat cu lumea politică și economică *reală* unde banul și influența rețelelor au o pondere covîrșitoare.

Încarnarea Logosului a demonstrat că nu există scopuri drepte obținute prin mijloace strîmbe.²³ Actele noastre trebuie să încarneze valorile pe care le profesăm. Trebuie să acționăm așa cum gîndim și să gîndim temeinic ceea ce înfăptuim. Nu putem să trăim creștinește „întru Hristos” fără să întrupăm exigențele Adevărului în gîndurile, acțiunile și gesturile noastre de zi cu zi. Majoritatea structurilor economice și politice ale „veacului acesta” încearcă să ne depersonalizeze pentru a ne transforma în apendicele unei abstracțiuni – un „dușman de clasă”, un *homo oeconomicus*, o „victimă” sau orice altă entitate care ar „valorifica” o anumită porțiune din noi, aruncînd la gunoi restul. Odată spartă coeziunea persoanei noastre, sîntem parcelați în unități eficiente și reintegrați într-o unitate artificială în baza unor inginerii economice sau sociale. (Eficiența nu este un scop în sine. Dacă eficiența unei instituții sau tehnici depersonalizează omul, îi răpește autonomia și capacitatea de a se bucura de plenitudinea unei vieți trăite în mijlocul unei comunități reale – cum ar putea fi ea moral justificată?)

Personalismul încearcă să oprească fenomenul depersonalizării existenței omenești și să înlăture consecințele lui (destrupare din istorie, desrădăcinare, descreștinare etc.) Concomitent, dezvăluie natura mincinoasă (demonică în termeni religioși) a tuturor „încarnărilor perverse” care oferă o pseudo-autonomie individului instrumentalizat și statut de realitate unor entități anti/impersonale²⁴ (ideologii, instituții).

Restaurația personalist-conservatoare din România va fi un proces lung și anevoios. Va începe ca o orientare spirituală și morală menită să consolideze stilul de viață personal și relațiile personalizante din „România profundă”. Odată ce „România profundă” va ieși la suprafață, restaurația personalist-conservatoare va continua ca un proiect politic, social și economic al cărui obiectiv final va fi transfigurarea la față a țării.

Prin „transfigurarea la față” înțelegem transformarea țării într-un *eveniment*. Dacă „elitele intelectuale” și clasa politică actuală plănuiesc viitorul României în chip de țară anexată și brand turistic, personalității și conservatorii români *veritabili* îl gîndesc în termeni evenimentiali. Dacă România personalistă va deveni vreodată o țară-eveniment depinde de gradul în care ea va continua să crească într-o „Biserică” – o simfonie pluripersonală în care fiecare persoană interpretează partitura sa, totul fiind coordonat, dirijat și unificat sub conducerea lui Hristos, fiecare aducîndu-și contribuția concretă și fiecare profitînd în mod reciproc de toți ceilalți”.²⁵

Personalismul românesc nu promovează în mod mecanic o anumită formă de guvernămînt. Oricare ar fi, va trebui să țină seama că neamul nostru, încarnat într-o istorie, un loc și o prezență reală, are nevoie de modul său specific de existență personală.

Prin natura sa, personalismul este o deschidere. Tinzînd mereu să devină un eveniment, persoana nu se închide niciodată într-o cochilie, ci își dorește să se depășească pe sine prin dăruire. Cu o mențiune. Nici „depășirea de sine”, și nici „dăruirea” nu înseamnă deschidere spre orice, permeabilitate totală. Cînd o persoană iese din sine, se revarsă prin unde evenimentiale – așa cum o face un duhovnic – are loc mai întîi un efect de separație; adevărul se desprinde de minciună, grîul de pleavă. Doar pe un teren degajat de elementele anti/impersonale se produce șocul drăgăstos al transfigurării, iau naștere zonele personalist-evenimentiale.

Deocamdată, cu toată smerenia, să trecem la degajarea terenului...

Note:

1. Bakhtin, M.M. *Speech genres and other late essays*, Austin, Texas: University of Texas Press, 1986, p.126. În eseu *Problemele textului* Bahtin afirmă că relația dialogală conține o a treia persoană, un ascultător ideal a cărui „abilitate de a înțelege complet ceea ce spun este garantul suprem al semnificației spuselor mele”. În funcție de contextul istoric și cultural, acest superadresant dotat cu o capacitate comprehensivă ideală a îmbrăcat diferite expresii (Dumnezeu, adevărul absolut, poporul, „judecata istoriei”, știință, etc)

2. Ioan I. Ică, jr. *Globalizarea – mutații și provocări în volumul Gîndirea socială a Bisericii*, realizat și prezentat de Ioan I. Ică jr și Germano Marani, (Deisis, Sibiu, 2002, p. 492.) Este întristător să descoperi în discursul unui teolog ortodox de valoarea lui Ioan I. Ică, jr stereotipurile și acuzele la adresa Bisericii ortodoxe omniprezente la reprezentanții așa zisei „societăți civile”: „Biserica ortodoxă se prezintă însă – trebuie recunoscut acest fapt – cu o figură socială și intelectuală moștenită din trecut și inadapată la dimensiunile și gravitățile considerabile ale provocărilor actuale: o figură izolată de destinul social și cultural al omului modern, bîntuită de fantasmalele trecutului, de nostalgii paseiste, bizantino-rurale și reverii sentimentale lipsite de o reflecție autentică și un veritabil suflu social și intelectual inspirațional... În loc de a opune anistoric sufletului rupt de cer și dezrădăcinat de pămînt al omului postistoric al modernității târzii un corp tradițional ierarhico-rural, trebuie oferit sufletului creștin un corp social și o figură eclezială de tip modern.”

3. Aluzie la clasamentul celor 20 de „intelectuali publici globali” apărut în revista americana Foreign Policy.

4. Ideile devin promiscui (îmbricate) cînd circulă în chip de semne goale,

5. Ne referim la Theodor Baconsky și Cristian Bădiliță: primul, diplomat și teolog, cel de-al doilea filolog cu un doctorat în patristică la Sorbona. Ambii confundă religia ortodoxă cu opțiunile și strategiile politice ale României. A se vedea luările lor de poziție în „cazul Corneanu”.

6. Exemplul concludent ni-l oferă catolicii „progresiști”. În ultimii cincizeci de ani s-a dezvoltat în sînul bisericii catolice un curent „progresist” și tehnofil care, în numele „spiritualizării materiei”, se arată favorabili suprimării alterității lumii reale. Precum globaliștii, catolicii progresiști sunt în favoarea unei subjugări definitive a realității fizice de către spirit în diversele sale manifestări. De pildă, iezuitul Teilhard de Chardin (1881-1855), unul dintre pionierii „planetarizării” saluta explozia bombei atomice asupra Hiroșimei ca o manifestare a expansiunii divinului în materie. (Vezi Daniel Cérézuelle, *La technique et la chair* în antologia Jacques Ellul, *penseur sans frontières*, L'Esprit du Temps, 2005)

7. Ignacio Ramonet, un editor al „Le monde diplomatique” definea „gîndirea unică” drept „traducerea în ter-

meni ideologici, cu pretenții universaliste, a intereselor unui set de forțe economice, în particular cele ale capitalului internațional, și identifica sursele sale majore ca fiind marile instituții economice și monetare: Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional, OECD, GATT, Comisia europeană (Ignacio Ramonet, *La pensée unique*, « Le monde diplomatique », 490, ianuarie 1995, p. 1)

8. Vezi în acest sens excelentul comentariu al lui Jean Baudrillard dintr-un interviu acordat lui Philippe Petit (Jean Baudrillard, *Selected Writings*, Second Edition, Stanford University Press, 2001, p. 281-282)

9. idem, p.282-283.

10. Faisal Devji, *Landscapes of the Jihad. Militancy, Morality, Modernity*, Cornell University Press, Ithaca, New York, 2005., p. 27-28.

11. Vezi scrisoarea adresată de Ovidiu Hurdzeu lui Theodore John Kaczynski alias Unabomber publicată în *Unabomber, Profetul ucigaș*, Editura Logos, București, 2007. „Ca simbol cultural, Unabomber este o ultimă și perfectă întruchipare a 'individului rațional și autonom' din epoca modernă, cea care se întinde (aproximativ) de la revoluția franceză (1789) până în anii '60 ai secolului XX. Prin individul rațional și autonom, Modernitatea înțelegea o monadă construită pe un principiu tautologic (Eu=EU). A fi un eu și nimic altceva, în sensul „eu sunt ceea ce sunt”, „individul rațional și autonom” trebuia să devină sursa și principiul întemeietor al realității. Afirmarea de sine se dovedește criteriul suprem de evaluare a ființei sale. Unabomber duce la ultimele consecințe această logică” (p. 418).

12. Matei 5:48.

13. Patrick West, *The Poverty of Multiculturalism*, Civitas: Institute for the Study of Civil Society, London, 2005, p. 41.

14. Paul Edward Gottfried, *Mass Democracy in the Managerial State*, Princeton University Press, 1999, p. 114.

15. Vladimir Lossky, *In the Image and Likeness of God*, St Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 1985, p. 189.

16. Filipeni, 2:3-9.

17. Vezi studiul ieromonahuului Calinic Berger *Face Euharistia Biserica? O comparație între ecleziologiile părintelui Dumitru Stăniloae și Mitropolitului Ioannis Zizioulas*, subcapitolul *Duhul Sfânt ca integralitate și ca principiu personal al lumii*, Revista „Tabor”, Anul 1, Numarul 7, Octombrie 2007, p. 22.

18. David Graeber, *Give it Away*, „In These Times”, 21 august 2001.

19. Filipeni, 4:4.

20. „Distribuțiștii cred că răspîndirea largă a proprietății este singura pază pe care democrația o are împotriva dominației centralismului statal sau a capitalismului monopolist neînfrînat. Distributismul sprijină guvernare locală, tradiții stabile precum și comunități permanente, autarhice unite împotriva servitudinii și alienării”.

(<http://www.chesterton.org>). Dacă „distributismul” pare o idee utopică, aducem la cunoștința cititorilor succesul Cooperativelor Mondragon din Spania. Înființate de preotul Don José Arizmendiarieta în 1956, în regiunea bască, Cooperativele Mondragon s-au dezvoltat pe baze distributiste. În prezent sunt cel mai mare grup de afaceri din regiunea bască (160 de cooperative în diverse domenii de activitate) și un competitor major pe piața europeană și globală. În favoarea distributismului, considerat o a treia cale, între socialism și capitalism, au scris personalități marcante ale secolului XX: G.K. Chesterton, Dorothy Day, Hillaire Beloc, E.F. Schumacher.

21. Aici termenul „autonom” desemnează „separat de persoana umană reală”

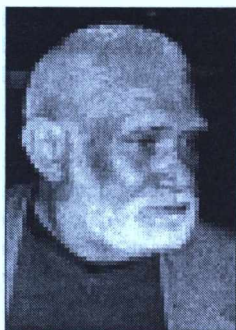
22. Democrația de astăzi are prea puțin în comun cu valorile democratice tradiționale. Termenul cel mai potrivit ni se pare cel de „democrație de masă” folosit de Paul Edward Gottfried în cartea sa *After Liberalism*. Este vorba de o democrație „de consum” decontextualizată, formulată în termenii statului managerial, ce se adresează unui cetățean pasiv și lipsit de cultură politică. Democrația de masă șterge granița dintre consensul popular și controlul birocratic prin promovarea unei retorici a grijii față de cetățean. De multe ori această grijă este o încercare deghizată de a reglementa viața persoanei în cele mai mici amănunte.

23. Cf. Jacques Ellul, *Présence au monde*, Genève, Roulet, 1948: „Dans l'oeuvre de Dieu la fin et les moyens sont identifiés [...] Jésus-Christ dans son incarnation apparaît comme le moyen de Dieu, pour le salut de l'homme, et pour l'établissement du Royaume de Dieu. Mais la où est Jésus-Christ là est aussi ce salut et ce royaume” (p. 104).

24. Problema „descărnării istorice a gândirii” a fost dezbătută în cercurile personaliste încă din anii 30'. Vezi Denis de Rougemont (*Penser avec les mains*, 1936).

25. Dumitru Stăniloae, *Autoritatea bisericii*, p. 187 citat de Calinic Berger în *Face Euharistia Biserica?*

CADAVRUL UNEI STAFII

Ion PAPUC

Disponerea forțelor politice, existente la un moment dat și într-un loc anumit, în stînga și în dreapta pentru a delimita scena politică – datează de la Revoluția franceză, astfel că ceea ce numim stînga pare a avea tocmai această origine, însă forma extremă a acesteia a fost proclamată abia cu aproximativ o jumătate de secol mai tîrziu cînd cu faimosul *Manifest al partidului comunist* care își deschidea paginile cu afirmația: „O stafie bîntuie prin Europa – stafia comunismului“. Iată că nu mult după împlinirea de atunci a unui secol, nu doar comunismul, ci stînga în general este acuzată că nu ar mai fi decît un mare cadavru în putrefacție pe care s-au adunat viermii, un hoit care duhnește. Cel puțin așa afirma Jean Paul Sartre în 1960, în prefața la cartea *Aden Arabie* a lui Paul Nizan. Aserțiunea aceasta atît de dură este reluată tocmai acum de unul dintre cei mai populari fruntași ai gîndirii politice din Franța, Bernard – Henri Lévy, și pusă nu doar ca motto al recente sale cărți, ci într-o formă prescurtată chiar pe frontispiciu, ca titlu: *Ce grand cadavre à la renverse* (Éditions Grasset et Fasquelle, 2007). Iar cadavrul acesta prăbușit pe spate este stînga contemporană cu noi, postură cum nu se poate mai tragică, recunoscută, îndeosebi în ceea ce o privește pe cea franceză, de unul dintre ultimii ei apărători inteligenți. Pentru că, admițînd că despre aceasta este vorba, de un hoit politic, ce se mai tînguie eseistul din Paris, ce bocete îndelungi modulează el, cîtă suferință mai exhibă, cîte amenințări proferează, la cîte profeții sumbre se mai dedă! E în toate paginile voluminoasei sale cărți un amestec de teorie politică, secvențe dintr-o biografie personală ridicată la rang exponențial, ziaristică de varii ambiții, pledoarii diverse, orientate exclusiv spre stînga, și peste toate, o revărsare de oralitate.

Punctul de plecare îl reprezintă o convorbire a autorului cu Nicolas Sarkozy de pe cînd acesta era doar candidatul ce avea să fie ulterior ales președinte al Franței și care nu doar că îi semnalează apariția în ziarul „Le monde” a unui articol de entuziasmată susținere

electorală, semnat de André Glucksmann, dar și înțelegem din context că cei trei sunt prieteni, or tocmai în legătură cu aceasta viitorul președinte, nevăzînd niciun inconvenient în faptul că vorbea cu un militant încrîncenat al stîngii, nu ezită să îl invite și pe el să i se alăture. Avem, așadar, de-a face, în afară de autor, cu un candidat de dreapta la președinția Franței despre care cineva afirmase că era doar „un neoconservator american cu pașaport francez”, iar pe de altă parte cu acel publicist francez care, cu referire la tinerețea sa politică, mărturisise la un moment dat că maoismul pe care îl profesase cîndva este rușinea vieții sale. (*Mes années maoïstes me font toujours hont*). Este de presupus că și alții, destul de mulți, care închid în colțul cel mai ascuns al conștiinței lor atari dificil avuabile rușini – au migrat sau doar vor migra spre dreapta, iar autorul nu se întreabă nicio clipă în vasta sa lucrare dacă această deplasare ideologică este una reală, adică sinceră, sau ea este doar fuga de pe o corabie nu doar în derivă ci chiar pe punctul de a se scufunda. Ori dacă nu cumva avem de-a face mai degrabă cu adoptarea unei măști de dreapta sau cu tentativa de a realiza o imposibilă sinteză care să șteargă deosebirea dintre ideologii. Retranșat cu cea mai crîncenă obstinație pe pozițiile stîngii, autorul cărții la care mă refer se desfășoară patetic într-o singură direcție, aceea a unei sperate salvări a ideologiei roșii. Merită să-l urmărim în tentativa sa disperată.

Prima amplă preocupare este aceea cu privire la „Ce rămîne din stînga”, desigur din stînga politică. Tocmai în acest sens, într-o primă instanță este dusă mai departe convenția presupusului dialog cu viitorul președinte, a cărui orientare de dreapta este denunțată, deși în termeni ca venind de la un prieten. Ceea ce îl deranjează pe autorul cărții sunt exprimările tari ale lui Sarkozy de tipul: Franța iubiți-o sau de nu, afară cu voi!, *La France aimez-la ou quittez-la*, ori pre-

SCRISORI DIN BUCUREȘTI

supunerea afirmată de acesta că, în coloniile pe care le-au avut, francezii au făcut nu numai rău ci și mult bine, civilizând respectivele spații geografice, sau pledoaria aceluiasi pentru o ordine în societatea țării sale, precum aceea de dinaintea fatidicului mai 1968. Oricît de scandalizat ar fi acest apologet al stîngii, respectivele afirmații țin mai degrabă de evidența bunului simț și circumscriu prea puțin o doctrină de dreapta, ceea ce ar și explica de ce atîția dintre activiștii stîngii au trecut la această ipotetică și foarte fragilă dreaptă politică.

De fapt, problema propriu-zisă nu este aceea că există și o dreaptă politică, insuficient identificată în paginile acestei cărți, cel mult doar ponegrită aici în mod grosolan, ci suferința cea mare a autorului ține de constatarea că stînga, din familia căreia are încăpăținarea să facă parte, cea stîngă s-a prăbușit, este în colaps datorită surpării pilonilor săi de susținere. Înțelegem prea bine aceasta dacă admitem că stînga a însemnat în primul rînd revoluție, or tocmai în acest sens eseistul este nevoit să citeze cuvintele unuia dintre maeștrii săi de gîndire, Michel Foucault, care a afirmat că întrebarea dacă revoluția mai este posibilă a cedat locul alteia, mai tulburătoare și îndeosebi mai radicală: mai este revoluția de dorit?, iar răspunsul a devenit un categoric: Nu!, fiindcă reperele stîngii, parametrii ei au zburat în țandări, după chiar opinia acestor foști militanți ai revoluției. Cu ocazia acestei susțineri, autorul găsește nimerit să amintească faptul că într-o precedentă lucrare a sa, cu mult înainte de anul 2000, a notat cu sarcasm ipoteza că de la această dată este de presupus că dicționarele franceze vor cuprinde o nouă definiție: „Socialism, subst. n., gen cultural, născut la Paris în 1848, mort la Paris în 1968“. Înțelegem expresia *gen cultural* în sensul unei tipologii a spiritului politic. Cît despre cele două date, ele definesc concis o revoluție de renume și răzmerița mai recentă a studențimii pariziene.

Dar chiar și așa, fiind perfect conștient că acești doi parametri, fundamentali pentru atitudinea de stînga, revoluția ca mijloc și socialismul ca țintă – au fost complet compromiși, fie și dacă știe prea bine că imaginea stîngii este una a dezonoarei, reprezentată de lungul compromis cu stalinismul, fiindcă a acceptat dintre cele mai rele crime ale comunismului și pe cele de cel mai mafirot tip, pentru că a acoperit cu trîncăneala ei țipetele celor supuși supliciului în Gulagurile rusești, cubaneze, chinezești, și deoarece a acceptat să-i pută ordura comunistă chiar sub nas – sunt chiar aprecierile autorului, cu toate acestea el își închipuie că o salvare a stîngii mai este cu putință.

Și în această decizie de tot ceea ce a fost mai ex-

crabil în stînga politică, tocmai pentru a o putea reinventa, pentru a readuce cadavrul care duhnește la o sperată nouă viață, vechile reflexe, care păreau pentru o clipă definitiv extirpate, îl împing pe autor spre patriarhii politicii sale, ici un Aragon, dincolo un Mao Tse Tung, și alții, și alții, precum tocmai din marele conducător chinez este citată aserțiunea despre revoluția franceză din 1789, despre care istoricii și-au făcut o opinie, echilibrată și nu tocmai flatantă, dar aici este reproducă părerea lui cum că este încă prea devreme pentru a se pronunța asupra aceluia eveniment.

Cu gîndul la reînviere, a stîngii – desigur, nu a Răstignitului –, autorul crede a-și găsi resurse ideologice încredințîndu-se unor patru precedente: mai întîi Vichy, adică momentul în care politica franceză și-a văzut deosebite în mod radical cele două componente, stînga și dreapta, cu presupunerea că prin aceasta cei de dreapta sunt maculați definitiv, iar stînga este moștenitoarea exclusivă a Rezistenței. Ca întotdeauna în propagandă, și aici nuanțelor le este preferată simplificarea, fiindcă nici stînga nu a fost chiar într-atît de radicală și nici ceilalți nu se revendică, ba poate chiar deloc, din acel moment nefericit al istoriei proprii. Și tocmai cu referire la colaboraționismul francez, al cărui simbol ar fi Vichy-ul, este evocată nu o singură dată figura lui Charles Maurras, cu faimoasa lui exclamație cu privire la condamnarea la închisoare pe viață de care a avut parte în procesul politic ce i-a fost intentat: *c'est la revanche de Dreyfus*! Vine apoi la rînd războiul din Algeria cînd, se presupune în paginile acestei cărți, că iarăși a fost o ocazie a despărțirii apelor politicii franceze, între cei buni – neapărat de stînga, și cei răi – de dreapta, desigur. A treia poziție este deținută de răscoala pariziană din mai 1968. În legătură cu acest eveniment, autorul are onestitatea de a consemna, fie și oarecum scrîșnind, și opinia adversarilor săi, admițînd că există o Franță care, în sensul cel mai propriu, nu e în stare – crede el – să-și amintească ce s-a întîmplat cu adevărat și improașcă toată această istorie, cultivînd de astădată nostalgia după o societate a ordinii, a autorităților consimțite și naturale, pe care evenimentul respectiv le-a zdruncinat: mai 68 ca o gaură neagră aspirînd ceea ce exista mai solid în Franța patriarhală, reacționară, arhaică, acestea sunt chiar cuvintele autorului cărții. A patra precedentă invocată în sprijinul stîngii este chiar Afacerea Dreyfus, la care se făcea referire mai înainte.

În legătură cu evenimentele evocate, sunt decretate, ca aparținînd stîngii, identificînd-o, patru reflexe politice. Mai întîi, reflexul dreyfusard care ar susține, în cazul unui conflict, presupunerea că întotdeauna drep-

tatea este de partea celui care se ridică singur împotriva părții alcătuită din mai mulți. Este ipoteza că în aprecierea politică cineva se înșală, iar acela nu este cel singur, ci întotdeauna se înșală cei care s-au adunat mai mulți pentru a susține o opinie. Unul singur privilegiat în raport cu turma, am putea spune. Deși, pentru un apologet al unei ipotetice democrații, teza nu este chiar acceptabilă întrucât opinia susținută de cei mulți nu este doar adunarea aritmetică a părerilor componenților grupului în cauză, ci prin însumare se poate obține o idee superioară celei mai bune dintre ideile fiecăruia dintre cei care alcătuiesc grupul. Unicitatea nu doar că nu garantează o superioritate, dar este sigură mai degrabă inferioritatea ei.

Mai apoi, reflexul Vichy subsidiar atitudinii antifasciste ce presupune identificarea din timp a primejdiei pogromului, îndreptat eventual împotriva evreilor, dar mai apoi extinsă la orice tentativă de suprimare a unor mai mari sau mai mici grupuri etnice. Vine la rând reflexul șaizeci și opt-ist, adică anti-autoritar, anti-totalitar, în înțelesul că întotdeauna trebuie privilegiată acea atitudine care țintește o diminuare a autorităților deja constituite. Pe ultimul loc, rămîne a fi amintit și reflexul anti-colonial, încă menținut în viață chiar dacă realitățile coloniale au dispărut demult. Fiindcă autorul cărții presupune a fi supraviețuit coloniilor o datorie a unei dezbateri privitoare la sentimentul perpetuu de vinovăție și la corolarul acestuia reprezentat de necesara căință. În conjunctura actuală, acest reflex anti-colonial se conjugă cu respingerea urii la adresa liberalismului și cu condamnarea refuzului mai mult sau mai puțin deghizat al unei Europe unite, cu reprobarea a ceea ce autorul identifică că sunt toate crispările identitare, naționaliste. În acest punct se vede, cum nu se poate mai bine, că acceptînd despuierea sa de toate făloasele ei atribuții de altă dată, precum revoluția, socialismul etc., stînga nu renunță la liberalism și mai ales la antinaționalismul ei genetic. În reducția la care o supune timpul actual, doctrina stîngii se retranspune la a nu mai rămîne din ea decît exclusiv liberalismul.

Dar toate acestea de pînă acum au fost oarecum doar niște considerații istorice. Îi mai rămîne autorului cărții să revină la cea mai presantă contemporaneitate. Mai întîi este înregistrat acest reproș la adresa stîngii, și este avută în vedere preponderent stînga franceză, cu privire la arhaismul ei, la retardarea ideologică persistentă, la atașamentul nevrotic la principiile socialismului tradițional. Încă și mai grav îi pare autorului faptul că respectiva orientare politică poartă sigiliul infamant de a nu fi fost capabilă să se ralieze în mod clar, fără rezerve și subterfugii, la constrîngerile unei economii de

pieță față de care, toată lumea știe – este de părere el – că nu există alternativă. Aceasta cu atît mai mult cu cît astăzi nu mai înfîlnești socialiști care să creadă în toate vechile povești cu privire la viitorul luminos, depășirea capitalismului destabilizat de propriile contradicții, pauperizarea absolută a societății proletare etc. În acest context, stînga franceză este supusă riscului de a fi una dintre ultimele din Europa, avînd în componența sa un partid comunist care nu vede că acest cuvînt: comunist – este de fapt o plagă, o ghiulea legată de gîtul ei, o insultă la adresa adevărului și a sentimentului de onoare, o arsură. Sunt chiar cuvintele acestui necruțător analist al propriei orientări politice. Și tot lui îi aparține aprecierea că pînă și cei mai orbi dintre bătrînii comuniști știu că partidul lor a intrat în agonie, că el nu emite mai multă lumină decît emit stelele moarte și că nu își datorează supraviețuirea decît obscuriei indulgențe a unui sistem care s-a obișnuit de aproape un secol să grăviteze în jurul lui precum o galaxie în jurul astrului său fix, și care se tem că dacă astrul s-ar stinge de la sine, atunci cu toții ar sucomba într-o implozie.

Privind retrospectiv, eseistul este de părere că „tentația totalitară” reprezintă adevărata rușine a stîngii și dezonoarea intelectualilor săi. Acesteia i se adaugă lungul, atît de lungul compromis cu crima, deoarece ea a făcut cu nerușinare elogiul gulagului rusesc sau a laogaiului chinezesc, a propagat ideea că revoluția nu este un dineu de gală și întrucît chiar este o revoluție ea merită cîteva mari carnagii sub soarele Binelui, adăugînd lor preocuparea pentru Omul nou, fascinația tablei rase. Era vorba de un millenarism profan, de o adevărată religie a unei umanități progresiste al cărei principal articol de credință se rezuma, în versiunea ei vulgară, la celebra apoteogmă: nu poți face omletă fără să spargi ouăle. Dar, odată cu prăbușirea sistemului sovietic de la sfîrșitul anilor 80, o pagină a istoriei stîngii europene a fost întoarsă definitiv, iar vechile partide comuniste, aliații lor, cei care au fost tentați să le menajeze sau să le fleteze, cu toții nu-și mai au locul. O întreagă istorie de răfăcire și de tartuferie modernă, o întreagă materie ideologică, care și-a avut ceasul ei de glorie, au ajuns a fi asemenea unor găuri negre, înghițindu-și propria lumină și propria istorie. Asistăm astfel la o dezamăgire radicală, la o laicizare a viselor, la o tăgăduire fericită a gîndurilor, a prejudecăților și a idealurilor. Această stîngă politică rămîne între două lumi, asemenea unui fum fără foc, a unei spume fără apă, ca niște gesturi ale radicalității lipsite însă de cuvinte, iar eventualele cuvinte sunt lipsite de înțeles, ieșind din secolul XX dar neavînd îndrăzneala să intre în secolul XXI.

Vrînd să ofere o explicație a acestei răsturnări a ordinii lumii în teorie, autorul nostru găsește nimerit să pomenească, drept precedente ale căderii Zidului Berlinului și ale prăbușirii sovietismului, următoarele evenimente: același, mereu repetat mai 68, revoluția portugheză similară aici, în aceste pagini, cu un crepuscul al socialismului și cu un început al sfîrșitului comunismului, Soljenițin, ca un fenomen de consecințe planete, al cărui *Arhipelag al Gulagului* a însemnat o deflagrație cum nicio altă carte modernă nu a produs niciodată într-un atare grad. Visul comunist s-a spulberat în dogoarea unei cărți, după chiar mărturia acestui îndrîjit teoretician al stîngii. Dar peste toate, crede același, a fost experiența cambodgiană, semnificativă nu prin radicalismul ei, important și acesta întrucît adeseori eșecul doctrinelor de stînga a fost pus pe seama incompletitudinii, pe faptul că revoluțiile nu au fost duse pînă la capăt, însă în Cambodgia tocmai aceasta s-a întîmplat, revoluția a fost dusă pînă la absurd și cu această ocazie a putut fi văzută toată inimaginabila monstruoșitate a fenomenului. Dar a contat în acest caz mai ales faptul că respectiva revoluție comunistă a fost fiica imediată a gîndirii stîngii pariziene, că revoluționarii cambodgieni erau formați în sînul intelighenției sorbonarde. Cu această ocazie, prin punerea în practică a ideilor politologilor francezi, a putut fi văzută în consecințe toată criminalitatea sistemului. Ea este, în primul rînd, a gîndirii acestor maeștri francezi, dar devine cu pregnanță vizibilă abia odată cu punerea în practică, cînd se trece la fapte prin lupta împotriva egoismului, abolirea comerțului și a banilor, promovarea celor de tot simpli în dauna experților dați deoparte, săltarea într-un prestigiu special a muncii manuale și deprecierea radicală a muncii intelectuale, afirmarea unei voințe de egalitate imediată și absolută. Acestor ambiții revoluționare le-a fost adăugată intervenția în ceea ce s-a numit regimul dorințelor: o reglementare prin lege a căsătoriilor, abolirea relațiilor erotice sau amoroase din afara cadrului conjugal, fixarea prin decret a zilelor din an în care tinerii sunt autorizați să se împerecheze și a celor în care, invers, cel mai mic flirt va fi pedepsit cu moartea, adică pretenția reglării politice a afectelor și a emoțiilor, ajunsă la o precizie și o rigoare inegalabile. Și altele, și altele, care de care mai cumplite chiar în termenii virulenței în care sunt descrise în această carte

Așadar, așa cum spune și titlul unei cărți, amintit în paginile la care mă refer, *Marx e mort*, nu doar Dumnezeu, ci însuși părintele supra-Dumnezeu al comunismului este mort. De revoluție, funie în casa spînzuratului, nici nu mai poate fi vorba, și nici de cea

credință într-un Bine viitor, în numele căruia au fost sacrificate atîtea generații succesive. Căci s-a întîmplat, observă eseistul nostru, că dacă, în istoria ideilor, Martin Heidegger l-a învins pe Karl Marx, pe fundalul acestei victorii, locul atît de specificei tentații totalitate este luat de o altă coerență a stîngii și care, spre disperarea acestui fervent activist de stînga, este de inspirație de dreapta, dacă nu chiar de extremă dreapta, după aprecierea sa. Fiindcă stînga a fost adusă de vicleniile istoriei pînă în situația să renunțe la toate ambițiile sale, iar acum destinul îi ia cu totul mințile și o împinge să comită actul sinuciderii sale perpetui: să renunțe la liberalismul intrinsec în care autorul cărții identifică ultima redută a pozițiilor sale politice. Tot astfel precum moartea lui Dumnezeu este în fapt o agonie fără sfîrșit, pe care au a o trăi cei care proclamă respectiva moarte, nu mai puțin sinuciderea politică este o agonie în perpetuitate, un mod de existență minimă, la limită. Iar forma în istorie a acestei morți este antiliberalismul stîngii, ridicarea oamenilor săi împotriva a ceea ce este însăși esența sa ideologică ultimă.

Există multă necruțare în felul în care autorul acestor analize face disecția stării actuale a propriei orientări politice, însă acest radicalism critic nu este niciunde mai prezent ca atunci cînd este luat în cercetare raportul dintre liberalism și Franța actuală și cînd cad ultimele iluzii și analistul se descoperă pe sine în toată completa sa înstrăinare în raport cu populația în mijlocul căreia trăiește. Fiindcă el afirmă exasperat și fără echivoc că pentru motive care țin de trecutul ei și de istoria configurației sale naționale, Franța în întregime este cea care îi rezistă, în înțelesul că nu i se predă, unui liberalism care niciunde într-altă parte și îndeosebi în nicio țară anglo-saxonă, nu este obiectul unei atari reprobări: liberal nu este oare, se întrebă el în continuare, un cuvînt pe care clasa politică franceză nu se aventurează să-l pronunțe decît cu precauții infinite și oare nu un președinte al acestei țări a definit liberalismul ca fiind o perversiune a spiritului uman, considerînd că eventualul lui triumf ar fi tot atît de dezastruos ca și cel al comunismului? În fața acestei atît de pregnante neaderențe franceze la liberalism, autorului cărții nu-i mai rămîne decît să menționeze că însăși stînga franceză, în epoca ei de deplin marxism, a asvîrlit asupra cuvîntului liberalism un fel de fatwa, o condamnare definitivă asupra căreia nu a revenit. De aici și ca o consecință a acestei atitudini a rezultat faptul că stînga socialistă din Franța a refuzat Tratatul constituțional european sub motivul că acesta ar fi de inspirație liberală. S-a ajuns astfel pînă la a fi considerată doctrina liberală ca fiind adevărata sursă a tuturor

relelor de pe planetă, antiliberalismul sucombînd într-un soi de conspiraționism care presupune că forțele liberale nu doar domină lumea ci și-o subjugă în interesul lor exclusiv.

Fiindu-i stîngii politice însăși baza teoretică ireductibilă, adică acel temei la care aceasta nu poate renunța fără a-și primejdui existența, liberalismul este la rîndul său ceva mai vechi decît ea, în înțelesul că descinde din iluminism. Sesizînd această filiație, analistul a cărui carte o urmez, cînd reproșează stîngii actuale că fiind antiliberală se subordonează dreptei, ba chiar extremei drepte – afirmă el, atunci are în vedere un caz concret, și anume el țintește un adversar declarat al iluminismului și cu deosebire al liberalismului. Este vorba desigur de Carl Schmitt, a cărui revenire în dezbateră publică, îndeosebi după trecerea sa la cele veșnice, a scandalizat și scandalizează din ce în ce mai tare, îndeosebi o anume intelectualitate manifest democrată și care de la ultimul război și pînă nu demult domina în exclusivitate lumea ideilor. Iar acum acesteia îi vine cum nu se poate mai greu să accepte luarea în seamă a vastei opere a celui care a fost la un moment dat Kronjuristul celui de al treilea Reich. Că s-ar putea ca prin unele dintre tezele sale de filozofie politică el să aibă dreptate, ce mai contează cînd poliția civilă a celor care stăpînesc ideile impune ca despre acesta să nu mai fie vorba decît eventual în vreun pamflet. Cu o imensă jale, autorul acestei cărți nu vede decît îmbulzeala în jurul lui Carl Schmitt dinspre stînga, ignorînd că el este asaltat din toate direcțiile, ca să nu zic din toate extremele, inclusiv de la mijlocul spectrului politic! Cu o lipsă de luare în calcul a detaliilor, tipică pentru cea mai nediferențiată propagandă, eseistul francez acuză exasperat pe fostul profesor de drept constituțional că a colaborat cu nazismul și, fie și mult după război, adică după ieșirea din închisoarea în care l-au azvîrlit învingătorii apuseni, că a fost antisemit. Luată așa în mare, afirmațiile sunt valabile în felul lor, dar nu este mai puțin adevărat că istoricii de profesie și mai puțin implicați politic au nuanțat mult lucrurile. Carl Schmitt, ca atîția alții, s-a strecurat și el prin cotloanele dictaturii, iluzionîndu-se că ar putea influența politica în direcția gîndirii sale. Nu a izbutit!, dar adevărul tezelor sale nu a fost prin aceasta infirmat, și ele trebuie analizate și în afara contextului istoric în care au fost elaborate, iar întrucît sunt știință trebuie judecate și în absolut. Cît despre antisemitism, din cîte informații am la îndemînă, poate ar fi mai corect să se spună doar că el nu a fost filosemit, ba chiar că și-a exprimat opțiunea, el catolicul, pentru un păgîno-creștinism, un creștinism exclusiv european, deosebit de iudeo-creștinismul așa

de răspîndit. Să afirmi: eu nu sunt evreu – este grav, aproape dovedind o stîjenitoare aplecare rasistă, totuși nu o crimă, deși putem înțelege îndreptățirea semenilor noștri, evreii, să aibă, după tot ce li s-a întîmplat, o hipersensibilitate ultragiată.

Se va fi înțeles, sper, din toate acestea că autorul la care mă refer dovedește o conștiință de-a dreptul tragică, și că el își analizează propria condiție politică fără cea mai infimă iluzie. Totuși, dincolo de atîta disperare ideologică, mai rămîne ceva? O soluție se mai întrevade? Fiind vorba aici de Franța, aceasta ar putea fi în primul rînd integrarea europeană, și chiar din acest motiv, autorul se adresează cum nu se poate mai patetic concetățenilor săi, întrebîndu-i imprecator: Cine, atunci cînd, de pretutindeni, se înalță cîntecul locurilor (și tocmai al acelor locuri despre care vor să ne convingă, iarăși, că sufletele noastre le sunt ca niște amprente), cine va vrea să amintească faptul că Europa nu este nimic dacă nu este mai întîi o resurrecție a spiritului împotriva demonului cel rău al identității – fie ea chiar și cea europeană? Așadar, despre aceasta este vorba, despre abolirea identităților, a apartenenței fiecăruia dintre noi la un anumit loc, veșnic aceeași utopie negativă a stîngii: decizeți-vă de voi înșivă și veți fi fericiți, va fi raiul pe pămînt dacă veți înceta să mai fiți, subjugîndu-vă unei alienări definitive, rămînînd pure abstracții lipsite de conținut, exclusiv oameni și nimic mai mult, pură indeterminare.

Cîteva indicații, semnificative, se mai dau în finalul cărții. Nerostita globalizare este trecută aici pe sub ochii neatenți ai cititorului sub masca americanismului, fiind denunțat în modul cel mai virulent antiamericanismul ca fiind în ascuns un antisemitism, presupunîndu-se că cine este împotriva Americii este de fapt împotriva evreilor. Și ce alt păcat ar putea fi mai mare! Orbit de ipoteza antisemitismului, autorul ignoră eventualitatea ca promotorii antiamericanismului să fie mai degrabă nu atît împotriva evreilor, cît îndeosebi în simbria colosului eur-asiatic, care i-a succedat URSS-ului, cum s-a și întîmplat adesea în trecut cu intelectualii militanți din Occident, descoperiți mai apoi pe statele de plată de la Moscova.

Soluția, una singură, este prezentată în două trepte: mai întîi opțiunea totală pentru laicitate, nu toleranță, aceasta ar fi o crimă, ci laicitate deplină, adică, și acesta este finalul, ateismul. Astfel, stînga este dezvăluită în toată enorma ei monstruozitate, de ucigașă de Dumnezeu. Chiar și atunci cînd din ea nu a mai rămas decît un cadavru.

PROBLEMATICA SINELUI ȘI CARENȚELE SALE ASCEZA ȘI DUALISMUL APOLINICO-DIONISIAC (III)

Lucian IONEL

Cultura elină este apreciată pentru gândirea și moștenirea pe care ea ne-a lăsat-o prin dobândirile ei în nenumăratele domenii ale ceea ce numim astăzi cunoaștere și filosofie. Dar, dacă ar fi să rupem schematic și simplist în două societatea greacă clasică, am descoperi că admirate sînt virfurile ei, că înalta spiritualitate o recunoaștem la marile personalități ale ei, așadar admirăm în Grecia antică mai degrabă gînditorii geniali decît omul elin. Cu alte cuvinte, nu se spune nimic înălțător despre ceea ce ar ascunde cotidianul vieții eline. Iar atunci cînd omul elin este amintit, existența sa este privită într-un context cultural ca oricare altul, cu propriile obiceiuri, credințe mitice, valori. Simpatia pentru un Eschil, Platon sau Aristotel se neutralizează cînd ne referim la simplul spectator al tragediei grecești. Însă, există o circularitate în schimbul dintre un gînditor și epoca sa, o influență reciprocă; datele prealabile ale unui gînditor, marcate de cultura în care trăiește, sînt decisive. De aceea, faptul că filosofia s-a putut naște în Grecia antică ar trebui să nască o curiozitate față de societatea elină.

Referitor la tema sinelui, din privirile ce s-au îndreptat spre Grecia antică decantăm două interpretări. Obiectul vizat, textele de care se aproprie sînt distincte; de aceea, și tipurile de subiect întrevăzute pe tărîmul grec sînt diferite. O existența apolinico-dionisiacă și o existență a anamnesis-ului, a ascezei – două invitații ale Greciei antice. Existențe ce au în comun datarea și, aparent, nimic altceva. Dacă una o implică sau o presupune pe cealaltă, rămîne altei instanțe să decidă. Moduri de a privi subiectul care oferă soluții existenței, ieșiri din aporii ca aceea a permanenței sinelui. Două moduri de a privi propriul sine dînd naștere astfel la ontologii. Dacă le-am pierdut pe ambele, dacă le mai putem recupera, dacă ținem de vreun adevăr – rămîne altei instanțe de a decide.

Ceea ce numim în general asceză (*askesis*), cu variatele sale forme și cu diversele teme înrudite cum ar fi catharsis, anamnesis, anachoresis, preocupare de sine, stăpînire de sine, a traversat întreaga istorie a

spiritualității (eline, creștine, renașcentiste, ș.a.). Acest mod de a fi a reprezentat o distincție și a constituit laboratorul creației. Dar există o privire, aparținînd lui Nietzsche în prima sa carte, *Nașterea tragediei*, privire care se îndreaptă spre felul de a fi al elinului. Nietzsche scrutează acum nu marile spirite, ci omul de rînd, în principal în modul cum a fost reflectată existența acestuia în tragedia clasică. Ca mulți alții, Nietzsche a fost greșit înțeles, chiar și de cei nu amatori în filosofie. Iar această eternă proastă înțelegere e una cauzată de un salt peste nuanță, de o exagerare a unor tonuri. Nu caracterul savant asigură o bună interpretare, ci atenția la nuanță, prudența. Iar în cazul temei de față, dificultatea înțelegerii e provocată și de depărtarea față de acea epocă, pe care sîntem tentați să o reconstruim discursiv prin propriile conținuturi conceptuale, adică să definim de pe poziția modernă apolinicul și dionisiacul. Revenind, dualismul apolinico-dionisiac, identificat de Nietzsche în arta elină și reprezentativ pentru existența grecilor, nu e o traducere a opoziției spirit-trup, ideal-plăcere, etic-estetic (pentru că aici aceste două dimensiuni nu se opun, ci se completează, se susțin). Termenul „unitate” e esențial în înțelegerea dualismului, chiar dacă ar fi vorba de un paradox. Unitate în sensul că una din cele două dimensiuni nu poate exista fără cealaltă. În acest punct mi se pare a fi miza textului nietzschean: o existență hedonistă, înclinată spre senzualitate, ruperi de ritm, muzică nu e una dionisiacă, așa cum o existență ascetică nu e una apolinică. Dacă acestui mod de a fi i se sustrage una din cele două dimensiuni, cealaltă își pierde conținutul, specificul. Apolinicul, spune Nietzsche, nu poate exista fără dionisiac, iar dionisiacul nu are sens fără apolinic. În acest sens, ceea ce au adus culturile ulterioare celei eline, par exemple recenta mișcare hippy, nu poate fi considerat ca accentuare a unei dimensiuni sau a alteia, ci o rupere radicală de coordonatele culturii eline.

Un alt pericol în înțelegerea textului lui Nietzsche constă în semnificația dimensiunii dionisiace.

Dionisiacul deschidea privirii grozăvia existenței, muzica dionisiacă introducea în adâncul existenței, iar orgia elină era una plină de strigăte ale suferinței – purificare, scufundare în enigma existenței. Nietzsche folosește o analogie între omul dionisiac și Hamlet: „amândoi au aruncat odată o privire cuprinzătoare în esența lucrurilor, au ajuns la cunoaștere și le este scrisă de acțiune: căci acțiunea lor nu poate schimba întru nimic esența veșnică a lucrurilor. Cunoașterea ucide acțiunea: pentru a trece la fapte trebuie să fii învâluit în iluzii”¹. Contemplare a unui adevăr care numește existența: Iluzie, Voință, Suferință. „Dorul de infinit, dorul nostalgic ce însoțesc plăcerea supremă ne arată că este vorba de un fenomen dionisiac”². O diferență radicală față de orgiile barbare, trecute sau contemporane, lipsite de estetism, lipsite de o îndreptare a spiritului spre un adevăr adânc și inefabil, spre o înțelegere a existenței în întregul ei, orgii ale prostiei, ale unei distracții ce aduce cu stultitia, ale unui hedonism de turmă, ale slăbiciunii, existențe ale unei vini nerecunoscute, marcate de eterna fugă din fața vreunui adevăr și din fața sinelui; și, nu în ultimul rând, o muzică barbară lipsită de apolinic, deci o muzică a-dionisiacă. Dacă mișcările subculturale recente, subculturi ale *feeling*-ului, mișcarea hippy, apelează la Nietzsche pentru a se justifica, prin argumentul dionisiacului, atunci comit o mare idioțenie.

Cît despre dimensiunea apolinică: „Grecii cunoșteau și simțeau spaimele și grozăvia existenței. Pentru a putea suporta viața, trebuiau s-o mascheze prin creația onirică olimpiacă”³. O naivitate matură, o conștientizare a nevoii de frumos și de ideal ce nu se vrea a fi abolită în ciuda durerii, ci proiectată în Olimp. Nu e o minciună față de sine, ci o proiectare a sinelui, o afirmare a sinelui în mod vizibil. Apollo e vis, dar un vis aparținând intrinsec existenței și nu în afara ei, un vis revelator; „eu susțin că visul are o însemnătate mai mare pentru acea esență misterioasă a ființei noastre a cărei aparență sîntem.”⁴ Apollo e zeul măsurii, o divinizare a individuației, ce legiferează: „Cunoaște-te pe tine însuși” (*gnothi seauton*) și „Nimic prea mult” (*meden agan*). Dimensiunea apolinică nu e mai puțin specifică, pentru Nietzsche, spiritului elin, în ciuda accentului și insistenței pe care a manifestat-o mereu față de Dionysos. Apollo îl face posibil pe Dionysos, și invers.

Intuiția lui Nietzsche, referitoare la modul de a fi al elinului, e una ce ar explicita fenomenul mental elin: o altă lumină se proiectează asupra modului în care grecii se raportau la timp, la memorie, la adevăr, la

artă, o altă lumină asupra temelor mitologice și asupra sensului zeilor olimpici. Ce consideră Nietzsche a fi cheia Greciei antice, idee care avea să îi marcheze definitiv gândirea? „Existența și lumea nu par justificate decît ca fenomen estetic”⁵. Dar o existență ce a încercat, prin ambele ei dimensiuni intrinsece, „să imprime pecetea veșniciei pe tot ceea ce i se întămplă”, „să obțină pacea departe de povara și aviditatea clipei trecătoare”, să obțină eternitatea, și, totodată, o existență care a strigat durerea morții individuale.

Dimensiunea concretă, și în același timp spirituală, a filosofiei a însemnat, pînă în modernitate, adică pînă la epoca Reformei și Contrareforme, un travaliu ascetic. Asceză are ca scop un anumit raport cu sinele. La limită, orice etică, orice metafizică, orice ontologie, cheamă la asceză, invită la o modificare radicală a perspectivei și a modului de a fi. Încă de la Socrate, dacă l-am considera părintele filosofiei, iubirea de înțelepciune a însemnat cunoașterea sinelui și preocupare de sine. Filosofii au promovat un mod de raportare la sine, un mod de a își construi viața, au cerut renunțări și modificări. Jean-Pierre Vernant, în *Mit și gândire în Grecia antică*, vede originea ascezei în spațiul cultural european în semnificația zeiței Mnemosyne, Memoria, așa cum apare la Hesiod. Travaliul pe care poetul elin trebuia să îl facă pentru a rememora timpul original al lumii, timp în care adevărul se revelează, era de tip ascetic; avînd forma inițierii, rememorarea (*anamnesis*) presupunea că poetul „ajunge la rădăcinile existentului, descoperă originarul, realitatea primordială din care s-a născut cosmosul și care permite să fie înțeleasă devenirea în ansamblul ei”⁶. În paranteză fie spus, principiul original la greci, *arche*, nu însemna originirea cronologică a cosmos-ului, ci ținea în mod direct de alethea, de adevărul care guvernează cosmos-ul. Tema, continuă Vernant, va fi reluată de pitagoreici, unde anamnesis-ul capătă alte nuanțe: inițierea la o nouă stare, transformarea radicală a experienței temporale, apare o transpunere de pe planul cosmologic pe cel eschatologic, așa încît anamnesis-ul se va împlini odată cu ieșirea din cercul blestemat al eternei reîntoarceri, al unei fatale călătorii a sufletului. Acest tip de asceză, un „exercițiu de memorie ce cucerește mîntuirea, eliberarea din devenire și moarte”, idee ce aduce, de departe ce-i drept, cu gândirea indiană la capitolul eliberării din inexorabila necesitate, a marcat nu doar pitagoreismul. Pășind mai departe, ajungem la Platon. Vernant reușește admirabil să sintetizeze într-o frază forma acestei teme la Platon: „La Platon, această uitare ce

constituie vina esențială a sufletului, maladia sa specifică, nu este altceva decât ignoranța. În apele lui Lethe [uitării], sufletele își pierd amintirea adevărilor eterne pe care le-au putut contempla înainte de a reveni pe pământ, dar anamnesis, redându-le adevărata natură, le va permite să le regăsească”⁷. Modul de abordare a lui Vernant accentuează tema lui anamnesis în raportarea la sine; memoria și tehnicile ei, modul de a înțelege temporalitatea, raportul dintre mîntuire și timp.

Pentru Michel Foucault, factorul esențial în asceză este raportul sinelui cu adevărul. Pentru a fi capabil de adevăr, subiectul trebuie să devină astfel. Este ceea ce Michel Foucault, în cursul său *Hermeneutica subiectului*, numește spiritualitate: „pentru spiritualitate, nicicînd un act de cunoaștere, în el însuși și doar prin el însuși, nu ar putea reuși să ofere acces la adevăr dacă nu ar fi pregătit, însoțit, dublat, desăvîrșit de o anumită transformare a subiectului însuși, nu a individului ca atare, ci a subiectului în însăși ființa sa de subiect”⁸. Adevărul se oferă dacă ființa subiectului se modifică, devine capabilă de adevăr; în acest sens, „nu poate să existe adevăr fără o conversiune sau o transformare a subiectului însuși”. Însă, dincolo de travaliul care face subiectul să acceadă la adevăr prin *askesis*, există o altă formă a spiritualității pe care Foucault o depistează și totuși nu o analizează, anume *eros*-ul, o conversiune „sub forma unei mișcări care smulge subiectul din statutul și din condiția sa actuală”, „mișcare prin care adevărul vine spre el și îl iluminează”. Tema *eros*-ului rămîne încă, nu doar în lectura lui Platon, o enigmă; Jean-Luc Marion a sesizat acest fapt. Dar, se cuvine să amintim importanța *askesis*-ului în spiritualitate, o intenție de a obține raportul cu adevărul prin modificarea propriei ființe, răsplătită de pacea/împlinirea oferită, odată contemplat, de adevăr subiectului. O schemă de a gândi ce a traversat secole, luînd forme poate chiar contradictorii: par exemple, epicureismul și asceza creștină. Printre altele, Foucault credea că asceza, ca preocupare de a ordona estetic existența și ca preocupare de sine puternic elaborată, a fost desăvîrșită în epoca elenistă: Epicur, Epictet, Seneca, Marcus Aurelius.

Un tip al spiritualității, cu numeroase nuanțe, ce a persistat pînă la „momentul cartezian”, cînd subiectul apare, în sine, capabil de adevăr, singurul efort întru adevăr fiind acela al cunoașterii, al stăpînirii informației. Oricum, enigmaticul adevăr elin, *alethea*, fusese înlocuit de *veritas*, adecvarea intelectului la obiect. Ceea ce a rămas pierdut undeva este importanța

întoarcerii spre sine înaintea oricărui discurs ontologic, așadar caracterul prealabil al principiului socratic „cunoaște-te pe tine însuși”. Citind *Eros și magie în Renaștere* a lui Culianu, observăm, asemenea lui Foucault, cum spiritualitatea dispare odată cu Reforma și Contrareforma: o ultimă manifestare a ei a fost în figura magicianului Renașterii. Odată cu refuzul imaginarului de către epoca modernă, a fost aruncat un glas mai vechi, purtat în cîrcă de cei ce-și aminteau și îi citeau pe greci, un glas ce pronunța stingherit, înăbușit, dezolat, două cuvinte: *anamnesis* și *alethea*.

Note:

1. Friedrich Nietzsche, *Nașterea tragediei*, Iași, Editura Pan, 1992, p. 36.
2. Ibidem, p. 124.
3. Ibidem, p. 17.
4. Ibidem, p. 20.
5. Ibidem, p. 123.
6. Jean-Pierre Vernant, *Mit și gîndire în Grecia antică*, București, Editura Meridiane, 1995, p. 142.
7. Ibidem, p. 147.
8. Michel Foucault, *Hermeneutica subiectului*, Iași, Editura Polirom, 2004, p. 27.

HAIENELE

ÎN LITERATURA COMUNISTĂ

(I)

Doina RUȘTI

Literatura ilustrează destul de fidel preferințele vestimentare ale unei epoci, și nu mă refer aici doar la realismul de tip balzacian, ci la diverse perioade. Vestimentația subliniază starea de spirit a personajului, personalitatea și chiar gradul său de implicare socială. De pildă, când își împodobește fruntea cu o panglică, Ghilgameș o seduce pe însăși zeița Ishtar, iar când îi moare prietenul, renunță la hainele bogate, preferînd un veșmînt din pînză aspră. Astfel de nuanțe, legate de tipul țesăturii, de croială ori de culori apar constant în literatura universală, căci simbolismul vestimentar este direct legat de mentalitatea unei epoci și de personalitatea eroilor.

Urmărind semnificația îmbrăcămintei, Chevalier și Geerbrant (1995: III, 444) subliniază legăturile ei imanente cu modul intim de percepție, considerînd că hainele sînt *un simbol exterior al activității spirituale*, un fel de amprentă a ipseității, care transmite un mesaj, pe cît de subtil pe atît de evident, venit din zonele forte ale conștiinței. Aceasta în situațiile de normalitate. Căci, dacă vestimentația nu este decît o uniformă, ea nu mai ilustrează sinele, ci este doar un *semn simplu de distrucție al realității*. Intrat în conflict cu idealul subiectului, dar mai ales cu personalitatea lui, veșmîntul impus, lipsit de note particulare distruge în primul rînd legăturile cu personalitatea, care este nevoită să-și caute alte moduri de exprimare. Societățile totalitare mizează chiar pe această modalitate de distrucție a conștiinței individuale. De altfel, orice societate uzează de canoane modei cu aceeași intenție, este adevărat cu mult edulcorată, dar plasată în același plan semantic, al uniformizării personalităților. Comunismul, cu atît mai mult, a făcut pledoaria uniformei ca mod de ștergere a diferențelor sociale. Dar chiar și în condițiile restrictive pe care le-a impus sistemul comunist, îmbrăcămintea a constituit un mod de proiecție a imaginarului colectiv, după cum o susțin cercetătorii fenomenului, în primul rînd Lucian Boia (2000, p. 121). De aceea cred că literatura constituie unul dintre canalele cele mai interesante pentru receptarea unei stări de fapt, cum este depersonalizarea prin vestimentație, în perioada comunistă. Mai mult decît pictura ori cinematografia, literatură surprinde atitudinea formată, întrucît prozatorul, de exemplu, nu manifestă atît grijă pentru haine, cît pentru construcția unei povești, și de aceea, vestimentația se plasează într-un plan secund, înglobînd în

același timp și atitudinea auctorială față de fenomen, adeseori într-un mod involuntar transmisă la nivelul imageriei literare.

Ideologia comunistă s-a construit pe ideea că vestimentația trebuie să exprime un anumit tip de decență, acceptată în mare măsură de populație, cu o resemnare care a contribuit la construirea unei atitudini de ignorare programată a hainelor. Prost croite, făcute din țesături ieftine și în culori șterse, hainele reprezentau una dintre preocupările secundare. Așa se face că în literatura cuprinsă între anii 60-80 vestimentația este prezentată doar accidental. Marin Preda, Nicolae Breban, George Bălăiță, Mircea Cărtărescu ș.a., nu par preocupați de îmbrăcămintea personajelor care ilustrează lumea contemporană. În schimb, apar descrieri ample și amănunțite ale vestimentației atunci cînd este vorba despre personaje fixate într-o perioadă demult apusă (la Ioan Groșan ori Ștefan Agopian). Tot așa și în cazul construcțiilor fantastice apar descrieri elaborate ale îmbrăcămintei, accesoriilor, atitudinilor dictate de vestimentație etc. Dar în cele mai multe dintre scrierile a căror acțiune este fixată în contemporaneitatea autorilor, referirile vestimentare sînt atît de rare încît personajele trăiesc exclusiv printr-un portret fizic schematic. De exemplu, în romanul lui Preda, *Cel mai iubit dintre pămînteni*, o scenă de dragoste se reduce la expresivitatea privirii. Eroul își dezbracă iubita, fără să numească piesele vestimentare, și evident este fascinat de ochii ei imenși. Nu este vorba aici doar despre decența impusă de cenzura comunistă, ci și de un reflex al experienței sociale. În alte pagini din același roman, autorul numește hainele pe care le purta femeia iubită, dar enumerația este aproape mecanică: „Îi scosei pantofii, pantalonii, dulceă bluză de mătase.” Denotativul de factură romantică pare aproape un accident. Ceea ce frapază aici este însă modul firesc în care este făcută enumerația ca și cînd cititorul ar trebui să știe cum arată hainele respective.

Rareori scriitorii se opresc asupra detaliilor, iar atunci acestea se află în legătură directă cu mesajul artistic. De pildă, în același roman al lui Preda, publicat la finele dictaturii, apare un episod în care este descrisă o coadă la alimente. Aici este de menționat un detaliu vestimentar care accentuează tensiunea estetică. Este vorba despre o căciulă a unui individ care pare să nu se miște. El este reperul celor

care așteaptă în fața magazinului. Nemișcarea acelei căciula îl dezarmează pe narator, el însuși aflat printre cei așezați la coadă, în împietritul rînd care speră să ajungă la teigheaua unde se vîd alimentele.

Episodul este subversiv și însăși publicarea romanului a fost posibilă numai pentru că Marin Preda era directorul editurii. Amănuntul vestimentar are aici rolul de a accentua tensiunea celor care așteaptă. Comentariul auctorial subliniază discret situația umilitoare a cozii, iar naratorul exprimă nemulțumirea generală, deviată de la lipsa alimentelor spre omul care se face vizibil vestimentar. De aceea, căciula nemișcată din rîndul înfometaților exprimă starea de spirit a unei colectivități care și-a pierdut capacitatea de a analiza cauzele dezastrului economic. Căciula care nu se mișcă devine inamicul public numărul unul: „... o coadă lungă se poate spune că este întruparea însăși a răbdării și supunerii.” Pentru cel așezat la coadă „nu mai rămîne decît așteptarea, pînda, să vadă dacă se înaintează, dacă individul acela cu căciulă, din față care stă ca un imbecil de jumătate de oră și nu se mișcă deloc, o să se decidă în sfîrșit să facă un pas” (1987: III, 163). În mod normal insesizabilă, căciula devine importantă în momentul în care purtătorul ei este receptat ca un obstacol. Ea nu mai este o simplă piesă vestimentară, ci un index de sens capabil să conoteze nemulțumirea generală.

De altfel, cele mai multe dintre descrierile de haine pe care le-am descoperit în textele de studiu, sînt elemente care, direct sau indirect, semnalează depersonalizarea ori doar o nelămurită criză identitară. Aluziile la uniforme ori la elemente care le evocă fac parte din această categorie. Nu este vorba despre uniforme militare ori direct legate de autoritatea opresoare, ci cel mai adesea apar elemente care induc o stare incomodă. Ele sînt doar indicatoare ale unei trăsături generice a vestimentației, în mod global lipsită de personalitate și uniformizatoare. Adeseori se spune despre personaje că sînt îmbrăcate în uniforme, fără alte precizări, nu pentru că scriitorul n-ar ști cum arată ele, ci ca automatism uzual. Astfel, în volumul de povestiri *Maestrul de lumini* al lui Cristian Teodorescu, se spune că apar două taxatoare în uniformă (1985: 49), în *Visul* lui Cărtărescu, un personaj se trîntește pe pat îmbrăcat cu uniformă (1989: 1004), iar în multe scrieri este numit în treacăt halatul, ca singur veșmînt de identificare. Un enunț de genul: „un bărbat în halat descarcă lăzi cu morcovi și cartofi la un aprozar” (Vighi, 1989: 51) indică lipsa de importanță a eroului care nu este decît un om al muncii, oarecare. Într-un roman chiar se dezvoltă ideea aceasta a depersonalizării prin salopeta muncitorească. Este vorba despre romanul lui Constantin Țoiu (1979), *Galeria cu viață sălbatică*, în care un personaj cumpără o salopetă și o aduce într-o editură pentru ca redactorul să-i facă volumul de versuri pe măsura buzunarului acelei salopete. El speră ca muncitorii să-i poarte cartea în buzunar, pentru pauzele de prînz. Ceea ce

nici nu era prea aberant, dacă ne gîndim la modul în care era croită viața în comunism.

Cele mai interesante secvențe sînt însă cele care surprind atitudini tipice pentru purtătorul de uniformă. În acest domeniu, George Bălăiță este maestru. El creează o imagine complexă legată de gestualitatea și obișnuințele celui îmbrăcat zilnic cu uniformă. Un milițian stă cu *centurionul desfăcut și doi nasturi de la prohab rupți* (222), un impiegat își șterge șapca *cu mîneca hainei*, înainte de a și-o pune pe cap (223), șeful gării își șterge fruntea *cu batista, sub cozorocul șepcii* (226), iar mai tîrziu umblă cu haina descheiată *neregulamentar* (225). Sînt atitudini ale normalității, credibile, dar care sugerează încălcările regulei. Uniforma cere rigoare, iar una dintre micile bătălii ale omului comunist a constat tocmai în încercări, neînsemate astăzi, de a individualiza un veșmînt-standard. Un soldat dintr-o scriere a lui Groșan umblă *cu chipiul dat pe ceață și diagonala de piele căzută de pe umăr* (1999: 47). Semnalarea frecventă a acestor abateri, surprinderea personajelor în atitudini nonconformiste trădează însăși construcția ideologică a scriitorului, educat în spiritului respectării regulilor. Iar uniforma a constituit una dintre cele mai eficiente moduri de disciplinare. În timpul regimului comunist, uniforma constituia un mod de strunire a personalității. Încă de la grădiniță, copiii erau obligați să poarte uniformă, iar aceasta, pe lîngă umilința pe care o presupunea, inducea ideea că toți oamenii sînt egali. O dată intrați în miezul vieții sociale, indivizii realizau în mod brutal că lucrurile nu stăteau astfel. Gimnaziul și liceul impuneau de asemenea o uniformă unică. Îmbrăcămîntea nivelatoare continua și mai tîrziu: muncitorii erau obligați să poarte halate ori salopete identice. De altfel, în toate mediile se extinsese halatul ca piesă obligatorie de lucru; pînă și profesorii au avut la un moment dat obligația să poarte halat. Această stare de fapt s-a răsfrînt asupra zonei imaginare, fiind înregistrată și ca regulă inflexibilă dar și ca obiectiv demolabil. Pe această desfășurare largă și contradictorie se înscriu imaginile selectate din romanul lui Bălăiță. Ele nu sugerează nonconformismul personajelor ori al autorului, ci o realitate intrată în uzul general.

Hainele impuse, încorsetează, dar susținute ideologic, induc un anumit sentiment de grandoare. Urma caschetei militare este descrisă la un moment dat ca un *nimb* (Grosan: 83). Respectul pentru uniformă se dezvoltă paralel cu atitudinile mai sus prezentate, iar în viziunea lui Cristian Teodorescu, are ca suport optimismul purtătorului de uniformă. În situația aceasta se află personajul său, Corneliu (1985: p. 79), care își călca uniforma de poștaş de două ori pe săptămînă, iar *insigna de alamă prinsă pe șapcă strălucea întotdeauna proaspăt lustruită*. În general, în literatura clasică, iubitorii de uniformă sînt zugrăviți ca personaje maniacale ori complexate. Or, în povestirea lui

Teodorescu, personajul este unul optimist, cu încredere în reguli și în societate. Depersonalizat, lipsit de libertăți de orice fel, acesta își construiește un paradis între limitele vieții lui comuniste. Intenția autorului nu este însă de a ataca sistemul, ci de a crea un personaj umil și fericit pe un arhetip uzat deja în literatură, poștaşul. Critica sistemului era nu doar exclusă, dar imposibilă și din motivul că scriitorii care publicau erau verificați de regim, selectați, recomandați pe cale ideologică. Un om oarecare nu avea acces la edituri. Prin urmare, descrierile de uniforme sînt accidentale, ori mai curînd reflecții ale subcoștientului, decît vehicule ale unui protest. O încercare ceva mai clară în sensul ăsta apare în romanul *Zmeura de cîmpie*, al lui Mircea Nedelciu (1984: 49). Acesta introduce în cadrul romanului un fel de eseu în care ironizează existența matricolelor școlare, pe care elevii le purtau aplicate pe haine și pe uniforme. El pornește de la observația că materialul din care este confecționată matricola este mai rezistent decît numele și face apoi o divagație lingvistică pe tema numelor care se modifică ori se pierd, le-a lungul timpului.

De cele mai multe ori, scriitorii nu insistă asupra aspectului nivelator și distructiv al uniformei. Într-o secvență brebaniană, uniformă unei cofetărese devine chiar o piesă de maximă feminitate. Ea are un costum *sîngeriu, cu guler de dantelă albă* (1998). În realitatea epocii comuniste, în bună parte vînzătoarele din cofetării aveau o uniformă de doc, ponosită, de culoare grenă. Dar Breban, găsește o imagine care înfrumusețează o realitate banală, tocmai prin aceea că nu dă suficiente detalii, nu se preocupă de latura grotescă a lumii pe care o creează. Acțiunea romanelor lui surprinde cu precădere anii 60 și un anumit tip de feminitate, înrudit cu cel din romanele lui Preda. O eroină din *Bunavestire* (71) se așează pe patul bărbatului la care venise în vizită, *îmbrăcată cu paltonul bleumarin*. Decența personajelor exprimă una dintre componentele propagandei comuniste care făcea mascat elogiul depersonalizării vestimentare. Canoanele modei erau stabilite prin prototipurile de conducători, de sus în jos, de la șeful suprem la cel mai mărunț dintre șefi, care purtau parcă aceleași haine. În principiu, costumul bleumarin sau gri, însoțit de cămașă albă și cravată cu dungi albastre și roșii constituia un fel de uniformă, deoarece era purtat de majoritatea populației masculine și exprima sensul onorabilității: șefii, oamenii cu responsabilități, cetățenii respectabili purtau în toate ocaziile acest costum. În replică, femeile erau înveșmîntate cu sacou și fustă, la care se adăuga bluza încheiată la toți nasturii. În descrierile românești, autorii insistă pe un tip de eleganță creat pe acest gen de haine standardizate, subliniind diverse detalii de cochetărie în interiorul unui canon rigid. De exemplu, stofa *bouclé* constituie un astfel de amănunt care pune în evidență eleganța unei femei (Breban, 1998: 73); aceasta poartă *taioraș* din stofă buclată, *albastru-pal* și o bluză de mătase încheiată

cu mulți nasturi *mărunți*. Calitatea stofei devine element de distincție într-un univers de haine predominant albastre, adică în culoarea proletară, care acoperă cele mai multe zone, de la uniforme școlare, la halatele și salopetele muncitorești. În acest peisaj, îmbrăcămintea particulară, ar fi de așteptat să evadeze spre altă sferă cromatică. Însă, obsesiv, cele mai multe haine păstrează culoarea epocii. Așa încît tipul de stofă sofisticat, ieșit din normele care impuneau stofa ordinară, în special tergal sau doc, se estompează, rămînînd impresia generică de taior convențional, albastru, însoțit de bluza subliniat decentă. Aproape obsesiv apare invocată bluza de mătase, *dulcea bluză de mătase*, cum spune Preda în fragmentul anterior menționat, mai cu seamă pentru perioada anilor 60. Constantin Țoiu (1979: 121) descrie *bluza de mătase și dantelă* a unei femei, insistînd pe florile dantelate care par *creșcute din carnația femeii*. Dar nota de eleganță este rareori scoasă în evidență. Doar pentru perioada de început a comunismului există cîteva portrete vestimentare remarcabile. Este vorba mai mult despre bucuria pe care o resimt oamenii imediat după război, scăpați de uniformă și preocupați încă de veșminte individualizatoare. Un personaj al lui Fănuș Neagu este mîndru de hainele lui, pe cît de simple, pe atît de rafinate, în contextul anilor 50: „Era îmbrăcat îngrijit, cu pantaloni de stofă subțire, pantofi negri împlețiți și cămașă albă de ațică” (1984: 89). Este vorba despre un nuntaș, îmbrăcat cu cele mai bune haine. Elementul distinctiv aici îl constituie calitatea veșmintelor, subțiri, din materiale care abia înlocuiseră postavul greu al uniformelor militare. De asemenea, pantofii *împlețiți* sînt o noutate, un element de modă care scoate personajul din anonim. Tot așa, un alt bărbat dintr-un roman al lui Preda poartă *raglan, cămașă scrobîită, pantofi cu talpă dublă* (1987: II, 89). Eleganța lui este justificată de statutul social abia dobîndit, de inspector financiar. Ne aflăm în anii 50, ai stalinismului demagogic, cînd ascensiunile sociale se construiesc și se demolează peste noapte. Costachie, cum se numește personajul acesta, primește un post important și-și schimbă imediat vestimentația dar nu pentru multă vreme, căci în curînd el ajunge să lucreze la deratizare, în salopetele cenușii ale ucigașilor de șobolani.

Eleganța feminină se rezumă adeseori la accesorii, și ele uneori descrise în romane, mai ales către sfîrșitul dictaturii, în anii 80. Dacă pînă acum, scriitorii consemnează cîte o bijuterie cu funcție precisă în evoluția epică a personajului, așa cum este cazul medalionului pe care-l poartă Ibi în romanul *În absența stăpînilor* al lui Breban, în literatura optzecistă se manifestă mai mult interes pentru accesorii particulare. O eroină dintr-o povestire a lui Cărtărescu (1989: 72) era *foarte elegantă* pentru că purta „inele cu pietre evident prețioase și schimba des cerceii cu clipsuri”. Este vorba despre o elevă de liceu, care își scoate podoabele de îndată ce încep orele de curs. Ea își reava-

lorizează uniforma școlară cu aceste obiecte care îl seduc pe naratorul-personaj, îndrăgostit maladiv de colega lui de clasă.

Dar feminitatea este sistematic redusă la prototipul generic al femeii comuniste, creat pe două imagini contradictorii: implicată social într-un mod aproape eroic și obedientă față de bărbat. Mai cu seamă literatura șaizecistă este plină de femei care îngenunchează în fața bărbaților lor, ca în următoarea secvență: „Îngenunchind, cu spinarea arcuită, îmbrobonată de sudoare, ea îi desfăcu încet catarama sandalelor de cârpă, prăfuite: *căci tu ești stăpînul*, bolborosi ea la picioarele lui”. (Țoiu, 1979: 93) În consens cu această mentalitate apar o serie de imagini care indexează misoginismul, disprețul afișat față de feminitate ori, dimpotrivă exaltările care ascund un șir lung de insatisfacții sexuale. Cum majoritatea copleșitoare a scriitorilor e compusă din bărbați, elementele vestimentare cu încărcătură sexuală se subordonează acestei scheme mentale. Dar și operele epice care au ca autor femei se supun aceluiași principii sau nu le contrazic. Pentru Ileana Vulpescu, alături de deliciile intelectuale, viața e alcătuită „din plase pe care le cari de la piață, din rufe care le speli”. Prin urmare, secvențele care înfățișează vestimentația intimă sînt extrem de restrînse și se rezumă la elemente care subliniază mai curînd mizeria vieții private decît erotismul lumii comuniste. Un personaj din romanul *Zmeura de cîmpie* al lui Nedelciu este fascinat de apariția unei femei, a cărei rochie de stambă se udase și se lipise de corpul *vînos*, încît privitorului i se părea o *fință veniută din altă lume* (1984: 79). Autorul nu face alte comentarii, nu insistă asupra imaginii. Sugestia erotică este secundară acțiunii și are mai mult funcția unui flash în peisajul cenușiu al romanului care vorbește în principal de viața dintr-un internat școlar. Chiar și cînd descrierea vestimentației urmărește realizarea unui efect plasat în sfera senzualității, amănuntele sînt puține, iar comentariile auctoriale lipsesc. Mircea Cărtărescu face elogiul tricoului anilor 80, ca piesă aflată în directă legătură cu idealul erotic al personajului: „ea era îmbrăcată cu un tricou galben subțire, care îi scotea în evidență sînii frumoși, deși nu prea mari și cu vîrfuri vizibile pe sub bluza de bumbac” (op. cit: 86) Literatura optzecistă este mai preocupată de astfel de amănunte, iar hainele, deși reduse cel mai adesea la blugi și tricouri, devin doar un pretext pentru descrieri care vizează senzualitatea personajelor. Dacă în literatura șaizecistă, scriitorii se opresc cel mult la descrierea pijamalelor bărbătești, literatura optzecistă, întîrzie întrucîtva mai mult asupra pieselor care sugerează sexualitatea personajelor. Nu ne referim la tema erotică. Chiar în ciuda decenței invocate de ideologie, scriitura comunistă cuprinde destule secvențe nonconformiste, chiar dacă nedezvoltate, cum ar fi violuri (în *Întîlnire din Pămînturi* a lui Preda ori *Cantonul părăsit* al lui Fănuș Neagu), fără ca legăturile fizice să fie totuși luate în serios;

ele apar mai curînd ca anexe la povestea de dragoste prezentată, ca în romanul *Cel mai iubit dintre pămînteni*. Însă vestimentația nu ocupă niciun loc în acestea. Ignorarea lenjeriei intime nu constituie o consecință a ideologiei, ci mai curînd o lacună în educația sexuală a scriitorilor. Viața însăși era astfel organizată, încît legăturile erotice se desfășurau cu greu în afara familiei.

Referințe critice

- Chevalier, Jean și Geerbrant, Alain (1995) – *Dicționar de simboluri*, București: Editura Artemis;
Boia, Lucian (2000) – *Pentru o istorie a imaginarului*, București: Humanitas;
Durand, Gilbert (1999) – *Aventurile imaginii. Imaginația simbolică. Imaginarul*, București: Editura Nemira;
Durand, Gilbert (1977) – *Structurile antropologice ale imaginarii*, București: Univers;
Ricoeur, Paul (1998) – *Despre interpretare. Eseu asupra lui Freud*, București: Editura Trei;
Ficeac, Bogdan (1999) – *Cenzura comunistă și formarea omului nou*, București: Editura Nemira.

Corpus de texte

- Bălăiță, George (2004) – *Lumea în două zile*, Iași: Polirom (ediția princeps: 1975);
Brebă, Nicolae (1966) – *În absența stăpînilor*, București: Editura Cartea Românească;
Brebă, Nicolae, (1998) – *Bunavestire*, București: Gramar (ed. princeps: 1977);
Buzura, Augustin (1884) – *Refugii*, București: Editura Cartea Românească;
Cărtărescu, Mircea (1989) – *Visul*, București: Editura Cartea Românească;
Groșan, Ioan (1999) – *Caravana cinematografică*, București: Editura Allfa (ediția princeps: 1985);
Horasangian, Bedros (1984) – *Închiderea ediției*, București: Cartea Românească;
Neagu, Fănuș (1984) – *Îngerul a strigat*, București: Editura Eminescu (ed. princeps: 1973);
Neagu, Fănuș (1976) – *Frumoșii nebuni ai marilor orașe*, București: Editura Eminescu;
Nedelciu, Mircea (1984) – *Zmeura de cîmpie*, București: Editura Militară;
Nedelcovici, Bujor (1981) – *Somnul Vameșului*, vol. I-III, București: Editura Eminescu;
Preda, Marin (1987) – *Cel mai iubit dintre pămînteni*, vol. I-III, București: Editura Cartea Românească (ediția princeps: 1980);
Sorescu, Marin (1977) – *Trei dinți din față*, București: Editura Eminescu;
Teodorescu, Cristian (1985) – *Maestrul de lumini*, București: Editura Cartea Românească;
Țoiu, Constantin (1979) – *Galeria cu viță sălbatică*, București: Editura Eminescu (ed. princeps: 1976);
Vighi, Daniel (1985) – *Povestiri cu Strada Depozitului*, București: Editura Cartea Românească;
Vighi, Daniel (1989) – *Însemnări despre anii din urmă*, București: Editura Cartea Românească;
Vulpescu, Ileana (1998) – *Arta conversației*, Ploiești: Tempus (ed. princeps: 1980).

PROCESUL EVEI

Carmelia LEONTE

Ați fi capabili să alcătuiți profilul psihologic al Evei? Dar fără să preluați niște clișee injurioase și nedrepte, ci cu onestitate maximă, încercând să aduceți lumină în acest proces. Cine a fost Eva? Să observăm mai întâi anomalia în care a fost situată de umanitate. Ea este unanim considerată mai slabă, mai păcătoasă, mai rea decât Adam. Cum ar putea fi total diferită de el, de vreme ce a ieșit din coasta lui? Nu sugerează această proveniență o afinitate funciară între cei doi? Ca dovadă că au fost făcuți din același aluat stă reacția lor în fața ispitei. Ei s-au prezentat, practic, la fel: așa cum Eva a aplecat urechea la viclenia șarpelui, Adam, ca un personaj în oglindă, a făcut același lucru la propunerea Evei. Așa cum Eva nu și-a asumat responsabilitatea faptei, dând vina pe șarpe, Adam nu și-a asumat nici el răspunderea și a dat vina pe Eva. Nu e o atitudine prea matură din partea lui, nu-i așa? Și asta în condițiile în care el a fost, de fapt, mamă. Adam este singurul bărbat care a născut. Și nu pe oricine, ci pe Eva. Ne-am fi putut aștepta din partea lui la instincte materne, grație, puterea de a oferi protecție... În loc de asta, ce a primit Eva, prima femeie a lumii, femeia-copil? Ce a primit din partea lui Adam? Și ce primesc de atunci încoace urmașele ei, care poartă umbra păcatului? Acuze și calomnii. Să ne gândim că propunerea vicleană a șarpelui a destabilizat-o și oprobiul public al întregii umanități aproape că a distrus-o. Ea este supusă unui veșnic linșaj mediatic. Nu vreau să credeți că sînt subiectivă, dar e foarte limpede că această mentalitate a fost creată și întreținută de urmașii lui Adam, care, după exemplul lui, nu au găsit puterea bărbătească de a-și asuma gravitatea faptelor, nu s-au dovedit responsabili, ci au aruncat și aruncă în continuare vina pe consoarta lor, de la căderea din rai încoace. Nici nu se mai poate vorbi de „consoartă”. Practic, ei nu mai împart aceeași soartă, deci Adam își neagă însăși menirea lui. Dacă Eva și-a corectat atitudinea, de voie, de nevoie, Adam îndreaptă degetul acuzator spre ea spunînd: „Iată vinovata!”

Dar să derulăm faptele. În *Facerea* (II, 18-24) citim: „Și a zis Domnul Dumnezeu: «Nu este bine să fie omul singur, să-i facem ajutor pe potrivă lui». Și din pămînt a mai zidit Domnul Dumnezeu toate fiarele pămîntului și toate păsările cerului și le-a adus lui Adam ca să vadă cum le va numi: și oricum va numi Adam toată ființa vie, ea așa se va numi. Și

a pus Adam nume tuturor dobitoacelor și tuturor păsărilor cerului și tuturor fiarelor cîmpului; dar pentru Adam nu s-a găsit ajutor pe potrivă lui. Atunci Domnul Dumnezeu a adus asupra lui Adam un somn adînc, și el a adormit; și a luat una din coastele lui și locul ei l-a plinit cu carne. Iar coasta pe care Domnul Dumnezeu o luase din Adam a prefăcut-o în femeie și a adus-o la Adam. Și a zis Adam: «De data aceasta, iată os din oasele mele și carne din carnea mea!; ea se va numi femeie, pentru că a fost luată din bărbatul ei». Acest text, de o frumusețe exemplară, ne atrage atenția asupra unui adevăr deosebit de important în istoria emoției umane. Este prima poveste de dragoste a umanității, al cărei tipar se va repeta mereu: aceeași căutare, mai întâi nedefinită, confuză, același sentiment de absență, aceeași nevoie de identificare cu cineva pe potrivă... Adam ținea după Eva chiar și înainte ca ea să existe! Se simțea neîmplinit, nearmonios. Cu toate că avea la dispoziție fiarele pămîntului și păsările cerului, ba, mai mult decât atât, promise distincția de a le numi, el se simțea singur. Trebuia să fie cineva *pe potrivă*. Astfel a putut fi doar Eva, cea ivită din coasta lui. Numind-o astfel, Eva, adică *viață*, Adam i-a transferat și calitatea de mamă. Dacă ei erau potriviți, cum a fost posibil acel hiat, acea sciziune dramatică? Sfinții Părinți vorbesc de neînfrînare, lăcomie, orgoliu și, bineînțeles, nesupunere. Dar de ce să nu admitem și îndoiala? Interdicția de a nu mîncă din pomul oprit i-a fost adresată de Dumnezeu numai lui Adam, care a primit rolul de intermediar între tatăl ceresc și soția lui. Aici se întrevede deja calitatea de preot a bărbatului. Primele preocupări ale omului au fost: numirea ființelor, dorul de celălalt, maternitatea și preoția. Deci, Eva cunoștea porunca de la soțul ei. Cine e mai vinovat, dacă Eva s-a îndoit de Adam, în timp ce Adam s-a îndoit de însuși Dumnezeu? Și nici nu au gândit prea mult. Cînd șarpele a spus „Veți fi ca niște Dumnezei...”, promisiunea părea atrăgătoare, dar, în realitate, era lipsită de conținut, pentru că ei erau deja ca niște Dumnezei. Erau făcuți după chipul și asemănarea Tatălui ceresc. Cei doi s-au pierdut din cauza necunoașterii de sine. Apoi, peste această necunoaștere s-a adăugat blestemul și hainele de piele, care sînt „o întunecare a chipului lui Dumnezeu în om, o cădere din starea conformă naturii... dar și o posibilitate nouă de a supraviețui în moarte”

(Panayotis Nellas, *Omul – animal îndumnezeit*, Editura Deisis, 2002, p. 93). Antropologia creștină, arată V. Lossky (*Introducere în teologia ortodoxă*, Editura Sofia, 2006), este o luptă pentru re-îndumnezeirea omului, pentru recâștigarea darului pierdut. Adam trebuie să învingă diviziunea bărbat-femeie, care împarte lumea în două jumătăți străine, ba chiar rivale, o scizionează, aduce nevroză. Din această nevroză se naște inegalitatea, percepția greșită a semenului, calomnia adusă aproapelui. Acuzele aduse femeii, milenii la rând, arată în ce nevroză gravă a intrat umanitatea. Sf. Maxim Mărturisitorul spune clar: „Înșușirea bărbăției nu stă în a birui și a asupri pe aproapele. Căci aceasta este semeție și se află deasupra bărbăției. Dar nici în a fugi, de frica ispitelor, de lucrările și de virtuțile cele după voia lui Dumnezeu. Căci aceasta este lășitate și se află dedesubtul bărbăției” (*Filocalia sfintelor nevoine ale desăvârșirii*, vol. 5, Editura Humanitas, 2004, traducere de Dumitru Stăniloae, p. 218).

Deși... dacă mă gândesc bine, trebuie să admit că și Eva a rămas constantă pe poziție și dă vina pe șarpe. E o consecință firească a vrajbei stabilite între „sămînța șarpelui” și „sămînța ei”, care este Hristos. Tendințele inițiale se păstrează fără nici o schimbare. Diferența constă în faptul că Adam, deținând puterea, este vinovat și pentru abuzul de putere. Cel puternic e întotdeauna mai vinovat decât cel slab. Dar este Eva chiar atât de slabă? Sau proastă (pentru că acesta e cuvîntul pe care l-am ocolit pînă acum, acuza cea mai gravă adusă Evei)? Evdokimov, în *Femeia și mîntuirea lumii* (Editura Christiana, 2004), aruncă o lumină nesperată asupra problemei și reușește să trezească speranța că echilibrul se poate recîștiga. La eterna întrebare: „de ce șarpele a abordat-o pe Eva, și nu pe Adam?”, eruditul teolog răspunde: pentru că Eva reprezenta principiul religios al cuplului și acolo trebuia lovit. Altfel ispitirea nu și-ar fi atins niciodată țelul. Nu are sens să ispitești cu gesturi mărunte, nesemnificative sau paralele ființei ispitite. Or, Evdokimov arată că valorile creștine sînt fundamentale feminine: blîndețea, bunătatea, puterea de sacrificiu... Amprenta femeii este deosebit de puternică în relația omului cu Dumnezeu. Degeaba ispitești bărbatul dacă femeia rămîne în picioare. Este ca și cum ai crede că poți distruge o pădure rupînd o ramură dintr-un copac. În realitate, trebuie să ai puterea să o lipsești de lumină și de apă, altfel nu o poți distruge.

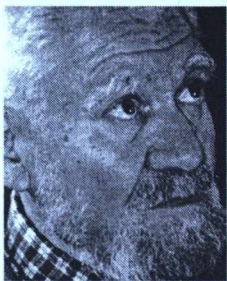
Mai putem desprinde o concluzie, de domeniul evidenței: șarpele nu l-a ispitit pe bărbat pentru că el, Adam, nu avea asupra Evei puterea pe care o avea Eva asupra soțului ei. Ispititorul a simțit pericolul eșecului. Într-un fel sau altul, femeii i s-a dat o putere pe care bărbatul nu o avea. De unde știm că viclenia dușmanului nu ar fi rămas fără ecou în ființa adamică? Din faptul că, odată ispitit, el nu s-a prezentat prin nimic mai bine decât Eva.

Drept răspuns la inegalitatea dintre sexe, ieromonahul Serafim Rose are un răspuns foarte corect (inspirat de Sf.

Ioan Gură de Aur), foarte liturgic, dar cam nerealist. El spune femeilor zilelor noastre: „Faceți-vă sfinte și toate problemele voastre se vor sfîrși” (*Cartea Facerii, Crearea lumii și omul începuturilor*, Editura Sofia, 2001, p. 134). Ca o digresiune necesară aici, putem adăuga că e foarte greu, dacă nu chiar imposibil ca brusc să se umple planeta de sfinte. Ar fi frumos, însă... pînă atunci, se cere mai multă blîndețe și toleranță din partea bărbaților. Feminismul, o mișcare atît de exagerată în excesele ei, trebuie să ne atragă atenția asupra unui fapt: o reacție atît de monstruoasă, în măsura în care atacă femeile în însăși identitatea lor, prefăcîndu-le într-un fel de specie hibridă pentru care încă nu există nume (sociologii o numesc unisex, dar nu e prea corect), o astfel de reacție nu putea fi provocată decât de o injustiție pe măsură. A fost o concluzie a unor represiuni de milenii. Dezechilibrul produs prin cădere a lăsat urme extrem de adînci în mersul (căci nu putem spune „evoluția”) umanității. Aceste dezechilibre s-au dovedit atît de mari de la început, încît însuși Dumnezeu a regretat creația lui, s-a căit că a adus pe lume oameni. Speranțele îi fuseseră înșelate. Ce-ar putea fi mai grăitor? Acest episod, peste care nu se insistă niciodată suficient, arată că relația dintre om și Dumnezeu s-a schimbat de atunci iremediabil. Deși Dumnezeu a trecut peste acel moment, trimițîndu-l pe Noe să salveze omul din punct de vedere fizic, și pe Hristos, să-l salveze spiritual, totuși acest cuvînt greu a fost spus: „Șterge-voi de pe fața pămîntului pe omul pe care l-am făcut, de la om pîn' la dobitoc și de la tîritoare pîn' la păsările cerului, căci Mă căiesc că le-am făcut” (*Facerea*, 6, 7). De aici vedem că fisura din grădina raiului a fost o fisură în inima lui Dumnezeu, o lovitură adusă Tatălui. De aici, încotro? Unde se putea ascunde omul de Dumnezeu? Altfel spus: unde se putea ascunde de greutatea faptelor sale?

Mersul spre „infinutul iluzoriu” despre care vorbea Petre Țuțea (în *Omul. Tratat de antropologie creștină*, Editura Timpul, 2007, p. 316) poate fi salvat de conștientizarea comuniunii liturgice dintre bărbat și femeie, de înțelegerea prezenței celor doi în lume ca o întîlnire de chipuri. Atît timp cît lucrul acesta nu se înțelege, va fi război. Dar de ce? Aplicînd puțină blîndețe ecuației, vedem că femeia poartă chipul inconfundabil al creației ce întrupează pe Dumnezeu ca biserică, iar bărbatul are chipul preoției lui Dumnezeu care se întrupează în creație. Aceste chipuri, ambele, sînt icoane de întrupare, egale, deși în distincție de specificuri veșnică (v. Ieromonah Ghelasie, *Memoriile unui isihast*, Editura Platytera, 2006, ediție îngrijită și postfață de Florin Caragiu, p. 333).

În concluzie, cei doi, bărbat și femeie, trebuie să învețe să împartă gloria de a fi om cu vinovăția de a fi oameni căzuți, acoperiți cu tunică de piele, rătăcitori pe pămînt, pe acest pămînt de care sînt legați prin blestem, pe acest pămînt care este... inima lui Adam.

LOTUL NICOLAE MĂRGINEANU

Petru URSACHE

Istoria „recentă” a lansat ideea, în presiune de la căderea Cortinei de Fier și a „integrării monstrului”, că societatea umană urmează a se lăsa condusă, dirijată și „reeducată” în laborator. O echipă de aleși ai minții și ai puterii își asumă răspunderea de a alcătui și impune, la nevoie în forță, canoanele și legile de comportament, la toate nivelele de existență. Materia primă la dispoziția „laboratorului” se află berechet, în conglomeratul antropologic, redus la zero din dispoziții înalte și oculte, în vederea prelucrării sistematice. Se operează în doi timpi: pe de o parte laboratorul extrage din marea masă anumite elemente umane pe care le încheagă, după interese imediate în grupuri elitiste, creatoare de opinie, adică „răspunzătoare” de „implementarea” canoanelor. Pe de altă parte, se lasă impresia că pe undeva, prin mulțime, trenează grupuri răuvoitoare, reacționare, inculte, needucate. Dar cum ne aflăm într-o societate „deschisă”, oricine poate să se salveze dacă înțelege și acceptă calea propusă de omul postmodern și „recent”.

Toate mijloacele („instrumente”) de educație și de informare, de la universitate la reclama de stradă, de la presa vorbită/ scrisă la producția editorială sunt puse în mișcare cu febrilitate, ca să dea contur programului de prăvălire în haos a ființei umane. „Și, într-adevăr, observă un tânăr și curajos publicist, din anii '60, a urmat ceea ce se numește «lungul marș prin instituții». Rînd pe rînd, și în totală nepăsare a dreptei anglo-saxone care era preocupată de afaceri, stînga radicală a pus mîna pe tot: Hollywood, universități, presă scrisă, radio, televiziune, teatru, școală” (Mircea Platon, *Cine ne scrie istoria?*, Editura „Timpul”, Iași, 2007, p. 22). Asemănările cu ce se întîmplă la noi, de la povestea tragi-comică cu balconul, din 1989, mi se par izbitoare: universități (înmulțite ca ciupercile), programe școlare și manuale „alternative”, o parte a presei aservită puterii, puzderie de partide și partidulețe politice și nu numai, toate, în aparenta lor disparitate, par stăpînite strîns, pînă la sufocare, de o mîna nevăzută.

Se pare că vorbim în termenii unei utopii, cu valoare strict teoretică, imposibil de tradus în practică; sau, cel mult, ni se dau asigurări că ne aflăm doar la început de drum. În realitate, „laboratorul” are deja o existență istorică. La noi, cel puțin, a început să funcționeze o dată cu înființarea Tribunalului poporului, prin forța decizion-

ală a „pumnului” lui Vișinski și prin instalarea grupurilor de comandă la conducerea Țării Române subjugate. La 3 martie 1945, Tribunalul poporului trimitea la moarte primul lot de „criminali de război”, compus dintr-un grup de militari, „în frunte cu generalul de corp de armată Nicolae Macici”. Această instituție funcționa tot în doi timpi și fără putință de replică: pe de o parte gira răspunderea juridică a grupurilor de comandă, care acționau după „canonul” revoluției proletare. Abaterea de la „linie” aducea sancționarea gravă a celui în cauză, cum i s-a întîmplat lui Lucrețiu Pătrășcanu. Dar se inventau și porțițe de scăpare, din motive obscure, pentru Pauker, Luca, Drăghici, Nicolski; mai nou, pentru Pleșiță și ai lui. Totodată, în chip de „tribunal al poporului” (cu o mie de fețe în toată țara) scotea la iveală grupuri sau fragmente de populație pe care le obliga să joace rolul „țapului ispășitor” (invenție asiatică), adică erau aduse în fața instanței, după scenarii într-adevăr fabricate, ca să se arate că țara e în pericol: plină de trădători, fasciști, spioni, vînduți americanilor, legionari, chiaburi etc. Cei de la comandă aveau misiunea salvatoare să-i stîrpească „fără milă”. Pe parcursul tuturor deceniilor bolșevice, de la instalarea puterii kremlinienne pînă la asasinarea lui Nicolae Ceaușescu, țara întreagă, indiferent de categorie profesională ori etnică, a fost ținută sub teroarea proceselor pe grupuri distincte numite *loturi*, a deportărilor în masă, a arestărilor nocturne, epurărilor, marginalizărilor, ca puterea de rezistență a grupului majoritar să se împușineze în favoarea „păturilor superpuse”. Grupurile de comandă puteau să-și facă de cap, să-i elimine pe autohtoni și să domine în numele „luptei de clasă”.

S-a început cu procesele pe *loturi*, neapărat români de cea mai înaltă clasă intelectuală și din diverse sectoare din viața țării: „lotul marii trădări naționale”, reluat în mai multe reprize și cuprinzînd un mare număr de dosare distincte, păstrate în arhive; „lotul marii finanțe”, „lotul Noica-Pillat”, adică al marii moșierimi, lotul „rugului aprins” etc. Puține din dosarele respective au văzut lumina tiparului. Citez doar ca titlu de exemplu dosarul lui Anton Golopenția, component al „lotului Pătrășcanu”, publicat de Sanda Golopenția, fiica marelui sociolog, despre care am scris cu vreun an în urmă, chiar la această rubrică. Pregătirea unui lot în vederea exterminării se făcea după

un scenariu „juridic” prefabricat cu meșteșug în laboratorul tribunalului și se întindea pe parcursul mai multor ani, cunoscând anume etape. Una de anchetare sub stare de arest între zidurile securității și sub teroarea sălbatică a bătașilor de profesie, indivizi aleși anume, cu mari deficiențe de comportament uman și de sănătate mintală. Urma procesul, cu sentința dată dinainte, ca ordin venit „de sus” (de la Interne și de la Externe: Luca-Ana) și cu scandal de presă, de regulă în regia lui Silviu Brucan. Apoi, „calvarul”, cum scrie Nicolae Mărgineanu, adică moarte lentă și dirijată prin înfometare, frig, bătaie, umilință. De aceea, mulți dintre împričinații înscrși pe liste, după criterii imagine și absurde, nu ajungeau nici pînă la proces din cauza condițiilor de detenție insuportabile. Anton Golopenția n-a rezistat decît doi ani de hărțuială continuă. A murit în celulă fără asistență medicală, sub privirile încruntate ale anchetatorilor. Alții au fost găsiți în ștreang ori s-au aruncat de la etaj. Din cele douăsprezece persoane cîte constituiau „lotul Mărgineanu” (sau „Aușnit” ori „Bujoiu”, ori „Reșița”, cum s-a mai spus; se crea confuzie privind natura învinuirii, punîndu-se la grămadă bancheri – Max Aușnit, militari – Horia Măcelariu, legionari – Nicolae Pătrașcu, demnitari și savanți fără opțiune politică – Alexandru Popp, N. Mărgineanu însuși), numai șase au supraviețuit tuturor etapelor, dar cu traume puternice la ieșirea dintre zidurile închisorilor. Ce să mai spunem despre Lucrețiu Pătrășcanu, care a fost izbit cu ranga în cap chiar a doua zi după proces; sau despre Iuliu Maniu, Mircea Vulcănescu, Gh.I. Brătianu, care au suferit ca niște martiri.

Dacă Vasile Călestru prezintă în cartea *Martiraj în Bărăgan. Lățești* (Editura Demiurg, Iași, 2006) dosarul unei deportări în masă, bazat pe documente de arhivă (dar, înainte de toate, el însuși constituind un „document”, ca participant la drama respectivă), statistici oficiale, micrografierea unor victime, începînd cu sine, iar *Ultima carte* reprezintă „un caz” (Anton Golopenția) de anchetare în detenție, Nicolae Mărgineanu înfățișează, în cartea citată, mecanismul și strategiile aparatului comunist în pregătirea și desfășurarea procesului unui lot întreg, cu participarea actorilor principali, de la anchetator la procuror, de la martor la director de închisoare și de la paznicul de culoar la companionul de celulă, introdus uneori cu intenții subversive. Istoricul de profesie are în față un cîmp întins de lucru, neabordat îndeajuns încă, de scoatere la iveală a zeci de „loturi”, a sumedenie de „cazuri”, în scopul identificării fiecăruia în parte, formă preliminară a unei cunoașteri corecte și riguroase. Despre Lucrețiu Pătrășcanu, personalitate marcantă în ierarhia comunistă a primului deceniu postbelic, arestat, judecat și asasinat tot de tovarășii lui, s-au scris două cărți cu caracter oarecum general, una semnată de Lavinia Betea, cealaltă de Florin Constantiniu. Din componența lotului a

ieșit la iveală numele lui Anton Golopenția cu lucrarea pomenită în chip de dosar de documente și numele Lenei Constante cu *Evadarea tăcută* (Humanitas, București, 1992; *L'évasion silencieuse* în versiunea franceză, Paris, 1990) și *Evadarea imposibilă* (Editura Fundației Culturale Române, București, 1993). Dar nici una dintre aceste lucrări nu aduce vreo informare concretă despre lotul în sine: să se vadă că actorii implicați nu au avut legături directe și, mai ales, politice cu Lucrețiu Pătrășcanu. Despre lotul Noica-Pillat a scris Stelian Tănase un volum amplu și bine documentat, dar cu o cuprindere prea de ansamblu, fiind adunate „cazurile”, dosarele unora dintre protagoniști, începînd cu Noica și continuînd cu Dinu Pillat, Barbu Slătineanu, mai ales Al. Paleologu. Volumul lui Noica, *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*, ca și *Jurnalul fericirii* al lui N. Steinhardt, utile, fără discuție, excelează în punerea în paradigmă filosofică și religioasă a conceptelor de suferință, libertate, adevăr.

În epoca proceselor pe loturi, jocul politic era deosebit de tare, pentru că, după cîștigarea puterii prin alegeri „democrate”, deci prin fraudă și dictat, intrau în rol „reforme”, adică transferul de putere din industrie, agricultură, învățămînt, viață academică și universitară etc. Ucazul moscovit ordona să fie doborîte toate capetele românismului, iar acestea erau, toate, din nefericire, de izbeliște, fără nici un sprijin din afară, ca să se respecte înțelegerea ticăloasă dintre Stalin și Churchill. Pe lîngă asta, tripleta apocaliptică Ana-Luca-Dej executa orbește, cu satisfacție și sadism, dispozițiile kremlinene. Se spune că după ce Lucrețiu Pătrășcanu a ținut cunoscutul discurs în fața studenției clujene și a corpului profesoral: „Întîi sunt român și apoi comunist” (Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatre și închisori*, p. 134), Vasile Luca „a sărit la Pătrășcanu să-l bată și numai intervenția lui Groza l-a oprit de la atac” (Idem). Se aflau de față și Ana, și Dej. Nu era vorba, în acest caz, de abatere ideologică de la linia internaționalismului proletar, cum a afirmat presa de propagandă, iar pe urma ei istoricii de serviciu. Bătea la ușă Conferința de la Paris. Aceasta urma să decidă asupra profilului teritorial al țărilor din Est; iar Vasile Luca, secundat de Patriciu (Patrick), șeful Securității teritoriale, se opunea recunoașterii Transilvaniei ca pămînt românesc.

Chiar dacă ajungeau la urechile publicului ecouri de asemenea natură, adică partidul și partidulețele care se roteau ca niște elohimi în jurul Comitetului Central, aparatul trebuia să dea dovadă de o duritate maximă pentru coeziunea internă; totodată, în raport cu mulțimea, să arate o față democratică, „umană”. Nu-i lipsea aparatului capacitatea de a excela în înscenare și duplicitate. Se știe că puterea nu-i greu de cîștigat. Există diferite mijloace de a o dobîndi, iar mintea omenească s-a dovedit destul de inventivă în scenarii profitabile, fie că a folosit arma de foc, fie cuvîntul întors în minciună. Totul depinde de for-

mula adaptată jocului. Diavolul a pus stăpînire pe creația divină, făcînd-o fărîme în joacă, doar cu un măr și cu o șoaptă îmbietoare. Incredibil, dar a procedat asemenea postmodernului: insinuare, deconstruire, reelaborare. De bine, de rău, „omul recent”, care datează de atunci, și-a însușit repede calea șerpească; pe „orizontală”, am zice.

Și lui N. Mărgineanu i s-a alcătuit un scenariu pe măsură, după canon, adică respectîndu-se schema clasică: urmărire – alcătuire de dosar și de lot – anchetare – proces – calvar. Am putea spune că scenariul său de proces era mai complicat și cu capcane mai subtile decît multe altele. Dictau anumite motive: universitarul și savantul Nicolae Mărgineanu (despre care nu se rostea un cuvînt în anii tinereții mele) era în deceniul imediat postbelic una dintre cele mai puternice personalități ale Transilvaniei, de forță impunătoare a lui Iuliu Hațieganu, Traian Ionașcu, Lupaș, Blaga. Nu aderase la nici o grupare politică. Mai mult, în timpul mișcării legionare a organizat mai multe acțiuni riscante, împotriva infiltrării codreniștilor în viața universitară. În schimb, se afla în relații foarte bune cu Iuliu Maniu, pe care îl admira din convingere, iar cu Petru Groza, ajuns ministru, se înțelegea în problema Transilvaniei. Acesta îl sfătua pe profesorul clujean să se înscrie în Frontul Plugarilor pentru a avea motiv să-l apere împotriva tripletei Ana – Luca – Dej: „Îmi este totuși teamă să nu ai neplăceri. Vasile Luca nu a agreat deloc succesul dumitale pe lîngă Misiunea Americană pentru retrocedarea integrală a Ardealului...”. Și din nou: „Vasile Luca și Ana Pauker (...) nu fac parte din guvern, dar, din nenorocire, cu poziția lor pe lîngă Misiunea URSS ei sunt mai tari decît guvernul. De aceea, n-ar strica, totuși, să te înscrii în Frontul Plugarilor, ca să-mi dai posibilitatea să te apăr” (Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatre și închisori*, p. 135). Groza a avut dreptate. La puțină vreme, Patrick, inspectorul general al Securității, a trimis un echipaj de poliție „la unu noaptea la locuința mea”. Profesorul n-a vrut să deschidă, dar o voce a insistat „într-o românească foarte stricată”.

Se pare că două erau motivele care dictau componența lotului, indiferent dacă persoanele se cunoșteau mai mult sau mai puțin: în cazul în care acuzatul arăta rezistență morală și fizică, la presiunile instructorului de a semna documentul compromițător și prefabricat de comisia superioară de anchetă, intra în rol scenariul confruntărilor și al mărturiilor false. Existau indivizi care cedau ușor, de aceea erau transferați de la un lot la altul ca martori mincinoși. În al doilea rînd, în componența prefabricată a lotului erau introduse și nume de notorietate, dar „compromise” în diverse procese anterioare. Faptul producea mare efect de scenă, în sala de judecată, ca și în paginile presei aservite. Simpla înscriserie a numelor pe aceeași listă provoca sentimente puternice și contradictorii, mirare, indignare, satisfacție. Era suficient ca măcar un dram de îndoială să

planeze asupra celei mai nevinovate ființe aduse cu forța la bară.

Lotul Nicolae Mărgineanu a fost alcătuit după același model. Ne convingem privind lista și răsfoind dosarele de anchetă ale membrilor componenți. Ele i-au fost puse în față profesorului, în celulă și la cerere, cu cîteva ore înainte de a se prezenta în instanță. A fost luat prin surprindere. Pe lista de douăsprezece persoane figurau doi legionari din stafful mișcării, Nicolae Pătrașcu și Nistor Chioreanu. De primul doar „știa” la data respectivă, însă „numele lui Chioreanu”, ca și altele (Eugen Teodorescu, Alex. Gheorghiu), „îmi erau complet necunoscute”. Pe George Bontilă l-a cunoscut „în treacăt”, despre George Manu luase cunoștință „citindu-i pe coperta unei cărți, teza sa de doctorat în fizică, comentată de compatrioții noștri cu elogi”, iar pe amiralul Horea Măcelariu l-a cunoscut „doar în arestul de la Ministerul de Interne, avînd camerele vecine” (*Amfiteatre și închisori*, p. 183). De reamintit: față de mișcarea legionară, Nicolae Mărgineanu, fiu de țăran, ca să se spulbere o anume prejudecată, a fost mereu și în totală opoziție, pînă la riscul de a-și pierde existența.

Cîntărind fiecare nume de pe listă se poate deduce fără dificultate că în vizor se afla o singură persoană: Nicolae Mărgineanu. Lotul a fost constituit în așa fel încît să nu se dea pe față motivul adevărat al înscenării procesului: faptul că marele universitar clujean (și cel mai de seamă psiholog român de la mijloc de secol al XX-lea, alături de C. Rădulescu-Motru, cu studii reputate în țară și peste hotare) a îndeplinit un rol important, poate decisiv, din păcate tălmăcit și astăzi, privind revenirea Transilvaniei în componența României, în acord cu firea lucrurilor și cu tratatele internaționale.

Dar ca să revenim, lectura listei l-a făcut pe acuzatul principal să creadă inițial „că «marele proces» se va transforma în curînd în «comedie bufă». Plătită, din nenorocire, cu moartea a patru dintre noi: Balș, Bujoiu, Gheorghiu și Manu. Alți doi – Popp și Pătrașcu – vor muri la scurtă vreme după eliberare”. În fond, n-a fost nici „marele proces”, nici „comedie bufă”, ci un scenariu tipic bolșevic, sub regulile de rigoare ale terorismului; dovadă că în sala de judecată și-au făcut apariția vîrfurile puterii, Ana Pauker, Teohari Georgescu și Avram Bunaciu, ministrul de justiție, promovat după asasinarea lui Lucrețiu Pătrășcanu, ca și „mulți gazetari străini cu sentimente pro-comuniste, desigur”. Se dorea să se creadă, în cele patru zări ale lumii, că se judecă un proces de spionaj și de trădare de țară. Așadar, istoria se scria prin sacrificarea sălbatică a miilor și miilor de ființe nevinovate și se re-scria prin anchete și prin tribunale. Acesta este „laboratorul istoriei” inițiat de comuniști și preluat ca ideologie activă de elitele „recente”.

LECTURI POSTMODERNE ALE TEOLOGIEI

Elena BĂLTUȚĂ

Pentru unii, anunțul „morții lui Dumnezeu” nu poate fi decât sminteala nebunului din psalmii 13 și 52 „Dixit *insipiens* in corde suo: «Non est Deus»” – „«Nu este Dumnezeu» zis-a *nebulul* în inima sa”. Și, chiar dacă ar fi numai atât, tot ar trebui să îi pună pe gânduri. Denunțul prefacerii lui Dumnezeu în idol este marca unei rupturi – a rupturii de metafizica tradițională, de un anumit tip de înțelegerea a teologiei. Despre cum e cu puțință a face teologie dincolo de metafizică, adoptând o perspectivă filosofică *După moartea lui Dumnezeu*, ne spun John D. Caputo și Gianni Vattimo în volumul proaspăt tradus de Cristian Cercel la editura Curtea Veche.

În volumul sus amintit cei doi autori propun interpretări proprii asupra modului în care creștinismul se manifestă astăzi, în contextul slăbirii cadrelor impuse prin metafizica tradițională. Înainte de a discuta despre conținutul propriu-zis al acestei apariții editoriale, câteva cuvinte despre John D. Caputo, deoarece Gianni Vattimo a mai fost prezent în recenziile precedente. Scrierile lui Caputo se încadrează în filosofia continentală a religiei. Printre autorii care i-au influențat gândirea se numără Sf. Augustin, Søren Kierkegaard, Martin Heidegger, Jaques Derrida. Volumele sale reprezentative sunt: *Radical Hermeneutics: Repetition, Deconstruction and the Hermeneutic Project* (Bloomington: Indiana University Press, 1987), *The Prayers and Tears of Jacques Derrida: Religion without Religion* (Bloomington: Indiana University Press, 1997), *More Radical Hermeneutics: On Not Knowing Who We Are* (Bloomington: Indiana University Press, 2000), *The Weakness of God: A Theology of the Event* (Indiana University Press, April 2006)¹.

Istoria secolului XX, în special războaiele mondiale, holocaustul și iminenta amenințare a izbucnirii unui război nuclear, a făcut posibilă mutarea prob-

lemelor umane în planul imanenței. Astfel, în perceperea realității, nemaivăd puterea de a-și îndrepta atenția către transcendență, omul si-a transferat atenția (și, automat, problemele) către planul imanenței. Pe fondul acestei „demitizări” se produce astăzi un fenomen de întoarcere a religiei, mai exact de revenire a ei în actualitate, în special prin scrierile unor filosofi și a unor teoreticieni ai culturii – mai mult decât prin lucrările strict teologice.

Teologia radicală a morții lui Dumnezeu, pornind de la care se conturează textele prinse în volumul semnat de Gianni Vattimo și John Caputo, apare într-un moment în care se încearcă o rupere de ideologii, simultan cu o slăbire a rolului principiilor, a valorilor absolute, a metanarațiunilor sau, mai concis, a metafizicii tradiționale. Printre reprezentanții acestui tip de teologie se numără teologii culturale care vorbesc despre o eră postcreștină sau cei ce o consideră o eră post-holocaust, precum și teologii care se raportează la teologia morții metafizice a lui Dumnezeu. Din această ultimă categorie fac parte și cei doi autori ai volumului avut în vedere. Printre premisele care au stat la baza posibilității apariției unei astfel de teologii trebuie amintite cel puțin pierderea înțelesului învățăturii teologice tradiționale, inadecvarea și inactualitatea acesteia prin raport cu orizontul istoric al secolului XX.

Chiar dacă Gianni Vattimo consideră că întoarcerea postmodernă a religiosului, în forma kenotică, secularizată, este posibilă prin manifestarea „gândirii slabe”, și dacă John Caputo practică o critică deconstructivistă a morții lui Dumnezeu, în urma căreia religia posibilă este una fără religie – în principal, în sensul unei ruperi cu absolutismul instituțiilor clericale –, pe urmele lui Derrida, cei doi au în comun cel puțin trei teme, pe care editorul Jeffrey W. Robbins le sistematizează în introducerea volumului. Acestea sunt: radicalizarea hermeneuticii, gândirea

slabă și postmodernismul. Temele comune sunt totuși abordate din perspective diferite. Spre exemplu, radicalizarea hermeneuticii este, în fapt, un proiect propus de John D. Caputo, în care hermeneutica este regândită, prin recursul la autori precum Søren Kierkegaard, Martin Heidegger, Hans-Georg Gadamer, a căror hermeneutică este interpretată prin prisma unei critici deconstructiviste. Dar, tot un fel de radicalizare a hermeneuticii, deși sintagma nu îi aparține, poate fi identificată și la Gianni Vattimo, prin intenția sa de regândire a hermeneuticii în relație cu nihilismul, privit ca slăbire a unor concepte tari, metafizice, cum sunt adevărul, ființa, realitatea.

„Gîndirea slabă” este, de astă dată, un concept propus de filosoful italian, dar ale cărui elemente pot fi recunoscute și la John Caputo. Manifestarea gîndirii slabe în cadrul teologiei actuale se traduce, pentru acesta din urmă, printr-o redefinire și o pledoarie pentru elementul definitoriu al postmodernismului – evenimentul –, care oferă astfel posibilitatea înțemeierii unei *teologii a evenimentului*. *Evenimentul* este descris ca fiind ceva activ în ceea ce se întâmplă și care caută să se facă prezent (cf. p. 68), ceva dinamic, care formează din interior. Fiind în ceea ce se întâmplă îl putem găsi ca ceva care ne semnalizează, ne promite ceva, ca un fenomen a cărui manifestare este de neprevăzut, ireductibil și zdruncină lumea, o deformează, scoțînd-o din tiparele obișnuite – „un *eveniment* nu este un lucru, ci ceva aflat în mișcare într-un lucru. Evenimentele sunt realizate în lucruri, capătă actualitate și prezență acolo, dar mereu într-un fel care este provizoriu și revizuiabil, în timp ce lipsa de odihnă și fluxul lucrurilor sunt explicate prin evenimentele pe care le adăpostesc” (p. 69). *Evenimentul* este, la limită, un exces cu final deschis.

În textul semnat de Gianni Vattimo intitulat *Spre un creștinism nonreligios* problema gîndirii slabe este prezentată din perspectiva efectelor pe care le are asupra manifestării actuale a creștinismului. Acesta din urmă este privit ca fiind „un mesaj care pune în mișcare o gîndire ce va atrage libertatea față de metafizică” (p. 54) prin atacul asupra valorilor obiective propuse de aceasta, prin grija față de ceilalți, deci prin responsabilitate, precum și prin mișcarea de întoarcere din afară în sine, spre cunoaștere și desăvîrșire proprie (cf. p. 48).

În fine, cel de-al treilea punct comun al celor doi autori, pe care Jeffrey W. Robbins îl semnalizează și care se poate desprinde cu ușurință din textele ce

alcătuiesc acest volum, este apartenența la postmodernism. Ambele abordări au în comun cîte o interpretare ce pivotează în jurul secularizării. Diferența este însă că Gianni Vattimo vede acest proces ca unul necesar creștinismului, un proces care face posibilă manifestarea creștinismului în epoca actuală, pe cînd, în cazul lui John Caputo, manifestarea creștinismului este condiționată de un proces invers secularizării, de o desecularizare care conduce către o teologie bazată pe credință mai mult decît pe cunoaștere.

Am ținut să prezint această apariție editorială deoarece am constatat, nu de puține ori, o atitudine refractară față de propunerile ce vin dinspre teologia postmodernă. Or, o astfel de atitudine nu este defel justificabilă, mai ales în lipsa unei lecturi atente și deschise a teologiei postmoderne, lectură de altfel destul de timidă, cel puțin în anumite zone culturale din România.

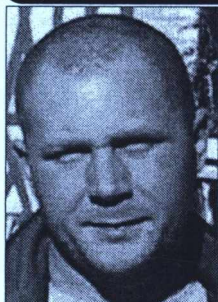
Notă:

1. Pentru mai multe detalii a se accesa site-ul: <http://religion.syr.edu/caputo.html>

CARTEA DE RELIGIE

CONVORBIRI LITERARE

CINE SÎNTEM

Florin CRÎȘMĂREANU

„Și venind Iisus în părțile Cezareii lui Filip, îi întreba pe ucenicii Săi, zicînd: Cine zic oamenii că sînt Eu, Fiul Omului? Iar ei au răspuns: Unii, Ioan Botezătorul, alții Ilie, alții Ieremia sau unul dintre prooroci. Și le-a zis: Dar voi cine ziceți că sînt? Răspunzînd, Simon Petru a zis: Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu” (*Matei* 16, 13–16). Observăm în rîndurile de mai sus că Iisus adresează aceeași întrebare ucenicilor, dar vizează două categorii distincte: masele (oamenii) și pe ei, ucenicii. La aceeași întrebare răspunsurile sînt total diferite.

Dan Puric ridică, printre altele, o întrebare similară în volumul *Cine sîntem*, Editura Platytera, București, 2008, p. 175. Prezentul volum cuprinde interviuri cu Dan Puric și discursuri rostite cu diferite ocazii. Dan Puric vorbește în paginile acestui volum despre apropierea sa de creștinism și mai ales despre pierderea identității neamului românesc.

Cei mai mulți dintre noi răspund la întrebarea de mai sus asemeni oamenilor din vremea lui Hristos: unii într-un fel, alții în alt fel. Dar „cine sîntem, (trebuie înțeles – s.m.) ca strigăt identitar, cu scop de trezire a conștiinței naționale” (p. 142). *Cine sîntem?* este o întrebare grea deoarece nimeni nu înfirzie asupra ei. Întrebarea nu are un răspuns unanim acceptat, nici nu știu dacă are un răspuns. Pe de altă parte, nu cred că putem răspunde la întrebarea *cine sîntem?* dacă în prealabil nu răspundem la întrebarea *cine sînt?* Întrebarea inițială ca să primească un răspuns trebuie spartă. În acest sens, Dan Puric mărturisește că nu poate vorbi de omul generic, ci despre om ca persoană (p. 123). Pentru a ne defini ca nație trebuie în prealabil să ne definim ca persoane.

Ideile ce se regăsesc aici sînt cunoscute celor care-l urmăresc pe Dan Puric. Este vorba, în primul rînd, de critica clasei politice românești, formată în marea sa majoritate din foști membri ai Securității care nu știu altceva decît să își umfle cît mai mult propriile conturi (exemplul dat de Dan Puric în acest sens cu violonistul cerșetor este genial – pp. 114-115). O altă idee prezen-

tă în discursurile lui Dan Puric constă în glorificarea Bisericii Ortodoxe Române, ai cărei credincioși reprezintă acea Românie ascunsă (cum îi place lui Dan Puric să spună – p. 114). E vorba de România care a suferit în tăcere. De fapt, „toate pușcăriile unde s-a suferit: Aiudul, Sighetul, Piteștiul sînt cimitire ale demnității românești. Sînt bine păzite de lașitatea noastră” (p. 65).

Și astăzi Biserica este atăcată, dar credincioșii nu mai ripostează – observă pe bună dreptate Dan Puric. Dar Biserica sîntem noi toți (p. 19). Biserica este atacată cu un scop precis, iar dacă se reușește acest lucru, atunci se ajunge la omul rămas fără tradiție, fără rădăcini (*omul fără însușiri* ar spune Robert Musil), care este ușor de manipulat. Biserica a dat dintotdeauna identitate acestui popor. Din acest motiv, Biserica și neamul nostru sînt indisociabile. Astfel, cred eu, se poate înțelege naționalismul lui Dan Puric și reacția destul de dură (dar corectă) față de Uniunea Europeană („e momentul să ne apărăm valorile, nu să le negociem!” – p. 81).

Dacă foștii comuniști puneau creștinii să scuie pe icoane, astăzi este mai *soft*: se cere scoaterea icoanelor din școli (p. 43). Metamorfoza există, însă cu aceeași finalitate: înlăturarea elementului care dă identitatea acestui neam. Pe urmele părintelui Stăniloae (și nu numai), Dan Puric susține faptul că România „va fi o țară foarte puternică!” (p. 53). Să nu ne imaginăm că va fi o forță economică (după unele opinii, și acest lucru este posibil într-o oarecare măsură), ci una spirituală, prin calitatea ei de Grădină a Maicii Domnului. În acest sens putem înțelege afirmația: „poporul român are puterea să mîntuiască și alte nații” (p. 140).

O altă idee pusă în discuție de Dan Puric se referă la intelectualitatea română.

Foarte mulți din intelectualii ce astăzi țin capul de afiș vorbesc în termeni negativi despre poporul român. Ciudat este faptul că o parte dintre aceștia sînt plătiți mult peste media europeană (la care adesea ne raportăm) din banii acestui popor. În termenii lui Dan Puric „dacă intelectualitatea aceasta aservită pomenește

foarte mult de cozile de topor, este pentru că nimeni nu vorbește și nu-și *asumă riscul de a vorbi despre acești martiri*. Ei văd cozile de topor; *eu am văzut sfinții*” (p. 76). Dan Puric nu riscă nimic atunci când afirmă că „intelectualitatea din România nu mai este o intelectualitate creștină” (p. 82) sau că: „intelectualii de astăzi sînt terminați” (p. 88). Se face mereu această afirmație prin raportare la elita intelectuală interbelică, „de o trăire și de atitudine creștină extraordinară” (p. 102). Totuși, înclin să cred că aici sînt ceva speranțe, deoarece altfel stau lucrurile cu tinerii intelectuali, care au alte preocupări față de „elita” deja consacrată.

Pînă acum ceva vreme știam cîte ceva despre Dan Puric, dar foarte vag. Pentru mine era doar un actor, un regizor. Am fost însă plăcut surprins de prestația domniei sale la o emisiune găzduită de postul național de televiziune, emisiune în care era discutată prezența icoanelor în școli (se pare că acea emisiune a fost prilejul pentru cei mai mulți dintre noi de a cunoaște și un alt Dan Puric, altul decît artistul). Discursul lui Dan Puric a fost, în opinia mea, de departe cel mai pertinent și mai convingător. Nume „grele” pe care nu le amintesc aici au fost eclipsate de discursul scilipitor al acestui mim (mimii nu au avut dintotdeauna soarta actorilor din Evul Mediu, aceea de marginali; spre exemplu, în Imperiul Roman, Sfîntul Porfirie și Sfîntul Ghelasie au fost mimi). Ciudat, mimul vorbea și cei care ar fi trebuit să vorbească tăceau. O liniște se așternu în acea seară în plătoul de televiziune printre invitați, și o mare neliniște se așternu în sufletele telespectatorilor. În acele momente, tăcerea era limbajul universal. Dar, cine este acest personaj? Cine este Dan Puric?

Dan Puric este cunoscut mai ales celor care se uită la televizor. Chiar dacă apare la televizor, Dan Puric nu este o vedetă, ci un apologet (Dan Ciachir ne vorbește în a doua prefață astfel despre Dan Puric). Sînt puțini cei care merg în sălile de spectacole pentru a-i urmări prestația teatrală. Mai degrabă cei din afara granițelor țării se pot bucura de astfel de reprezentări extraordinare regizate de Dan Puric, printre care amintesc: *Toujours l'amour, Made in Romania, Don Quijote*.

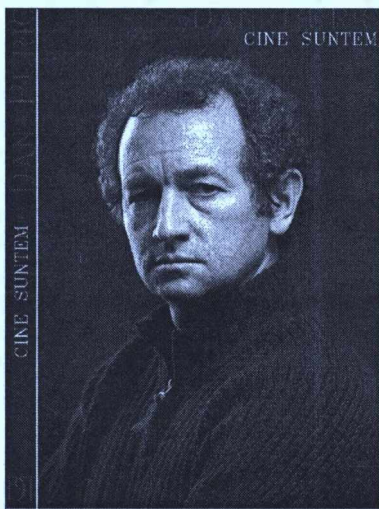
Indiferent că este vorba de cei care se uită la televizor sau cei care merg la spectacolele sale, în rîndurile credincioșilor Dan Puric se bucură de o mare simpatie.

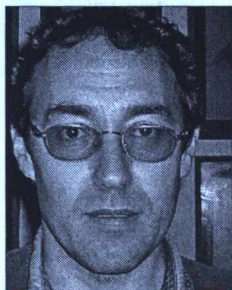
El face parte din categoria acelor gînditori care nu au diplome în teologie, adică este „nespecialist”, dar vorbește cu folos despre cele dumnezeiești. Vorbește în emisiuni de televiziune, în conferințe, invitat prin toată țara și, mai nou, ne transmite mesajul (același mesaj de la televizor și din conferințe) prin paginile acestui volum. Nu știu dacă această carte este doar rodul unor vaste lecturi, ci mai degrabă rodul unor convingeri, al unor trăiri.

Nichita Stănescu avea o vorbă extraordinară: „curăță cîmpul, ca să aibă loc să aterizeze îngerii” (spusă amintită de Dan Puric la p. 64). Un scop similar își propune să realizeze și Dan Puric prin avertismentele sale, *prin măturarea potecii spre Biserică*. Discursul lui Dan Puric are ceva viu în el. Se spune despre el că este un caz izolat în spațiul nostru cultural. Foarte bine, dar nu cred că este de ajuns. De unul singur nu se poate realiza nimic. Este necesară comuniunea care este posibilă doar între persoane. Indivizii nu pot intra în comuniune, doar persoanele. Indivizii pot trăi – și se vede – într-o comunitate economică, dar sufletele noastre sînt despărțite, ne spune Dan Puric (p. 46).

Gheorghe Ceaușu afirmă în postfață că Dan Puric este o conștiință înaltă a vremii noastre. Dan Puric este un ortodox autentic. Înclin să cred că el este acel om prezent la marginea scîldătoarei (Vitezda) gata să arunce, să împingă pe cei suferinzi în apele tulburate de înger. Aceste persoane, în ciuda aparențelor, sînt extrem de rare, sau în tot cazul nu sînt acolo unde ar trebui, la marginea scîldătoarei. Dan Puric este din fericire acolo și ne împinge, din cînd în cînd, în apa tulburată de înger. Important este ca noi să fim împreună cu el pe acea margine a scîldătoarei. Uneori ne trebuie un astfel de om care să ne arunce în apa tulburată de înger. Dan Puric este o astfel de persoană. În acest sens, Părintele Iustin Pîrvu ne îndeamnă în prima prefață să-l urmărim, să-l citim și vom înțelege activitatea omului Dan Puric.

Indiferent de canalul mediatic, Dan Puric este un mărturisitor. „Mărturisitorii sînt singurii care pot da măsura adevărată a identității neamului românesc” (p. 158). Dacă este vremea mărturisirilor, mărturisesc și eu că sînt de partea lui Dan Puric, de partea măgăriței lui Valaam, iar dacă nu-i de ajuns, atunci mergeți la scîldătoarea Siloamului.

VÎNĂTORII DE ZMEIE

Marius CHELARU

Khaled Hosseini trăiește acum în California, unde a absolvit facultatea, dar s-a născut în 1965 în Kabul, Afganistan. *Vînătorii de zmeie*, primul lui roman, tradus în 42 de limbi și vîndut în milioane de exemplare, ecranizat în 2007, este o poveste despre o prietenie din copilărie, legături între oameni, relații de rudenie, întrețesută cu firele unei cronici politice, sociale, punțile mai mult sau mai puțin consolidate dintre țări și culturi din Orient, mentalități și cutume care definesc o țară, o comunitate. O poveste despre fragilitatea relațiilor și a vieții, trădare, maturizare, apăsarea conștiinței și lupta pentru a găsi curajul de a ierta, despre liniștea regăsită în dragoste. Totul se țese începînd cu prietenia dintre doi copii din Afganistan (un băiat dintr-o familie înstărită și fiul servitorului tatălui lui, pornind, parcă, mai ales de la pasiunea pentru zmeie), pe cînd monarhia își trăia ultimele zile, iar vechiul și aparent tihnitul stil de viață (în viziunea lui Amir, copil dintr-o familie înstărită, sensibil, pentru care viața este tot timpul o luptă între sentimente, stări emoționale, dorințele lui și faptele celorlalți) apune. Apoi, din Afganistan, o țară care în Occident are mai ales imaginea unui loc în care războiul stăpînește de zeci de ani, lancea lui Ares fiind purtată întîi de ruși („roussi”), talibani, apoi forțele coaliției din care face și România parte, ajungem în Pakistan și, în cele din urmă pătrundem în viața comunității afgane din SUA. O carte care, dincolo de „desfășurarea” propriu-zisă a narațiunii, se sprijină pe ceea ce se petrece în sufletul personajelor, pe forța și intensitatea trăirilor și sentimentelor. Și, apoi, a cutumelor care supraviețuiesc și în exil, și pe care cei „din afară” le pot înțelege cu greu și doar intuitiv.

Hassan și Amir erau cei mai grozavi „vînători de zmeie” din Kabul, și asta nu era doar „laaf – tendința de a exagera a afganilor” ridicată, spune Khaled Hosseini, autorul romanului, „din păcate la rangul de *calitate națională*”. Amir se născuse în casa luxoasă

a tatălui său, afganul paștun¹ Baba, iar Hassan în cocioaba în care locuia cu tatăl său, hazarul² Ali (om bun, suferea din cauză că era urît, cu un picior tîrșit), care fusese părăsit de nevasta lui rea de muscă. Dar Hassan și Amir erau prieteni cum numai copii o pot face, trecînd peste barierele sociale. Erau, cum au scris pe scoarța unui rodiu din cartierul Wazir Akbar Khan, „sultanii din Kabul”. Amir era gelos că Baba, tatăl său, un om extraordinar, fapt relevat de mai multe ori pe parcursul cărții, în împrejurări dificile, avea ochi și pentru Hassan, nu doar pentru el. Hassan îl venera pe Amir, ar fi făcut orice pentru el. A făcut totul pentru el. Apoi, la unul din tradiționalele concursuri de zmeie din Kabul, Hassan îl ajută să cîștige apoi fuge, știind că va trece printre grupurile de bătăuși din cartierul bogat, să îi aducă zmeul cu care purtase bătălia finală. Este prins de grupul lui Assef, copil de bogătași, a cărui carte favorită era biografia lui Hitler. Sub lui Amir, un băiețel de 11 ani care stă ascuns fără să aibă curajul și puterea să facă ceva, aceștia îl violează pe Hassan. („Eram fericit că umbrele înserării cădeau pe fața lui Hassan și o ascundeau pe a mea. Oare știa că știu? Și dacă știa, ce aș fi văzut eu, dacă *chiar* m-aș fi uitat în ochii lui? Reproș? Indignare? Sau, ferească Dumnezeu, lucrul de care îmi era cel mai teamă: o devoțiune fără margini. Lucru care, dintre toate, ar fi fost cel mai greu de suportat.”).

De atunci totul se rupe, Amir, neștiind că Hassan îl văzuse „acolo”, îl evită. Ali și Hassan pleacă din casa lui Baba, care plînge ca să-i oprească, totul se schimbă în țară, vin rușii, apoi talibanii și exilul. Baba ajunge cu Amir (măcinat continuu de acea întîmplare) în SUA, lucrează să își cîștige traiul. Amir termină liceul, intră la facultate, se căsătorește cu Soraya, o fiica unui general afgan refugiat, Baba moare de cancer. Amir primește o scrisoare de la Rahim Khan, prietenul cel mai bun al lui Baba. Acesta îi scria, parcă aducîndu-i aminte de „paștun-

wali”, vechiul cod al onoarei paștun, printre altele – „ai ocazia să fii din nou bun”. Amir, autor de succes, cu câteva romane publicate, pleacă în Pakistan unde află un Rahim Khan pe moarte, dar și că Hassan era fratele său vitreg, fiul lui Baba! În fața furiei lui Amir, frustrat că fusese mințit, cu conștiința apăsată și mai greu, Rahim îi scrie „Kabulul în care trăiam noi pe atunci era o lume ciudată, în care erau lucruri mai importante decât adevărul”. Amir află că Hassan fusese asasinat de talibani dar că avea un fiu, Sohrab – botezat după un personaj din *Șah Name/ Cronica Șahilor*, a lui Ferdoussi, eroul favorit al lui și al fratelui său vitreg. Pleacă după el, se luptă cu Assef, fostul adept al lui Hitler (devenit un șef al talibanilor pentru că putea ucide), care îl cumpărase pe băiat pentru propriile plăceri de la un orfelinat. În fine, ajunge mai mult mort decât viu, împreună cu Sohrab, cu ajutorul unui șofer sărac, în Pakistan. Începe să se vindece și demarează procedurile de adopție ale lui Sohrab, căruia îi promisese că nu îl va mai lăsa la orfelinat sau pe străzi. Dar burocrăția occidentală nu ține cont de legile nescrise ale Orientului, de situația complicată din Afganistan, unde actele erau una dintre ultimele griji. Sohrab, aflând de la Amir că va trebui, pentru că așa o cer avocații, să stea câteva zile la un orfelinat, are o tentativă de sinucidere. Amir îl salvează dar copilul nu va mai vorbi de atunci cu nimeni, va zîmbi extrem de rar, și nu va lega nici un fel de prietenii. Situația adopției se rezolvă miraculos, merg în SUA. A urmat atentatul de la World Trade Center, din 11 septembrie. Cei doi, acum tată și fiu (chiar dacă micul Sohrab nu vorbește nici acum) întrevăd un licăr de speranță la un concurs de zmeie. Amir îi arată copilului un truc al lui Hassan. Apoi fuge, ca altădată fratele său vitreg pentru el, să aducă micului Sohrab zmeul înfrînt, drept ofrandă.

Cartea, scrisă de Khaled Hosseini, medic care a văzut lumina zilei în Afganistan și, aidoma lui Amir, și-a părăsit țara de mic, este o călătorie prin istoria unui colț de Orient, cu bune și mai puțin bune. Un drum prin istoria întunecată a lumii, pe care noi o „vedem” se pare mai mult prin „ochiul TV” (și îmi aduc aminte de o altă carte despre Afganistan, *Caravana afgană*³, în care o româncă, Aristeea Manoliu-Vorobchievici, purtată de viață către acele locuri, scria în 1926: „Cît pot privi, nu vezi decât munți goi, șesuri întortocheate care au fost cîndva albi de fluvii, pietriș, bolovani și urme îngropate de poduri care indică un drum distrus mai întîi de

războiul anglo-afgan și apoi de vreme: castele de nisip!”). Dar mai ales drumul întru izbăvire al unui copil, devenit adult, chinuit de apăsarea unei greșeli din copilărie care i-a grefat viața. O carte despre Orient scrisă de un om cu sufletul hălăduind între mai multe lumi – Orient și Occident, copilărie și maturitate, înlăuntru (în prezent și printre amintiri) și lumea „de afară”.

Khaled Hosseini, *Vînătorii de zmeie*, versiunea în limba română: Mihaela S. Oprea-Aron, Editura Niculescu, București, 2008, 404 p.

Note:

1. Etnie majoritară în Afganistan, cu care practic se identifică noțiunea de „afgan”, deși în țară trăiesc și alte minorități. Paștunii trăiesc și în Pakistan, Iran, India, Peninsula Arabă și, odată cu emigrația masivă din secolul XX, și în Europa, SUA.

2. Chazarii, khazarii sau hazarii: popor turcic seminomad din Asia Centrală, posibil cu ascendență scită. Numiți în timp și „turci siberieni”/ sabiri, sau, spun unii, în cronicile bizantine, *akațir*, menționați de cronicari bizantini, care ar desemna un grup etnic din federația hunilor, și ar fi o adaptare de la *akhazar*/ „hazar alb”. Originea lor este controversată. Există opinia că numele „hazar” ar veni de la un verb din limbile turcice, „a umbla”, în turca modernă „gezer”. La un moment dat (secolul VII) creaseră o unitate statală puternică (kaganat/ hanat) – ajungând să își impună dominația într-o zonă întinsă peste teritoriul ocupat azi de sudul Rusiei, vestul Kazahstanului, estul Ucrainei, Azerbaigean, Daghestan, Georgia și până în Crimeea. Deși se spune că au adoptat iudaismul ca religie de stat, despre ei nu se mai știe nimic sigur de prin secolul al XIII-lea. După o corespondență dintre *Hasdai ibn Șaprut* cu hanul hazar *Iosif*, ar rezulta că trecerea la iudaism ar fi fost datată undeva în jurul anului 740. Sunt și alte versiuni – de pildă după Abu al-Hasan 'Alî ibn al-Husayn ibn 'Alî al-Mas'ûdî evenimentul s-ar fi petrecut în vremea lui Harun al-Rasîd (769-809), iar după Ibn ʿĀl-Ġazārî al-Dimaçqî societatea hazară ar fi organizată din două clase – războinici și evrei (supușii); și la fel, ar fi adoptat iudaismul în timpul lui Harun. Există opinia că erau și hazari creștini și cu certitudine musulmani, după cum există și părerea că hazarii au avut o influență puternică asupra ungarilor (ex: Hermann Vámbéry, *Der Ursprung der magyarren*, Adamant Media Corporation).

3. Aristeea Manoliu-Vorobchievici, *Caravana afgană* (1923-1929), Editura Premier, Ploiești, 2007.

ȘCOALA DE LA FRANKFURT (II)

Tiberiu BRĂILEAN

La toți acești autori se simte parcă o silă disperată față de valorile liberale și umaniste, aparent atât de sigure și de stabile; ei descriu spectacolul disperant al dezagregării unei lumi și al falimentului unei societăți, al panicii și coșmarului în fața zilei de mâine, al spectrului bîntuind al sărăciei. Kant, Marx și Freud par să le fie principalii mentori spirituali. La adepții școlii amintiți pînă acum ar trebui să mai adăugăm pe Leo Lowenthal, Walter Benjamin, Ernst Bloch, Otto Kirchheimer, Franz Neumann, Henry Grossman, Friedrich Pollock, care e poate cel mai economist dintre toți și alții, ca să avem o imagine mai bună asupra nucleului materialist al dialecticii nonhegeliene și negative, al hedonismului utopic al Școlii critice, pe care autorul le înțelege foarte bine căutînd și insistînd pe componenta economică.

Geneza subiectivității moderne este reconstruită pe baza modelului lui Ulise, care, pentru a supraviețui, sacrifică vraja naturii exterioare pe altarul raționalității instrumentale, devenind astfel „protoimaginea individului burghez”. Deci rațiunea eliberează de constrîngerile naturii, iar acest proces „se metamorfozează – cum arată Andrei Corbea în prefața la *Minima moralia*, Editura Art, București, 2007, p. 8 – într-o tot mai restrictivă extensie a dominației totalității asupra naturalului și individualului, prin care oamenii, maturizați prin rațiune întru autonomia individuală, o sacrifică pentru a se supune de bunăvoie tentațiilor dominatoare ale edificiului social”.

Critica Școlii critice e nemiloasă, plină de patos lucid și vizează tot ce ne înconjoară („adevărat e doar ceea ce nu se potrivește în această lume”), dar mai ales cedarea în fața regresiei unidimensionale a colectivității dirijate pînă la agresiunea totalitară asupra individului, ceea ce duce la eșecul istoric al civilizației rațiunii. „Viața nu mai viețuiește”. Se insistă asupra minciunii instaurate de sistemul colectiv al relațiilor de proprietate, care compromite

gîndirea și acțiunea autonomă, ce nu se pot sustrage dictatului inevitabil al mecanismelor dominației totalizante. Pentru a rezista în fața violenței societății și a-i opune propria exigență etică și emancipatoare, individul ar trebui să facă precum baronul Munchhausen care se scoate din mlaștină trăgîndu-se de propria-i perucă. Așa cum arăta Adorno, „de dragul posibilului, individul trebuie să conceapă chiar și propria-i neputință”.

Contradicția ca și refuzul sistemului sunt cultivate insistent, ceea ce ne amintește de Nietzsche, Kafka sau Proust. Ca și la aceștia, trauma alienării e foarte vizibilă. Dialecticienii ai negativității, asumîndu-i o izolare orgolioasă și afișînd un elitism pe care-l critica și Hannah Arendt, autorii Școlii de la Frankfurt tematizează ideea de critică și de rezistență într-o „știință tristă”, replică a celei „vesele” a lui Nietzsche, alternînd imprecizia cu resemnarea, într-o retorică violentă pînă la cinism. Iată un exemplu din Theodor Adorno: „Ceea ce credeau cîndva filosofi că merita să se numească viață s-a transformat acum în afacere privată și, în consecință, în teritoriu genuin al consumului, remorcă a procesului de producție, lipsită de autonomie și de substanță proprie. Cine dorește să afle adevărul despre viața nemijlocită trebuie să-i cerceteze fața alienată și, odată cu ea, forțele obiective ce determină existența individuală pînă în zonele ei cele mai intime” (*Minima moralia*, p. 21). Prin urmare, viața nu este decît un epifenomen retrogradat al producției, consumul nu e decît o caricatură a vieții adevărate care acoperă însă monstruoza producției absolute.

Acești autori sunt filosofi remarcabili, dar din punct de vedere economic importanța lor este redusă, oricît s-a străduit doctorandul să ne convingă de contrariu. Spre pildă, Jurgen Habermas, despre care dl. Andrei Marga a scris recent o excelentă monografie (*Filosofia lui Habermas*, Polirom, 2007), socotindu-l drept cel mai mare savant de la Einstein încoace. Este vorba despre cel mai mare

filosof german în viață, un fel de dascăl al națiunii, un mare gânditor, care a scris o operă de cotitură în istoria filosofiei. El a lansat critica postmodernismului încă din anii '80, (polemizînd cu Foucault și Derrida), a liberalismului (polemizînd cu Rorty și Rawls), a pozitivismului, a „fascismului de stînga”, a manipulării genetice (polemizînd cu Sloterdijk), a unificării europene și a tot ce mai mișcă în epocă. Habermas este în egală măsură politolog și sociolog, antropolog, psiholog, lingvist, jurist, cu o excepțională calificare interdisciplinară, dar și economist, cu studii în regulă.

Se întreba un coleg cum se face că Germania nu a dat mari economiști? Dar eu nu cred că a dat mai puțin decît alte mari culturi, decît cea franceză bunăoară, dacă ar fi să ne referim doar la un F. List, W. Eucken, W. Ropke, L. Erhard, toți corifeii școlii istorice, sau – de ce nu? – K. Marx sau M. Weber. Chiar la acești autori din Școala critică, doctorandul găsește reflexii economice mai mult decît interesante. S-a spus că economiștii scriu *sub specie temporis*, sub presiunea timpului și a evenimentelor. Acesta nu e neapărat un motiv de laudă și cred că ar trebui să ne ocupăm și noi de lucruri mai grave, perene. Contribuția Școlii de la Frankfurt și analiza doctorandului sunt invitații în acest sens pe care ar trebui să le primim fără orgolii de mari specialiști, cu toată smerenia și seriozitatea.

Apoi, așa cum am mai arătat, lucrarea este o invitație la transdisciplinaritate. Cum spunea Michel Camus, aceasta „este o nouă cale inițiativă, ce integrează fundamentele vechilor tradiții ezoterice și ale științei contemporane, reînnoindu-le limbajul, o cale vizionară și operativă ce atinge inima conștiințelor trezite celor mai deschise și care trasează linii riguroase de acțiune. Creînd punți între științele exacte și științele umane, între știință și tradiție, între gîndirea științifică și gîndirea simbolică, între cunoștință și ființă, transdisciplinaritatea nu încetează să tindă spre unitatea cunoașterii, prin traversarea obligatorie a autocunoașterii. Este o etică ce se relevă revoluționară în planul spiritului, contagioasă în planul sensibilității vitale și profetică în planul conștiinței. Eu văd în transdisciplinaritate marea turnură a secolului al XXI-lea”.

Corectînd micile erori de redactare, lucrarea devine publicabilă imediat. Chiar dacă putea fi mai amplă, printr-o gîlceavă a ideilor cu alte școli de gîndire, gîlceavă în care autorul n-a vrut să intre, lucrarea are valoare intrinsecă, este frumoasă, nu epatează cabotin prin număr de pagini sau de referințe bibliografice, cum ne-au obișnuit unii. Este o lucrare rotundă, originală, care reflectă foarte bine personalitatea autorului. Ea va rămîne de referință pentru toți cei ce vor dori să studieze în continuare doctrinele secolului al XX-lea.

CARTEA DE ȘTIINȚĂ

IAȘII*

ÎN REPRESENTĂRI RUSEȘTI

V.I. KELSIEV, GALIȚIA ȘI MOLDOVA

* Printr-o regretabilă eroare, însemnările lui Vasili Kelsiev despre Iași și starea de lucruri din Principate au apărut trunchiat în numărul pe iulie al revistei noastre. Redăm acum, în integralitatea lui, capitolul pe care autorul rus îl consacră fostei capitale a Moldovei (Nota redacției).

Greu se alcătuiesc statele și civilizația europeană nu este preluată cu ușurință de către popoarele care și-au dormit veacuri întregi somnul barbariei sub jug propriu sau străin. Cu popoarele se întâmplă același lucru ca și cu unele familii. Tatăl, ortodox de rit vechi, era un om posac, trăia din ritualuri, se închina lui Dumnezeu, era cinstit în felul lui, nebăutor, fugea de desfrâu și de deșertăciunea astei lumi. Fiul lui se simte împovărat de modul de viață vechi, *epic*, care îl apasă, care îi pune piedici la fiecare pas, ba prin *Nomocanon*, ba prin *Evanghelia tilcuită*, ba prin cele șapte Sinoade ecumenice. Asupra lui vine o boare nouă, îl înconjoară o altfel de viață, mai liberă, mai rațională. Îndoieli teribile i-au pătruns în suflet și a început negarea celor vechi. Și, iată, mai întîi barba cea sfîntă este scurtată cu două pietricele, apoi cu foarfecele și, în sfîrșit... În sfîrșit, și briciul apare pe scenă și, o dată cu el, vine eliberarea deplină. Dar unde să se ducă el, *bezmeticul*? Din biserica veche a ieșit, iar pe cea nouă nu o înțelege; sfințenia le este accesibilă numai inițiatorilor care au trecut prin îndelungata ispită a științei și gîndirii. De aceea, în mod necesar, toată eliberarea lui constă doar în stăpînirea aspectelor exterioare ale chestiunii, cel mai adesea a celor mai diforme. Și, iată, își fac apariția trapașii, bețiile, birturile luminoase cu mese verzi de biliard, cunoașterea cîntecelor și anecdotelor de un anume fel. „Ține-o sus și tare! Așa sîntem noi! Noi, sufletele, sîntem oameni culți! Asta, cum s-ar zice, înseamnă să culegem roadele civilizației! Ce te holbezi? Știm chiar și ce-i revoluția...” Fiul acestui erou de scene cîrciumărești, spărgător de ferestre, oglinzi și nasuri, va capătă totuși o anumită educație, va absolvi măcar gimnaziul și va năzui, deși nu întotdeauna în cunoștință de cauză, spre ceea ce este înalt și practic. Fiul acestui fiu va deveni definitiv om al zilelor noastre, în sensul deplin al cuvîntului. Uitați-vă la modul de viață al nobilimii, funcționarimii, negustorimii noastre, nu zic din tim-

purile lui Petru, dar măcar din veacul al nouăsprezecelea, uitați-vă, deci, și *veți fi iară de acord* cu faptul că popoarele evoluează pe aceasta cale urîtă, pe calea cărților de joc, a cîrciumilor și a altor stabilimente necesare. A fost o vreme cînd pînă și oamenii cei mai înaintați se îmbătau criță. A fost o vreme cînd au făcut un pas înainte și s-au pus pe băut *numai* temeinic, de durere sau de bucurie. Moara a măcinat și s-a ajuns pînă la urmă și la făină. Timpul le rezolvă pe toate. Acum, la noi, se joacă fel de fel de jocuri de noroc și alte aiureli, dar nu-i nici o nenorocire! Generațiile următoare îi vor înălța monumente lui Pascal pentru celebra sentință că oamenii joacă adesea cărți numai ca să nu rămînă singuri cu ei înșiși, altfel spus, ca să-și omoare timpul; capetele le sînt atît de goale, încît n-au material ca să vorbească unul cu altul sau să se gîndească la ceva.

Din punct de vedere istoric, noi am depășit și secolul șaptesprezece, și secolul optsprezece. Firește, mai avem multe de făcut ca să ajungem din urmă Anglia și Germania; totuși, le-am întrecut cu mult pe celelalte popoare ale Europei de Est. Moldovenii au moravurile secolului al XVIII-lea, slavii din Imperiul Turc, pe cele ale secolului al XVII-lea.

Este foarte important să înțelegem acest lucru. Cine știe, poate că problema orientală ne va împinge curînd la război și ne vom vedea față în față cu popoarele pe care vom merge să le eliberăm! Societatea noastră și publicistica noastră țipă acum mult și tare despre creștinii orientali și asta-i bine; dar e rău că mai nimeni nu le cunoaște nici limbile, nici literatura. Or, noi îi considerăm cumva poetici, curajoși, grațioși, aspecte asupra cărora vom fi crunt dezamăgiți, iar dezamăgirea poate duce la consecințe dintre cele mai rele. Frații noștri întru credință au fost într-o asemenea măsură oprimați de stăpînirea turcească și – ca să spunem tot adevărul – de patriahul din Constantinopol, încît în masa lor există prea puțin

patriotism, iar printre oamenii lor de frunte există puțini intelectuali de forță. Sîntem obligați să-i ajutăm, doar nu degeaba de patru sute de ani ne implorăm sprijinul, doar nu degeaba ne-au transmis pajura bicefală, emblemele regale, titlul de țar și denumirea de (*Cea de-a treia*) Romă, care ne pun în situația obligatorie de a fi ocrotitorii și conducătorii întregii lumi ortodoxe! Dar acest ajutor nu trebuie să se limiteze la baionete. Cu toate datoriile și dificultățile noastre financiare, sîntem, totuși, bogați. Nu cu zecile, ci cu *sutele* trebuie să-i invităm pe slavii din afara granițelor în instituțiile noastre de învățămînt; trebuie să-i învățăm carte o dată și de o mie de ori. N-ar fi nici o nenorocire dacă acest lucru ne-ar împovăra bugetul. Ne vom face datoria seculară și vom stabili o legătură solidă cu ei, legătură care în mod necesar va submina influența nefastă pe care o are asupra lor propaganda apuseană, catolică, turcofilă (*anti-moscovite*). Susținîndu-i acum, punem bazele viitoarei noastre măreții și ne asigurăm aliați în viitor. Politica noastră externă nu trebuie să semene cu cea franceză, care nu se gîndește decît la ziua de astăzi. Noi vom urma pilda boierilor noștri din vechime care, dacă și-au propus drept scop adunarea pămînturilor rusești, au tins neabătut către acest țel din generație în generație. Pămîntul rusesc este aproape adunat (ne mai lipsesc numai Galiția de Est și o parte din Ungaria, pe rîul Tisa); acum a sosit momentul renașterii Regatelor Grec, Bulgar, Sîrb și Român, care *trebuie* să fie aliații noștri în viitor. Așa că să fim generoși, iar copiii fraților noștri de credință să vină în număr mare ca să învețe și să-și petreacă anii tinereții împreună cu copiii noștri, pentru ca credința și legăturile seculare dintre popoarele noastre să renască după cîteva zeci de ani de uitare.

Ce altceva am putea să facem? Cunoașterea este o forță. E necesar să știm părțile slabe ale fraților noștri întru credință, pentru a ne da seama din ce direcție trebuie să vină ajutorul nostru. Atît cît mă pricep, voi descrie în acest mic capitol părțile negre, exclusiv negre, ale modului de viață moldovenesc. Despre cele luminoase nu voi vorbi, deoarece măduarele bolnave trebuie vindecate, nu cele sănătoase. De fapt, despre aspectele luminoase s-a și vorbit destul în toate limbile posibile. Totuși, n-aș vrea să creadă cineva că vreau să împrôsc cu noroi acest popor sărman, pe care am avut prilejul să-l studiez din casele țărănești pînă la palatele boierești.

Mai înainte Moldova a fost condusă de fanarioți, de niște degenerați ai poporului grec, pe care grecii înșiși

îi disprețuiesc și îi urăsc. Trebuie să-i vezi pe acești oameni ca să înțelegi prin ce au ajuns să merite această ură: n-au nici patriotism, nici un fel de aspirații politice sau pur și simplu omenești. Fac totul pentru bani, pentru carieră, și-ar vinde soția, fiica, și-a denunța pînă și fratele. Printre ei există oameni care au învățat cîte ceva, dar – cu atît mai rău. Priceperea de a susține o conversație în societate, cunoașterea limbilor străine, informațiile, talentele – fanariotul le folosește pentru a se îmbogăți sau pentru a înainta în funcție. Spionii guvernului turc sînt fanarioți. Agenții lui politici sînt fanarioți. Secretarii guvernatorilor pentru contactele cu consulatele străine sînt fanarioți. Turcii oprimă Turcia, pentru că sînt ignoranți și nu știu ce fac, iar Turcia este scoasă din necaz de aceiași fanarioți și de partidul lor, care intervin în Occident.

Se înțelege că la oamenii lipsiți de orice năzuințe politice și umane trebuie să dezvolte în mod necesar porniri animalice, despre care vom vorbi în cele ce urmează. Fanarioții nu numai că au reușit să pervertească întreaga populație a cartierului european din Constantinopol (Per), dar au cutremurat profund și moralitatea sărmaneii Moldove. Pentru Moldova nu au făcut absolut nimic, în pofida capitalurilor uriașe pe care le ofereau mănăstirile ei. În mîinile lor se află patriarhia din Țarigrad. Atunci unde este clerul grec cultivat? Pe ce s-au cheltuit acești bani? Doar nu degeaba fiecare popor, oricît de mic, care a scăpat de sub stăpînirea turcească, se dă peste cap să aibă sinodul lui, biserica lui națională. Doar nu degeaba Cuza, în ciuda opoziției noastre și a englezilor, a secularizat averile mănăstirilor grecești în principatele sale; deci, guvernului său nu-i era bine din cauza fanarioților.

Pervertirea introdusă de fanarioți este vizibilă în Moldova la fiecare pas.

În 1867, la Iași, a sosit prințul Carol. Eu am profitat de ocazie, am aflat că va fi la teatru și m-am dus să-l văd pe prinț, să văd scena și, mai ales, publicul.

Erau de-acum trei zile de cînd Iașii străluceau de lumini, peste tot fuseseră ridicate arcuri de triumf, împodobite cu verdeață. Toate acestea, firește, ca să nu apară conflicte cu prefectura sau poliția, care, la primul prilej, pot juca oricînd o festă: Cuza, imitator orb al lui Napoleon, a introdus peste tot ordinele franțuzești, iar masele de aici se supun oricăror porunci, dar nu simpatizează cîtuși de puțin unirea țărilor și nici măcar nu-și bat capul cu noile ordine. Fanarioții le-au înăbușit cu totul sentimentul patriotismului, nici nu se gîndesc la adunarea pămînturilor românești (*Tierra Rumînească*). Absența administrației centrale

la Iași ruinează orașul. Pentru fiecare fleac trebuie cerută aprobare de la București. Prin urmare, proprietarilor de case din Iași, negustorimii și persoanelor aflate în litigii nu le e bine deloc; dar caracterul românilor este atât de pervertit de către fanarioți, că nici nu le pasă. Sînt uluitor de ușuratici și neranchiunoși; n-au niciodată suficientă energie să protesteze, să facă opoziție. Acesta, de altminteri, e și un noroc, deoarece oamenii lor progresiști nu sînt lipsiți de posibilitatea să adune, *cu timpul*, pămîntul românesc într-un singur tot, căci această idee poate fi pusă mai ușor la cale aici decît, de pildă, în Germania. Centralizarea franceză i-a fost fatală lui Cuza, dar administrația franceză a rămas. Administrația și nu poporul este cea care organizează primirile solemne pentru Carol; iar poporul dă fuga să-l vadă ca pe ceva neobișnuit. În ochii Europei, care nu înțelege cum stau lucrurile, Carol apare drept popular; în realitate însă poporului îi e indiferent cine se află pe tron, pentru că în sînul poporului e ucisă orice urmă de patriotism, pentru că poporul s-a deprins să vadă în domnitori niște străini și niște exploatare. Poporului i s-a făcut lehamite de tot și de toate, a spus că alții îl învîrtesc cum vor, că n-are rost să se dea degeaba peste cap și s-a împăcat cu situația.

Acest indiferentism al maselor față de destinele patriei, această educație fanariotă a lor mi-a sărit în ochi cînd eram la teatru. Stăteam în picioare, pentru că nu mă gîndisem să-mi iau bilet din timp și trebuia să mă mulțumesc cu băncile din spate ale parterului, unde locurile nu sînt numerotate. În fața mea stăteau doi elevi ai unei școli de stat, îmbrăcați în tunici, și amîndoi erau mari zurbagii. Lîngă mine, de o parte, ședea un neamț, probabil meseriaș, iar de cealaltă parte se așezase un ofițer tinerel. În spate se așezaseră niște tineri moldoveni, teșghetari sau funcționari, cine să-i mai știe? Mai tîrziu m-am îndepărtat de ei, pentru că unul a avut imaginația să mă împungă cu genunchiul în spinare. Politicos, l-am rugat să-și vadă de treabă, dar el nu s-a potolit. L-am amenințat că voi chema poliția, el nu s-a potolit. Atunci m-am potolit eu, m-am ridicat de pe banca lungă și, pe toată durata spectacolului, am stat în picioare. Ce rost ar fi avut să mă bag în cine știe ce istorie și să mă leg la cap cu unul ca el, cu un om față de care, de la prima privire, n-am simțit nici o urmă de respect? Trebuie să le cedezi acestor domni, trebuie să fii atât de uman, încît să le faci o bucurie: pe cei săraci cu duhul și vitele îi cruță. Acești domni îți fac o porcărie și, văzînd că le-ai cedat, se entuziasmează nespuse, se laudă că te-au

dus de nas, că te-au speriat, își închipuie că-s foarte deștepti și curajoși. N-au decît să gîndească astfel, răzbunarea ta va urma. Încurajați de succesul avut față de tine, se apucă inevitabil de alte fapte de vitejie și se ciocnesc de unul de teapa lor, care se *supără* și se răfuiește cu ei și pentru tine. Știi cine te-a furat: îi dăruiești o legătură de șperacluri, el le va utiliza și va fi prins, asta fiind răzbunarea ta. Firește, atunci cînd poți ceda în fața neobrăzaților, trebuie s-o faci. Dar în seara aceea am avut parte de o împrejurare cînd a trebuit să-i pun la punct. M-am dus la bufet ca să fumez o țigară și să beau o ceașcă de cafea. Am auzit ca iar a început să cînte muzica și m-am repezit pe scări în jos. În ușă stătea un ins de dimensiuni incredibile, atât în lungime cît și în lățime, care astupase ușa și nu lăsa pe nimeni să intre. Mă apropii și, politicos, încerc să-l dau deoparte, spunînd: Pardon. (*Pardon, merți, bon jour, bon soir* sînt cuvinte pe care le-au învățat aici chiar și orașenii simpli.) „Nu mai este loc”, îmi răspunde el grosolan, în moldovenește.

– Am bilet, domnule, îi replic eu.

– Nu mai este loc! spune el și nici măcar nu întoarce capul.

Trebuie să recunosc că rămăsesem perplex și nu înțelegeam ce se petrece. În clipa aceea, un ofițeraș oarecare, întîrziat și el la bufet, vine în fugă spre ușă și îl împinge pe uriaș. Acesta se dă politicos deoparte. Mi s-a urcat sîngele la cap și am pornit-o după ofițer.

– Nu mai este loc!

– Domnule! Unde este loc pentru acest ofițer, trebuie să fie și pentru mine. Și dacă nu, poftim! (I-am arătat pumnul.) Uriașul s-a dat iute deoparte.

– Ce-i cu el? i-a întrebat pe cei din preajmă. E nebun?

– Așa, i-am răspuns. Eu sînt nebun! Și m-am dus la locul meu. Polițiștii s-au uitat la mine și au ridicat din umeri.

Cortina nu s-a ridicat pînă cînd nu a intrat prințul. Și-a făcut apariția într-o lojă de la balconul al doilea (în stînga spectatorilor). E un tînr blond, de vreo douăzeci și șapte de ani. În timp ce saluta, am apucat să-l privesc cu atenție prin lornion. Seamănă extraordinar de bine cu marii noștri cnezi, cu răposatul împărat, cu prințul moștenitor al Prusiei. Are aceleași trăsături corecte ale feței, aceeași manieră de mișcare. S-a auzit imnul *popular* românesc. Pe scenă a apărut monograma prințului. Cîntăreți în fracuri și cîntărețe în rochii albe au cîntat în cîntea și onoarea sărmanei României. Muzica și vocile erau splendide, dar – vai! – muzicanții și cîntăreții, ca și la noi, tot străini. Ca și

noi, românii încă mai au nevoie de oameni străini pentru a-și formula melodiile. În general, trebuie să remarc că teatrul ieșean nu-i deloc de invidiat: este iluminat cu lumânări de stearină și aranjat alandala. Într-un cuvânt, viața intelectuală de-abia se trezește în acest ținut oropsit și oprimat.

Imnul s-a terminat. Publicul s-a ridicat în picioare și a strigat destul de dezorganizat: *Să trăiască domnitorul Carol!* Strigătele au ținut cam un minut. M-a uimit faptul că cei de lângă mine n-au pus nici un pic de suflet în acest entuziasm. Strigătele erau mai mult o formalitate decât expresia dragostei sincere pentru patrie, pentru sine. Toți rînjeau cu satisfacție, prosteste. Îmi părea rău de poporul care și-a chemat singur un domnitor și nu-și exprimă prin nimic simpatia față de el.

Pe deasupra indiferentismului religios, bieții noștri frați întru credință s-au mai pomenit și cu ideea de *fraternitate, egalitate și libertate*, care i-a dat gata. Prințul Carol poate fi un domnitor capabil sau incapabil; dar, oricum ar fi, întrușipează întreaga Românie. De pildă, am pe cap o pălărie foarte proastă, dar e *pălăria mea* și nu permit nimănui să mi-o zboare cu un bobîrnac. Aș înțelege dacă, nevrîndu-l pe Carol drept prinț, ar tăcea sau chiar ar fluiera; dar îmi repugnă acest indiferentism neputincios, pervertit, care nu merge nici încoace, nici încolo. Se vede clar că un ținut întreg este condus de o mîină de oameni mai mult sau mai puțin pervertiți, care îl mînuiesc după cum îi taie capul, iar poporul nu este nici cu ei, nici împotriva lor.

Teatrul din Iași e rău. Iașii sînt un oraș la fel de moldovenesc, cum Kovno este rusesc. Majoritatea populației o alcătuiesc evreii, polonezii, nemții; moldovenească este aici doar funcționăria, o mică parte a teșgetarilor și prostimea. Evreii nu vin la teatru, n-au timp pentru asta. Polonezii sînt niște coate-goale, nici ei n-au chef de teatru; de fapt, de ce ar veni la un teatru unde se joacă într-o limbă care le e străină? La germani vin uneori trupe ambulante. În schimb, rămîne publicul moldovenesc, pe jumătate ruinat de unirea principatelor, care a frustrat Iașii de fosta sa importanță. Decorurile sînt sărace, actorii, imposibili. S-au jucat două vodeviluri traduse, în care, în fugă, erau scoși în scenă conți, baroni, marchizi. Actorii făceau tot posibilul, dar se vedea că habar n-au, că n-au avut de unde să vadă modul de viață și manierele unei societăți dacă nu înalte, cel puțin cit de cît decente. Sărmana Moldovă cu boierii ei. Dacă acestea sînt manierele boierilor (și știu că sînt

manierele boierilor de speță mijlocie), atunci frizerii și grămăticii noștri se țin mai bine. Despre manierele și mișcărilor actrițelor (baronese, contese) nici nu mai pomenesc. Cel mai bine le-a ieșit piesa *Nuntă țărănească*, o imagine din viața poporului, scrisă de dl. Alecsandri. Conținutul ei e de tot nimicul, dar național, iar muzica – excelentă. Această operetă ar trebui jucată și la noi, ca și opera galițiană *Muntenii* a preotului Vejbički. Chiar că-i o rușine să nu știm nimic despre opere atît de bune ale vecinilor noștri de aceeași credință și ne limităm doar la împrumuturile de la popoarele ce ne sînt străine.

Piesa este îndreptată împotriva fanarioților. Firește, împotriva lor n-ar fi fost greu de compus ceva mai inteligent; dar condeiele literaților de aici încă nu s-au obișnuit să umble pe hîrtie, gîndirea nu a evoluat pînă la creativitate, iar numărul oamenilor cu adevărat cultivați este atît de mic, încît nu poate cuprinde talente de tot felul. Să ne amintim istoria noastră: au fost timpuri cînd ne entuziasmam de Cantemir, Sumarokov, Heraskov, de cneazul Ivan Mihailovici Dolgoruki, care – vai! – sînt mai mult decît uitați. România se află, *deocamdată*, în secolul al XVIII-lea.

Pe scenă își face apariția un fanariot. Istoria României din ultimul timp este istoria luptei cu Fanarul. El cîntă, spunînd că este civilizator al barbarilor, că este om învățat, știe geografia, filosofia, istoria, matematica, aritmetica, fizica și altele: că românii sălbatici nu sînt nici măcar în stare să-i aprecieze activitatea, sacrificiul lui de a trăi printre ei și că numai din prostie se indignează că el se îmbogățește pe seama lor și le golește buzunarele. Actorul era îmbrăcat în vechiul costum al fanarioților, pe care nu-l veți mai găsi acum în Fanar. Acest costum era foarte asemănător cu cel al evreilor spanioli de acum: un halat, o cațaveică pe deasupra halatului; de sub halat se văd șalvarii galbeni; în picioare are pantofi roșii; pe cap poartă fes. Recitativul a fost interpretat într-o românească stricată, cu puternic accent grecesc. Întregul scolasticism al educației fanariote, întreaga ei inutilitate, efectul negativ asupra țărilor aflate sub autoritatea Patriarhului de la Țarigrad, totul a fost exprimat și prin această muzică (întru totul nese-rioasă) și prin acest recitativ. *Trebuie* să montăm această piesă și la noi, pentru ca publicul nostru să-i înțeleagă pe fanarioți și să priceapă, în sfîrșit, diferența dintre un grec candiot și un grec fanariot.

Bătrînul fanariot, civilizatorul românilor, enumerîndu-și meritele și calitățile, ajunge *în mod logic* la concluzia că fiecare fată din sat trebuie să-l aprecieze și

să se mărite cu el. Iar dacă fata pe care a pus el ochii nu vrea să se mărite cu el, asta se întâmplă din cauza ignoranței barbarilor. Tatăl acestei fete, un țăran, îi e dator cu vreo sută de galbeni.

Fanariotul bate la ușa lui și îi cere banii. Țăranul nu are astăzi bani. Civilizatorul barbarilor îi oferă alternativa: sau închisoarea, sau îi dă fata de nevastă. Țăranul îi spune să cheme poliția, dar fata nu și-o vinde. Fanariotul dă fuga după polițai.

Pe scenă apare o mulțime de țărani, care dansează un joc popular, asemănător cu hora noastră. Bătrînul tată le spune durerea sa celor care dansează, printre care se află și cel iubit de fata lui. Este păzitorul cailor întregului sat, firește, dușmanul fanarioților, un om inventiv. „Liniștește-te, îi spune el bătrînului, sîntem români și nu trebuie să ne lăsăm în fața fanarioților” etc., în sens patriotic.

Apare fanariotul cu epistatul ca să-l aresteze pe țăran. Îndrăgostitul și tovarășii săi îi propun fanariotului să-l dea cu leagănul, ca să amîne cu vreo cîteva minute arestarea bătrînului. Iubitor de onoruri, fanariotul este foarte măgulit de această cinste, de această dovadă a respectului pentru marea lui înțelepciune. Țăranii îl urcă în leagăn și încep să-l împingă. În acest timp muzica într-adevăr reprezintă un leagăn; poți să nu știi despre ce e vorba, iar muzica îți va spune că ceva se leagănă.

Fanariotul a obosit, roagă să i se dea drumul, dar țăranii îl leagănă în continuare. Cu voce plîngăreță, el cîntă că le dă bani, numai să oprească leagănul, dar țăranii împing leagănul în continuare. În sfîrșit, acceptă totul. I se cere chitanța, în care l-a escrocat pe bătrîn cu ajutorul logicii, matematicii, aritmeticii și metafizicii; i se cere să renunțe la ideea căsătoriei; el acceptă totul.

Astfel se termină lucrurile. Urmează îmbrățișări, felicitări, imnul național și așa mai departe, conform obiceiului.

După cum vedeți, concepția este foarte simplă, lipsită de subtilitate. Numai muzica salvează această poveste. Este o muzică atît de simpatcă, de jucăușă, de glumeață, încît fiecare teatru ar avea de cîștigat, punînd în scenă această piesă. Pentru că tot veni vorba, fac observația că muzica malorusă, cu toate că suferă de lipsă de conținut, nu revarsă putere în suflet, pe cînd cea românească, la fel de melodioasă, gîdilînd la fel de plăcut auzul, este și mai lipsită de forță decît cea malorusă. Ghinionul e că nu există melodii care să cheme la luptă, care să inspire fapte de arme; cîntece ca ale noastre nu are nici unul dintre popoarele înru-

dite cu noi sau de aceeași credință. Vrînd-nevrînd, le sîntem tuturor și reprezentanți și ocrotitori, oricît am vrea să scăpăm de acest rol.

În timp ce toate acestea se desfășurau pe scenă, binoclul mă ajuta permanent să observ ce se întâmplă în rîndul publicului. Sînt o mulțime de femei frumoase aici, strălucindu-și smaraldele și briliantele. Chipurile lor aveau o expresie veștedă, trădînd absența gîndirii, expresie ce reprezintă o particularitate a femeilor din Sud. În Nord, femeia nu este nici pe departe atît de frumoasă ca în Sud, dar vezi, pe chipul ei, în manierele, gesturile și cuvintele ei, că este, în primul rînd, om. Femeia sudică te uimește cu frumusețea ei strălucitoare, te arde cu ochii, te atrage irezistibil, dar clipa de farmec trece și, cu groază, descoperi că n-ai a face decît cu o femelă. Cei care vin pentru prima dată în Sud își ies din minți, văzînd aceste femei, călătorii povestesc minuni despre ele, poeții le cîntă, dar cercetătorii caracterului popoarelor, etnologii, ajung la cu totul alte concluzii și, între noi fie vorba, e mare păcat de asta.

Binoclul meu se plimba prin loje și deodată s-a oprit... Erau două femei de o frumusețe pe care nici în vis n-o poți vedea. Un adolescent, un poet, un pictor ar fi înnebunit văzînd această frumusețe divină. Îmi părea sincer rău că nu sînt sculptor, căci aceste două capete ar fi umbrît trăsăturile corecte ale Venerei de Medici; aceste două capete... mai bine nu m-aș fi uitat la ele, mai bine să nu fi văzut ceea ce-am văzut...

Erau două femei din familiile cele mai aristocrate de aici, ale căror nume ne aduc aminte de serii întregi de eroi, de luptători pentru credință și popor; nu voi cita aceste nume, deoarece nu vreau ca nepoatele să roșească din cauza bunicelor. Ceea ce am văzut aici în 1867 se făcea la noi în 1757; noi am depășit această epocă, dar Moldova trăiește încă în timpurile împărăteselor Anna Ivannovna și Elisaveta Petrovna. Vina nu este a ei, mai curînd este a noastră. *Noi* nu le-am deschis drumul; noi, cu mîinile miniștrilor de externe, am barat calea ținutului de aici către orice dezvoltare; *noi* i-am corupt sau cel puțin nu i-am împiedicat să se corupă!

Femeile au plătit o mulțime de bani (conform normelor de aici), ca să-și rezerve loja vizavi de cea a prințului. Și ce nu făceau ele acolo! Patru ceasuri i-au făcut ochi frumoși, i-au zîmbit, au oftat, și asta în prezența a două mii de spectatori și a cinci cunoscuți, care ședeau în loja prințului! Nu, cred că nimeni n-ar fi vrut să fie în locul tînărului Hohenzollern! Oricine s-ar fi simțit scîrbit de felul cum aceste femei își man-

ifestau în public sentimentele.

Mereu îmi ziceam că, în sfârșit, poliția le va aduce aminte doamnelor de regulile bunei cuviințe; la teatru erau polițiști mai mulți decât ar fi fost nevoie și, ca un făcut, toți comisarii stăteau lângă mine. Trebuia să le vezi chipurile, ca și chipurile tuturor funcționarilor de aici, ca să înțelegi cât e de rămasă în urmă biata Românie, în pofida Constituției ei. Nu-i poți compara cu bourbonii noștri! Bourbonii noștri măcar își arată uneori caracterul în înfățișarea lor, pe când aici nu se exprimă decât ceva flasc, somnoros, depravat.

Uneori trece pe la mine un subcomisar, vecinul meu. Subcomisar înseamnă ajutor al șefului poliției. Mi se plînge amarnic de noile ordine. „Nu se mai poate face serviciu, spune el, în condițiile unirii principatelor. Vedeți și dumneavoastră! Înainte, acum vreo cincisprezece ani, aveam leafa atât de mică, încît nu o lună, ci nici trei zile nu-mi ajungea, și totuși nu mă întorceam acasă fără trei sau patru carboave în buzunar: atunci oamenii cumsecade își făceau slujba cu plăcere. Acum am leafa de 300 de carboave pe an și, credeți-mă, că-s om cinstit, n-am un venit nici de 50 de carboave pe an. În primul rînd, orașul a sărăcit, pentru că domnitorul nu este aici și, prin urmare, nu-s nici instituții ale statului; în al doilea rînd, s-au introdus legi franțuzești, severe; dintr-un nimic poți zbura din slujbă. Dea Domnul să se despartă iar principatele sau Moldova să se unească cu Rusia! Atunci Iașii ar deveni reședință de gubernie, ar fi aici mulți reprezentanți ai ocîrmuirii; de fapt, în Rusia, ocîrmuirea îi apreciază pe oameni, nu-i împiedică să-și facă serviciul...”

Într-adevăr, deprinderea de veacuri de a se afla sub stăpînire străină a frustrat poporul de aici de orice sentiment patriotic și l-a făcut extrem de materialist. Grecii, bulgarii, sîrbii nu au deloc această indiferență pentru destinul patriei lor; ei au un singur dușman, pe turc, și pe complicele acestuia, pe grec; popoarele din Turcia știu bine cine le e dușman. De aceea se grupează pe naționalități și fiecare naționalitate reprezintă un întreg tare, fiecare dintre ele are conducători, de

care se ține precum se ține copilul de mama lui și de aceea fiecare dintre ele este puternică. Cu românii s-a întîmplat altceva. O seminție mică, pusă de soartă între vecini puternici, ei, vrînd-nevrînd, s-au supus cînd unuia, cînd altuia, așa că s-au dezobișnuit chiar de gîndul că destinul lor ar putea să depindă numai de propria lor persoană. Și turcii au stăpînit aici, și polonezii, și noi le-am făcut zile fripte cu protecția noastră, și Austria și-a introdus aici trupele... În sfârșit, au ajuns sub ocrotirea întregii Europe, adică s-au zăpăcit de tot.

Poporul nu i-a fost dușman lui Cuza. Mereu am auzit fraza: „Cuza este om bun, el a făcut bine pentru noi”. Într-adevăr, el i-a eliberat pe țărani, a introdus

școlile obligatorii, pe boieri i-a îngenunchat, le-a dat tuturor drepturi egale de vot. Au cîrțit împotriva lui doar din cauza dărilor grele și a introducerii grăniceriei, care este ceva în genul *Landwer*-ului prusac. Și acest popor, creat de el, nu a făcut nici un pas în favoarea lui, atunci cînd a fost detronat. Poporul a tăcut, pentru că nu crede nici în propria sa putere, nici în trăinicia reformei; iar populația orășenească, tejghetarii, brutarii, măcelarii, chiar s-a bucurat de căderea lui. Și iarăși, nu s-au bucurat pentru că nu l-au iubit pe Cuza, ci pentru că sperau într-o ocupație străină. „Vor veni aici trupe, treburile se vor îmbunătăți, vom avea antreprize și livrări! Dea Domnul să vină rușii, pentru că ofițerilor ruși le place să trăiască pe picior mare, sînt filfizoni și gurmanzi. Nu-s ca austriecii, care numără fiecare copeică și-s mai răi ca noi, cei de aici”. Boierii s-au bucurat și ei, iar despre boieroaice nu mai zic nimic. „Vor fi baluri, serate, iar un soț rus e oricum mai bun decât cine știe ce moldovean!”

Și nu numai trupele străine, nu numai fanarioții au pervertit atât de profund poporul acesta, încît trebuie să cauți cu lumînarea bărbați și femei cinstite; asupra lui, care de abia a pășit într-o viață istorică serioasă, au acționat extrem de puternic doctrinele filosofice din secolul al XVIII-lea.

Fanarioții nu au învățat nimic turmele lor, n-aveau

timp de așa ceva; capul le e numai la rulajul financiar și la carieră. La urma urmei, să-i civilizezi pe barbari, să înveți carte mai ales clerul barbar, înseamnă să iei bucățica de pîine de la gura copiilor tăi. În puținele școli fanariote se studiază și acum numai Homer, Sofocle, Herodot, Platon și alți clasici, restul învățaturii fiind de mîntuială. „Cu voi, grecii și latinii, cercetez acțiunea și cauza tuturor lucrurilor”, scria acum o sută cincizeci de ani moldoveanul Cantemir. De la pregătirea fanariotă, părinții generației actuale au trecut la preceptorii francezi; respectau cultura și bănuiau vag că în Occident există într-adevăr ceva ce seamănă a știință. Și acum sînt buni preceptorii noștri din străinătate, nici acum n-ar strica să măturăm din casele noastre 99% din acești conducători și luminători ai copiilor noștri; dar acum vreo sută de ani acești oameni erau de o sută de ori mai răi decît cei de acum. Atunci îi învățau pe elevii lor cu mai mult curaj să disprețuiască tot ce era al nostru, național: îmbrăcămintea, credința, limba, tradițiile părinților, și le arătau spre Franța ca spre singurul loc unde omul poate respira ușor, dînd-o drept tezaur de cunoștințe, drept conducătoare a seminției umane.

Secolul enciclopediștilor i-a făcut mult rău Bisericii răsăritene și întregului Răsărit creștin. La noi, în Nord, guvernul a persecutat-o, temîndu-se de faptul că Biserica este fidelă vechilor orînduiei. Mai întîi i-au exclus pe arhieriei ruși; apoi a fost desființată instituția patriarhiei; apoi nemții, niște Byroni mici și mari, și-au bătut joc de ortodoxie cît a poftit luteranismul lor; în sfîrșit, Bisericii i s-au luat averile. Cînd au apărut enciclopediștii s-a făcut și mai rău: necredința, adoptată de membrii guvernului și de oamenii cultivați de atunci, a făcut ca Biserica să fie un apanaj demn de dispreț al prostimii și orbilor. În continuare, iezuiții subminau respectul față de Biserică; i-au urmat protestanții, svedenborgiștii și misticii... de-abia acum începe să se pună pe picioare și numai la noi.

În Malorusia și Belorusia, Biserica a avut parte de necazuri și mai mari. Prigonită de uniți și catolici, nu se putea gîndi nici la elucidarea serioasă a propriilor sale dogme, nici la înființarea de școli. Au fost luate toate măsurile ca nu numai fețele bisericești ortodoxe, dar și cele unite, să fie ținute în ignoranță și înjosire.

Stăpîni la Patriarhia din Țarigrad erau fanarioții, care pînă acum n-au făcut nici a zecea, nici a suta parte din ceea ce s-a făcut la noi pentru ortodoxie: nivelul intelectual și moralitatea unui preot de-al nostru nu pot fi comparate cu ceea ce vezi la Iași, la

Tulcea, la Rusciuc, la Țarigrad. Dacă la noi clerul a rămas mult în urma mirenilor, lucru pe care îl recunoaște și, spre onoarea lui, vrea să-l corijeze, în aceste ținuturi, prin cultura și moralitatea sa, el se află chiar mai prejos de clerul nostru de rit vechi (de la Fîntîna Albă).

Acum, pentru dezvoltarea intelectuală a românilor, noua lor generație ar trebui, în primul rînd, să se îngrijească de înființarea unor seminare și academii teologice temeinice; în loc de asta, citind Dumnezeu știe ce, tineretul a procedat pe dos. „La ce bun să dezvoltăm în popor superstițiile și să consolidăm prejudecățile medievale? Să-și intre rațiunea în drep-turi! Jos cu ei, cu popii, care-s apărătorii întunericului, șarlatani, exploatare ai poporului! Trebuie ținuti din scurt, nu să-i ajutăm să se cultive, ca să iasă niște iezuiți din ei!... Cu popii-țărani încă ne mai putem descurca: îi disprețuiește oricine, nu au influență asupra tineretului, nu pot avea autoritate în problemele statului. Trăiască rațiunea!”.

Și apărătorii superstiției au fost strîmtorați, nu s-au înființat școli pentru ei. Clericii ca persoane nu se bucură de respect în rîndurile poporului, nu au influență morală și intelectuală asupra poporului; dar poporul, adică oamenii de la țară, tot mai merge la biserică. Încă își mai botează și își cunună copiii, își înmormîntează morții. Poporul bea cu preoții, poartă cu ei discuții murdare în zilele de post; însă are nevoie de ei ca reprezentanți ai credinței sale, ca de niște *mașini* de îndeplinire a ritualurilor credinței. Și preoții se consideră meseriași, se hrănesc de pe urma altarului și așteaptă mereu comenzi. Firește, într-o asemenea stare de lucruri, într-o asemenea înapoiere, preotul cel mai onest se gîndește numai cum să îndeplinească foarte conștiincios ceea ce scrie în *Trebnic*; în rest, nici iarba poate să nu crească. Și iată că marea masă a populației orășenești și chiar rurale a fost cuprinsă de o depravare teribilă, nemaiauzită. Nu numai înșelăciunea conjugală nu face două parale, dar sînt rare fetele care se mărită cinstite. Cu o monedă de zece copeici o cumperi pe prima orășeană întîlnită în cale; cu o rublă, cumperi o nevastă de funcționar, de negustor; cu vreo douăzeci de ruble cumperi... Fiecare a treia, a patra casă de pe o stradă este o speluncă de ce vrei dumneavoastră. La fel, fiecare prăvălie de mărunțișuri... De altfel, de ce să le atacăm pe aceste biete femei, pe care trupele străine și absența unui cler cult le-au emancipat într-un asemenea hal? Parcă soții, frații, fiii lor sînt mai buni decît ele? Parcă nu-l pot cumpăra pe oricare din ei cu vreo cîteva

ruble, ca să facă ce vreau eu, oarele fratele lui nu-ți vinde toate secretele celui alt pentru aceleași câteva ruble? Parcă poți să fii sigur de vreunul dintre funcționarii de aici, care, pentru zece ruble, face ce vrei? Fac iarăși precizarea că există oameni cumsecade și aici, în toate păturile sociale și de toate rangurile, dar eu m-am angajat să nu arăt decât rănilor acestui popor. Există semne sigure că nivelul intelectual și moralitatea unui stat și a unei categorii sociale se află în raport direct cu nivelul intelectual și moralitatea clerului său. Țările catolice sînt mai ignorante și mai imorale decât cele protestante, pentru că acolo clerul catolic, în virtutea condiției celibatului, se află mereu pe o treaptă inferioară. Preoți catolici ajung oameni de toate categoriile sociale, cei care, cel mai adesea, nu mai au unde se băga. Cum se poate crede că această masă de preoți catolici ar avea chemare pentru celibat? Dacă la vîrsta de douăzeci de ani omului i se părea că poate avea tărie de caracter toată viața, e oare posibil ca să reziste tentației toată viața? Și doar trebuie să spovedească, să cunune, să rezolve probleme dificile de viață familială, de iubire, de gelozie, de decădere! Compararea seminarelor unite cu cele catolice arată că studenții uniți sînt mai talentați decât catolicii. Majoritatea studenților catolici se pregătesc să devină preoți numai pentru că le-a fost frică de noianul celorlalte înțelepciuni, nu au putut să se facă nici ingineri, nici tehnicieni, nici savanți, iar seminarul catolic are întotdeauna nevoie de elevi; în eparhii există numeroase locuri vacante, care trebuie completate cu orice preț.

Fiul de preot e cu totul altceva. Oricum ar fi casa lui părintească, totuși este casa unui slujitor al bisericii și copilul a auzit în această casă măcar fraze cucernice. A absolvit gimnaziul (din fericire, în Austria nu există seminare de-ale noastre), s-a gîndit ce facultate să aleagă și, dacă s-a simțit capabil, a ales teologia, unde cursul de teologie ortodoxă (patristica, liturgica etc., chiar deformate în spiritul bisericii unite) nu este totuși mai ușor decât cursurile de la celelalte facultăți. Și iată că el, un om care a învățat serios, familist, legat de popor prin tradițiile familiei sale, a ajuns la țară. Se plictisește acolo: simte nevoia să citească și se abonează la reviste, cumpără cărți, firește, în limitele modestelor lui mijloace financiare. Prin asta e un susținător puternic al literaturii, dublează numărul cititorilor și, prin asta, și pe cel al literaților. Apoi, om cultivat fiind, nu poate rămîne indiferent la problemele sociale și, iată, la sfatul lui, la insistențele lui, enoriașii înființează școli, societăți de abstenență, pun

desfrîul sub urmărire, se interesează de treburile statului și încep să-și iubească patria. Odată cu școala și cu viața morală se dezvoltă și bunăstarea societății. Și preotul catolic se plictisește, dar mai mult decât preotul ortodox. Popa ortodox este om cu familie, pe cînd preotul catolic e singur. Doar n-o să se ducă în casa unui țaran ca să-și omoare timpul; mai bine se duce la vecinul moșier sau fabricant, ca să stea de vorbă cu oameni onorabili. Și devine un om de lume, de salon, uită poporul și susține interesele claselor sus puse. Pentru asta este luat în brațe și lumea țipă în gura mare despre înaltele calități morale ale clerului catolic.

Faceți acum o comparație și vedeți unde poporul este mai cinstit și mai evoluat, în țările catolice sau în cele protestante, iar cele protestante se aseamănă întrucîtva cu noi, pentru că și clerul lor se căsătorește. Uitați-vă la Franța, al cărei cler catolic este dat drept exemplu întregii lumi catolice: acolo bărbații sînt mai ignoranți decât ai noștri, acolo pe fiecare an ce trece scade numărul căsătoriilor, acolo *demi-monde* cîștigă teren de la o zi la alta, iar femeile își pierd capacitatea de a naște. La Italia nu ne vom referi: știm cît de evoluată este masa de acolo, știm ce înseamnă napolitanii, sicilienii, venețienii și *tutii quanti*. Apoi, rămîn Spania, America de Sud, Irlanda, Tirolul, Ungaria, Polonia, Croația, Bavaria. Ce lucruri deosebite ați auzit despre productivitatea intelectuală și civilizația superioară a acestor țări, ca să nu mai vorbim de moralitatea lor? Știință înaltă, muzica serioasă, artă plină de idei nu au decât protestanții: amintiți-vă de Anglia, Germania de Nord, Danemarca, Suedia, Norvegia, America de Nord, chiar de ținuturile noastre baltice și de Finlanda.

Dar, mi se va spune, nici protestanții nu stau rău cu desfrîul. Așa e, dar la 3% de copii născuți nelegitim în Londra revin 230% la Roma.

Nouă, Bisericii răsăritene, ne-a fost greu să ne dezvoltăm. Timp de secole, am dus pe umerii noștri feluri mongoli, tătari, turci, în timp ce în Occident se măcelăreau numai între ei; nu ne e rușine că încă nu i-am ajuns din urmă. Dar ortodoxia noastră va face *inevitabil* mai mult pentru mase decât protestantismul, numai pentru că liturghia noastră, de zece ori mai solemnă decât cea catolică, plină de o simbolistică grațioasă, antrenează și atrage masele și prin ritualul ei, și prin claritatea simbolurilor (stați de vorbă cu rușii de rit vechi și vă veți mira de ușurința cu care poporul poate înțelege și explica ritualurile). Protestantismul este uscat, plicticos, predica în care se exprima este lungă și acționează ca un somnifer chiar

asupra oamenilor obișnuiți să urmărească dezvoltarea logică a unei teme. Ne lipsesc doar câteva academii teologice bune și o lege care să prevadă că nu pot fi numite ca preoți sau diaconi persoanele care n-au absolvit cursurile unei academii teologice și n-au susținut examenele cele mai severe.

Să mai demasc și alte răni ale viitorului regat românesc? Străinii îl sfîșie, așa cum sfîșie întregul nostru Răsărit. Și aici vin toți escrocii talentați sau netalentați ai Occidentului, și aici îi elimină pe localnici din slujbele de stat, din comerț, din meserii. În mîinile lor se află capitalurile, influența... adică, vreau să spun, aici poate fi văzută aievea situația care a existat în Rusia în timpul lui Petru cel Mare și în perioada următoare. Prințul Carol este urmat deja de o gloată de nemți flămînzi și, în pofida gemetelor intelectualității locale, nemții își fac loc în slujbe unul după altul. În 1867, s-a auzit că fratele lui Carol, Friedrich, care venise atunci la Iași, va fi regentul Moldovei. De ce? La ce bun? Și oare cunoaște ținutul atît de bine, încît să devină regent? Și oare pentru această demnitate nu s-ar găsi nici un român capabil? Toate acestea sînt cumva lipsite de delicatețe, cumva *zu deutsch*?

Dar aici străinii sînt o adevărată pacoste. În virtutea unor tratate (capitulări) vechi ale statelor europene cu Poarta, străinii au dreptul să se judece între ei la consulatele lor și, în procesele cu supușii localnici, să ceară protecția și apărarea ambasadelor lor. Dați-vă seama ce haos iese din asta. Consulatele se amestecă în fiecare dispoziție a guvernului de aici și în fiecare acțiune a administrației. Dacă este arestat un străin, consulatul se simte ofensat, derutează poliția, îi paralizază acțiunile. Și-așa e dificil de făcut ordine. Însă mai sînt în vigoare și blestematele de capitulații, sub protecția cărora își fac de cap cam 70.000 de supuși austrieci. În mare parte evrei.

Sărmană Românie! Și nimeni nu-ți știe necazurile! Pe nimeni nu-l doare faptul că statele protectoare dau finanțele tale pe mîna evreilor, că ne inundă evreii, evreii care vin aici cu gloata din Rusia. Austria și chiar din Prusia, ca să scape de recrutări și de poliție. Nimeni nu se gîndește că în curînd vei fi mai amărîtă decît Ținutul nostru de Vest. Și oare îți subminează bunăstarea numai evreii, acești oameni care nu seamănă și nu culeg, dar strîng în hambare? Iată că și fanarioții își ridică iar capetele și vor să pună din nou mîna pe mînistirile tale și să le folosească pentru o faptă plăcută lui Dumnezeu, adică pentru întreținerea ibovnicilor și pentru susținerea puterii Turciei. Iar acum le e ușor să facă așa ceva, acum îi simpatizează

cu toții pe greci. Iar ei nu vorbesc grecește? Nu-s și ei ortodocși?

Ce-i de făcut? Cum s-o ajutăm?

După umila mea părere, ar trebui ca redacțiile noastre să-i îndemne pe cei mai capabili corespondenți să vină aici și să verifice spusele mele. Doar n-o să descriem mereu Italia și Franța, țări pe care le știm bine demult. Iar dacă se va dovedi că perversitatea și subdezvoltarea românilor, asuprirea exercitată de fanarioți, evrei și alți străini subminează într-adevăr bunăstarea de aici, atunci guvernul nostru să deschidă pentru români școlile de la noi, iar arhipăstoriile noastre să intre în contact cu cei de aici și să-i invite, în numele lui Hristos, să ridice nivelul intelectual și moral al clerului de rang inferior.

Așa e, mi se va răspunde, toate acestea sînt foarte bune, dar noi înșine trebuie să ne vindecăm mai întîi, și noi suferim de aceleași boli ca și românii. Cum să-i privim în ochi, venindu-le în ajutor, cînd ei ne pot răspunde: doctore, vindecă-te singur mai întîi?

Cei care nu sînt de acord cu mine n-au decît să vină aici și vor vedea că, în pofida neajunsurilor pe care le avem, nivelul nostru de dezvoltare este infinit mai înalt. Avem o literatură, prin hanuri măcar revista *Fiul Patriei* o găsești, pe cînd aici, nici măcar în hotelurile cele mai bune nu vezi un rînd tipărit: aici un om care urmărește evenimentele politice e o ciudățenie; și mai greu e să întîlnești un savant sau nu un savant ci, pur și simplu, un om care se ocupă cu știința, un diletant.

Și englezii au o mulțime de lucruri de făcut, dar asta nu-i împiedică să lucreze în folosul altor popoare. Și atunci ce drept avem noi, care am îndemnat pentru prima oară Răsăritul ortodox să se trezească din somnul secular, noi, aspirația lui, speranța lui, reprezentantul lui, ce drept avem, deci, să-l lăsăm în voia soartei?

Oare chiar ne vom dovedi mai apatici decît românii?...

Fragment din volumul *Galicina i Moldavia (Galiția și Moldova)*, Sankt-Petersburg, 1868.

Traducere de Emil IORDACHE

VULCANUL ȘI COPISTUL

Ioana COSTA

Destinul cărților antice este o poveste plină de aventuri, întorsături de situații, personaje benefice, întâmplări funeste; fiecare carte își are soarta sa proprie, pe care încercăm să o redesenăm din frânturile care au ajuns cumva pînă la noi. Uneori o succesiune de circumstanțe pare atît de potrivnică păstrării textului, încît ajungem să ne mirăm că există exemplare care au supraviețuit.

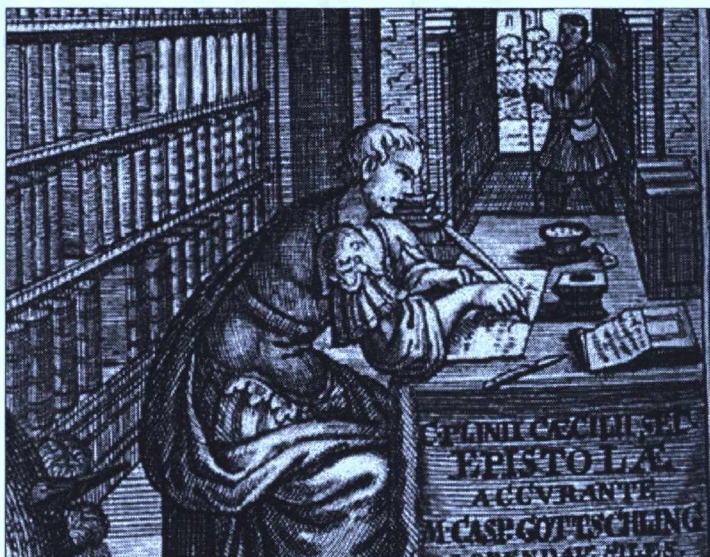
Naturalis historia a lui Pliniu cel Bătrîn pare să fie un asemenea miracol al tradiției manuscrise. Totul părea să-i stea împotrivă. Un autor cu apetit enciclopedic și cu o curiozitate insașiabilă cu greu își poate struni fișele de lectură, transformîndu-le într-un text finit. Un text de mari dimensiuni și cu aspirații de cuprindere exhaustivă se transformă într-o povară prea mare pentru orice copist. Un copist, oricît de fidel, ajunge să se piardă la un moment dat în detaliile unor discipline diferite, care nu îi pot fi familiare. Dacă la această triadă – autor, text, copist – mai adăugăm și un vulcan, atunci avem în față o conservare care nu era defel plauzibilă. Cele treizeci și șapte de cărți ale enciclopediei nu fuseseră revizuite de Pliniu în anul 79, cînd s-a apropiat fatal de Vezuviu. Scăpările din textul original s-au multiplicat în mîinile copiștilor neatenți și, mai cu seamă, sub privirea severă a celor care au vrut să corecteze textul și au făcut-o lăsîndu-ne moștenire doar ce înțeleseseră ei înșiși din vreun pasaj plinian. Starea scrierilor antice îi smulgea lui Petrarca strigăte de durere: în fața unui codex al *Istoriei naturale*, cumpărat la Mantova în iulie 1350, se întreba ce ar spune oamenii mari ai trecutului, Pliniu mai presus de toți ceilalți, dacă s-ar putea întoarce la viață și și-ar citi propriile lor cărți.

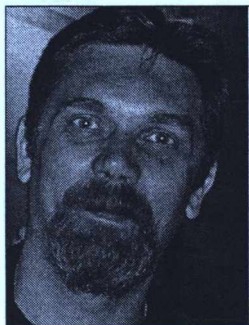
Cu abateri, scăpări și erori, cu corecturi mutilante, textul lui Pliniu ajunge totuși

pînă în epoca tiparului, fiind chiar una dintre cărți latinești ce poartă aureola incunabilelor: *editio princeps* a fost tipărită la Veneția, în 1469. Cîțiva ani mai tîrziu, în 1492-93, Hermolaus Barbarus, în *Castigationes Plinianaes*, se fălea că îndreptase cinci mii de erori în text: greu de spus ce anume îl înfioară mai tare pe editorul modern, faptul că Barbarus găsise atîtea greșeli, sau că le corectase.

Dincolo de toate dificultățile pe care le sugerează chiar cea mai sumară notiță bio-bibliografică, *Naturalis historia* a avut de purtat povara unui limbaj incomod prin aparenta sa sărăcie, marcat de termenii cu sensuri specializate. Volumul lui John F. Healy, *Pliny the Elder on Science and Technology* (Oxford University Press, 1999) se înscrie într-o serie – încă restrînsă, dar extrem de fertilă – de lucrări care excavează cu migală textele antice, punîndu-ne în față istorii, tot mai adînci, ale științelor lumii moderne.

John F. Healy, *Pliny the Elder on Science and Technology*, Oxford University Press, 1999.

TRIUMF SPANIOL LA VIENA

Dragoș COJOCARU

Motto: Somos todos amantes de esta Tierra.

Plácido Domingo

Nu dețin cunoștințe aprofundate de astrologie, iar printre apropiații mei nu se numără vrăjitori ori adepți ai științelor tradiționale care să-mi sară în ajutor cu date de ordin tehnic, așadar exprimarea mea va fi una pur metaforică atunci când voi începe spunând că, cel puțin în prima jumătate a anului 2008, deasupra Spaniei a strălucit o stea ieșită din comun. Raza acestei stele a ocrotit performanța, îngemănând aici victoria și frumusețea, așa cum, din păcate, nu întotdeauna merg lucrurile în chestiunile omenești.

La tenis, spaniolul Rafael Nadal a cîștigat primele trei turnee de „Grand Slam”: Australian Open, Roland Garros și Wimbledon, cum nici Björn Borg (parcă inapetent pentru alte continente în afara celui european) nu izbutise, la vremea lui. Iar Campionatul European de fotbal, desfășurat în Elveția și Austria, a fost cîștigat de echipa Spaniei, și în ce manieră! Finalmente, după atîtea și atîtea victorii ale „pragmatismului” italian, ori ale „luptei pînă la capăt” profesate de nemți, iată că fantezia și spectacolul și-au dobîndit înțîietatea, stîrnind încîntarea pînă și celor mai calculați susținători ai oribilei devize „a cîștiga cu orice preț” (variante mai populare a mai aristocratei și deopotrivă de cinice „scoful scuză mijloacele”). Îngăduit să-i fie aici subsemnatului iubitor de armonii să-și exprime bucuria nemărginită pentru această victorie a echipei Spaniei, pe care el o așteaptă, iar ea o merită, de foarte, foarte multă vreme...

Potrivit obișnuinței lansate în 1990, la Roma, cu prilejul Campionatului Mondial de fotbal (cînd s-a lansat fenomenul planetar al celor Trei Tenori), Plácido Domingo a fost prezent și cu acest prilej, într-un concert de interes general, de această dată la Schönbrunn, alături de starurile generației tinere,

rusoaica Anna Netrebko și mexicanul Rolando Villazón. La cel puțin una din repetițiile care au precedat acest concert (pe care televiziunile din România nu s-au deranjat să-l transmită, dar care mi-a parvenit înregistrat, prin grija unor prieteni mai fericit plasați pe harta Europei), marele tenor spa-niol, suporter înfocat al reprezentativei iberice, a apărut la un moment dat purtînd un fular cu însemnele echipei, spre deliciul reporterilor prezenți sub ploaia nemiloasă de la fața locului.

În paralel, la Theater an der Wien, instituție de cultură plasată în apropiere de Peterskirche și de „Secession”, se lansaseră pregătirile pentru seria de reprezentații cu *Luisa Fernanda*, minunata zarzuela compusă de Federico Moreno Torroba. Montarea era preluată de la Teatro Real din Madrid, în varianta din 2006, purtînd semnătura regizorală a lui Emilio Sagi și disponibilă deja pe DVD. Ca atare, cunoscătorii au avut posibilitatea să se informeze. Pentru restul cititorilor, vom mai insera cîteva precizări generice. Genul zarzuela reprezintă, în Spania, un echivalent aproximativ al operetei vieneze, ori al comediei muzicale din țările anglofone. Pe scurt: pasajele cîntate se alternează cu cele vorbite (care, spre deosebire de genul operistic, nu sînt puține), iar intriga este încununată cu happy-end. Se pare că numele de zarzuela (diminutiv de la zarza, însemnînd „mure”) este preluat de acest gen tipic iberic de la locul predilect de punere în scenă, odinioară, al acestor spectacole: Palacio de la Zarzuela, reședința estivală a monarhilor spanioli, aflată undeva în împrejurimile Madridului.

Legătura lui Domingo cu lumea comediei muzicale spaniole datează, practic, din naștere, întrucît părinții săi au condus o trupă de gen. Mama sa,

LORNIONUL GALACTIC

Pepita Embil, a fost regina zarzuelei, mai întâi în Spania și mai apoi în Mexic, unde, în urma succesorilor răsunătoare pe care le-au reputat, cei doi și-au înființat propria lor companie. Compozitori faimoși s-au întrecut să compună pentru Pepita... Tatăl său, Plácido Domingo Ferrer, cânta ca bariton (cu inflexiuni tenorale) în aceleași producții. Se pare că pentru însăși existența lui Domingo (al nostru) se cuvine să purtăm recunoștință zarzuelei, întrucât scînteia dintre părinții săi s-a declanșat tocmai în decursul unei asemenea reprezentații (*Sor Navarra*, compusă de același

Federico Moreno Torroba). Discul *Romanzas de zarzuelas*, produs de casa EMI în 1988, constituie un omagiu impresionant închinat de Regele operei, în același timp, părinților săi, pe cînd aceștia încă mai erau în viață, și muzicii din patria sa, pe care de altfel a promovat-o pretutindeni în lume (romanța „No puede ser” din *La tabernera del puerto* devenind, alături de „Granada”, hitul său principal, ce nu poate lipsi din nici un concert, și care stîrnește, fără greș, delirul celor prezenți, fără deosebire de sex, vîrstă și religie).

În ce mă privește, cu cîțiva ani în urmă, cînd „Lornionul galactic” încă nu figura în perspectivă, am ținut să le aduc un prim și modest omagiu, pomenindu-i (pe el, Plácido Domingo, și zarzuela în general) în ultimele rînduri din mica prefață la *Ghidul de conversație român-spaniol*. Întîlnindu-l înîmplător pe marele tenor în preajma teatrului madrilen, cu o seară înainte de cea de-a doua reprezentație cu *Tamerlano*, din martie 2008, l-am întrebat dacă va accepta un cadou micuț dar inimos din România: adusesem cărțulia, pe care însă n-o aveam la mine, și îi scrisesem o dedicație de mulțumire pentru tot ceea ce realizează în lumea muzicii și a omeniei. Am fixat întîlnirea pentru a doua zi, la intrarea artiștilor, după care i-am urat succes și am pornit-o pe drumul meu. După două secunde, l-am auzit pe Domingo strigîndu-mi, din spate: „Multumesc”. Nu mai mult i-a trebuit ca să-și amintească acest cuvînt și să mă binecuvînteze cu el,

pentru totdeauna. Așa, fără ț-ul nostru specific, e cuvîntul cel mai frumos care mi-a fost adresat vreodată... M-am răsucit pe călcîie și i-am mai mulțumit odată, pe spaniolă, în timp ce el zîmbea fluturînd o mîină, și apoi dus am fost, mai mult pe căile euforiei decît pe trotuarele madrilene concrete, pe care nu le mai simțeam sub tălpi. De fapt, nu sînt deloc sigur că nu zburam: în copilărie, pe cînd îl ascultam la radio pe diverse posturi culturale bruiate, n-aș fi îndrăznit vreodată să sper așa ceva. Așadar, a doua zi, n-am avut încotro și mi-am ținut promisiunea, iar Plácido Domingo are acum posibilitatea (deși nu are timpul: din fericire pentru noi, programul său e la fel de încărcat ca întotdeauna) să se inițieze limba română lecturînd un opuscul semnat de admiratorul său din carpatice depărtări...

Îmi va ierta, nădăjduiesc, iubitul cetitor aceste mărturisiri poate prea personale, fără directă legătură cu spectacolele pe care ne-am propus să le comentăm: îl asigur, pe de altă parte, că recunoștința mea față de Plácido Domingo e mult mai mare decît ar putea încăpea în aceste cîteva rînduri. În fond, simplul fapt de a scrie rîndurile cu pricina, ca și acela de a preda civilizația italiană la cea mai veche universitate din țară, ca și cele cincizeci de volume, de autor ori traduceri, pe care le-am realizat pînă acum la cele mai prestigioase edituri, lui i le datorez. Și mai pe scurt, practic de-a lungul întregii mele vieți, acest uriaș artist mi-a cizelat, prin faptele sale, modul de a percepe lumea înconjurătoare. Dar poate că le voi

lămuri pe toate, cu alte prilejuri. Și cu asta, să revenim la Viena.

Luisa Fernanda are o partitură muzicală de o melodicitate încântătoare și nu m-am mirat văzînd cum nu puține spectatoare din sală se legănau pur și simplu în fotolii, cotropite de vraja sunetelor. Mai puțin mișcați la modul fizic în timpul desfășurării reprezentațiilor, bărbații și-au manifestat satisfacția în momentul aplauzelor, prin puternice și stăruitoare ovații. De această dată, am avut bilete pentru trei spectacole, respectiv în serile de 10, 14 și 16 iulie. Pentru toată seria completă, de șase, distribuția a fost aceeași, iar conducerea muzicală a fost asigurată, cu ibericul aplomb al unui proaspăt, merituos și adevărat campion european, de Josep Caballé Domenech. Costumele desenate de Pepa Ojanguren și coregrafia semnată de Núria Castejón au garantat, printr-o simplitate esențializată, altoită pe un bun gust circumscris tradiției, o atmosferă credibilă și atrăgătoare.

Povestea e simplă: pe fundalul disputelor de la 1868 dintre regaliști și republicani, Luisa Fernanda (interpretată, cu patos și cu o frumoasă prezență scenică, de mezzosoprana madrilenă María José Montiel) e fata îndrăgostită de tînărul ofițer Javier Moreno (în rol, tenorul Israel Lozano, o figură simpatcă, un glas plăcut, cu acute penetrante), ridicat din popor cu anumite ambiții ce-l apropie (mai ales într-un seducător duet aluziv: „Caballero del alto plumero...”) de ducesa Carolina (soprana de coloratură franceză Patricia Petibon, grațioasă și rafi-

nată, binecunoscută prin recitalul său programat pe postul Mezzo). Dezamăgită de propensiunile amoroase ale bărbatului iubit, Luisa Fernanda acceptă cererea în căsătorie a lui Vidal Hernando, un proprietar de terenuri din Extremadura cu sănătoase concepții despre viață și dragoste, însă și cu cîțiva ani mai înaintat în vîrstă (Domingo, care, după ce, în tinerețe, a jucat partea juvenilă a lui Javier, revine acum, în rolul cu care, pe vremuri, tatăl său fermeca publicul feminin). În cele din urmă, veteranul înțelege că iubirea e mai puternică decît considerentele matrimoniale și, în

consecință, o eliberează pe Luisa Fernanda de promisiunea casnică, permițîndu-i întoarcerea în brațele amorezului dintîi. Însă, în montarea sa (între paranteze fie spus, grosul părții vorbite a fost eliminat, pentru evitarea unor lungimi neobișnuite pentru publicul de operă, însă fără afectarea substanțială a conținutului), Emilio Sagi recurge la o „reparație” *ad hoc* la sfîrșit, făcînd-o pe Luisa Fernanda să parcurgă o jumătate de drum îndărăt, spre bătrînul Vidal, rămînînd astfel într-un soi de suspans, în timp ce Javier își cam pune mîinile în cap: nu știm care dintre cei doi îndrăgostiți va avea, într-un final, cîștig de cauză. Dar ni se oferă libertatea de a ne putea închipui... și cum de închipuire nu ducem lipsă...

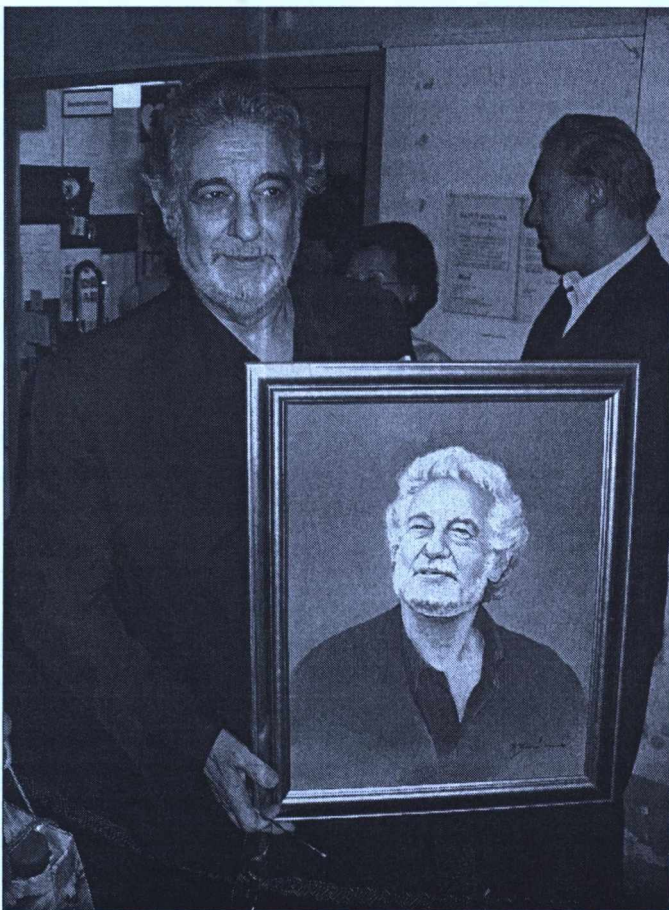
Distribuția a fost completată, în principal, de Raquel Pierotti (Mariana), María José Suárez (Rosita), Federico Gallar (Don Luís Nogales), Joel Prieto (El Saboyano) și David Robinson (Bizzo Porras), cu toții actori și cîntăreți de clasă. Însă centrul atenției și l-a asumat, firește, marele Maestru Plácido Domingo. Cele două romante ale lui Vidal Hernando („Luche la fe por el triunfo... Por el amor de la mujer que adoro” și „En una dehesa de la Extremadura...” cu celebrul refren „Ay, mi morena...”) au ridicat mereu sala în picioare, iar în seara de 18 (cînd, din păcate, n-am mai asistat), ultima a fost bisată în entuziasmul general. Oricum, merită să menționez că, în seara de 16, ovațiile de la sfîrșitul reprezentației au durat 32 de minute (cele mai lungi din experiența mea de pînă acum) și numai Domingo

însuși le-a curmat, în felul său politic, pe care nu te poți supăra. De fapt, incomensurabilul artist se aflate, în această perioadă, într-o incredibilă „navetă” între Viena și Paris, cîntînd *Luisa Fernanda* la Theater an der Wien într-o zi, pentru ca a doua zi să dirijeze în Orașul Luminilor premiera operei *The Fly* compusă de Howard Shore (și avînd-o ca protagonistă feminină pe Ruxandra Donose). În ce mă privește, neavînd nici de cîntat, nici de dirijat mai nimic, eu aș mai fi stat să aplaud încă măcar o oră, beneficiind totodată de asentimentul deplin al întregului public vienez.

În pofida unui asemenea program, Plácido Domingo nu s-a scutit, în nici o seară, de îndelungul ritual al semnării de autografe, prin mulțimea care îl așteaptă de obicei la ieșirea din teatru. În seara de 10 iulie, deși ceva mai grăbit ca altădată, deja în drum spre Paris, Maestrul a semnat fotografii și, prin valurile mulțimii, a primit de la mine numărul din „Convorbiri literare” în care comentam *Walkiria* de

la Barcelona. Mi-a mulțumit, de această dată în limba engleză (semn că presiunea multiculturală era mare), iar eu m-am împăcat cu gîndul că, măcar, am reușit să i-o predau. Ei bine, după al doilea spectacol, ne-am înfățișat la intrarea artiștilor cu tabloul pictat de Florin Buciuleac: omagiul revistei noastre închinat marelui artist, cu prilejul aniversării citadine Iași-600 și al zilelor revistei „Convorbiri literare”. După ce i l-am înmînat cu cîteva lămuriri, privitoare și la inscripția de mulțumire de pe verso, Domingo l-a lăudat și s-a întors, generos, puțin într-un unghi, așa încît să-l poată fotografia și alții. Apoi, în timp ce încercam împreună să introducem frumosul portret înapoi în sacoșă, s-a aplecat spre mine și mi-a șoptit, așa, ca între noi: „Și să știi că nu mi-am vîndut sufletul diavolului...” Eu, să cad jos, nu alta: „Maestre, mi-ați citit articolul!” (Scrisesem acolo că, deși creștin recunoscut, dată fiind tinerețea-i perpetuă, unii l-ar putea bănuși de „misterioase pacte cu însuși Mefistofel”...) Care va să zică, între un spectacol cîntat alaltăieri la Viena și unul dirijat ieri la Paris, avusese timp să citească și articolul meu? „Da...” mi-a răspuns atunci Plácido Domingo, cu acel surîs care, de treizeci de ani încoace, m-a îndemnat să pășesc, atît cît pot, și mai mult decît atît, pe calea binelui!

E lesne de ghicit că încă mai văd stele verzi, însă nu de aceea voi încheia, precum am început, tot în registrul astral. Pe 17 iulie, cerul ploios al Vienei s-a înseninat pentru cîteva momente, atunci cînd lui Domingo i-a fost dedicată o stea în galaxia personalităților muzicale de primă mărime, care au marcat, de-a lungul anilor, viața acestei capitale muzicale a Europei. A primit-o cu aceeași modestie a marelui om, ocupat mereu să-și îndrepte energiile spre fericirea, ori măcar spre alinarea suferințelor celor mulți. Spunea Maestrul, într-un interviu televizat, că singurul lucru în stare să-l supere e nedreptatea. Eu mă întreb: ce act de dreptate ar putea săvîrși, cu titlu de recompensă, toți cei care, în această lume, îi datorează atît de multe bucurii și alinări? Și îmi răspund: probabil, unul singur. Și anume: să se roage Celui de Sus să-l ferească, în continuare, de Mefistofel!

DOI TINERI DIN VERONA SAU OMUL ȘI CÎINELE

(TEATRU RADIOFONIC)

Mircea GHIȚULESCU

THEATRUM MUNDI

În piesele lui Shakespeare acțiunea se petrece în ținuturi ce par realiste (Iliria, Atena, Milan, Bermude, Elsinore), dar sunt fabuloase. Nu pentru că autorul nu ar fi călcat vreodată pe acolo, dar realismul shakespeareian este unul din cărți. Este realismul cărțurarului care citește și asimilează, iar aria culturală pe care se mișcă Shakespeare pentru a împrumuta subiecte de la greci și latini pînă la contemporani este, chiar și pentru vremea noastră, demnă de invidiat. Unde putea descoperi, de pildă, piesa lui Jorge de Montemayor *Diana Enamorada* de unde, spun savanții, ar fi extras subiectul pentru *Cei doi tineri din Verona*? Întreg realismul lui Shakespeare se refugiază în priceperea la oameni cu psihologiile lor contorsionate, cu reacțiile inverse pe care le determină ca în aceste versuri prin care Iulia regretă că a certat-o pe Lucetta pentru scrisoarea de la Proteus. „Dar ce proastă-i zău că nu mi-a dat scrisoarea cu de-a sila. Ca ispășire uite am s-o chem, să-i cer iertare pentru tot”. Dar cînd Iulia adună scrisoarea ruptă în bucăți la furie și sărută fiecare petic, Shakespeare devine ceea ce știm cu toții: un genial poet al iubirii. În cele din urmă lasă peticele să se sărute ca să comunice pentru a produce înțelesuri. Cuvintele scrise devin ființe ce trebuie ocrotite și adunate de pe jos „să nu răcească”. Pentru început subiectul pare teoretic: este mai bună dragostea sau gloria? Doi prea iubiți prieteni din Verona, Valentin și Proteus, se despart. Primul pleacă la Milan pentru a cuceri gloria la curtea ducelui, celălalt rămîne la Verona pentru a păstra dragostea Iuliei. Teoria este învinsă de practică pentru că Proteus pleacă și el în căutarea gloriei dar întâlnește dragostea, în timp ce Valentin e pierdut de iubire. Nenorocirea este că se îndrăgostește tocmai de Silvia, iubita prietenului său.

Este o atmosferă acvatică în multe dintre piesele lui Shakespeare. Uneori totalitară ca în *Furtuna*,

alteori parțială ca în *Cei doi tineri din Verona*. Un cunoscător, John Elsom, spunea că este una forestieră. Are dreptate dacă citești *Visul unei nopți de vară* unde lumea reală și cea magică se contopesc într-o pădure. Dar apa la Shakespeare este obsesivă și catastrofală, provocînd mereu nufragii care susțin intriga. A debarca, a îmbarca, a naufragia, a fugi la debarcader pentru o corabie care pleacă în Persia, la Milan sau în orice parte a lumii sunt pretexte curențe. Oamenii sunt, în foarte multe cazuri, supraviețuitori cu averile pierdute dar cu bucuria enormă de a se regăsi. Mai peste tot dăm de familii rupte, frați risipiți care se iubesc exagerat și nu poți să nu te întrebi ce ascunde această generalizare. Nu este cumva instinctul unui locuitor insular, a unui britanic care trăiește într-o țară înconjurată de ape? Nu ai decît să auzi la radio clipocitul valurilor și stihurile mării ca să te afli exact în centrul universului shakespeareian. Despre o plecare cu corabia se vorbește mereu în *Cei doi tineri din Verona* unde climatul marin este mai redus, dar pregnant. Furios, Proteus îl blestemă pe emisarul cu vești proaste care anunță plecarea lui Valentin și îl îndeamnă să se ducă după el: „Corabia pe care ai să te urci/ N-are să se scufunde niciodată./ Căci ești făcut să nu mori înecat/ Ci pe pămînt în furca cea mai-naltă”. Versuri pe care Shakespeare le ia de aici și le pune dincolo căci apar și în *Furtuna*. Este o scriere mai veche, unde se produc foarte puține evenimente în afara iubirilor schimbătoare dintre Iulia și Proteus, Valentin și Silvia.

Sînt multe stîngăcii în evoluția personajelor pe care autorul, cu „nepăsarea” de mare poet care îi vine atît de bine, se face că nu le observă. Cel puțin personajul Proteus este făcut harcea-parcea: în prima scenă îi face declarații de dragoste prietenu-

lui Valentin ca unei iubite, apoi suspină după Iulia, câteva scene mai încolo se întâlnește cu același Valentin care este îndrăgostit de Silvia, fiica ducelui, și vrea s-o răpească, dar imediat după aceea i se năzare că el o iubește pe Silvia și, ca un turnător de meserie, îl pîrăște ducelui pe prietenul său devenind dintr-odată hidos și nedemn de iubirea oarbă a Iuliei. Face declarații de dragoste nesărate Silviei, iubita lui Valentin pe care le ascultă Iulia, amărîtă, travestită în paj pe care el nu o recunoaște nici în ruptul capului. Puse una lîngă alta, scenele cu Proteus care își declară dragostea pentru Silvia și Iulia care s-a travestit pentru a porni în căutarea iubitului „ai cărui ochi sunt hrana vieții mele” vorbesc despre nebunia prăpastiei dintre iubire și realitate. Pînă la urmă, totul a fost o furtună într-un pahar cu apă, pentru că perechile se refac în vechea formulă și iertarea e pe buzele tuturor. Proteus se întoarce la Iulia și Valentin rămîne cu Silvia. Poate că așa e în viață, dar aici viața este extrem de precipitată în rupturi psihologice greu de acreditat.

Înregistrarea din 1953 realizată de George Teodorescu are stîngăcii armonioase pentru că se îmbină în mod fericit cu textul. Sigur că Ion Manolescu (marele Hamlet al vremii) în rolul ducelui din Milan are măreție și înnobilează cu vocea sa partea solemnă a comediei, dar mai puțin celebrul Gheorghe Ionescu Gion este, aici, performant prin adversitate în rolul lui Proteus, pe care îl construiește cu o dicțiune agresivă și respingătoare. Iar Povestitorul lui Dinu Ianculescu este o voce de colecție prin profunzime și confidențialitate. Dar paginile cele mai bune sunt scrise pentru valetul Launch și cîinele său Crab care fură plăcinte și murdărește palatul ducelui care a poruncit „să fie spînzurată javra”. Însă bătrînul servitor Launch/Radu Beligan a aranjat sa fie biciuit în locul cîinelui. Mila pentru animale atinge lacrima. Astfel, ajungem la cel mai dostoevskian episod din... Shakespeare. Iar Radu Beligan cu vocea lui, cînd pițigăiată, cînd răgușită de vin atinge în acest moment mari vibrații comice ca și în scena de o excepțională vulgaritate rafinată cu cele două ghetecce reprezintă mama și tata, cea feminină fiind, desigur, cu talpa găurită.

CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CONSERVAREA ȘI PROMOVAREA CULTURII TRADIȚIONALE BOTOȘANI

REGULAMENTUL Concursului Național de Creație a piesei de teatru într-un act „Mihail Sorbul”, ediția a V-a, 7-9 noiembrie 2008

Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Botoșani, cu sprijinul Consiliului Județean Botoșani, în colaborare cu Primăria Săveni, organizează, în perioada 10-12 noiembrie 2006, cea de a VI-a ediție a Concursului Național de Creație a Piesei de Teatru într-un act „Mihail Sorbul”.

La concurs pot participa dramaturgi români contemporani, membri sau nu ai uniunilor de creație, fără limită de vîrstă, cu o piesă de teatru într-un act, care să nu depășească maximum 20 pagini listate la corp 12, la 2 rînduri.

Organizatorii nu impun concurenților nici o tematică.

Lucrările dactilografiate sau listate vor fi trimise în 3 (trei) exemplare, semnate cu un motto, același motto fiind menționat și pe un plic închis în care vor fi incluse datele autorului și adresa, telefon, e-mail, pe adresa Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Botoșani, Str. Unirii 10, Botoșani, până la data de 1 octombrie 2008.

Un juriu format din personalități marcante ale culturii române va acorda următoarele premii :

- Premiul I - 1.000 lei
- Premiul II - 900 lei
- Premiul III - 800 lei
- Premiul special - 500 lei

Juriul are latitudinea de a redistribui sau diminua valoarea premiilor.

Relații la telefon 0231 536322.

Director,
Prof. Ion Ilie

Referent,
Gellu Dorian

Tel. 0231 515448; Fax 0231 536322;
E-mail: centrul_creatiei_bt@yahoo.com
Str. Unirii, nr. 10, 710233, Botoșani – România

TEATRUL UNUI SCRITOR CARE NU ȘTIU CÎT IARTĂ, DAR SIGUR NU UITĂ

Bogdan ULMU

Afirmația din titlu o fac *după* ce l-am întors pe toate fețele: dar cum Mircea M. Ionescu este un caz *unic* în literatura, teatrul & gazetăria națională, revin și zic – el are uluitoarea capacitate de-a scrie *up to date*, pentru *toți* alfabetizații. MMI (cum îl alintă mulții lui prieteni) reușește rara performanță de-a fi nu doar un justițiar, ci și un *fanatic* iubitor al sportului, teatrului, presei și filosofiei.

De-obicei, fanaticii sunt specializați: rar am văzut iubitori ramificați, pe domenii vag-complementare. Autorul despre care vorbesc are această abilitate: interesează, în egală măsură, microbiștii, gânditorii, gazetarii, regizorii și actorii. Rara avis!

Cele trei piese strînse între copertile volumului *Premiul Nobel pentru fotbal*, am putea spune că sunt autobiografice – în proporții diferite. *Eu voi primi Premiul Nobel*, într-o mică măsură; *Gooooooooooooooooool* – prin ricoșeu; iar *Istoria fotbalului românesc răsfodit pentru atei, marțieni și nou-născuți* (titlu care aduce aminte lungile sintagme din afișele pieselor lui D.R. Popescu, ori *trouvairurile* mai recentului Vișniec) – este trăită cam în proporție de 90%. De altfel, acest ultim text mi se pare cel mai interesant. Dar să le luăm pe rînd...

Eu voi primi... e o „tragedie roz hohotitoare”. Roz mai erau și unele comedii de Shaw, ori Anouilh. Dar a dramaturgului nostru e *altfel*. Deci, are umor, absurd, calambururi, jocuri de cuvinte, aforisme. Are personaje cu identități echivoce – un șahist care nu-i șahist, o fantomă care nu-i fantomă, un visător care nu e clar ce-i cu el ș.a.m.d.; finalul rămîne deschis, o parte dintre eroi afirmînd că sunt... însuși Alfred Nobel...

Și, ca-n exemple dramaturgice ilustre, *story*-ul te ține-n permanentă tensiune: suntem, ori nu la un ospiciu? Acțiunea e situată la ieșirea dintr-o mină,

ori dintr-un azil? Sau e acolo... Gura Infernului, cum spune un personaj?

Da-n plus, piesa are o *amărăciune* generalizată, creată de o juxtapunere de aspirații și un singur eșec, dar... vai!, al tuturor...

Să nu uităm că aici se atinge și un subiect dureros-național – faptul că nici un român nu a luat, pînă-n prezent, Nobelul pentru literatură. În fine, „comedia” mai atacă și unele texte dramatice contemporane care, așa cum cu groază au aflat spectatorii ultimilor ani, folosesc un limbaj... nereproductibil... (în treacăt fie spus, pesemne ca să intre în grațiile unor încă june cronicărese, autorul bagă și el trei cuvinte tari, așa, să nu pară demodat...).

Interesantă e și propunerea ca premiul Nobel, rîvnit de scriitorii de pe toate continentele, să nu se acorde pentru texte care conțin... *litere*; spre exemplu, Șahistul desface plicul în care Visătorul ținea piesa scrisă pentru înalta distincție și... găsește numai foi *goale*! (situația amintește finalul *Scaunelor* lui Ionesco, în care Oratorul atît de așteptat de bătrîni, care urma să transmită un mesaj important omenirii, era... mut).

Nici în textul următor – *Goooooooooooooooool!*, „comedioară antipolitică”- identitățile eroilor nu-s prea clare: acțiunea se petrece și aici într-un decor unic (dramaturgul vrînd, parcă, să vină-n ajutorul celor care-l vor monta și nu au destui bani pentru scenografie!; sau gîndindu-se la regulile aris-totelice), iar acum, mai mult decît în textul anterior, răbufnește comentatorul sportiv MMI – ce-i drept, prin vocea unui bîlbîit: „... Acesta-i vii...vii torul tra tra transmisiilor sportive: co co comenta-torii vor executa mai bi bi ne, decît cei din te te

teren!". E o utopie seducătoare... fiindcă nu se poate aplica doar la sportivi și crainici, ci și la actori & critici!... (și, cunoscându-l pe autor, sunt convins că și el s-a gândit la ambele paliere).

Și aici există umor destul, ca mostră alegând, acum, unul, rar folosit în mileniul trei, *livresc-onomastic*:

„MASCATUL (se uită atent în buletin):
Prenume – Marx-Freud!

MARX: Tata m-a botezat Marx, că el era profesor de filozofie la Academia Ștefan Gheorghiu...

BALERINA:... Iar mama te-a botezat Freud...

MARX: Exact așa!"

Trecând la textul cu titlul cel mai lung – *Istoria fotbalului românesc*... – trebuie să observ că este vorba *chiar* despre o istorie *afectivă* a fotbalului românesc. De la meciurile deceniului trei al secolului trecut, până la campionatul din 2008, fotbalul românesc este rememorat din *cușite & pahară*, din document & lacrimă, din amintire tristă & anecdotă politică. E un text de *teatru-document*. E o dramă care rezumă o viață, nu doar o viață de fotbalist, ci, mai mult, una de *român* care a avut ghinionul să trăiască sub Ceaușescu și acum are ghinionul să trăiască sub... Nimeni! Între Scylla comunistă și Charibda nedecisă, bietul mioritic, zice autorul, n-are scăpare: *fotbalistul* fără șansă din piesă îl reprezintă...

Piesa începe și se termină între marginile aceluiasi conflict, oarecum corneillean – datorie/pasiune. Dar, în dialogul ramificat Tată-Fiu, repetat, în tonuri joase, de Călugăr și Mamă, este prins aproape un secol de mingicăreală, cu eroi și învinși, cu politrucii și onești, cu anecdote și tragedii. Textul, repet, este *documentar*, pe alocuri, și deci amintește multe nume reale de fotbaliști, dar și de gazetari sportivi: personal, m-am bucurat că alături de celebrii jucători ai Naționalei, din ultima jumătate de secol, am regăsit în *Istorie*... și numele lui Vasea Chirilă, Aurel Neagu, Mache Ionescu, Cristian Țopescu, Radu Urziceanu. Și, ca vag amuzament (ori sigură crispă?) am găsit și oribile scene cu Ceaușescu și Ceaușeasca, teroriști ai sportului și ai demnității umane, momente teatrale care, dincolo de anecdotă, încă frisează

generația mea...

Nu închei fără a aminti că inteligentul dramaturg MMI și-a plasat acțiunea acestei drame sportive (și nu numai)... într-o biserică! Motivată demers!

Volumul ar putea fi o trilogie: sau chiar e. Asta urmează să o decidă cei care vor avea temeritatea de-a monta vreuna dintre dulcile/amare *flash-backuri*...

Concursul de proză scurtă „RADU ROSETTI” ediția a X-a 2008

Concursul este organizat pe trei grupe de vîrstă: 10-15 ani, 16-20 de ani, 21-35 de ani.

Condiții de participare:

– 1-2 lucrări care să nu depășească 20 p. (manuscris/ dactilografiat / tehnoredactat), care să nu fi participat la alte concursuri sau ediții ale Concursului național de proză scurtă „Radu Rosetti”;

– Lucrările vor fi semnate cu un motto și vor fi însoțite de un plic care va purta același motto și în care vor fi înscrise datele personale ale concurentului: numele și prenumele autorului, data nașterii, adresa completă și numărul de telefon, profesia. Acest plic va fi deschis după jurizare.

– participă tineri care nu au debutat editorial, nu sunt membri ai Uniunii Scriitorilor sau ASPRO.

– Lucrările vor fi expediate pe adresa:

Biblioteca Municipală „Radu Rosetti”

Bulevardul Oituz nr. 13 A

Cod poștal 601077

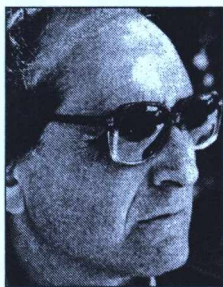
Onești, Jud. Bacău

– Data limită de primire a lucrărilor:

27 octombrie 2008

Premierea va avea loc în data de 30 octombrie 2008. Pentru laureații concursului cu domiciliul în alte localități, premiile vor fi expediate prin poștă.

Relații la telefon 0234/324099, tel./fax 0234/312202.

„OLIVER” SAU PARFUMUL VECHIULUI MUSICAL

Ștefan OPREA

A revedea un film de acum 40 de ani poate părea – pentru consumatorul modern de cinema – o aventură, un joc al curiozității sau al întâmplării. Pentru cine și-a constituit o „cinematecă ideală”, însă, faptul poate deveni un exercițiu de cultură cinematografică. Cu un astfel de gând (dar, poate și cu unul ascuns: al evadării din actualitatea agresivă!) m-am așezat în fotoliu pentru a revedea „Oliver”, realizat de Sir Carol Reed după romanul lui Dickens. A fost, într-adevăr, un exercițiu în urma căruia m-am simțit dator să-mi notez impresiile. Nu înainte însă de a răsfăța – vai, după câți ani! – celebrul roman al celui despre care se spunea că este însăși Anglia cu tot ce englezul arată și cu tot ce ține ascuns. Dickens pune accente apăsate pe capacitatea sufletului omenesc de a fi bun și de a se mlădia în fața suferinței. El scormonește în străfundurile intime ale sufletului britanic punând degetul pe sensibilitățile ofensate sau îngropate sub o educație formală și sub instituții naționale de fațadă. „Este nimic să trăiești – nota D.I. Suchianu într-un comentariu asupra filmului –, este puțin lucru să fii puternic, învățat, ilustru, și nu este de ajuns să fii folositor. Numai acela poate zice că a trăit, că este om, care a plîns la amintirea unei fapte bune, a unei binefaceri savîrșite sau primite. Feriți-vă să jigniți sufletele delicate, care înfloresc în toate straturile omenesti, sub toate hainele, la toate vîrstele!”. Sună straniu în lumea de azi aceste îndemnuri, dar și pentru această lume și pentru cea viitoare rămîne, ca un memento, romanul *Oliver Twist*, ilustrînd acest fond de gândire și sensibilitate.

Prin ani, acest roman s-a bucurat de atenția cineaștilor și a cunoscut mai multe ecranizări, începînd cu cea din 1909 datorată firmei „Pathe”. Un an mai tîrziu și firma „Vitagraf” realizează o ecranizare cu Nat Goodwin în rolul Fagin, iar în 1916 iese pe ecrane o nouă versiune, foarte apreciată (cu Tully Marshall în Fagin și Mary Doro în rolul titular). Succesul acestora mărește interesul pentru opera lui Dickens, astfel încît urmează alte două ecranizări, în

1922 (cu Leon Chaney și Jackie Coogan în rolurile principale) și în 1933 (cu Irving Pichel și Dickie Moore). Abia în 1948 însă, un regizor de mare valoare, David Lean, pune romanul în adevărata lumină a ecranului, filmul său fiind socotit punctul culminant al acțiunii de transfer cinematografic al romanului. În rolurile principale: John Howard Davies – Oliver și Alec Guinness – Fagin. Cel mai dickensian dintre regizorii englezi, David Lean a mai ecranizat *Nicolas Nickleby* și *Marile speranțe*.

Vreme de două decenii nu s-a mai apropiat nimeni de opera lui Dickens. Între timp lumea cinematografului prinsese gustul musicalului. Unii vedeau în musical o expresie a spiritului contestatar – sub raport estetic, bineînțeles. Unul dintre europenii care au contribuit la înnoirea genului – Jacques Demy (v. „Umbrelele din Cherbourg”), încercînd să explice ce este, de fapt, musicalul, îl vedea detașat și de operetă și de comedia muzicală, apropiindu-l de jazz. În noua identitate a genului se cuprindeau o dimensiune sociologică și una psihologică – spațiul real și marile adevăruri ale sufletului omenesc luînd locul marilor parăzi de girls în frou-frou-uri. Faptul se circumscria noii concepții a superspecolului impusă după al doilea război mondial. Devenea la modă pitorescul mizeriei, al sordidului, al suferinței. (M. Mușatescu analizează pe larg aceste evoluții în cartea *Filmul musical*). *Oliver Twist* oferea, din acest punct de vedere, o sursă excelentă. Londra strălucitoare defilase în „My Fair Lady” (deși era prezent acolo și reversul medaliei: să ne amintim superbul dans al gunoierilor), venea acum rîndul Londrei sordide, al Londrei acelor „clochari veseli și încîntători”, esențializată în cîntecul și dansul lui Ron Moody (premiul de interpretare la Festivalul de la Moscova, 1968). Așadar, centrul de greutate al musicalului se muta, de pe vechile imagini policrome ale unei fericiri confecționate, pe tabloul social aspru,

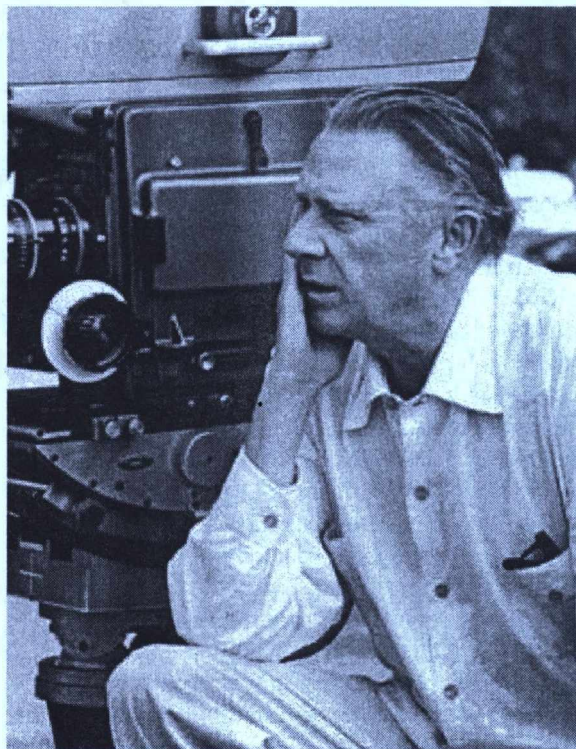
CINEMATECA IDEALĂ

cenușiu, privit cu un realism fără menajamente. „Examenul” muzical al romanului lui Dickens fusese trecut mai întâi pe scenă (ca și în cazul altor – nu puține – filme care au fost mai înainte spectacole teatrale de mare succes). Spectacolul muzical realizat de Lionel Bart s-a bucurat câțiva ani în șir de prețuirea publicului, astfel încât trecerea lui pe ecrane era firească. A făcut-o regizorul Carol Reed („Al treilea om”, „Trapez”, „Omul nostru din Havana”, „Agonie și extaz”), care însă nu se limitează la preluarea spectacolului de pe scenă, ci, păstrând muzica lui Lionel Bart, recrează totul după regulile și cu mijloacele mult mai ofertante ale cinematografului, punându-și în valoare calitățile de imagist și capacitatea de a pătrunde în esența spiritului dickensian. „Descrierile” mediului plin de culoare și pitoresc, surprinderea atmosferei atât de specifice, punerea în relație a unor caractere puternice și cuceritoare prin originalitatea, prin particularitatea lor vie, inimitabilă – iată cu ce calități poate reține încă și azi interesul spectatorului. Fără îndoială că regizorul i-a fost de un real ajutor operatorul de imagine Oswald Morris – un adevărat artist plastic, foarte priceput în surprinderea ansamblului, a mișcării (esențială în acest film cântat și

dansat), a aerului dens care plutește printre oameni, pe străzi, în interioare și – nu în ultimul rând – în iscodirea chipurilor atât de diverse și de expresive.

Nu erau deloc îndreptățite unele opinii critice care îi reproșau filmului că ar fi rupt în două părți care merg paralel: una în proză, cealaltă muzical-dansantă. Dimpotrivă, acestea se împletesc logic și armonios, conferind filmului o unitate organică, dansul și cântecul asumându-și rolul de comentariu ironic, parafrazând parodic acțiunea și diminuând prin aceasta pericolul melo. Au fost și voci critice care au apreciat procedeul regizorului; „parodia duioasă”, s-a spus, anulează melodrama, deși subiectul profită din plin de datele melodramatice ale povestirii (copii orfani amenințați de tot felul de pericole, dar salvați de oameni cumsecade, gata de sacrificiu pentru binele altora, etc.). Coregrafia Onnei White, decorurile și costumele, minunații interpreți care știu să cînte, să danseze, dar și să vorbească la un nivel profesionist remarcabil (Ron Moody, Shany Wallis, Jack Wild, Mark Lester, Oliver Reed ș.a.) – totul condus de concepția clară și de mâna sigură a lui Sir Carol Reed – iată calitățile acestui film care i-au adus prețuire în epocă și rezistență în timp.

O EXPOZIȚIE MEMORABILĂ

Valentin CIUCĂ

Orice colecție particulară seamănă cu un veritabil muzeu în miniatură. Altfel spus, un muzeu proprietate personală, destinat răsfățului intelectual al unui număr redus de iubitori de artă. Uneori, colecționarii editează albume cu prețioasa lor comoară spirituală și, astfel, accesul la valori se democratizează. Unii se bucură, alții mîrîie cu creștinească invidie. Fac scenarii și, în general, îl pizmuesc pe fericitul posesor al unor asemenea bunuri culturale. Din păcate, puțini realizează cu adevărat, cîte sacrificii personale presupune un asemenea demers, cîtă știință de carte în domeniu este pusă în mișcare spre a putea conferi anvergură colecției. Unii deținători de bunuri sînt pasionați veritabili, cunoscători, alții doar excentrici. Oricum, arta de a colecționa este aidoma unui act de creație marcat și el de frisoanele spiritului. Niciînd o colecție nu pare a fi doar un bazar sentimental și nici o expresie a grandomaniei. În plus, cred că, în fapt, operele de artă ne colecționează pe noi, ele avînd întotdeauna un destin ceva mai generos decît al nostru. În cazul operelor de artă chiar putem vorbi de eternitate.

Ca întotdeauna generoasă și activă, prestigioasa Galerie Dana a acceptat propunerea colecționarului Adrian Aldea, medic reputat și romancier asemenea și, împreună, au generat un eveniment cu, sper, reverberații profunde în lumea celor care încă mai pariază pe valorile autentice ale spiritului. În selecție au intrat picturi și desene datorate ilustruului pictor Traian Brădean, ale sculptorului Gheorghe Coman și, ca invitat de onoare, Angela Popa Brădean, artist legat de spațiul cultural ieșean prin descendența sa din familia pictorului Nicolae Popa.

Expoziția, substanțială numeric și valoric, a încercat să inducă, dincolo de spectacolul major al picturii și sculpturii, ideea că lecția maeștrilor constituie, alături de talentul nativ și apetența pentru artă, un suport intelectual și moral în devenirea unui creator. Totodată, subliniază și observația că despărțirile, cordiale sau nu, dintre maestru și discipol, sînt inevitabile și singurele în măsură să evite posibilitatea vreunui epigonism infructuos. În cazul lui Traian Brădean, modelul Ciucurencu a fost în anii studiilor de artă eșafodajul pe care s-a înălțat propria carieră și operă. O operă generos răsplătită de public și de juriile naționale și internaționale care i-au oferit distincții de notorietate.

Pictura pictorului Traian Brădean pornește de la observația că ceea ce este bine conceput, este limpede exprimat. Această idee dedusă din estetica clasică i s-a potrivit perfect deoarece predispoziția pentru arhitectura imaginii se bazează pe respectul față de desen și rigoare analitică. Astfel compuse, motivele tablourilor se subsumează, cu naturalețe, și imaginarii dominat de o subtilă subiectivitate. Peisajele din zona natală a Apusenilor, din alte orizonturi românești, grave în registru cromatic strălucesc prin lumina interioară pe care o degajă. Nefiind vorba niciodată de o solaritate aridă, ci doar de sensibilele grile de culoare care permit ochiului să aibă acces la infinite nuanțe de griuri calde sau reci, percepția ansamblului sugerează armonia. Echilibrele maselor cromatice, tușele virile și ritmic-muzicale în același timp, fac din dialogul vizual un prilej de reflecție și definitive adeziuni. Clasicitatea în ordine valorică a lui Traian Brădean este și argumentul modernității lui. Cele două compoziții ale Angelei Popa Brădean, impecabile ca viziune și meșteșug, se vor a fi expresia unei iubiri și argumentele respectului față de pictorul octogenar sărbătorit.

Asocierea lui Traian Brădean cu sculptorul Gheorghe Coman, monumetalist prin vocație și viziune, face din gestul colecționarului substanța unei relații artistice de complementaritate. Cioplitor în piatră în linia tradiției autohtone, artistul a dat volumului plasticitate și sens. Operele de interior expuse, destinate spațiului privat, au fost mai întîi risipite în miraculoasele poieni de la Măgura Buzăului, un veritabil sanctuar al imaginarii colectiv românesc. În structurile inerte ale materiei dure, Gheorghe Coman a intuit și devoalat valențele simbolice ale medievalității și spiritul viu al trecerii perpetue. Conceptul heraclitian al trecerii devine prilej de meditație și, de aceea, metafora memoriei valurilor, asigură volumelor un palpitar astral.

Bucuria discretă a privilegiaților de la vernisaj se cere multiplicată prin gesturile de generozitate ale altor colecționari deoarece s-a dovedit că, oricîte alte tentații pragmatice sau frivole vom avea, o parte dintre noi nu ne putem lipsi de FRUMOS...

ARTĂ - STIL - COSTUM

Ion TRUICĂ

O scriere de artă gândită teoretic cu rigoare, prin legăturile directe și indirecte ale stilurilor și curentelor care au animat întreaga evoluție a costumului pe plan mondial este cartea Adinei Nanu, *Artă - stil - costum, o Istorie universală a costumului*, o lucrare minunată, încântătoare, o carte a cărților. Mai întâi există plăcerea vizuală a răsfoitului, care declanșează în mine o mare bucurie. Eleganța machetării, rafinamentul cu care sînt alese ilustrațiile, alternarea imaginilor fotografice cu desenele care evocă în cîteva ipostaze felul în care materialul textil înfășoară omul - personajul de epocă, îi dau caracter și expresivitate plastică.

Manualul de istoria costumului este o construcție metodică, urmărind o periodizare a vestimentației, ca ecou stilurilor care s-au perindat în decursul istoriei.

Impresionantă este puterea de sinteză cu care este privită istoria costumului, ca o prelungire a structurii stilistice din arhitectură, decorație, ornamentală, sculptură, pictură și grafică. De la silueta piramidală din Egiptul antic la răsucirea șalului și a turului zигurat în Mesopotamia pînă la silueta statuară verticală a cariatidelor, în Grecia toate sînt momente din arta care înfățișează expresiv omul și îl plasează în epocă.

Foarte inspirate sînt imaginile în care se exemplifică exercițiile de înțelegere a drapajului pe chipul uman, ca o repetiție generală a viitorilor scenografi care se pregătesc în Universitatea de arte București pentru a deveni scenografi.

Numai avînd o asemenea pregătire au putut uimi creatorii și teoreticienii din întreaga lume prin scenografii: Puiu Antemir, Radu și Miruna Borzescu, Dragoș Buhagiar, Emilia Jivanov, Doina Levința, Lia Manțoc, Florina Mălureanu, Ion Popescu Udriște și Elena Zlotescu.

Un alt ax al acestei minunate cărți este felul inspirat în care a știut să realizeze contrastul între costumul care ascundea făptura umană sau care îi punea în valoare frumusețea formelor. Aceste caracteristici au marcat puternic arta costumului de-a lungul secolelor.

Evoluția materialelor a contribuit substanțial la expresivitatea vestimentației prin gradele de transparență pînă spre nuditate, prețiozitatea materialelor strălucitoare,

moliciunea sau rigiditatea, uneori metalică, jocul structurilor ca diferență de transparență etc.

Analiza evoluției vestimentare este adusă la zi. „Idealul uman într-o lume în continuă transformare, creativitatea este o calitate vitală. Omul ideal este cel care știe să-și exploateze însușirile personale, care face ce-i place și știe că poate face bine, pentru care munca nu mai este o pedeapsă ci o pasiune. Reprezentanților noii elite li s-a găsit și un nume: „BO-BA” (David Brooks) o îmbinare a doi termeni aparent antagonici *bourgeois* și *bohemiens* caracterizînd pe de o parte munca organizată de tip burghez, pe de alta atitudinea indiferentă față de lux, caracteristică romanticilor.

Această uluitoare lucrare se termină surprinzător, spectaculos, cu un capitol de anticipație: cum vor arăta nepoții nepoților noștri?

„Astfel, prin înfățișarea sa expresivă, armonioasă și prețioasă, omul însuși, creatorul propriei sale imagini, va declanșa în aproapele său „trăirea totală” pe care o dăruiește arta, ca un eșantion al ordinii universale, dumnezeiești, bucurie a ochiului, minții și sentimentului, punînd în funcție toate simțurile. Oamenii vor redescoperi pipăitul unui veșmînt din puf sau din catifea, foșnetul unei taftale, parfumul suav al unui vâl diafan, vor recepta mesajul poetic al unui costum, de data aceasta la scara democrației, adică la îndemîna tuturor (...) Costumele vor trebui să țină seama de deplasarea individuală, care va intra în viteză fie pe sol pe covoare rulante sau încălțări pe pernă de aer (asemănătoare patinelor cu roțile actuale) fie în aer la mică înălțime, ceea ce ar impune măsuri de protecție antișoc prin veșminte pneumatice sau spongioase”.

Asemenea *Cărții de nisip* a lui Borges, și această lucrare mi se pare o *carte infinită* prin bogăția de sugestii critice contrapunctate cu imagini superbe adunate cu un rafinament absolut.

Adina Manu este pentru noi un exemplu de tinerețe artistică și spirituală mereu pusă la punct cu ultimele noutăți, cu tot ce se mișcă frumos și armonios în lume.

În pace și liniște sufletească, să ne trăiți, distinsă doamnă.

Alberto Vázquez Figueroa, *Ochii tuaregului*, roman, Editura Polirom, Iași 2007, 390 p.

Inventatorul Alberto Vázquez Figueroa, născut la Santa Cruz de Tenerife în 1936, este și unul dintre autorii spanioli contemporani cei mai prolifici, cu succes la un public divers. Familia i-a fost deportată în Africa, înainte ca el să împlinească un an, în timpul Războiului Civil din Spania. Cunoștea Sahara de mic. A fost corespondent al unor ziare importante, apoi și pentru televiziune (TVE), călătorind în peste o sută de țări, publicând mai mult de patruzeci de romane, piese de teatru. În 1980 a scris romanul *Tuareg*, un succes internațional, vândut în milioane de exemplare, ecranizat (nu prea reușit), apărut la editura ieșeană Polirom, în anul 2004.

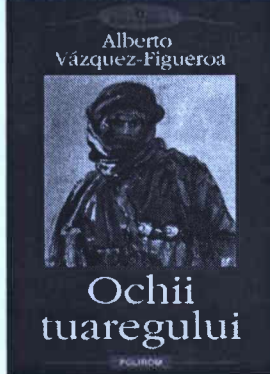
În *Tuareg* eroul principal este Gacel Sayah. Un erou tragic, un „targuf” (cum li se spune bărbaților tuaregi) supranumit „Vinătorul” de când stătuse îngropat în nisip trei zile (abia lăsând să i se ghicească gura și ochii) ca să ucidă un ghepard care îi vîna turmele, trăia liniștit în deșert, departe de orice însemna măcar izul aglomerației orașului, chiar orice cătun. Soarta a făcut ca doi necunoscuți să ajungă la jaima (cortul) lui și, după legile sacre, străvechi ale tuaregilor, i-au devenit oaspeți. Răspundea de ei. Unul dintre ei a fost ucis de soldați și de aici se declanșează o aventură aparte care se încheie cu moartea lui Gacel.

În anul 2000 autorul reia, din altă perspectivă, în romanul *Ochii tuaregului* povestea Lailei, soția, și copiilor lui Gacel Vinătorul: Gacel, Ajamuk, Suleiman și Aisha, adesea „izgoniți ca niște ciurmași”, retrași adînc în deșert, în Tenere – „Neunde”, ținut unde „nici măcar tuaregii nu îndrăzneau să pătrundă”. Un pilot participant la raliul Paris – Dakar, ajuns acolo printr-o eroare, calcă legile ospitalității, distruge sursa de apă a tuaregilor lăsîndu-i practic să moară. Jignirea trebuie spălată, intră în joc interese economice, publicitatea, cinismul celor care măsoară orice în bani... și totul se schimbă și pentru urmașii lui Gacel, care reușesc să iasă cu bine dintr-o situație care părea fără ieșire – înfruntarea dintre mentalitatea/ legile/ morala tuaregilor și cele ale oamenilor și trusturilor participante la raliu.

Și *Tuareg* și *Ochii tuaregului* sînt romane de aventuri, pe fundal „exotic” pentru europeni, cu „acțiune” antrenantă. Dar și despre ce poate aduce „progresul” unui neam ca al tuaregilor. Scrisă de un cunosător al locului, descriu și mentalitatea, felul de a fi, viața zilnică a tuaregilor, pentru care deșertul aducător de moarte înseamnă „acasă”. Despre un popor unic, dintr-o zonă cu oameni pe care, totuși, îi înțelegem atît de puțin, și pentru care adesea legile noastre, felul nostru de a fi par dacă nu nedrepte, măcar anapoda.

Roxana Ghiță, Cătălin Ghiță, *Darurile zeiței Amaterasu*, cuvînt înainte de Alexandru Călinescu, fotografii: Roxana Ghiță, Institutul European, Iași, 2008, 220 p.

Numele zeiței Amaterasu are rezonanță aparte în Japonia. Amaterasu o mikami/ Amaterasuomikami, zeița soarelui, cunoscută și ca *marea zeiță strălucitoare a Cerului*, este considerată

strămoșul divin al clanului imperiului nipon. Se spune că primul poem în limba japoneză (de tip *uta* sau *waka*), ar fi fost scris de un *kami* (simplificînd – spirit), Susaono, fratele mai tînăr al zeiței. Sînt multe legende legate de Amaterasu. Cei doi autori, Roxana și Cătălin Ghiță, cunosători îndeaproape Japoniei (unde au studiat între 2003 și 2007), au ales să își scrie cartea tot sub semnul zeiței soarelui. Cartea este structurată în 3 părți, caracterizate succint de autori astfel: *Sabia* („orientată asupra greu definibile coordonate etice”), *Giuvaerul* („universul erotic-estetic”), *Oglinda* („sub efigia cunoașterii de sine”, reflectînd modul în care se percep japonezii și în care îi percep europenii, dar și cum se percep europenii și cum sînt percepuți de japonezi). Sau, întorcîndu-ne la zeița soarelui care, atunci cînd și-a trimis „nepotul, pe Ninigi, Celestul Orezului, să aducă pacea în Japonia... îi înmînă cele trei daruri: Sabia curajului, primită de la fratele vinovat, care își ceruse astfel iertare, Giuvaerul de jad, și el unealtă a marii ademeniri de sub arborele Sasaki, și Oglinda, în care zeița se cunoscuse pe sine”.

Cei doi autori, universitari la Universitatea din Craiova, esești, subliniază că au avut în vedere mai ales aspectele care i-au interesat pe ei în mod deosebit. Au reușit o carte incitantă, în care mitul și tradiția se îmbină într-un tablou interesant cu cosmopolitismul japonezilor de azi. Sînt și comparații cu iz adesea amărui între Japonia și România. (unele aduc aminte de mai vechea „paralelă” conform căreia „Japonia are trenuri care circulă suspendate, România trenuri... suspendate”). De pildă, Cătălin Ghiță redă cu umor și ironie cum, fiind în Japonia, a reclamat o defecțiune la instalația de apă. În cîteva minute a sosit echipa de intervenție, a remediat ce era (mai nimic) și au plecat după ce, întrebați cît costă, „au mulțumit pentru vigilență” și „au dat din cap mirați, spunînd că nu au făcut aproape nimic și că, oricum, e de datoria lor să remedieze gratis...”. Aproape inutil să redăm scena cu „meseriașul” care a venit după... o săptămînă „frecîndu-și cu anticipație proletară pîntecele generos”, pretinzînd șpagă și etc., deși nu era vorba decît de un „mic blocaj al furtunului de eliminare”, care se remedia în cîteva secunde. Sau polițistul japonez care, după ce un „alb pletos” (Cătălin Ghiță), încalcă o regulă, bulversat de-a dreptul, „la capătul unei încordări prometeice... izbutește să îngaime, într-un inutil ecou: «Sumimasen... sumimasen» (Mă scuzați... mă scuzați)”. Nu e nevoie să ne mai gîndim cum ar fi fost la noi, în multe cazuri. Dar sînt și incursiuni/ comparații de tipul celor din capitolul *Începutul romanului în Japonia și în Țările Române: Murasaki Shikibu vs. Nicolae Filimon*. Sau călătorii prin lumea japonezului „obsedat de esențe”, pentru că „simțirea lui de bază este emina-

te estetică, analize ale felului lui de a fi, ale teatrului kabuki, relațiilor femeie-bărbat ș.a.

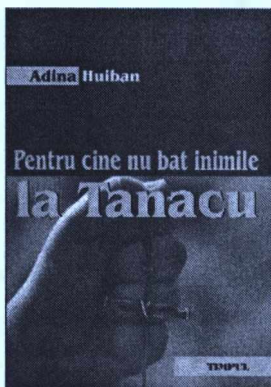
O carte scrisă într-un stil fluent, cu un bagaj notabil de informații pe care autorii au dorit să le ție fire, fără referințe bibliografice sau note de subsol/ index, interesantă și incitantă. O poveste despre Japonia, așa cum s-a relevat ea celor doi români. De remarcat și puterea de sugestie a fotografiilor Roxanei Ghiță.

Adina Huiban, Pentru cine nu bat inimile la Tanacu, Editura Timpul, Iași, 2007, 128 p.

Nu cu multă vreme în urmă o întâmplare moartea (în condiții care au fost prezentate în fel și chip în presa noastră) unei tinere, Irina Cornici, a stîrnit un val de discuții. Asta pentru că avusese legătură cu o mănăstire din Vaslui, Tanacu. Adina Huiban, absolventă a facultății de jurnalism, născută în Codăești, județul Vaslui, prezintă în această carte și fața nevăzută a acestui caz, așa cum a înțeles-o ea.

Pentru cei mai mulți dintre noi o întâmplare care se petrece undeva într-un colț al lumii sau al țării singura posibilitate de a „afla” „ceva”/ „cele petrecute” este presa. Ne bazăm pe probitatea jurnaliștilor, pe faptul că vor spune, pe bază de probe verificate, ceea ce s-a întâmplat acolo. Adina Huiban arată că o „presă aservită” a mediatizat strîmb tot ce s-a petrecut la Tanacu. Că „în locul preotului de la Tanacu a fost zugrăvit un personaj nou, diferit, care în realitate nu are corespondent”. E doar „rodul imaginației” unor jurnaliști și oameni ai legii care au strîmbat atît de mult „realitatea” pe care au prezentat-o opiniei publice, că nu mai are nici o legătură cu adevărul. Totul a fost deformat, de la ce s-a petrecut la mănăstire, în spital, la tribunal ș.a.. De fapt, „călugării au făcut ceea ce le-a impus datoria morală, însă, în micimea lor, oamenii nu le-au apreciat demersul. De aceea nu bat inimile pentru pîrintele și măicuțele de la Tanacu, în ciuda faptului că ale lor au bătut pentru Irina aproape pînă la incredibil”.

Ar merita citită această carte, fie și pentru că trăim într-o țară în care credința înseamnă cu adevărat ceva și multe din cele pe care le-am văzut la televizor chiar nu „se legau”, pentru că, poate, ar trebui să încercăm să înțelegem care este totuși adevărul, dacă îl mai putem descîlci, dar și pentru felul în care tînăra Adina Huiban își construiește demersul jurnalistic.

Sînt dialoguri interesante care deoalează/ reamintesc diverse aspecte/ detalii din viața acestor personalități deosebite, dar și din istoria muzicii românești, din modul cum înțeleg/ cum vād muzicienii lumea în care trăiesc, schimbările care se petrec în țară, în lume, în mediul muzical, în viața lor artistică.

Dan Jumară, Societățile culturale academice românești din Bucovina în perioada interbelică, Editura Alfa, Iași, 2005, 446 p.

Istoria a făcut ca bucăți din teritoriul țării să fie rupte din timp în timp și românii să trăiască între granițele altor state/ imperii. (din nefericire acest lucru dănuie și azi, cu efecte din cele mai dureroase). Chiar și așa, românii au reușit să își păstreze identitatea de neam, și una din căi a fost activarea în diferite societăți culturale, academice, ș.a. Una din lucrările menite să re-aducă în memoria noastră aceste fapte este și cartea lui Dan Jumară, *Societățile culturale academice românești din Bucovina în perioada interbelică*, organizată, după paginile introductive, pe capitolele: I. Cadrul social, cultural și politic al Bucovinei habsburgice, II. Cadrul social, cultural și politic al României interbelice, III. Organizarea studenților români din Bucovina în societăți culturale. Repere organizatorice după 1918, IV. Modalități de realizare a programelor culturale, V. Societățile studenților români din Bucovina în contextul mișcărilor naționaliste interbelice.

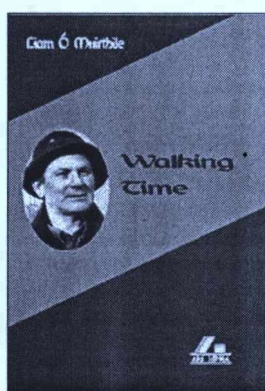
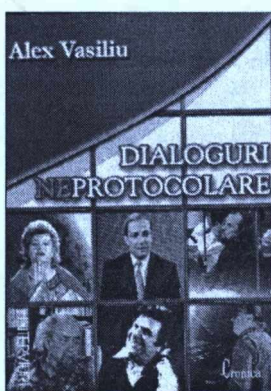
Scopul lucrării, așa cum este definit de autor, este demonstrarea „importanței societăților culturale ale tineretului studios în Țara fagilor, în perioada 1918-1939”, în speță „Societatea Academică Junimea, Societatea Academică Română Dacia, Întrunirea Academică Bucovina, Întrunirea Academică Moldova, Societatea Studenților de la Teologie Academia Ortodoxă, Cercul Studenților Arborea”.

O carte care a necesitat un efort de sinteză deosebit, dată fiind și soarta arhivelor, în timp, binevenită, care se adaugă altor volume despre Bucovina și personalitățile bucovinene publicate în ultima vreme.

Alex Vasiliu, Dialoguri neprotocolare, Editura Cronica, Iași, 2005, 200 p.

„Printre cei ale căror confesiuni merită a fi ascultate se numără artiștii români cu o carieră strălucită pe scenele lumii, dar absenți ani îndelungați din țară” așa își începe interesantul periplu prin lume „ghidat” de remarcabilii săi „conlocuitori”, Alex Vasiliu.

Jurnalistul Alex Vasiliu, profesor asociat la Universitatea de Arte „George Enescu”, Iași, a deschis o poartă către lumea cu totul aparte a muzicii, culegînd în această carte interviuri cu personalități ca: Viorica Cortez, Ion Baci, Camil Marinescu, Radu Aldulescu, Sabin Păutza, Marius Popp, Emanuel Elenescu, Vasile Spătărelu, Pascal Bentoiu, Eugen Gondi, Ilarion Ionescu-Galați, Ion Baci jr.

Micheál Ó Conghaile, Cei cinci din Conamara, teatru; Bríd Ní Mhóráin, *Semințe de intuiție*, versuri, traducere din limba celtă: Christian Tămaș, Editura Ars Longa, Iași, 2008

De cîțiva ani Editura Ars Longa a inițiat o colecție intitulată „Literatură irlandeză contemporană”, în care au fost publicate pînă acum peste 20 de volume, traduse din limba celtă. Astfel, au apărut volume semnate de: Colm Breathnach, Pearse Hutchinson, Mairtin Ó Direain, Celia de Fréine, Seosamh Ó Guairim,

Louis de Paor, Aine Ní Ghlinn, Sean Ó Tuama, Michael Davitt, Nuala Ní Dhomhnaill, Micheál Ó Conghaile, Jackie Mac Donncha, Biddy Jenkinson, Bearod Mac Lechlainn, Liam Ó

Mairbile, Geróid Mac Lochlainn, Gabriel Rosenstock, Vona Groarke ș.a.

Micheál Ó Conghaile (născut în 1962, în Connemara Gaeltacht, considerat unul dintre cei mai reprezentativi scriitori irlandezi contemporani), care a mai fost publicat la Ars Longa cu *Poveștile cumetrelor bătrâne*, 2001, și *Rătăcirile lui Jack Sheain Johnny*, 2003, apare acum cu o dramă în două acte *Cei cinci din Conamara*.

O lectură interesantă este și volumul semnat de Bríd Ní Mhóráin (născută în Newmarket, Comitatul Cork; cărți ale ei sînt azi obiect de studiu în școli, universități), *Semințe de intuiție*.

O colecție care are darul de a oferi cititorului român posibilitatea de a se apropia de o literatură interesantă (reamintim, literatura irlandeză în general are pînă acum doi laureați ai premiului Nobel – Samuel Beckett, 1969, Seamus Heaney, 1995), o poezie cu o imagistică specifică, prin creațiile unora dintre cele mai notabile nume din peisajul literar irlandez de limbă celtă contemporan.

Ryū Murakami, *În supa miso*, traducere din limba japoneză și note: Florin Oprea, Editura Polirom, Iași, 2006, 214 p.

Ryū Murakami, născut în 1952 în orașul Sasebo, prefectura Nagasaki, este considerat unul dintre cei mai importanți/cunoscuți scriitori japonezi contemporani. Romanul lui de debut, *Albastru nemărginit, aproape transparent*, publicat în 1976, distins în țară cu premii prestigioase, a cunoscut și succesul internațional, fiind vîndut în peste un milion de exemplare. A apărut în limba română cu mai multe romane (*În căutarea oii fantastice, Dans dans dans, Albastru nemărginit, aproape transparent, Kafka pe malul mării* ș.a.), la editura ieșeană Polirom. La aceeași editură a apărut și *În supa miso*, publicat în Japonia în 1998, distins cu premiul Yomiuri.

Un american ciudat, Frank, care se va dovedi a fi un sociopat foarte periculos, contactează înainte de Crăciun pe Kenji, un tînăr „ghid de noapte” japonez pentru gaijin-i (străinii) care voiau să se bucure de plăcerile oferite de lumea comerțului cu sex din Tokyo, în zona Kabuki-cho. Kenji aude de niște crime și, din ce în ce, bănuiele lui se îndreaptă spre Frank. Un periplu prin trecutul, prezentul, sentimentele și amintirile celor doi, prin tradițiile japoneze și frame-uri din lumea americană. Asta în timp ce, treptat, pe măsură ce incursiunea celor doi în lumea subterană din Tokyo avansează, suspiciunile lui Kenji sînt chiar depășite de atrocitățile pe care le comite Frank (ins straniu, sociopat, criminal de mic, cu mințile aiurea dar și calculat, care își caută scopul vieții în ce înseamnă a ucide) de față cu el. Autorul construiește un interesant spațiu al culturii lumii din care face parte, în care ce înseamnă Occidentul (mai ales SUA), cu bunele și mai ales mai puțin bunele, dată fiind zona în care se mișcă, se îmbină cu tradițiile Japoniei – lumea sexului, practic decorul în care pare la început să se desfășoare totul, rămîne în fundal, undeva între realitate și coșmaresc. În același timp, descrie scenele violente, sadice, cu detalii de o morbiditate șocantă, povestind la persoana întâi și construind personaje în culori realiste. Totul într-un stil simplu, neforțat, chiar cînd își analizează trăirile, ori face același lucru în

ce îl privește pe Frank.

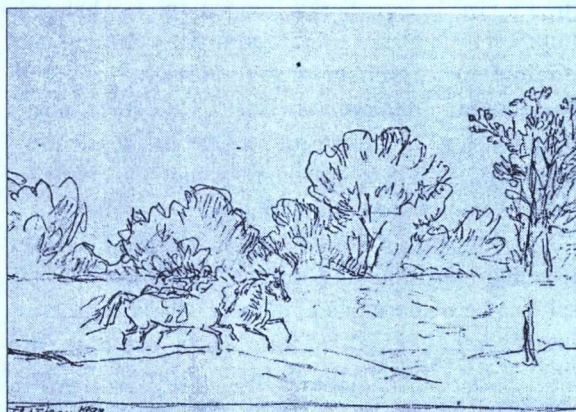
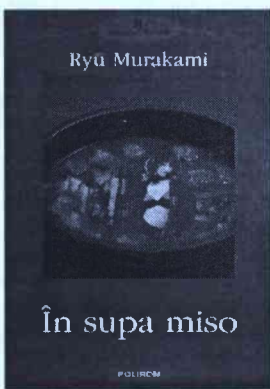
Și, după incidentul brutal în care Kenji asistă la crimele lui Frank, Kenji punîndu-și de acum problema propriei supraviețuiri, prozatorul conduce cartea spre un final oarecum neașteptat: Frank, îmbrăcat în niște haine ieftine dar pe care le voia de gală, pleacă (poate să se sinucidă, poate să scape de obsesii, poate...) și-l lasă în viață, doar era „singurul lui prieten din Japonia”, poate, de fapt, „singurul prieten”. Un roman în care Murakami arată încă o dată că este un povestitor dăruit, un tablou al unei lumi încărcate de simboluri, întrefăcută cu o „acțiune” antrenantă.

Theodor Damian, *Stihiri cu stînjenei*, poezii, volum îngrijit de M.N. Rusu, Editura Tipo Moldova, Iași, 2007, 88 p.

Preot prof. dr. Theodor Damian, din 1993 Paroh al parohiei ortodoxe române „Sf. Ap. Petru și Pavel”, în Astoria, New York, fondată în Martie 1993, are o susținută activitate universitară și pe tărîm publicistic/ literar. A publicat critică, eseu, cărți de teologie, poezie în reviste/ publicații din țară și de peste hotare. A publicat volumele de poezie: *Liturghia Cuvîntului*, poezii (volum bilingv), 1989, *Lumina Cuvîntului*, poezii, 1995, *Dimineața Învierii*, 1999, *Rugăciuni în Infern*, 2000, *Calea Împărăției* (bilingv), 2000, *Ispita rânii*, poezii, 2001, *Poesias* (bilingv), 2005, *Nemîtarnice*, 2005, *Semnul Isar*, 2006 și, în 2007, la editura ieșeană Tipo Moldova, *Stihiri cu stînjenei*, un volum îngrijit de M.N. Rusu.

„Sînt un călător ciudat/ în această lume/ merg în spațiu pe un drum/ ce mersul mi-l creează”, scrie poetul-teolog, peregrin într-o lume în care „stînjeneiul bine mirositor/ niciodată veșted/ răspîndind fericita moarte”, într-o lume în care „buletinul e o formă de impostură”, pentru că „nimănui nu-i pasă de tine”. Într-o lume în care, te întrebi, parcă și „tîmpul nostru trece mai repede ca altădată”, mai repede decît cel al părinților, în care „nu mai vezi obiectele din cauza sforilor”... Dar în care totul începe și se sfîrșește cu voia Tatălui.

Un volum scris în stilul propriu lui Theodor Damian, în care experiența și trăirile constituie substanța modelată într-un verb care atrage prin sinceritate și claritate.

PAULA ROMANESCU

POEZIA ÎNSORITULUI REGAT AL IUBIRII

Gheorghe ISTRATE

Delicata Doamnă Paula Romanescu e o poetă melopeică. Prin lirica sa plutește perpetuu o lebedă albă. Suspinul mătăsos al poeziei se ridică-n altare celeste, într-un spațiu pur încărcat numai cu oseminte de fluturi și amintiri, într-un orizont al virginității florale, departe de pământ dar și de cer, într-o suspensie melodică misterioasă.

Paula Romanescu e o ființă de aer, pulsînd diurn între seminarii universitare și amfiteatre franco-teologice, între cuvînt și instinct, între concepte literar-filosofice (precum: *idee versus materie*) toate topite într-un creuzet al perenității și înțelepciunii.

Port pe masă două cărți bilingve și gemene (româno-franceze) ale Paulei Romanescu: *Însoritul regat* (Editura Signata, 2004) și *Dar noi, iubire, noi?* (Editura Semne, 2007) – și mă scufund în atemporalul poetic respins de milenariștii de astăzi, cînd pulsația liricii adevărate respiră astfel: „Umbrele lor îmbrățișate/ În iarba fragedă pluteau./ Era un dans? Era o luptă?/ Nu mă știau, nu îi știam.// Umbrele lor s-au depărtat./ În iarba ‘naltă nici o urmă/ Umbrele celor de-altădat’/ Spun de-un exil în altă umbră...” (*Umbrele lor*); sau: „Între popas și cale cît cer și cîtă noapte/ Stau stelele de veghe, lumina ne desparte.// Mă furișez în grai pîn’ la tăcerea ta./ În necuvînt, o, Doamne, lumina cît de grea!/ Un cer adînc de patimi și nici o mîngîiere./ Te chem cu grai de boare, mi-s vorbele tăcere.” (*Așteaptă-mă!*); și: „Cu cărțile în jur, de lume fug/ Și lumea mă ajunge printr-o carte./ M-ascund în lume, cărțile m-ajung/ Cu oameni-umbre, frunze, tremurate” (*Cu cărțile în jur*).

Într-o supralicitare a modestiei, Paula Romanescu trimite cititorului esența orfică a liricii sale, ca pe o „buruiănă cîntătoare” (*cette mauvaise herbe chantante...*). De altfel, prin volumul *Dar noi, iubire, noi?* preumblă umbre pillatiene

(„Castanul în poartă o frunză îmi lasă”), concentrate rotund într-un ciclu de sonete pe claviatură romantică: „Licoarea sfîntă adevăruri poartă:/ Ulciorul vechi de lut s-a spart; văzîndu-l/ Mai ieri într-un arac, am prins deodată/ Plînsul tăcerii, tîlmăcit de vîntul// Că mă îmbată de melancolie/ De frunze rătăcînde pe cărare/ Cînd toamnele m-ajung și mi se pare/ Că-s strugur necules uitat în vie” (*III*, p. 16).

Paula Romanescu trăiește acut absorbția depărtărilor („La capăt de drum alt drum se deschide”). Și se revarsă într-un excepțional sonet lamartine-ian (*XI*, p.32) inserabil în cea mai riguroasă antologie a curgerii spre senectute.

De altfel, poeta e conștientă de limitele potenței ființiale în fața porților duhovnicești și transcrie scurt, biciuitor: „Știu, știu, știu./ se ajunge greu/ în miez-nucleu...”. De fapt, acesta este spasmul oricărui poet adevărat care urmărește, neamăgitor, steaua constelației lactee, polare, a ființei și a spiritului într-o căutare dintotdeauna dihotomică, revărsată în neantul dialecticii contrariilor.

Poezia „instinctivă” dar pedepsitor supravegheată de spirit a D-nei Paula Romanescu accede principiul terțului exclus, într-o așezare armonică, cu simetrii perfecte, revărsate într-o euritmie celestă și (forțez cuvîntul) candelabrică. Am vrut să scriu *imnică* și nă mi-a fost de ajuns cuvîntul; așadar, *candelabrică*...

De altfel, poeta însăși își concentrează energia într-un singur focar exclamativ:

„iubire, însoritul meu regat!”

Iar regatul Domniei Sale este Cuvîntul – adică Poezia în extaza ei supremă.

DIANA VRABIE

**Cunoaștere
și
autenticitate**

Diana VRABIE, Cunoaștere și autenticitate, Editura Augusta Artpress, Timișoara, 2008. Prefață: Adrian Dinu Rachieru.

Tînăra cercetătoare a literaturii române interbelice, Diana Vrabie, prin această carte, *Cunoaștere și autenticitate*, editată la atît de generoasa editură timișoreană Augusta, reușește să deschidă o cale nouă în aprofundarea prozei românești interbelice, să construiască o adevărată dezbateră despre autenticitate, deschizînd uși largi unor reformulări și rescrieri despre proza unor mari prozatori români interbelici.

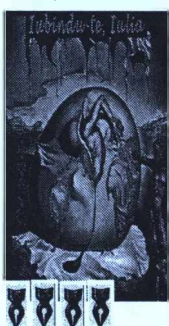
Camil Petrescu, Mihail Sebastian, Anton Holban, Mircea Eliade sînt doar cîteva nume asupra cărora autoarea se oprește aprofundînd tema autenticității. Capitoale precum: *O posibilă tipologie a autenticității*, *Convenția autenticității* sau *Arta de a scrie un roman despre roman*, descriu în detaliu *Ofensiva autenticității* (ca să cităm un alt capitol din carte) asupra prozei românești interbelice.

Diana Vrabie, spre deosebire de alți colegi de generație, fie din România, fie din Moldova, privește literatura română interbelică sau contemporană cu maximă seriozitate (atitudine de cercetător literar temeinic), fără „ură și fără minie”, mergînd la esență și mai ales la detaliu.

Modalitatea critică a Diane Vrabie decodează proza românească interbelică, adeseori privită fie superficial, fie omisă cu totul.

Aflată la a doua carte, autoarea a căpătat suficientă experiență, dar și știința abordării unor subiecte literare interesante. Cărțile viitoare vor confirma cele semnalate aici.

Mihai SULTANA VICOL, Iubindu-te, Iulia, Editura Pim, Iași, 2008, cu un *Semn heraldic al sufletului* de Viorel Dârja.

Mult timp am oscilat în a scrie despre cartea lui Mihai Sultana Vicol, dintr-un motiv de natură emoțională. Nu știam cum să procedez cu acel *Semn heraldic al sufletului* scris pe coperta a patra de dragul de Viorel Dârja, text care s-ar putea să fie chiar ultimul scris de el înainte de plecarea în lunga și fără de întoarcere călătorie prin lumea cea fără de dor, să-l înțelegă pe Gheorghe Lupu. Poet sensibil, minte lucidă și cu alură de critic literar sever, Viorel Dârja îl descrie pe Mihai Sultana Vicol cu o maximă precizie: „Umbra lui Esenin plutește deasupra poemelor strînse între aceste coperte cum și a altor poëtes mauts de spița unui Dimitrie Stelaru, enigmaticului Pessoa sau, de ce nu, a fabricianului Edgar Allan Poe, unindu-se cu ei întru tristețea grea a unui «mal de siècle», cu greu, dacă nu imposibil de articulat într-o zicere constrînsă de conformismul raționalității”.

„Și norii învrăbiți pe cer vor cere toamnei/ vama pentru remușcare, tu să nu plîngi// În vaiet freamătul copacilor se stinge/ și în amurg lovește întunericul” (*Cînd eu voi tresări în firul ierbii*, p. 29).

Delicate versuri de dragoste, o dragoste tomatică așa cum n-a mai fost, închipuie Mihai Sultana Vicol în această carte pe care o leagă cu „Linia vieții”, care știe că pentru el, dar și pentru cititor „e ca lacrima scursă pe obraz – / vai ce întuneric prevestește palma ta stîngă”, căci el simte că „Mîinile tale sînt incendiate de înviere”.

O dragoste cum alta nu a mai fost concentrează autorul în această carte.

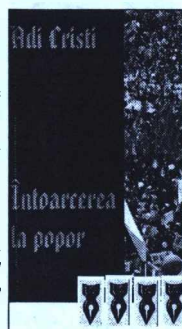
Adi CRISTI, Întoarcerea la popor, Editura Tipo Moldova, Iași, 2007, 158 p.

Cu un titlu mai mult decît provocator, Adi Cristi apare în fața cititului cu o nouă carte de poeme.

„Popor de cuvinte/ mă întorc la tine/ cum se mai întoarce/ la poporul său/ cîte un președinte”. El justifică titlul prin versurile: „Întoarcerea la popor/ e o dezbrăcare în piețele publice./ Să vină călăul cu biciul/ să vină poporul cu votul/ să vină conjunctura/ singura care decide/ cine-ngroapă mortul/ cine-și ține gura...”

Ziarist de mare calibru, Adi Cristi știe să facă din mortarul de cuvinte un adevărat zid al plîngerii, la care vin să se închine mai ales profeții mincinoși în disperarea buzei de tun, dar și în dulcea visare a votului pentru care se întorc la popor. Adi Cristi este printre pușinii poeți care știu să facă din banalul cotidian poezie. Și totuși, după lectură te apucă o tristețe și o lehamite care te ciurue.

Flacărdă ascunsă-n cărbune, Felia de pîine, Actorul rebel, Care dintre noi sînt eu?, O leșă pentru poem sînt cîteva din titlurile poemelor acestei cărți de o crudă realitate. O poezie interesantă mi s-a părut: „O căruță de premii, o căruță de pădure: mă pregătesc să iau încă un premiu/ m-am pregătit toată Viața pentru a lua premii peste premii...” Să fie o autoironie? Sau poate Adri Cristi încearcă să justifice zicerea: „Gura păcătosului adevăr grăiește”. Această carte este cu adevărat una încărcată de sensuri și de conotații...

Indira SPĂTARU, În bucătăria Sylviei Plath, Editura Vinea, București, 2008, 80 p.

Indira Spătaru definește poetul ca o ființă care: „Dintr-un ținut straniu veneai/ de oriunde,/ de peste tot./ Îngerii te însoțeau/ traduceai împreună/ poemele morții” (*Odă, așa cum este ea...*, p. 7), definiție care se poate vedea ca un chip de abur în oglindă.

Așa pare a fi poezia ei, una a eternei sugestii, a tentației lente asemenea ploii care alunecă pe piatra intens șlefuită, a provocării aparent insinuante, aparent detașate, atunci cînd „e ora cînd toate înțepenesc”, iar „lumina dansează pentru ea însăși” și „cărțile stivuite încep să gîngurească”.

Dorința ei de poetă este ca: „Unele lucruri aș vrea/ să rămînă în inima mea/ să pot deschide după plac/ toracele” (parcă e prea brutal spus aici)... pentru că la „ceas aniversar parfumul este vetust”.

Un frumos poem care este aproape o sinteză a întregului volum ne așfîț și ne provoacă la o lectură sub lumina stelelor: „Într-un imens acvariu te urmăresc/ îți văd mușchii încordați./ adulmecînd extazul, nările dilatate./ tonifierea buzelor/ citesc pe ecran turația gîndurilor tale./ pulsul, aciditatea salivei ți-o calculez meticolos./ un lucru mă nedumerește: Cît mai durează pînă îți cresc aripi?” (*Experiment*, p. 50). Și este cu adevărat un experiment pe care cititorul îl încearcă numai în *bucătăria Sylviei Plath* de Indira Spătaru.

Constantin MARAFET, Eu și sora mea umilița, Editura Princeps Edit, 2008, 96 p. Cu o prefață de Adrian Botez (*Poetul amînd apocalipsa: eu și sora mea umilița*).

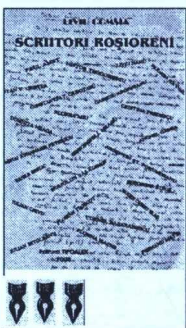
O tentativă de a rezolva probleme existențiale dintr-un târg de provincie încearcă în aproape obsedanta sa carte Constantin Marafet cu o anume încrîncenare, cu o anume tenacitate. „Se dau și plăgile în rate/ străinilor le vindem tînăr sînge/ sar casele din basm./ ni-s demolate –/ pe noi ca bedui-ni, ce nor se strînge?///... / După potop n-avem învățătură?/ cutremure, o literă de lege” (2007, p. 27); sau: „Sînt tot mai trist. Tăcere agitată...// Nici tu n-ai mai trecut, trecu- ră magii/ miopii dragi cu cartea seches- trată” (*Dansează visul în oglindă*, p. 28).

Adeesea în metrica populară sau ușor tribu- tară lui Nichita Stănescu și Ioanid Romanescu, Constantin Marafet își încarcă ranița poeziei sale cu versuri luminoase („Amiezi de substantive vă-ncredințez pe veci/ otrava din privirea acestei lumi de-i verde).

Amplu studiu extrem de exact făcut de Adrian Botez reușește să aducă „la lumină” cititorului un poet complex, un poet pentru care cămașa poeziei nu-i alta decît „cămașa umilînței” primită în dar drept har ca pe un „sfinț blazon”, deși „potrivnica lumină și noaptea înstelată/ trimis-au lupii tineri, urlînd la unison: tăcerea mi-o devoră, ființa niciodată”.

Cu o îndemîinare de chiromant Constantin Marafet mînuiește discret verbul „sus pe muntele-nverzit/ din nadir pînă-n zenit”.

Liviu COMȘIA, *Scriitori Roșiori*, Editura Tipo Alex, Alexandria, 2008, 176 p.

Nu termin bine de lecturat cartea lui I. Aldeniu că am șansa de a primi, grație poștaşului, și el aproape disperat de cîte dru- muri trebuie să facă pînă la mine, cartea lui Liviu Comșia intitulată *Scriitori Roșiori*. Multe nume cunoscute de mine sînt comen- tate în această carte, cum ar fi: Constantin T. Ciubotaru, Stan V. Cristea, Florea Miu, Romulus Sălăgeanu, Liviu Nanu, sau Eugen Ovidiu Vlad, dar și multe pe care nu le-am auzit.

Grație lui Liviu Comșia sîntem puși la curent, măcar tangențial, cu activitatea lite- rară de la Roșiorii de Teleorman, din zona mirifică a lui Marin Preda, Zaharia Stancu sau Constantin Noica.

Mult mai reținut în aprecieri, vădînd o temeinică pregătire in- tellectuală, Liviu Comșia radiografiază cu precizie de chirurg și gingășie de plastician viața literară dintr-o zonă care a dat litera- turii valori inestimabile.

Și de aici lipsesc, pe nedrept, cîțiva scriitori, ca de exemplu: Ștefan Mitroi, Rodion Drăgoi, Florea Burtan și lista ar putea con- tinua.

Poate că o frază-două ale autorului adresate unui autor (Cornel Basarabescu) ar limpezi, cumva, situația. „Și totuși unde ar fi scă- parea? Aici răspunsul este limpede: în fîntîna sinelui unde a fost așezat Cuvîntul care ne dă sens. Sinele acesta care este tocmai imaginea noastră din oglindă...”

Dacă I. Aldeniu vine și cu informații bio-bibliografice, Liviu Comșia face doar comentariul unor cărți apărute între 2005-2007. Remarcabil amplul studiu făcut prozatorului Constantin T. Ciubotaru, articol care pune în lumină activitatea unui prozator autentic. De remarcat și studiul despre poezia lui Stan V. Cristea.

Ambele demonstrînd că literatura bună se scrie și în acea zonă, nu numai în capitală.

Ion Mugurel SASU, *Dora și alte povestiri*, Biblioteca „Miorița”, Cîmpulung, Bucovina, 2007, 98 p.

O proză a problematicei imediate, directe, adesea de analiză tranșantă, scrie în această *Dora și alte povestiri* Ion Mugurel Sasu, trăi- tor în liniștea mirifică a orașului Cîmpulung Moldovenesc, la confluența dintre orașul pe verticală și cel pe orizontală, cel care este mereu deschis visării și comunicării.

Proza lui Ion Mugurel Sasu nu face parte din categoria de proză așa-zis spectaculoasă, ci din categoria prozei așezate, care se cons- truieste pas cu pas. Fie că realizează anumite portrete de grup, dar mai ales cele individ- uale, fie că prezintă lapidar atmosfera aproape bacoviană din anumite locuri, autorul știe să contureze universuri de reținut. Ion Mugurel Sasu, cu această nouă carte, *Dora și alte povestiri*, „pășește cu calm și cu răbdare în spațiul lit- erar bucovinean, contemporan, fără să facă valuri – prin gesturi sau cuvinte îndrăznețe – și fără să pretindă privilegii ierarhice” – spune editorul. Și se poate vedea din carte că are dreptate.

I. ALDENIU, *Galeria scriitorilor buzoieni și rîmnicieni*, editu- ra Rafet, Rîmnicu Sărat, 2007, 226 p.

Ion Băieșu, Ion Gheorghe, Gheorghe Istrate, Titel Constantinescu, G. Cipariu, Onu Cazan sau Gheorghe Ceașu sînt cîteva nume ale scriitorilor, care, fie că s-au născut în această zonă, fie că au activitate literară aici, scriitori ale căror cărți sînt atent și în detaliu comentate de I. Aldeniu în *Galeria*.... Tot la acest capitol sînt incluși și: Florentin Popescu, Nicolae Tăutu, A.I. Zănescu sau Laurențiu Ulici și sînt omiși, nu se știe din ce motive: Radu Cârnci, Valeria Manta Tăicușu, Neculai Tăicușu sau Ion Stanciu.

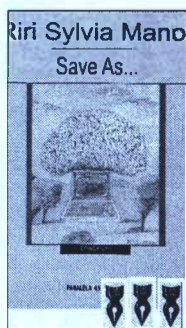
Articolele lui I. Aldeniu abundă în date biografice și exemple din operele comentate (mai ales la poezie), constituind astfel un bun material informativ pentru cititorul interesat de viața literară din aceste locuri și de activitatea literară a celor despre care se face vorbire. Depășînd „calitatea” de comen- tariu provincial, în cele mai multe cazuri, autorul reușește să-și expună puncte de vedere pertinente.

Cititorul vădit interesat de notele bio-bibliografice ale unor scri- itori din zona Buzău – Rîmnicu Sărat poate consulta această *Galerie*..., care are ferestrele larg deschise și se poate documenta pe îndelete. Cu completările la zi și mai ales cu aducerea în paginile unui nou volum a tuturor scriitorilor care au puncte comune în această zonă s-ar putea realiza chiar o Istorie a litera- turii române nu atît interesante, cît mai ales extrem de utile. În orice caz modelul trebuie, după ce este completat, de urmat.

Riri Sylvia MANOR, *Save As...*, Editura Paralela 45, Pitești. Cu o scrisoare de „trăsură” pe coperta a patra de Mircea Martin

Despre poezia Sylviei Manor s-au exprimat fie la modul echili- brat, fie de-a dreptul entuziast, critici și scriitori importanți ca: Al. Cistelean, Ioana Ieronim, Marin Mincu, Sorin Holban, Elena- Esther Tacciu, Ion Cristofor, Mircea Micu și, așa cum arătăm în

deschidere, Mircea Martin. Ordinea celor numiți aici a fost „dictată” de autoare.

Cartea *Save As...* se deschide cu un scurt poem chiar frumos: „Partea/ cea mai frumoasă/ A corpului/ Este/ Mișcarea” (*Partea cea mai frumoasă...*, p. 7), poem care într-un anume fel definește poezia din această carte.

În poezia Sylviei Manor există o continuă pendulare între ieri și azi, între dimineață și seară și între cele două limbi în care se simte mereu „exilată”.

O poezie de notație, de trecere în revistă, croșetează în fiecare poem din care poți afla și lucruri savante, și detalii despre arhitectura orașelor și detalii despre arhitectura sufletului. „A fost odată o casă cu pod care își dezvăluia toate comorile ascunse nepoților, casă cu o masă mare la care/ rîdea/ familia de sărbători și rîdea și copilul Eu” (*Casă ucisă*, p. 10-12).

Poezia bine strunită emoțional este de fapt punctul forte al acestei cărți. Notele de intelectualism, de livresc ornează fiecare construcție poetică a sa. „Poezia este pentru Riri Sylvia Manor un prilej de a se regăsi pe sine, regăsindu-și în același timp și patria lingvistică”, spune ca o concluzie Mircea Martin. Citind cartea *Save As...*, nu putem să nu-i dăm dreptate criticului.

Emilian MARCU

LEGENDĂ:

MAI PUȚIN ACCEPTABILĂ –
ACCEPTABILĂ –
BUNĂ –
FOARTE BUNĂ –
EXCEPȚIONALĂ –

VITRINA CĂRȚILOR
CONVORBIRI LITERARE

Domnului Cristian Adomniței Ministru al Educației, Cercetării și Tineretului

Domnule Ministru,

La Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței de la Sighet, Fundația Academia Civică a organizat o școală de vară (ediția a XI-a) în care a fost discutată, în prezența a 50 de profesori de liceu din aproape toate județele țării și a 50 de elevi selecționați prin concurs problematica studierii represiunii comuniste în învățământul preuniversitar.

Manifestarea s-a bucurat de sprijinul Ministerului Educației, Cercetării și Tineretului, respectiv al Fundației Konrad Adenauer, și a avut printre invitați personalități de prim rang ale cercetării comunismului, precum acad. Alexandru Zub, Stéphane Courtois, Dennis Deletant, Vladimir Tismăneanu, Thierry Wolton.

După cele șapte zile de dezbateri s-a ajuns la concluzia că în cultura tinerei generații există lacune grave de cunoaștere a perioadei comuniste, datorate rezistenței clișeeilor vechii istoriografii și ofensivei culturii de consum, care - din rațiuni comerciale - cultivă și adesea eroizează figurile emblematic ale comunismului mondial, ocultând istoria reală - teroarea, sacrificiile - petrecute pe mai mult de jumătate din suprafața planetei.

Iată de ce marea majoritate a participanților la școala de vară de la Sighet vă solicită ca, în virtutea prerogativelor pe care le aveți, să dispuneți introducerea în programa școlară din licee încă din anul școlar 2008/2009 a studiului represiunii comuniste ca *materie obligatorie* pentru a fi recuperată marea întârziere înregistrată în anii anteriori și care a dus la ștergerea din memoria generației de după decembrie 1989 a istoriei reale a poporului nostru în anii comunismului.

Insistăm asupra obligativității predării acestei materii noi întrucât includerea ei doar ca materie opțională ar fi o formă fără fond, fără urmări semnificative.

Totodată, propunem Ministerului ca în anii următori predarea Istoriei României să fie făcută în termeni mai puțin abstracți și sociologizanți, astfel încât aceasta să redevină o materie atractivă și să fie reintrodusă ca *materie obligatorie* în programa de bacalaureat, așa cum se întâmplă cu propria istorie în Franța, Germania și alte țări membre ale Uniunii Europene.

Faptul că reforma învățământului folosește argumentul integrării europene pentru a transforma istoria aproape într-o „dexteritate” este grav nu numai pentru că astfel se pregătesc generații care nu-și vor cunoaște rădăcinile, ci și pentru că astfel integrarea este definită ca o renunțare la identitate, nu ca o îmbogățire a identității europene.

Credem și suntem convinși că noua calitate de cetățeni ai Europei Unite nu ne dispensează de a fi cetățeni ai României, conștienți de originile și tradițiile desfășurate de-a lungul timpului în partea noastră de lume. Această conștiință se realizează în primul rând prin studiul istoriei noastre, prin cunoașterea experienței generațiilor succesive, pe care o oferim patrimoniului istoric al continentului.

Participanții la a XI-a ediție a Școlii de Vară de la Sighet, organizată de Fundația Academia Civică

Pentru conformitate,
Ana BLANDIANA

PANORAMIC EDITORIAL

ÎNSEMĂRILE UNUI PREOT DE ȚARĂ

Ioan PINTEA

Postul Adormirii Maicii Domnului. Mă pregătesc să plec la Biserică, la Paraclis. Înainte de asta recitesc câteva bune pagini despre Fecioara Maria din *Jurnalul intim* al lui Unamuno. Gânduri sincere asemenea unor rugăciuni neîntrerupte. Mă las în vraja lecturii aproape un ceas. Dau peste citatul din Matei, 27, 3-5 referitor la Iuda. Mă opresc la citat. Las deoparte deocamdată însemnarea lui Unamuno. Îl citesc și meditez scurt asupra lui. Iuda se căiește, recunoaște că a greșit, însă nu în fața lui Iisus, precum Petru, ci în fața arhierilor și bătrînilor. Sărmanul Iuda Iscarioteanul, ca și bogatul căruia i-a rodit țarina, se află în profundă și absolută confuzie. Nu se căiește, nu recunoaște păcatul în fața cui trebuie.

Ce înțelegem de aici?! Că a recunoaște păcatul în fața oamenilor e egal cu sinuciderea și că a recunoaște păcatul în fața lui Dumnezeu înseamnă a primi iertare și a te salva. A primi mîntuirea. Indiferența oamenilor, indiferența „bătrînilor și arhierilor” l-au trimis la moarte pe Iuda. „Ce ne privește pe noi?” e propoziția fulger – cinică, sadică și cutremurătoare – care a trimis la streang, într-un fel sau altul, pe toți urmașii lui Iuda.

Reiau lectura și îmi redescopăr, uluit de-a dreptul, gândul meu în comentariul lui Unamuno. „Iuda și-a mărturisit păcatul, dar nu cui ar fi trebuit s-o facă, nu Dumnezeuului său”. Aliluia!

*

Am bătut cîțiva ani buni, în perioade mai lungi sau mai scurte, drumurile, cărările și potecile Rohiei însoțindu-l pe N. Steinhardt. Eram tînr și topit de idealuri. Literare, în primul rînd. Nu-mi cunoșteam încă, pe deplin, vocația sacerdotală, o întrezăream doar pe cea culturală. Urcam dealul Rohiei cu sute de întrebări și nelămuriri și mă întorceam după cîteva zile de taifas jos, în vale, cu tot atîtea răspunsuri și tot atîtea limpeziri.

Eram fascinat întru-totul de prezența Părintelui și de cărțile lui. Era prețuit, adulat în cercurile literare pe care le frecventam, însă, în preajma lui era, totuși, puțină lume care să-i fie efectiv alături. Multora le era indiferent. Mă deranja enorm acest lucru pentru că bănuiam că o să vină o vreme (care a și venit!) în care mulți neaveniți își vor bate pieptul în numele lui.

Îi erau aproape, la Rohia, Bistrița, Beclean, Dej, Cluj, Baia-Mare, București, puținii lui prieteni, devotați și sinceri. Mulți dintre ei erau la vremea aceea tineri și credeau, în ciuda unor false ierarhii literare și a unor derapaje bisericești evidente, că N. Steinhardt va ieși în cele din urmă învingător. În cazul lui nu e vorba numai despre minunea convertirii, e vorba, cred eu, și de *miracolul gloriei postume*. Nu putem, cu nici un chip, neglijă *binecuvîntarea* postumă care s-a revărsat din plin asupra lui.

Înainte de evenimentele din decembrie 89, imediat după moartea Părintelui, s-a scris nedrept de puțin și despre om și despre cărți. Rețin, în acest sens, „consemnările” din ziare și

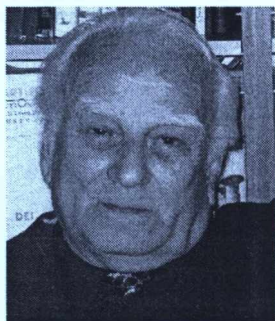
reviste: un anunț în „România Liberă” la rubrica decese, un articol profund de Adrian Popescu în revista „Tribuna” și un eseu aplicat despre ultima carte a defunctului semnat de Radu Săplăcan în revista „Steaua”. Nimic mai mult. De-abia după 89, prin breșă deschisă de *Jurnalul Fericirii*, s-a revelat pentru toată lumea uriașa personalitate, literară și teologică, a „ovreiului creștinat”.

Așadar, posteritatea lui N. Steinhardt este una fericită. Împlinită. Spun acest lucru gîndindu-mă, în primul rînd, la modalitatea, temeinică și entuziastă, în care omul și opera sunt receptate de generațiile tinere. Datorită tinerilor, N. Steinhardt s-a fixat în conștiința multora dintre noi ca reper ideal. Nu numai literații și teologii de profesie, tineri și ei, și-l apropie ca model, dar și foarte mulți alții, care odată intrați în armonie cu scrisul său, prin empatie, și-l impropriează ca pe ceva real și, deopotrivă, inefabil.

Am cunoscut eu însumi tineri pe care *Jurnalul Fericirii*, *Cuvinte de credință*, *Primejdia mărturisirii* i-a schimbat, le-a oferit un alt statut existențial și duhovnicesc. Probabil sunt destui tineri literați care după înîlnirea cu eseistica lui au descoperit noi mecanisme de abordare în ceea ce privește textul și contextul literar.

Nu mă mir că N. Steinhardt și cărțile lui au un asemenea impact. El însuși a fost preocupat de cărțile tinerilor. Să ne aducem aminte de volumașul *În genul tinerilor* și de recenziile și cronicile literare dedicate cu precădere generației 80. Există destule mărturii – literare și duhovnicești – care dovedesc relații spirituale de tipul avva-ucenic, maestru-ucenic. Cunosced cîteva foarte buni și foarte tineri literați (teologii încă tac) care sunt preocupați asiduu de opera Părintelui. Unul dintre ei e Adrian Mureșan de la Cluj, care sub titlul *Hristos nu trage cu ochiul* a scris un excelent eseu dedicat lui Steinhardt și ilustrațiilor săi prieteni Mircea Eliade, Eugen Ionesco, Emil Cioran. De asemenea, Irina Ciobotaru, de la Suceava, este autoarea unui eseu, extrem de bine elaborat, încă nepublicat, *N. Steinhardt – un model existențial*. Luigi Bambulea, pentru care N. Steinhardt nu este numai o personalitate radioasă ci și una de contrast și de substanță polemică. Mai e Florentina Bucuroiu. Pe Adrian Mureșan și Irina Ciobotaru i-am cooptat în echipa de editare a *Seriei Steinhardt* de la Polirom. Repet: îi pomenesc doar pe cei foarte tineri care abordează opera monahului de la Rohia fără nici un fel de complex, liberi, neinfluențați de nimeni și de nimic, cu textele pe masă, profesionist. Nu mai amintesc de generația mea, nu-i enumăr nici pe cei arhicunoscuți: Robert Lazu, Cristian Bădiliță etc.

Eu unul sunt foarte fericit că îi cunosc pe acești tineri, că mi-au oferit prilejul să le pot citi textele și că vă pot spune mulțumit că N. Steinhardt și cărțile lui sunt pe mîini bune.

DUDUIA OTILIA

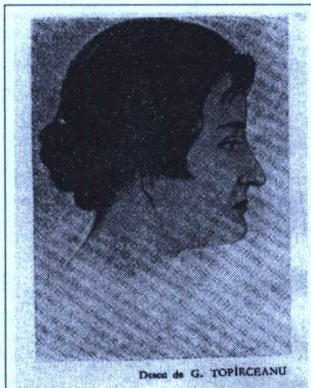
Horia ZILIERU

1. Peste pietrele imagine ale galaxiei mele curge o apă lirică vie ce mult cutremurat-a sorgintea, atunci, când am văzut-o, aieveau, în crepusculul unei toamne luchiene întretăiată de prăbușirea zidurilor de văzduh romantic. În microcosmosul poetic, primejdioasele sentimente trăiau atingerea de heruv osîndit la cazne celeste. Prin adînci/nevăzute tuburi de orgă sacră irumpea o tornadă. Ecoul (deasupra/subteran) nu și-a înduplecat energia, puritatea, inefabilul. Este într-un temerar exil.

2. Pe-atunci, iluzia de basm era mai norocoasă decît existența reală a Poetei. Cetatea o respira prin toți porii perenității: părea fără asfințire în însăși ființa acelei așezări de lume. Strania putere a nimbului îi micșora făptura, dar nimeni nu se mai întreba: unde și cît îi ține acoperiș spiritului și nedelegatul destin? Era ca o împăcare a noastră uitînd de vremelnicie, de drame obscure, jucîndu-ne ruptura de vatra primară. Odată, în aventura de a-și cunoaște limita orbitei, planeta sa a început să intre în răcire. Fără lungi bătaii inexorabile de clopot. Aureola îi era asediată în propriul cearcăn între două ceruri. Locul, clipa păreau a fi învinse. Dar poeta ieșea deasupra deasuprelor: aceea adevărată torturînd labirinte minerale cu o neîmbătrînire ostilă morții. Încă ne transcende încărcătura afectivă și, în fresce/crize interioare, oglinzi paralele îi reflectă dubla trecere/ petrecere. Paradoxal, nu-i plîngere de cenușă aniversară în propriul meu calendar. O mistică fericire: aureola nu i-a asfințit de la acel refugiu acceptat. O nestăpînită dorință de așteptare în gînd/text ne halucinează apariția. Și refuz căderea într-un elogi aniversar al cenușii, al silabisirii umbrei între altar și fraza sfișietoare în lamento de prohod.

Accept lunga zi: blazonul răinii, lumina de poveste ieșind răsărit din asfințit din experiența morții. Glasul mereu așteptat îți ține în veghe căderi de zăpezi, seisme prozodice ale cîntecului său ce nu înșală, din filă în filă. Timpul îi cizelează chipul în tablouri succesive, fără a-i surprinde sfîrșitul de drum. Întocma (dogma), că nu ți-ai dus/scrise pînă la capăt... poemul.

3. Era poezia/ Doamnă. Doamnă, căreia i s-ar potrive o frază a lui Borges: „Desigur, pentru mine, a trăi fără ură e ușor din moment ce niciodată nu am simțit ură; însă, a trăi fără dragoste, cred că este imposibil, din fericire imposibil pentru fiecare dintre noi”. Era streină de capcanele seductante; bluful, invidia, impostura, Poeta/Doamnă fiindu-și scriptor și amvon. Cei care-i resping seisme, impulsurile contrarii, ni se arată

Desen de G. TOPIRCEANU

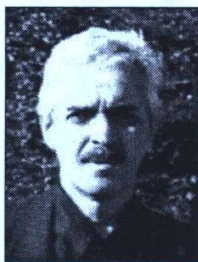
nouă — („naivii extatici”) că-l gustă pe Varèse recompunînd matricea universului prin atomi fonici, pe cînd urechea lor muzicală antifonată se dedă jazz-ului înnoptat cu intensități vecine violenței. Închisă în a/casa poemului, ostentată de greutatea timpului, își păstra floarea vie a inocenței. Cîrcul prin venele stihurilor sale o lavă a cărei scînteie inițială scanda, ironic/blînd, cenușa postumă. Nu a suflat în trișca monotonă, nu a învîrtit la manivela flașnete de iarmaroc, nu a „suiert” din naiul lui Pan în obscure peșteri. O sfișiere a unor zone obscure există; clar-obscur, contrapunct, de asemenea. Temîndu-se de caducitate, a fost atentă la înnoirea temelor și a respins în crescendo anecdotică, accentele vulgare, decorativul, metafora abuzivă, echivocul, încifrarea de circumstanță. Auziile biografice, cîte sunt, se salvează în a/temporal. Simț al limbii, rafinement, claritate. Și o remarcabilă vitalitate. Locuia în singurătatea poeziei în propriul său chip. Dacă nu transfigura „uragane” ale aleanului, angoasa livrescă, pateticul se estompa în duioșia tainei. Poate că, nevoia de plasticizare

însenea frecvența epicului și tempera elanul liric. Nu abandona, însă, credința în rigoare, „idee a compoziției” — în exigență schiller-iană. Desenele lirice după natură, închise în cearcăn/simbol, palpită o orbire a luminii. Un cu totul reliefat mic/mare mister al umbrei. În plan secund, descrie descriptivul și vocea neafectată reîntră în gama muzicală originală. Dincolo de echilibru, de artizanat (pe care s-a bătut monedă) sunt abstrase în cele mai fine stilizări: iubirea de copilărie, pioșenia față de înaintașii „ramurii”, seismele orizontului ce se îngusta spre sumbru.

4. De unde începe „jocul” în nemoarte?

5. Auzi clepsidre în melopee trecîndu-și; (dînd/primind) auralul „nisip”. Nervurile nebuloase către starea de puritate devin versanți imaginați: îndoială/neliniște. Lebăda „roșie” a singelui inspirat e melosul tîrziu al nucleului nu excesiv în tristeți. Măștile convenționale s-au mistuit în seninul contemplat, în incertitudine: „M-am căutat tot mai adînc în trecut./ Tot mai adînc în trecutul de zbucium fierbinte./ Fir de cenușă, stea de întuneric, floare de lut —/ Ce voi fi fost, înainte?...”.

În orchestrația mea sentimentală, de neuitare, i-am „luat” numele și i l-am dat unei fiice; iar în „refugiu” în „atelierul” nerepudiat al lyrei, țin pentru Dudaia Otilia, grai din grai: *crinul* miraculos.

COLIVIA

Radu TĂTĂRUCĂ

– Beauty is in the eye of the beholder and meritele în ochii șefului. Din cauza profesiei sale, lucru deloc neobișnuit, Eudoxiu, Eu pentru cunoscuți, lucrător la vamă, a ajuns nu numai să se exprime multilingv, ci să se trezească și gândind la fel. O vreme s-a temut să nu fi dat peste el vreo formă radicală de snobism sau altă manie pernicioasă, pentru care nu sunt doctori. Pe urmă s-a deprins cu acest mod nou de a fi și a ajuns să alcătuiască meniuri lingvistice fistichii, împerechind într-o frază tot soiul de idiomuri.

La geamul ghișeului se ivește un bust plat. Femeile cu pieptul plat sunt rele – așa consideră Eu – cele doldora de ștepte sunt deseori răutăcioase; bune sunt cele între. Una dintre puținele persoane în tranzit. Din cauza drumului prost, acest punct vamal este rar frecventat. Pieton. Mașina a lăsat-o în parcare a vămii. În pașaport, la numele de familie, scrie Galina Ababei. Eu translatează: Găina babei. La locul nașterii, Uricani. De la uric, nu? Dar dacă derivă de la o străbună Aurica? Desigur, e greu să spui Auricani! Ce mai, scurtezi! Sau de la un Purice – Puricani! Iar scurtezi. De parcă ar fi exclus să se fi numit cândva neaș Curicani, uite așa se plimbă și se tot plimbă gândul vameșului, prizonier nevinovatei sale manii.

Trăsnește a parfum ieftin. Cu apreciablea lui garderobă imaginativă, Eu înfruntă extraordinarul. Găina babei (descrierea nu apare în pașaport, de-abia curentează scoarța Eului), persoană care încorporează în mod excepțional capacitățile intelectual-volitiv ale găinii – nu se poate nega, găina are voința de a scurma, de a oua și chiar propensiuni vocal-artistice, admite vameșul – are valoarea intrinsecă a mărgelui de sticlă și rapacitatea, cheful de pisălogeală și de-a v-ași ascunselea cu anii, tot mai blonzi, care apar în toate edițiile Creangă, dacă deschidem Punguța cu doi bani la caracterul detestabil al babei.

Prin vamă trece, sau nu trece, tot felul de lume. Chiar dacă rar. De „vămuie” vămuiește șeful. Și cei desemnați de el. Fiecare dintre colegi are o boală declarată. O boală acceptată de șef este un lucru bun. Ea îți permite un program elastic – singurul tratament antistress cu adevărat eficace. Eu este enervant de sănătos, în sensul că nu are voie să fie bolnav. Persoana de mai sus primește viza și pleacă. Eu își consultă ceasul; își zice: Ar cam fi timpul, se ridică și deschide fereastra, prin care intră aerul pur și rece al toamnei, un miros vag de câmp și Skip, colegul său de tură, un papagal ventripotent, unul dintre cei doi la care are drept punctul. E dresat mulțumitor, nu tocmai bine educat și e mai ieftin de întreținut decât un câine. Are un grafic zilnic de zboruri de-a lungul zonei lor

de frontieră. Aterizează pe masă și, în timp ce Eu îl ajută să-și scoată vesta de camuflaj, armamentul și echipamentul patrol-detect, comunică:

- Nimic. La tine? Urătă, nu?
- Ce anume?
- Cucoana.
- Mda.
- M-a sunat careva?
- Mnu.

Plictiseală. Mai nimic și la televizor. O emisiune culinară interactivă. Moderatorul execută un grătar în aer liber.

– Cine nu știe să facă un grătar! Schimbă! se răstește Skip, intrând în colivie. Mă enervez. Caută fotbal! Dă-mi semințe! Jos Iliescu! Jos Crăciunescu! Jos Constantinescu! **BREAKING NEWS!** Jos democrația! Hai Poli! Pe ei, pe ei, pe ei, pe mama lor!

– Ei, nu-i chiar așa! E și asta o artă. Sau o meserie; se învață.

– Dacă ai de la cine, e sceptic papagalul.

– Se fură atunci.

– Dacă ai de la cine, se încapățânează locatarul micii colivii. Dar fie! Artă, zici? Grillul? Îmi vine să vomit, dar nu am după ce. Bonetă de ce nu poartă? Șorț? Dacă îi cad pene în mâncare? Mi se zbârlește creasta numai când mă gândesc! Și încă ceva: am mai văzut noi emisiuni din astea; eu nu sunt de acord cu vorbitul în timpul gătitului. Eu am citit. Eu nu sunt o găină! Oamenii de știință au calculat – începe să se dea huța – că dacă la o operație de trei ore și patruzeci de minute, efectuată de doi doctori și cinci asistente, aceștia nu ar purta botniță (se zice mască, dar Skip, ca toți confrății săi, adoră vulgaritățile) și ar vorbi cronometrat cu o frecvență de 420 de cuvinte pe minut, la sfârșitul operației pacientul ar fi îmbălsămat într-un strat de spută de un centimetru grosime. Să mă scuipi, dacă te mint!

– Păi așa nici nu mai ai nevoie să gătești; vorbești trei ceasuri deasupra cratiței și consomeu-i gata! Îi dă dreptate Eudoxiu. Dar postul nu îl schimbă.

De o vreme telefonul din platou insistă. Moderatorul se șterge pe mâini și ridică delicat receptorul.

– Da, vă rog!

– Bună ziua dumneavoastră și invitaților dumneavoastră și felicitări pentru emisiune!

Pentru cine vrea să știe cum stă treaba cu invitații la astfel de emisiuni, ei sunt îndeobște prieteni sau rude. (Mai sunt și papagali care plătesc să se vadă la televizor.) De asta nici nu li se dă numele pe generic sau live în platou. De data aceasta

vom comite o indiscreție; pe scaune, bănci și navele răsturnate – o fantezie a regizorului – stau Gogu, Gică, Bubu, Titi, Neluțu, Mugur, domnul Chițovanu, Mișu, Lucian, Ilie, Petrică, Dănuț și Mițu. Apostolicul doisprezece plus unu. Vor mai veni și alții. În fundal, deasupra unui decor semirustic, cu ceva uși, un gard cu o poartă și niște vegetație viticolă, e scris cu litere aplecate: *La Baba Rica*.

Vocea din telefon este feminină, sau încărcată de feminitate, că nu-i tot aia, tandră, ușor guturală și un pic timidă.

– Suntem un grup de telespectatoare fidele ale emisiunii dumneavoastră și ardem...

– Ha, ha! Își exprimă victorios satisfacția moderatorul, este în spiritul emisiunii, și trage cu ochiul la coastele de berbec, vă ascult.

– E o întrebare mai neobișnuită, maestre, și ar fi mers mai degrabă la emisiunea de joi, la patiserie, dar, cum am spus, ardem, nu mai putem aștepta până atunci.

– Stimată doamnă, tocmai întrebările dificile dau, ca să fiu în ton cu spiritul emisiunii, savoare dialogului! Vă ascult.

– Știți, am vrut să încercăm singure, dar e cu totul altceva când ai opinia unei autorități. Vizibil încântat, moderatorul își lăbărțează obrazii într-un zâmbet generos:

– Doamnă, autoritatea mea se datorează și celor ca dumneavoastră, de la care am primit de osebite ori sugestii, opinii, cum le spuneți, rețete. E vorba de o rețetă nouă?

– De ce nu dau emisiuni despre semințe? se înfoaie Skip la creastă. Ce tâmpiți! Niște tâmpiți! Eu se ridică și îi presară printre sârme semințe de cânepă confiscate. Să ia jumătate de chil acasă și să o roage pe nevastă să-i facă julfă. Bună idee!

– Nu știu cum să zic – în telefon se aud șoapte și chicote, semn că telespectatoarea într-adevăr nu este singură – rețetă, daaa, sau mai degrabă nu.

– Ei, ia să vedem.

După toate ceasurile exacte din lume, este fix și paisprezece, moment în care Gogu se ridică, merge la grătar și întoarce coastele de la care vine un miros! Și cincisprezece; Gogu se așează la loc și întinde urechea validă.

– Am vrea să știm dacă e dulce, își ia vocea inima-n dinți.

– Dulce? Anume ce? Doar nu friptura pe care o preparăm! Poate doar așa, la nivelul metaforei! Sigur, se poate carameliza, dar nu recomand. Doar la rață, canard au caramel.

– Nu, nici vorbă, nu friptura. Cu toate că tot despre cărnită este vorba. Se aud din nou vocile alea mititele, surescitate: Spune-i tu! Lasă-mă pe mine! Spune-i, nu fi proastă!

– Păi, aia! Lăsați, mai bine vă scriem.

– Aia! face nedumerit omul nostru. Care aia?

– Aia, aia, încearcă o abordare euristică doamna. Foială pe scaunele din platur, unde publicul își dă coate; în telefon se aude un glas întretăiat de un râs înăbușit: Care-o vrem și n-o avem.

– Bine, să-mi scrieți, renunță moderatorul, căruia i se comunică în cască din regie că lungeste inutil dialogul. Dar cine sunteți? Ca să deschid scrisoarea en priorité. Se aud iar șoapte pe diferite tonalități, scurte controverse și în sfârșit se stabilește un acord:

– Vom semna: Un grup de diabetice. Vă mulțumim! Este altă voce, care izbucnește într-un râs isteric înainte de a încheia.

Partea proastă la genul acesta de emisiuni – una dintre ele – este că nimeni nu se înfruptă din meniul gătit. Se aruncă la crematoriu. Nu se știe de ce, dar asta este cutuma. Sponsorii plătesc ba mai dau și o masă la un restaurant. Este ca și cum, după o logodnă pe gustul tău – comparația e nișel forțată, recunoaște și Eu – ai începe nunta cu o mireasă și te-ai trezi în pat cu alta; pe gustul altora. De fapt vreau să spun că la nivelul sucurilor gastrice iese o brambureală! Din cauza asta – și nu numai – moderatorului i-a pierit de mult pofta de mâncare, mestecă mecanic, apatic, constrâns de nevastă, prieteni, papagali și de un șovăielnic *lebenlust*, orice i se pune în față. Băutura, ziceți? Cu băutura e altă poveste. Confuzia fiziologică l-a dus de la banalul ros al unghiilor, un fel de spart absent de semințe, până la ronțăitul brichetelor, pixurilor, ca să nu mai amintesc de celular.

– Bine că s-a terminat! Să cad în sabie, numai prostii! Apropos – și ea e pe roșu.

– Ce să fie? se trezește din gânduri Eudoxiu.

– Cucoana. Plata.

– Nesimțitule! Găină!

– Pardon! Am zburat prin dreptul geamului când a lăsat mașina pe margine. Benzina. Uită-te pe fereastră. Mi-ai promis o femeie. Credeam că ea e. Ei, cine-i nesimțitul? Consultă-ți conștiința!

Eudoxiu se duce la fereastră. Dacă pasărea asta o să se mai îngrășe, își zice, în curând nu o să mai poată trece; va trebui să-i deschid ușa. Încăperea are un singur perete, cum altfel să spui despre o cameră circulară, dar ușă nu are. Este unul dintre lucrurile care îl miră uneori pe Eu. Încearcă să-și aducă aminte de gustul plăcinteii cu sămânță de cânepă. A mâncat o dată în copilărie. Privește pe geam pata melancolic întunecată a unei liziere de salcâmi și pe fondul ei visează plutind albul strălucitor al rochiilor de mireasă ale primelor trecătoare prin vamă. (Skip țipă prin somn: Englezii! Pirații! Dați-mi pistoalele! Araucania și Aragon! Isabela!) Dantele și voaluri cuprinzând trupuri clocotind de viață. Acum hainele din ce în ce mai mohorâte drapează corpuri tot mai secătuite. Poate ar trebui să nu-i mai dea drumul lui Skip; oricum nu-i aduce nici o știre și nici vesta nu-l mai încap. Să stea amândoi să ronțăie semințe de cânepă, să stea la palavre în limbi pe care nu le-ar înțelege nimeni, nici om, nici pasăre, despre femei, despre fotbal (ieri s-au certat de minune în legătură cu aforismele lui Shaw și ideea prezenței de spirit la autorii morți; Skip și-a ieșit din fire, a început să cârăie cum nu mai făcuse de mult, a revenit la limbă omenească: Halucinezi, halucinezi!), despre superioritatea vârstei – cu care se laudă centenarul Skip, după un exces de bobițe – despre supremația speciei, aduce Eu contraargumentul divin. Dar asta mâine.

RELIGIA ÎN „DEMOCRAȚIA” LUI CRISTIAN PÂRVULESCU¹

Ilie CATRINOIU

Moto: Nu trebuie deci să ne liniștim la gândul că barbarii sînt încă departe de noi; deoarece, dacă există popoare care lasă să le fie smulse din mîini cunoștințele, există altele care le calcă singure în picioare”.

Alexis de Tocqueville

Schimbarea ideologică de înțeles

Precum un cititor de elită care citește *Cotidianul*, mărturisesc că m-am simțit revoltat de articolul *Cezarul și Dumnezeu* semnat de Cristian Părvulescu în data de 25 martie 2008. Pentru a trece la analiza textului și la identificarea erorilor e necesar să ne oprim puțin la două cuvinte cheie din articol „laic” și „egalitate”. Așa cum bine afirmă Cristian Părvulescu la începutul articolului, principiul laicității era prezent încă de la începutul creștinismului; același lucru e valabil și în cazul „egalității”. Avem astăzi în limbajul de zi cu zi cuvinte care exprimă idei și principii vechi de 2000 de ani. La originile creștine, prin „laic” se înțelege atitudinea religioasă a unui om care nu e implicat în administrarea serviciilor divine, și nu cea atee sau agnostică, îndreptată sub forme secularizate împotriva spiritului religios; de asemenea, prin „egalitate” se înțeleg aceleași șanse de îmbunătățire spirituală pe care orice om le are în fața lui Dumnezeu. Egalitatea religioasă ridică oamenii spre același scop nobil – acela de a fi mai buni, pe cînd egalitarismul secularizat are ca scop izolarea omului religios de restul populației spălate pe creier și proliferarea acelor obiceiuri superstițioase din trecut lipsite de moralitate, cavalermism, noblețe etc.

Însă au trecut 2000 de ani de la originile creștinismului, timp în care aceste cuvinte au fost rupte de sens și înțelese în mod tendențios. Trebuie să recunoaștem cu toții că o criză spirituală pornește în primul rînd de la o criză a cuvîntului. Numai utopicii, marxistii, multiculturaliștii, pseudoliberalii etc. susțin că în prezent omul nu trece printr-o criză spirituală, „ci se îndreaptă către o condiție fericită”² în care originile etno-culturale nu vor mai conta. Dar dacă originile etno-culturale nu mai contează, atunci nici sensul original al cuvintelor nu mai contează. Se schimbă toată gama lingvistică și se trece la o altă înțelegere furnizată de ideologii cu pretenție de adevăr. Sensul cuvintelor se schimbă în nonsens sau antisens, lucru ce se extinde și la mesajul de ansamblu al unui articol sau eseu, așa cum vom vedea că se întîmplă și în cazul articolului *Cezarul și Dumnezeu*. De la sensul cuvîntului schimbat în nonsens sau antisens și pînă la abrutizarea vieții noastre de zi cu zi nu mai este timp nici măcar pentru scurgerea liniștită a unei secunde.

Este foarte important să identificăm sensul unui cuvînt și să observăm schimbarea ideologică de înțeles care se exercită asupra acestuia. De aceea consider că domnul Părvulescu a folosit cuvîntul „laic” acolo unde trebuia să folosească cuvîntul „secularizare”, și cuvîntul „egalitate” acolo unde trebuia să folosească cuvîntul „egalitarism”. Această observație esențială ne va ajuta să ieșim din țesătura împăienjenită a unui text astuțios.

Diferențe și confuzii

Diferențele salvează omul de la tortura plictisului. Faptul că nu toți sîntem la fel e o șansă uriașă pentru noi: bărbatul nu e femeie, omul nu e Dumnezeu, Creatorul nu e creatura și totalitatea nu e totalitară. Nesocotirea acestor diferențe prin separarea abstractă a realităților ce le compun duce la pauperizarea edificiului spiritual. Cunoașterea de sine are loc atunci cînd omul sesizează totalitatea diferențelor și reclamă totalitarismul indiferențelor. Din totalitatea diferențelor fac parte și „cetatea celestă”, și „cetatea terestră”; din totalitarismul indiferențelor face parte numai „cetatea terestră”. Separarea puterilor între Biserică și stat trebuie făcută avînd în vedere totalitatea diferențelor ce ne animă viața. Ea nu trebuie să excludă din interiorul cetății Biserica și nu trebuie ca ceea ce rezultă din această separare, adică „spațial public”, să profaneze ceea ce e sacru; la rîndul ei, Biserica nu trebuie să administreze treburile statului. „Dați-i, așadar, Cezarului ceea ce este al Cezarului și lui Dumnezeu ceea ce este al lui Dumnezeu” – se pare că aceste cuvinte sînt interpretate în sens discriminatoriu de către teoreticienii (a)gnostici care încurcă statul cu Dumnezeu, nemaifiind în stare să vadă diferențele³.

Cînd statul își ia asupra sa din ce în ce mai multe decizii privind reglementarea spirituală a oamenilor pe motiv că nu mai face față avîntului revoluționar, atunci înseamnă că statul își iese din sarcinile laice pe care le deține și intră în sfera secularizării sau a distrugerii moravurilor și libertăților. Se observă foarte bine aceste diferențe în procesul de democratizare din Franța și America. Procesul de democratizare din Franța a fost și este revoluționar și violent, pe cînd în America a fost calm și aristocratic. Alexis de Tocqueville a arătat foarte bine aceste lucruri. Laicitatea și separarea Bisericii de Stat s-a făcut cu multă grijă în America astfel încît religia să nu piardă din măreția și scopul misiunii sale, pe cînd în Franța laicitatea a dispărut în favoarea secularizării, luptînd mereu împotriva Bisericii. Democrația americană a fost ridicată pe temelii profund religioase avînd ca

scop cultivarea principiilor biblice. Spre deosebire de republica anticreștină din Franța unde creștinismul era persecutat cu sînge rece și înlăturat din moravuri, în republica americană legislația prevedea obligativitatea respectării zilei de duminică și cinstirea în public a lui Dumnezeu. Opinia publică din America era favorabilă religiei și se păstra prin faptul că cei care nu credeau își ascundeau necredința, în contrast cu militantismul violent al ateismului francez care a cultivat în Franța o opinie publică defavorabilă religiei, monopolizînd spațiul public. E adevărat că activismul protestant devenise politic morală, sărăcind oarecum misiunea sfințitoare a Bisericii, însă acest lucru nu era impus populației cu forța, ci poporul optase în mod democratic pentru aceste lucruri. „În Franța, democrația e încă ocupată cu demolarea; în America, ea domnește liniștită pe ruine”⁴. Faptul că în Franța proiectul secular al Luminilor are un deosebit succes în comparație cu Anglia sau America, explică și de ce mișcările totalitare din sec. XX au avut mai multă influență în Franța decît în Anglia sau America. Singurul moment în care Franța se aseamănă cu America în viața democratică este revoluția Noii Stîngi din anii '60 inspirată din „Manifestul Partidului Comunist”, moment în care egalitarismul incita minoritățile la violență, dezordine socială și regres politic.

A-l invoca pe Augustin pentru a legitima egalitarismul, secularizarea și violența ideilor progresiste mi se pare cel puțin un tip de fraudă intelectuală. Augustin face deosebire între „cetatea terestră” și „cetatea celestă” fără a le dezbina anulînd/ contradicțiile dintre ele, și totodată afirmînd unitatea lor atît „cetatea terestră” cît și „cetatea celestă” sînt părți constitutive ale Bisericii. Biserica nu poate sa-si îndeplinească misiunea dacă una dintre aceste părți constitutive este desconsiderată. În lumea secularizată de azi se afirmă numai „cetatea celestă” a Bisericii ca și cum „cetatea terestră” ar ieși din scopul misiunii religioase. Aceasta realitate este mult mai veche pe cît am fi tentați să credem. În Vechiul Testament, Biserica este prefigurată pentru prima dată în unirea mistică dintre Adam și Eva ca membre ale Bisericii; apoi arca lui Noe, prefigurare a Bisericii ce cuprinde în interiorul ei întreaga creație condusă prin valurile lumii spre limanul vieții veșnice. Nu e de mirare de ce bisericile se construiesc în formă de corabie sau cruce. Contradicțiile dintre „cetatea terestră” și „cetatea celestă” există ca urmare a căderii omului din starea paradisiacă și ele nu pot fi eradicate din aceasta viață. Unitatea celor două cetăți există tocmai datorită contradicțiilor ce le leagă. Am putea spune că există o anumită legătură între Augustin și secularizare numai dacă privim atitudinea protestantismului liberal și tendința acestuia de a moderniza credința. În democrațiile occidentale există o dispută aprigă între protestanții conservatori/catolici și cei liberali pe această temă. Însă în România, unde moravurile sînt ortodoxe, aplicarea democrației ar trebui să țină cont de această realitate așa cum se întîmplă și în alte țări cu tradiție democratică precum Grecia; același lucru e valabil și pentru țările majoritar catolice, precum Italia, Spania, etc.

În al doilea rînd, afirmațiile lui Augustin pot fi radicalizate în spirit protestant sau pot fi înțelese în spirit catolic sau ortodox. Mă tem însă că domnul Părvulescu nu le-a înțeles în nici un chip, ci numai în sens neomarxist/multiculturalist, căci mai departe autorul afirmă că dacă „diferențele de orice fel, dar mai ales cele de natură confesională, își fac locul în dezbateră publică, egalitatea cetățenilor este periclitată”.

Cu alte cuvinte, statul trebuie să interzică în spațiul public dezbateră teologică de idei deoarece însuși statul este spațial public. Dacă numai statul este spațiu public, atunci statul e totalitar: el înlocuiește treptat toate nevoile private ale omului. Totalitatea diferențelor dispare în folosul unor abstracțiuni ce ucid libertatea individuală. În Europa premodernă „spațiul public” înseamnă spațiul care scapă puterii.

Libertățile omului nu erau raționalizate ori lezate în vreun fel. De aceea nici omul nu era, precum astăzi, violent, indiferent și insensibil la nevoile și suferințele semenului sau. Or, azi spațial public e acaparat de statul managerial care vrea să „naționalizeze” sfera publică prin politică ideologică. Cristian Părvulescu e de acord că „religiile pot crea tensiuni în sînul societății”. În realitate, aceste afirmații secularizate și marxizante sînt minciuni. Secolul XX a demonstrat că tensiunile din rîndul societăților au fost create de utopii și de egalitarism, indiferent că acestea au fost la stînga sau la dreapta spectrului politic. În România post-comunistă, tensiunile din rîndul societății sînt generate de marșul homosexualilor și, mai nou, de presiunea „societății civile” de a elimina religia din spațiul public în scopul de a aliena populația. Adevărul e că vocația oricărei religii e publică și dialogică, nu privată și monologică. Un lucru e sigur: Cristian Părvulescu n-a înțeles prescripțiile lui Tocqueville și anume că democrația trebuie pusă în acord cu tradițiile și moravurile unei societăți, religia fiind mai necesară regimului democratic decît oricărui alt regim anterior. Numai astfel se poate găsi antidotul utopiei, cel mai mare dușman al democrației.

Ce e multiculturalismul? De ce definițiile „oficiale” ale multiculturalismului sînt toate „corecte” din punct de vedere politic, și nu istoric? Să fim sinceri cu noi, să facem o incursiune prin istoria ideilor culturii europene și să recunoaștem: multiculturalismul e nostalgia omului după unitatea și universalitatea Bisericii. Dar, spre deosebire de nostalgia omului religios, nostalgia multiculturalistului după unitate și universalitate e una descarnată de sens și adevăr. Multiculturalistul stăpînește bine numai metoda nostalgiei, nu și adevărul ei. Nostalgia omului religios se centrează pe afirmația Sf. Pavel din 2 Corinteni 5:8: „Avem încredere și voim mai bine să plecăm din trup și să petrecem la Domnul”; iar adevărul ei este Hristos: „Și toate sînt de la Dumnezeu, Care ne-a împăcat cu Sine prin Hristos și Care ne-a dat nouă slujirea împăcării” (2 Corinteni 5:18). Întregul capitol 5 din Epistola către Corinteni vorbește despre nostalgia omului după unitate și universalitate. Calea, Adevărul și Viața reprezintă unitatea gîndului, unitatea care nu separă metoda de adevăr, tot așa cum credința nu se desparte de fapte, căci atunci ar fi moartă (Iacov 2:17). Nostalgia multi-

culturalistului ignoră adevărul, piatra de temelie a unei culturi – Hristos – și nu vede decât metoda – *împăcarea* dintre oameni, culturi, civilizații; căci nu se poate ajunge la împăcarea dintre” oameni decât la nivel spiritual prin Hristos. T.E. Hulme a spus bine: „numai în faptul conștiinței există o unitate a lumii”⁵. Întrebare: nu cumva această atitudine separatistă a multiculturalismului operată prin disocierea metodei de adevăr e a unei secte (a)gnostice care arestează sistematic ontologia, program început cu Epoca Luminilor?

Marele proiect al Luminilor a fost izolarea lui Dumnezeu în transcendența și imanentizarea eshatonului. Deismul agnostic a subminat rațiunea culminând în nihilism. Raționalitatea lucrurilor a fost trecută la capitolul „basnă”, în timp ce raționalismul instituia definitiv viciul sclaviei interioare în fața unor idoli clădiți pe imaginație. Aici nu mai e loc pentru independența în gândire, ci doar în acțiuni. Orice e posibil, totul e permis. Îndoctrinarea înlocuiește paideia; ideologia înlocuiește cunoașterea. Multiculturaliștii vor să păstreze identitățile minorităților, dar în același timp le anulează originea culturală prin interzicerea religiozității în spațiul public invocând „discriminarea”. În cuvintele lui Allan Bloom, trăim relativismul cultural care „propovăduiește nevoia de a crede, subminând totodată acea credință”. Cum am mai spus, metodă au, dar le lipsește adevărul favorizând utopia. Unitatea la care vor să ajungă ideologii multiculturali nu are nici o susținere culturală, nici o identitate. Intensificarea crizei și moartea spirituală a omului e „unitatea” la care vor să reducă viața. Vor o împreunare a tuturor culturilor fără să se admită valoarea vreuneia, ci numai valoarea utopiei, viitorului, visului, halucinației, abstracției. Ideologii multiculturali detestă adevărul istoric: utopia comunitaristă e efectul unei percepții a epocilor istorice din perspectiva prezentului, nu din perspectiva contemporanilor acelor epoci istorice. Istoria trebuie citită așa cum o trăiau oamenii care au experimentat-o pe propria piele, nu cum ni se pare nouă că ar fi trebuit să fie trăită o anumită perioadă istorică.

Este nevoie de o democrație aristocratică, altminteri democrația devine instabilă datorită egalitarismului, un exces de egalitate, și nu datorită egalității de șanse. Oare câți dintre cei care vorbesc în numele democrației au meditat profețiile lui Tocqueville din al doilea volum al *Democrației în America*, în special la cele din partea a IV-a? Trebuie făcută o diferență între egalitatea de șanse și egalitarism; egalitarismul e excesul egalității de șanse. Egalitarismul suprimă eventualele rezultate ale egalității de șanse prin uniformizarea egalitară a destinațiilor către care ne deschide egalitatea de șanse. Într-o democrație stabilă instituțiile democratice trebuie locuite de oameni cu spirit aristocratic. Astfel se poate păstra independența spirituală a omului.

Democrație, utopie și terorism

Ideologiile multiculturaliste reprezintă un atac asupra democrației prin aceea „că ele aduc utopii în societățile democratice. Instaurând o logică separatistă în viața societăților umane, multiculturaliștii, propagandiști și teoreti-

cieni progresiști ai manipulării prin tehnici ce țin de o democrație a elitelor⁶, săvârșec un dublu barbarism: nu numai că distrug democrația, dar distrug și omul. Să fii creștin sau ateu, să stai în Spania și să te uiți cu teroare la marocanul musulman – iată „opera” multiculturalismului. Prin excesul de egalitate (egalitarism) și prin îngrădirea libertăților religioase corectitudinea politică discriminează adevărata egalitate și libertate a oamenilor. Se dă libertate și egalitate barbarului de a participa la schimbări sociale, politice, economice, morale, etc. Tocqueville opunea instabilității democratice atitudinea conservatoare⁷.

Orice om lucid se poate întreba de ce a apărut terorismul și de ce tot felul de jurnaliști și „analști politici” îi găsesc justificări pentru o societate deschisă și democratică. Se repetă ostentativ că societățile democratice sînt societăți deschise și, deci, terorismul e inevitabil. Însă nimeni nu spune că terorismul e o utopie. Alții și mai „deștepți” îl asociază cu faptul că „religiile pot crea tensiuni în rîndul societății”. Teoreticienii multiculturaliști ar trebui să dea mai multă importanță cuvintelor lui Francis Fukuyama: „Nu ne luptăm cu religia islamică ori cu adepții ei, ci cu o ideologie radicală care atrage o minoritate distinctă de musulmani. Ideologia aceasta este tributară în mare măsură și gândirii occidentale, nu doar Islamului, și este îmbrățișată de aceeași indivizi care în trecut ar fi intrat pe orbita comunismului sau fascismului. Avem toate motivele pentru a fi de acord cu experții francezi în Islam Gilles Kepel și Olivier Roy, potrivit cărora, că mișcare politică, jihadismul a fost un eșec. [...] Olivier Roy a argumentat strălucit și convingător că jihadismul nu poate fi înțeles în termeni exclusiv culturali sau religioși. Religiozitatea musulmană autentică a fost întotdeauna înglobată într-o cultură locală sau națională, iar aici doctrina religioasă universalistă este modificată prin procesul de acumulare a obiceiurilor, moravurilor, personalităților sacre etc. și susținută de autoritățile politice. [...] Islamismul și ramurile sale jihadiste radicale sînt produsul a ceea ce Roy numește Islamul „deteritorializat”, în care musulmanii sînt desprinși de tradițiile locale autentice, trăind adesea ca minorități dezrădăcinate în ținuturi nemusulmane. Faptul acesta explică de ce atît de mulți jihadiști nu provin din Orientul Mijlociu, ci au fost educați (asemenea lui Mohamed Atta, participant la atacurile din 11 septembrie) în Europa Occidentală. Prin urmare, jihadismul nu este o încercare de a reface o formă anterioară autentică a Islamului, ci una de a crea o doctrină universalistă nouă care să poată constitui o sursă de identitate în contextul lumii multiculturale și globalizate moderne. Este o încercare de a ideologiza religia și de a folosi în scopuri politice, mai mult un produs al modernității (ca fascismul sau comunismul) decât o reafirmare a religiei ori culturii tradiționale. Istoricii Ladan și Roya Boroumand susțin, la rîndul lor, că numeroase idei islamiste radicale nu sînt islamice, ci occidentale la origine. [...] Unele concepte, cum ar fi „revoluție”, „societate civilă”, „stat” și estetizarea violentei, nu provin de la Islam, ci de la fascism și marxism-leninism. [...] Cei mai periculoși oameni nu sînt musulmanii pioși din

Orientul Mijlociu, ci tinerii alienați și dezrădăcinați din Hamburg, Londra sau Amsterdam care, asemenea fasciștilor și marxiștilor de dinaintea lor, considera ideologia (în cazul acesta, jihadismul) drept răspunsul la demersul lor personal de căutare a identității. [...] Teoriile simpliste care pun problema teroristă pe seama religiei sau culturii nu sînt doar greșite, ci au mari șanse de a înrăutăți situația, deoarece ocultează fisurile care străbat lumea Islamului global”⁸. Aflăm de aici cîteva lucruri importante: (1) terorismul e o ideologie inspirată din fascism și marxism-leninism și (2) terorismul e produsul modernizării și globalizării, nu al tradiționalismului, în scopul de a găsi o identitate într-o lume multiculturală. Cu aceasta, pretinsa conservare multiculturalistă a identităților diferitelor minorități (în cazul de față, minoritatea musulmană) e un eșec catastrofal. Prin jihadism, multiculturalismul își arată adevărata față nihilistă și antidemocratică deoarece multiculturalismul ideologizează minoritățile, nu le integrează în societățile democratice. Asemenea multiculturalismului, teroristul e deopotrivă nihilist și revoluționar. În alienarea lui generată de secularizare, el nu numai că distruge lumea, dar se distruge și pe sine însuși. Nimic nu i se potrivește mai bine teroristului decît afirmația că „Dumnezeu a murit”. Jihadismul e una dintre utopiile fabricate de alienarea multiculturalistă și (a)gnostica: „transcendența sa nu mai e cerul, ci viitorul”⁹.

Egalitarismul incită la revoluție diferitele minorități gnostice, el împiedică dezvoltarea politică, prin dezvoltare politică înțelegîndu-se „întemeierea unor instituții de stat din ce în ce mai complexe și mai influente care să servească fie la promovarea acțiunii colective, fie la *atenuarea conflictelor sociale*”. În numeroase articole, ca și în „Cezarul și Dumnezeu”, Cristian Părvulescu tratează teme ce nu constituie vreo problemă la adresa dezvoltării politice și economice a României. România trece printr-o perioadă cenușie de stagnare în viața politică. Problemele reale ale României sînt corupția înregimentată în oligarhie și sfidarea democrației, nu eforturile unor personalități de a pune bazele unei politici conservatoare concentrate în jurul unei viziuni teologico-politice. Abordînd motive multiculturaliste, egalitariste, revoluționare, neomarxiste și de ideologizare a minorităților în „victime” ale patriarhatului, ale organicității naționale și ale religiei, Cristian Părvulescu execută un atac nu numai asupra vieții politice¹¹ ci, în cazul României, și asupra dezvoltării economice¹².

În loc de concluzie

Masurile multiculturaliste de îngrădire a libertății religioase din ultimul deceniu au alienat mase de oameni și așa complet secularizați. Religiiile tradiționale nu mai au voie să-și expună învățăturile morale din cauză că statul secularizează din ce în ce mai mult atribuțiile divine. Cum am mai spus, nu e vorba de laicitate, ci de secularizare. Eroarea de limbaj a lui Cristian Părvulescu, folosind cuvintele „laic” și „egalitate” acolo unde este vorba despre „secularizare” și „egalitarism”, duce la concluzia nihilistă că principiile

creștinismului primar au condus la emanciparea seculară a omului modern, utilizînd afirmațiile lui Augustin. Or, dacă e așa, creștinismul nu ar mai fi o religie fondată pe revelație, ci o filosofie oarecare valabilă pentru o perioadă limitată de timp. Intrînd în acest raționament obturat, am putea spune că Apocalipsa va veni din cauza creștinilor deoarece ea e scrisă în Biblie. Însă, așa cum ne arată savanții în gnosticism și eshatologie, sfârșitul lumii e grăbit de către gnostici.

Ar trebui să ne întrebăm mai mult de ce în școlile de stat din America au loc cele mai odioase crime pentru a găsi un răspuns la agresivitatea unor indivizi fără identitate și fără religie, instrumentalizați de fatuitatea unor multiculturaliști ce vor să șteargă definitive de pe harta spiritului cultura iudeo-creștină.

Note

1. Cristian Părvulescu, *Cezarul și Dumnezeu*, în „Cotidianul”, 25 martie 2008.
2. Sorin Antohi, *Războaie culturale*, Polirom, 2007, p. 173-226, eseu *O utopie comunitaristă: „societatea monocromă”*
3. Henri de Lubac, *Meditație asupra Bisericii*, Humanitas, 2004, p. 110: „creștinismul nu cunoaște printre membri săi discriminări asemănătoare celor pe care le stabilesc sectele gnostice sau maniheene. [...] în diversitatea sarcinilor și îndatoririlor lor de stat, toți sînt conduși, urmîndu-L pe același Hristos, de aceeași lege spirituală. [...] Toți fac parte în mod egal din „frăție”, căci «la Dumnezeu nu exista părtinire»”.
4. Alexis de Tocqueville, *Despre democrație în America*, Humanitas, 2005, vol. I, p. 443.
5. T.E. Hulme, *Opere filosofice și poetice*, Timpul, 2006, p. 44.
6. Sever Voinescu, *Europeanul Adrian Severin*, în „Cotidianul”, 14 iulie 2008. Eurosocietistul Adrian Severin propune o democrație fără votul cetățenilor, o democrație a elitelor pentru tratatul Uniunii Europene. Jalnica democrație propune Adrian Severin! Vezi și Teodor Baconsky, *Titanic Vals*, în „Cotidianul”, 26 iunie 2008, în care dl Baconsky militează pentru aceleași lucruri.
7. Alexis de Tocqueville, op. cit. p. 181.
8. Francis Fukuyama, *America la răscruce. Democrația, puterea și moștenirea neoconservatoare*, Antet, 2006, p. 63-65.
9. Gianpaolo Romanato, Mario G. Lombardo, Ioan Petru Culianu, *Religie și putere*, Polirom, 2005, p. 225.
10. Francis Fukuyama, op. cit. p. 102.
11. Traian Ungureanu, *Alianța PDLectionala*, în „Cotidianul”, 6 iulie 2008. În care se arată că votul uninominal, propus de Asociația Pro Democrația unde Cristian Părvulescu e președinte, ignoră democrația.
12. Francis Fukuyama, op. cit., p. 105: „În cazul țărilor apropiate de pragul de 6000 de dolari pe cap de locuitor sau deasupra acestuia, dezvoltarea economică impulsionează pe cea politică, însă pentru țările situate cu mult sub acest prag, dezvoltarea politică o determină pe cea economică”.

FORUMUL EUROPEAN AL REVISTELOR LITERARE

Ediția a II-a, BALCIC, 2008

Între 4 și 6 septembrie s-a desfășurat la Balcic a II-a ediție a Forumului European al Revistelor Literare, în organizarea Federației Editorilor și Difuzorilor de Carte din România (FEDCR) și Asociația Publicațiilor Literare și Editurilor din România (APLER) – președinte Ion Tomescu, cu participarea a numeroși redactori și șefi de reviste din România, Bulgaria, Franța, Belgia, Ungaria, Ucraina, R. Moldova.

Două au fost temele dezbătute: *Revista literară – Puncte de legături culturale interoperaționale europene* (moderator Dan Angheliescu) și *Asociația Revistelor și Publicațiilor din Europa (ARPE), organism de integrare europeană, direcții și modalități*

de realizare (moderator Cassian Maria Spiridon).

Un proiect inițiat cu prilejul primei ediții a **Forumului European** – care a avut loc la Mamaia, în 2007 –, s-a finalizat la Balcic, unde s-au prezentat actele de înființare prin hotărâre judecătorească și statutul juridic al Asociației Revistelor și Publicațiilor din Europa. A fost aleasă structura de conducere a noii Asociații (președinte Cassian Maria Spiridon) și s-a stabilit demararea unor proiecte prin care ARPE să devină un centru activ de integrare europeană.

Cu acest prilej s-a transmis de către membrii ARPE un Comunicat către forurile competente naționale și europene.

Consiliul Director

Cassian Maria Spiridon (RO) – președinte
Neli Pigouleva (BG) – vicepreședinte
Lucian Vasiliu (RO) – vicepreședinte
Marius Chelaru (RO) – secretar
Nicolae Dabija (MD) – membru
Aura Christi (RO) – membru
Menahem Falek (Israel) – membru

Comisia de Cenzori:

Nicolae Corlat
Gellu Dorian
Ion Țițoiu

Reviste înscrise:

„Convorbiri literare”, Iași, RO
„Poezia”, Iași, RO
„Cronica”, Iași, RO
„Le mensuel litteraire et poetique”,
Bruxelles, Belgia
„Literatură și artă”, Chișinău,
Republica Moldova
„Brod”, Ruse, Bulgaria
„Arcașul” și „Glasul Bucovinei”,
Cernăuți, Ucraina
„Moznaim”, Israel
„Contemporanul. Ideea Europeană”,
București, RO
„Lumină lină”, New York, SUA
„Antares”, Galați

„Nord Literar”, Baia Mare, RO
„Vitrării”, Rîmnicu Sărat, RO
„Arca”, Arad, RO
„Revista Nouă”, Cîmpina, RO
„Cafeneaua Literară”, Pitești, RO
„Euromuseum”, București, RO
„Sud”, Bolintin, RO
„Oglinda literară”, Focșani, RO
„Caiete Silvane”, Zalău, RO
„Tomis”, Constanța, RO
„Dacia literară”, Iași, RO
„Porto Franco”, Galați, RO
„Dunărea de Jos”, Galați, RO
„Citadela”, Satu Mare, RO
„Hyperion”, Botoșani, RO

ASOCIAȚIA REVISTELOR ȘI PUBLICAȚIILOR DIN EUROPA (ARPE)

COMUNICAT

Către: **Comisia Europeană** – Doamnei Viviane Reding, comisar european pentru Societate Informațională și Mass-Media; Domnului Jan Figel, comisar european pentru Educație, Formare, Cultură și Tineret; Domnului Leonard Orban, comisar european pentru Multilingvism; **Directoratul General pentru Educație și Cultură** – Domnului Director General Odile Quintin
Directoratul General pentru Societate Informațională și Mass-Media – Domnului Director General Fabio Colasanti

Participanții la Forumul European al Revistelor Literare (organizat de Federația Editorilor și Difuzorilor de Carte din România și Asociația Publicațiilor Literare și Editurilor din România), ediția a II-a, Balcic, Bulgaria, septembrie 2008, conducători de reviste literare și culturale, scriitori, editori, jurnaliști culturali, membri ai ARPE, comunică autorităților europene cu atribuții în legislația și susținerea operelor literare, culturale și a mecanismelor culturale constituirea ca persoană juridică de drept fără scop lucrativ, conform legislației românești și a celei similare din Uniunea Europeană, a ASOCIAȚIEI REVISTELOR ȘI PUBLICAȚIILOR DIN EUROPA (ARPE) – cu sediul în Iași, strada I.C. Brătianu nr. 22, etaj I – România.

ARPE își propune drept scop afirmarea, susținerea și protejarea intereselor publicațiilor literare și de cultură, precum și a cotidianelor de calitate din Europa, în domeniul economico-social, specific

economiei de piață. Drept pentru care ARPE reprezintă publicații literare și de cultură din Europa în raporturile cu structuri guvernamentale, autorități de stat, organizații sindicale, cu persoane fizice și juridice române și europene.

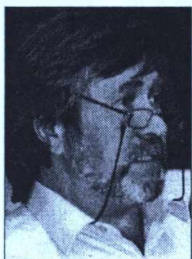
Europenii sunt martorii și victimele mai multor feluri de agresiuni: dictatura consumului, dictatura audienței și a tabloidizării aspectelor intime ale vieții. În plus, noile tehnologii ale comunicării și informației au dus la indici din ce în ce mai scăzuți ai lecturii și la uniformizarea modelelor de consum și de produs cultural. În acest context, revistele și publicațiile culturale, dar și cotidienele de calitate, sunt reale oaze de susținere a unor demersuri critice, academice și canonice pentru opere literare și produse culturale autentice, ce se înscriu în afara serialității și a campaniilor de marketing. Revistele de cultură din Europa susțin, astfel, nevoia profesionalistilor din domeniul editorial, dar și a consumatorilor de produse culturale unicat.

Revistele de cultură din Europa susțin dreptul europenilor la diversitate culturală.

Membrii ARPE din România, Franța, Bulgaria, Belgia, Ucraina, Israel, Republica Moldova, Ungaria, solicită Comisiei de cultură și tuturor organismelor abilitate din UE implicarea în sprijinirea – inclusiv financiară – a publicațiilor membre ale ARPE, precum și a acțiunilor organizate de această asociație (conferințe, congrese, simpozioane etc.). De asemenea, propunem spre susținere financiară și mediatică o campanie pro-print pentru zierele de calitate și revistele culturale.

Revistele și publicațiile literare și culturale sunt un veritabil vehicul european de integrare culturală în cadrul unei Uniuni Europene tot mai extinse.

Implicarea mecanismelor europene în susținerea revistelor literare și de cultură din spațiul propriu constituie un sprijin real și imediat pentru valorile unice ale Europei în confruntarea ei cu agresiunile și dictaturile prezentului.

comPRESA REVISTELOR

Valentin TALPALARU

I pac dau veste domniilor voastre za năvala redactorilor en chef la poalele calcaroase ale Balcicului, la cea de a doua ediție a Forumului European al Revistelor Literare (pe care scrisu-le-am cu majuscule), spre întemeierea unui nou organism, ARPE pre numele său, despre care mult sînge tipografic va curge, spre gloria alianței evropenești, drept pentru care adaptăm dictonul latin: *carPE diem!* Iar noi, osteniți de acest entuziast început, revenim la ale noastre îndeletniciri mundane, dînd piept cu maldărul revistelor literare adunate estimp la redacție. Căci ce va să zică ARPE și ce căi nebănuite va deschide, vă vor lămuri cu asupra de măsură împricinații despre care am pomenit, și cărora li s-a alăturat în premieră, Studioul de Radio Iași.

De la Cluj-Napoca vin vești de sărbătoare de la *Cetatea culturală*, diriguată de Dan Brudașcu și compania, care împlinește taman zece ani de la apariția primului număr. Glorie și viață matusalemică le urăm, precum și rugăminte de a abjura păcătoasa formulă „peisaj revuistic”. Urări de bine și prosperitate de la prietenii colaboratori și lume bună găsim în segmentul liric al revistei: Radu Cârnelci, Aurel Rău, Ion Brad, Eugen Evu, cărora li se alătură, cu excelențe traduceri din lirica nepaleză, Dan Brudașcu. Interesant serialul lui Constantin Mălinaș *Racordarea la Blaj*, ajuns la al VII-lea episod. Și o primă atitudine privind provocarea venită de la conducerea USSR, prin proiectul de statut, care se pare, punînd cap la cap părerile celor care s-au pronunțat pînă acum, nu are nici cea mai mică șansă de a fi validat, doar dacă se umblă cu moșmoande. În fine, sunt luate la refec, punctual, articolele buclucașe și dovedite ca pricinașe și pline de ambiguități, după cum veți constata citind articolul „semnat anonim”, întrucît, precizează nota redacției, „Textul de mai sus ne-a fost trimis de mai multe persoane, inclusiv de colaboratori ai revistei. Nu le nominalizăm pentru că nu avem acceptul lor”.

Din dealul Feleacului coborîm pe Bega, pentru a scruta *Orizontul*, prin dioptriile lui Cornel Ungureanu, care ne privește azuriu de pe prima pagină, bordat de articolul-avertisment: *Provincia cărturarilor*. Pagini de jurnal eclectic, scrise cu plăcerea rafinată a intelectualului de ordona stilistic impresii, idei, asociații. Urmă, la cîteva pagini, de un amplu interviu sub tirul întrebărilor Adrianei Babeți și Mircea Mihăieș. Un portret în bernă ne îndeamnă la reculegere în fața memoriei lui Gheorghe I. Tohăneanu, care a trecut Styxul la 28 august. Încă o personalitate cu majuscule, care mai lasă un gol.. Elena Crașovan ne prop-

une, cu entuziasm, o lectură a unei cărți care, după opinia sa, „...oferă o nouă viziune asupra peisajului literaturii române, devenit dintr-o dată exotic, greu de recunoscut pentru cititorul contemporan obișnuit cu imaginile clișeizate ale literaturii din manual”. Pentru conformitate și acord, nu trebuie decît să citim în cheia de lectură a Elenei Crașovan, cartea lui Eugen Negrici, *Iluziile literaturii române*, apărută la Editura Cartea Românească în acest an. Se pare că dinspre Banat, imaginea de prozator a lui Dan Sociu, aventurat în proză sub pînzele generos selective ale Editurii Polirom, este un eșec, apud Alexandru Budac, care îi desființează, pur și simplu, *Urbancolia*: „Recunosc că am rămas fără cuvinte. Mai rar mi-a fost dat să citesc un text atît de lipsit de logică, fără o brumă de imaginație și stil”. Punctum. Treceam într-o zonă ozonată și semnalăm o necesară și binevenită carte într-un context al unei receptări ambigue a marilor valori, ambiguitate întreținută cu cinism de nume confortabile ca repere mediatice, *Interviuri eminesciene*. *Actualitatea lui Eminescu*, semnată de Alexandru Ruja și comentată critic de Marius Margea.

Din Buzău primim o proaspătă aspirantă la un loc stabil în „peisajul revistelor literare”, un „bebe” de numai două numere, *Diagonale*, pre numele său, păstorită de Emil Niculescu, căruia îi dorim să-l țină entuziasmul și punga ani buni. Colaboratori cu ștaif: Liviu Ioan Stoiciu, Aura Christi, Octavian Soviany, Nicolae Tzone, Radu Voinescu dau greutate și consistență numărului, din care ne rețin atenția interviul cu Ioana Georgescu-Răileanu, debutul serialului lui Ion Lazu, *Odiseea plăcilor memoriale*, pagina dedicată lui Dumitru Pricop ca și cea de parodii semnate de Constantin Ardeleanu, sau traduceri ale lui Constantin Carbarău din lirica africană.

A apărut și revista *Lamurq* din Craiova, numerele 7-8-9, adică pe ultimele trei luni, impresionantă dezvoltare de imagini și text, cu o tehnoredactare agresivă de-a dreptul! Ovidiu Ghidirmic, laureat al Academiei Române, deschide numărul cu un laudatio pentru scrierile lui George Munteanu, „un exeget al clasicilor”, cum îl numește, reitărînd periplul său critic de la Eminescu la Ion Creangă sau Slavici. După care este rîndul lui Ovidiu Ghidirmic să devină subiect de articol, prin radiografia pe care o face George Sorescu scrierilor sale. Caruselul autor-comentator continuă, de data aceasta cu Ovidiu Ghidirmic din nou la timonă, iar sub lupă romanul lui Marin Beștelui, *Copilul partidului*. Ion Pachia Tatomirescu ne oferă o surpriză pe două pagini

prin recursul la originile liricii religioase, amintindu-ne de „primul mare poet creștin pelasgo-thracodac/ valah (ori daco-român) Niceta Remesianu”. Semnatarii *Lamurei* sunt prezentați în toată splendoarea demnităților științifice, încît, după primii doi laureați ai Academiei Române, urmează Marian Barbu, din aceeași glorioasă stirpe, care, după provocarea canadiană de două pagini, dedică încă una redactorului șef al „Convorbirilor literare” Cassian Maria Spiridon și cărții sale, *Orizonturi duble*. Poetul Viorel Dinescu este încadrat de articolele prof. Janet Nică, „Primarul Comunei literare Bechet, Dolj”. Iată o „gloriolă” cu care m-aș bucura să pavoazez herbul a cel puțin jumătate din comunele valahe! Și din nou sarabanda unor nume și titluri impresionante, în sunetul imaginilor și ruperilor de text cu care trebuie să ai răbdare să te obișnuiești!

Viața Românească a lipsit nemeritat de mult din compresă noastră – nu și trimiterile la ea – așa că facem un popas mai substanțial la acest număr dublu, 3-4. Nicolae Prelipceanu se întreabă retoric *Unde se duc poezii?* Fie că este vorba despre Ion Drăgănoiu, „vîrf de aisberg potrivit cu începutul anului”, fie toți marii dispăruți care au devenit pagini de dicționar și istorii literare. Multă revoltă trebuie să fi adunat Gheorghe Grigurcu pentru textul său *Mitocanul*, pentru ca să se revolte public, el care depășește rar spațiul de lux al literaturii! „Necioplit, intemperat, se proțăpește ori de cîte ori are prilejul în fața semenilor, cu dorința de a-și confirma «superioritatea» prin mijloace contondente, din care nu este exclusă folosirea forței fizice”. Vă propunem, pentru echilibru, o lectură a versurilor lui Ioan Radu Văcărescu, sau a celor semnate Florina Zaharia. Proza este ilustrată de Nicolae Popa, Leo Butnaru, Oleg Carp, Florin Toma și Ion Vianu. Nu ratați nici mostrele de corespondență ale lui Dumitru Țepeneag cu Sorin Mărculescu și Sorin Alexandrescu, datate 1984-1985. Lipsa edițiilor critice, bine documentate și asumate este o realitate. Rarele excepții o fac și mai vizibilă. Una dintre ele, dacă ar fi să îl credem pe Constantin Pricop (și îl credem) este cea a *Operele* lui Ion Vineanu, grație eforturilor Elenei Zaharia-Filipaș, ajunse la volumul al șaptelea. Din zbor mai apucăm să sugerăm textele lui Mircea A. Diaconu despre *Cioran, bolnav de propria-i țară*, Andrei Codrescu cu cele *Douăzeci și cinci de aserțiuni pe sticlă* sau cel al lui Nicolae Balotă, *Et in Arcadia ego*.

Dau să închei paragraful rezervat revistei, cînd, revăzînd sumarul, mă scarpin nedumerit în cap: parcă l-aș recunoaște! Și, așa cum îți cauți zadarnic ochelarii care-ți stau frumos pe cap, îmi dau seama că este leit cel din *Convorbiri literare*! Cu mici modificări, evident. Acum, că revista noastră poate fi un reper, nimic grav, ba chiar flautant, dar măcar să fie menționat cumva, undeva... Și totuși, stau și cuget (de amorul artei) ce peisaj monoton ar fi în presa literară, dacă am trage la xerox (aproape) un sumar!...

De la Satu Mare adie a *Poesis* și sărbătoare literară, după cum povestește cronicarul-menestrel Ion Zubașcu, cel care a ținut vama cîtorva festivaluri notabile, de la Satu Mare la

Botoșani și apoi la Iași. Multă poezie de calitate, cu semnătura lui Gh. Istrate, Horia Bădescu, Ioan Pinte, Marcel Mureșeanu, Cassian Maria Spiridon, Daniel Săuca și, o surpriză care capătă contur cert, tînărul Adrian Diniș, un răsfățat al premiilor literare din ultima vreme, din care dați-mi voie să citez: „m-am plimbat până la capătul lumii/ cînd m-am plictisit de tristețe am lovit de trei ori/ din călcăiele adidașilor dar nu se auzeau decît petardele/ m-am așezat în fund ca un copil și am început să plîng/ și nu mai plec de aici până nu vii tu să tragi de mine” (snapshots, 13). George Achim ne reamintește de *Insolențele tînărului Bogza* și de manifestul programatic semnat împreună cu Perahim, Gherasim Luca și Paul Păun, publicat în *Viața imediată* și din care mai tinerii dezinvolti în ale dezinhibării (inclusiv erotice) pot descoperi că nu sunt singulari în univers și că oul a fost opera găinii: „Noi vrem să rupem cu acest trecut de suavități, să-i dăm poeziei brînci în viață. Vrem să amestecăm în cemeala cu care scriem, ceva din sudoarea și sângele care curge în șiroaie pe obraji încă neveștejiți ai celei mai recente istorii...” suna manifestul cu pricina. Ovidiu Dunăreanu este prezent grație lecturii critice făcute de Elvira Iliescu preț de trei episoade. Dimitrie Vatamaniuc, unul dintre istoricii literari cu autoritate necontestată în spațiul delicat și special al marilor clasici, este iscodit de Mihaela Herghiligiu, declarînd poetic: „Nu lucrez noaptea. Prefer în toate, lumina...” Alți intervievați: Vasile Tărășanu, Dan Puric, multe cronici literare, pagini de traduceri, confesiuni, adică un număr care nu trebuie ratat.

Din proaspătul *Observator cultural* pe luna în curs, desprind cu satisfacție editorialul *Prezentul continuu*, semnat de Carmen Mușat, scris cu echilibru și discernămint, și pe care nu îl comentez, mulțumindu-mă să citez spre exemplificare o mostră. Scrie domnia sa: „Strîmbăm din nas cînd vine vorba de istorie, de valori, de tradiție, de modele și nu ne raportăm decît la „valorile” impuse de moda zilei. N-aș vrea să fiu greșit înțeleasă: cred că tinerii au tot dreptul să conteste establishment-ul, să spună „nu!” tradiției, să se răzvrătească împotriva sistemului și a convențiilor (...). Dar contestația de dragul contestației, cea care nu propune nimic în schimb, este un pseudo-exercițiu de libertate care eșuează, lamentabil, în stereotipie și convenționalism”. Continuăm cu eseul lui Nichita Danilov, care ia la întors purgatoriul lui Mateiu Caragiale și articolul vecinului de pagină, criticul literar Paul Cernat care este la al doilea episod din serialul *Puncte din oficiu pentru literatura română tînără*. O analiză lucidă și imparțială a linilor de forță care străbat cele două-trei generații de prozatori la care se referă Paul Cernat. Adăugăm provocările cronicilor de film, teatru, muzică arte vizuale. Lectură plăcută!

CURIER DE AMBE SEXE

Nicolae SAVA

„Mă numesc RODICA MANOLESCU, sînt din orașul Brașov, am 32 de ani și vă propun o colaborare pentru o perioadă mai lungă de timp. Am scris peste 300 de poezii, din care circa 100 sînt cu rimă, iar restul cu versuri albe. Deocamdată vă trimit un grupaj de 15 de poezii, rugîndu-vă să-mi spuneți care ar fi tariful dumneavoastră de achiziție și publicare, urmînd să vă mai trimit săptămîna viitoare încă un set. În Brașov am o ofertă la o editură și aș dori să mă decid unde public aceste manuscrise”.

– Rodico, tată, îmi cer scuze că te-ai deranjat să ne trimiți aceste texte. Din nefericire, eu, care nu fac parte din conducerea revistei, nu pot negocia, deci nu-ți pot oferi nici un preț pe textele tale. Ca atare, amenințarea cu trimsul e superflua, ai cam greșit adresa. Dar ca să nu rămîn dator celor care își pierd timpul citind și rubrica noastră (și ca să-ți satisfac și ție orgoliul), le ofer și lor din oferta ta scriitoricească:

„Viața este un spațiu,
timpul este un spațiu,
lumea e culoare, veșnic spulberată
doar artistul singur
caută un semnal
pentru alarma care ne va spulbera
tăceri”.

Ca să nu te las în suspans, trebuie să-ți mărturisesc faptul că finalul citatului de mai sus ne place, are ceva poetic în el. Dacă și restul textelor s-ar fi ridicat măcar la acest nivel, poate că și dialogul nostru ar mai fi continuat. Oricum, dacă reușești să scoți din faliment editura care s-a oferit să te publice, mai treci pe la noi. Măcar să ne faci sic!

„Prin 2005, domnul Daniel Corbu imi raspundea în rubrica pe care acum o gestionati dumneavoastră incurajîndu-ma să scriu mai departe, iar una din prozele pe care i le trimiseseam era predată departamentului de proză, spre publicare. Si am asteptat... am asteptat... dar nimic. Ma rog, asta e! Între timp am colaborat la Oglinda literară, Dor de dor, Tanarul scriitor. Ma întorc însă din nou la Convorbiri literare care ramane prima și marea mea... iubire. Indraznesc sa va rog sa rapiti cateva minute din timpul dumneavoastra – sînt sigura ca deja destul de solicitat – si sa cititi proza pe care v-o trimit. O opinie din partea dumneavoastra ar fi, cred eu, o experienta constructiva. Sper sa-mi iertati indrazneala. Am atasat si un CV. Cu deosebita consideratie, CRISTINA BINDIU”.

– Cristina, ți-am citat scrisoarea așa cum ai trimis-o, fără diacritice. Însă, proza trimisă de tine, „Părinte, unde-i Dumnezeu tău?” nu este scrisă rău, dar abundă în locuri comune. Nu sclipește prin nimic, iar stilul folosit e cam ponosit. Textul e în genul prozei lui Delavrancea. Dacă vrei să ajungi în pagină, scrie o proză de doar două file, rotundă, care să convingă cititorul că ai talent de prozator. După trei pagini din povestirea ta despre Ana și satul ei, ne-am cam plictisit. Dacă nu reușești să ne captezi atenția cu ceva deosebit, nu ai șansă să ajungi în pagină. La noi. Tu ai ajuns la un nivel mediu, dar acesta nu e de ajuns pentru a te propune într-o pagină pentru lansarea unui viitor prozator.

ADRIAN ISCRU din Năvodari, care semnează și cu pseudonimul ADRIAN IONA, ne trimite un întreg volum de versuri,

reușind să ne copleșească. Ne-a copleșit, însă doar cu cantitatea. Textele trimise sînt seci, reci și nu prea comunică nimic. Fraza curge în gol, fiorul poetic mult așteptat nu există. Astfel de texte merg a fi publicate doar într-un album personal:

„Mai toți avem
un gol – în suflet
...dar
nu același
mereu altul
...de acolo
începe – prefacerea
celor trăite – în cele uitate
celor ne-trăite – în cele visate”.

Și cum toate textele sînt în același stil, nu putem să-l ajutăm pe Adrian decît cu un sfat: multă lectură din poezia contemporană și să mai revină pe la noi doar peste un an sau doi. Dacă nu se răzgîndește între timp și se lasă de poezie.

RĂSPUNSURI TELEGRAFICE

DORIN A., Ploiești – Ne bucură că citești revista. Singurul mod de a proceda pentru a nu pierde nici un număr este abonamentul. Cînd ne mai trimiți texte alege doar un fragment de 5-7 pagini. Altfel riști să nu-ți citească nimeni un roman trimis pe email. Încă un amănunt important: cînd vorbim de literatură (și mai ales avînd pretenția că facem asta), semnele diacritice sînt obligatorii.

OANA MANOLE, Baia Mare – Ai talent, dar se vede că nu stăpînești încă limba română. Aș putea să-ți dau cel puțin 3 exemple, dar recitește-ți textele trimise și le vei regăsi singură. Faptul că ești încă elevă la gimnaziu e un atu important pentru tine. Dacă nu ți-am publicat încă nici un text nu înseamnă că nu te mai aștept cu noi creații.

MIRUNA ALGORE, București – Numele tău e interesant, chiar mai interesant decît manuscrisele trimise. O parte dintre texte însă mi se par cunoscute. Probabil că au ajuns la noi sub altă semnătură. Oricum, sînt slabe. Din acest motiv nu le-am publicat nici acum cîteva luni.

Curierul de ambe sexe este al cititorilor care doresc să se afirme în literatură. Cei care au îndrăzneala să ne convingă că au ceva de spus, cu talent pentru asta, trebuie să ne trimită cîteva texte (poezie, proză, teatru, eseu critic), scrise citeț, lizibil, cu respectarea normelor gramaticale clasice, pe suport de hîrtie sau electronic (obligatoriu cu diacritice) și să aștepte un răspuns, care nu va întîrzia mai mult de două luni (în funcție și de aglomerația de texte care există). Ne interesează și cîteva date despre autor. Cei ale căror texte ne vor convinge prin originalitate, concizie și, mai ales, talent literar, vor intra în atenția noastră, promovîndu-i cu texte la „Antologia curierului” sau, în caz excepțional, la rubrica de „Debut”. Nu uitați să vă semnați fiecare text în parte, pentru că ajung la noi multe texte nesemnate. De preferat e să trimiteți în același atașament și scrisoarea și cv-ul și toate textele. Manuscrisele se pot trimite pe adresa poștală, la sediul redacției, sau pe două e-mail-uri : nicu_sava@yahoo.com sau convylit@mail.dntis.ro. Toate scrisorile își vor afla răspuns doar în paginile revistei.

Debut

VALERIU SOFRONIE

Despre Valeriu Sofronie nu știu foarte multe date. Într-un curriculum vitae destul de succint ne spune că s-a născut în comuna Boldu din Buzău, a absolvit în anul Revoluției filosofia la București, iar acum este profesor la Colegiul „Vlahuță” din Rîmnicu Vilcea. Nu scrie numai poezie, el avînd și alte preocupări literare: a editat acum doi ani, împreună cu Petrache Popeanu, o lucrare despre Ioniță Lucian (*Dimensiuni umaniste ale spiritualității românești contemporane*), iar recent o altă carte, sub semnătura sa, despre Lucian Blaga. Grupajele de versuri pe care mi le-a trimis ne-au convins de la început că avem în față un autor cu state vechi la masa de scris. Poemele sale, construite pe scenarii rămase într-o memorie afectivă, cu multe amănunte tipice prozei, dar care dau farmec textului, trădează un spirit meditativ, un suflet sensibil la vibrația lumii din jur, un poet. Cartea sa de debut în poezie, pe care o pregătește în aceste zile pentru tipar, va fi, cu siguranță, o revelație pentru cititori.

MISTERIOASA DOAMNĂ FOGARTY

bătrîna doamnă Fogarty
nu știa ce-o așteaptă

cînd se-nclina în fața statuilor din parc
ținîndu-și cu mîinile scurte pălăria largă
umerii îi cădeau ca un uriaș orb
eșarfa roșie roasă de o molie albă
îi acoperea gura
rămasă așa din timpul unei rugăciuni

cînd obosea se întindea zîmbind pe bancă
privind la copiii aflați prea
departe de casă
și așa adormea ca pentru noi

bătrîna doamnă din parc
tot nu știa încă ce-o așteaptă

am început să îi urmăresc cu mult interes ieșirile
prin colțul geamului mereu închis
privea prelung alături de mine
cînd mă ascundeam duminicile în grădina din spatele casei
apoi în dormitorul ei
cu miros de mult veac
unde îmi răsuceam privirile
peste îngerii cu chipuri văruite
atîrnați de pereți ca o așteptare

bătrîna doamnă acum a aflat de ce
este urmărită de atît de multe priviri

pînă la urmă m-am întîlnit cu ea
și am convins-o să facem schimb de locuințe
ea a ajuns la noua casă atît de devreme
eu m-am întors abia spre dimineață
ca după o luptă cu o boală vicleană
acum îmi amintesc
din ce în ce mai bine de doamna Fogarty
cum stătea ea odată la pîndă în gîndurile mele
înfășurîndu-mi o eșarfă roșie
peste tinerețile mele necercetate

de aceea știu atît de bine din care potir
să mă împărtășesc cu întrebările ei nelecuite

**PROSTITUATELE NOASTRE
SEAMĂNĂ TOT MAI MULT**

rezemată cu spatele de zid semăna și mai mult cu
o pasăre care și-a pierdut memoria zborului
stătea acolo amenințată
de pietrele pămîntului care se porniseră deodată împotriva
ei
cu ochii acoperiți de viermii vineții ai morții

cînd s-a aplecat peste nisip
și a început să-l adune în deget
alunecîndu-și în uscăciune cuvintele
cred că a vrut să spună ceva

dar noi priveam peste umărul aplecat ca de o cruce fără
îngeri
și îi cîntăream din priviri greutatea sandalelor cu șireturile
desfăcute
nu vedeam pămîntul care tremura sub ele
țineam mereu ochii deschiși la prostituata care își apăra
sîinii cu palmele
încercînd să acopere ceva

a mai fost ceva ce nu am înțeles
pentru că a început să ni se facă foame
de tot ce atingeam cu palmele
sau cu cuvîntul
de îndată ce el s-a ridicat și a trecut printre noi

atît de grele ni s-au făcut mîinile
că au căzut ca niște morminte pe lîngă noi
apoi ne-am întors fiecare la casa noastră
să ne iubim prostituatele soții
și prostituatele fiice

tot mai mult viața noastră începe să semene
cu necunoscutele care își ascund sub palme sîinii
oprind din drumul lor absent trecătorii
ce poartă urme vineții în ochi
și pietre grele în mîini.

PREA MULT ALBASTRU PENTRU O INSULĂ

luăm dintr-un loc și punem în altul
ca atunci cînd săpînd o groapă
și punînd la loc
tot mai rămînem cu ceva în plus
degeaba dăm vina pe calcule
și ne mirăm de copacii
care nu vor să încapă în mugure
că acolo unde este foc
și ierburile vor fi mai bogate

lucrurile sînt simple
toate stau în măsura lor
ca picioarele mici în sandale de pluș
și nu ne întrebă nimeni
de ce nu ieșim să alergăm cu ele prin zăpadă
rădăcina cînd se ridică
și deschide ochii goi ai pămîntului
face ca toate să pară mai înțelepte decît sînt
se dă
dar se și ia pînă va fi săturată mîndria balanței

și totuși
e prea mult albastru pentru o insulă.

VARIA**CONVORBIRI LITERARE**

Clara MĂRGINEANU
– poetă și jurnalistă

S-a născut în București, pe 4 iulie 1972. Este licențiată a Universității Naționale de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale”, (secția comunicare audiovizuală) din București. A debutat cu poezie, în revista „Luceafărul”, în 1991.

A publicat 9 volume de versuri și este membru al Uniunii Scriitorilor din România, din anul 2001.

Este redactor al Societății Române de Televiziune din anul 1995. Din 2002 realizează reportaje, portrete, documentare, interviuri, știri, pentru TVR Cultural. Semnătura Clarei Mărgineanu se regăsește constant în presa centrală.

VOLUME PUBLICATE

Actul Întâi sau Cupa cu Iluzii, Editura Colosseum, 1995, București;
Sărmanele Duminici, Editura Semne, 1996, București;
Pariu pe prietenie, Ed. Semne, 1997, București;
Iubirea pe furate, Editura Semne, 1999, București;
Uși zidite în alt destin, Editura PopaS Art, 2000, Timișoara;
Prizonierul libertății, Editura Cartea Românească, București;
Dans cu pumnalul în inimă, Editura Semne, 2002;
Fata de asfalt, Asociația Scriitorilor București;
Femeia Albastră, Editura Charmides, Bistrița.

Poeze pe care le semnează au fost traduse în limbile engleză, franceză, albaneză, sârbă;

PREMIU

În 2006 a primit Premiul pentru Jurnalism Cultural, decernat de A.P.L.E.R. (Asociația Publicațiilor Literare și Editurilor din România), iar în 2008, Fundația „Luceafărul” i-a acordat Premiul pentru Publicistică.

În 2007, i-a fost acordat Premiul de Excelență pentru poezie, la Festivalul Internațional „Duliu Zamfirescu” de la Focșani.

CLARA MĂRGINEANU

PE TĂCEREA MEA SE POATE DANSA

Septembrie 2008

Pe tăcerea mea se poate dansa...

Întinsă pe jos, în rochia albastră de seară,
cu inima scoasă în palma dreaptă,
(n-ar putea picta decât Frida Kahlo)
trandafirii au unghiile smulse, iar luna
mă privește cu ochii scoși,
poșeta trântită sclipește auriu,
s-a spart
sticla de parfum Givenchy, iar am uitat
calea spre Dumnezeu; în rest,

magia erotică în visul nocturn,
viața e aici, clipa ce trece, anotimpul de acuarelă
crescut și așezat peste orașul meu,
tăcerea elocventă a celor patru telefoane,
trupul rămîne pe podea, în rochia albastră de seară,
conturul de ființă pleacă fără hartă
către fantoma nopții trecute,
ținîndu-se de aer.

am uitat să îți spun,
pe tăcerea mea se poate dansa.

Gustul și mirosul meu sunt acolo,
o beție cu Frida și Anaïs Nin,
la ceas crepuscul apare Aglaja Veteranyi
să facem împreună moartea praf;
apoi să fluier cu Anaïs într-un taxi, să fiu
stropită cu sînge și praf de aur ca Frida,
să dansez pe sîrmă, în miros de găină
proaspăt tăiată, ca Veteranyi,
în timp ce ni se cîntă „Je ne regrette rien”,

să mor de rușine pentru ce cred ei că sînt eu,
să port calvarul și umiliința, ca nimeni alta.

părinții mei s-au întîlnit doar să
mă conceapă pe mine, o sămînță căreia
i-au dat nume, apoi îmi ascuțeam destinul
în timp ce eram smulsă din burta cuiva,
am fost aruncată în lume și lăsată acolo,
tatăl a fost alungat, mama nu fusese
nici ea mîngîiată vreodată; de aceea, poate,
a învățat să lovească cu pumni înroșiți,
m-au făcut și m-au aruncat în lume,
victimă sigură a celor ce altfel nu pot trăi,
să port calvarul și umiliința
ca nimeni alta.

poezia e tot ce nu mi-au lăsat părinții.

aș vrea să te întîlnesc într-un pustiu,
să vin către tine cu mîna întinsă
tu să crezi că sînt fata morgana,

în depărtare, ruina unei biserici
abandonate de călugări,
acolo să ne ascundem
și să ne spunem telepatic:
„cine cîștigă la final,
nu a pierdut niciodată”

un inventator
să-mi implanteze în creier
un microcip
cu alte amintiri.

da, la nașterea mea, ursitoarele au fost bete
moarte,
mi-au desenat cu mîini nesigure destinul,
în geometrii fanteziste,
știam dintr-un cîntec că părinții mor,
dar poetul nu spunea cît de repede,
așa că am aflat singură,
oare dacă ar vedea îmbrățișarea netrăită,
pe care o visez dureros, tînjind,
dacă ar auzi aceste lacrimi,
părinții mei despărțiți și morți
ar lua în brațe
copilul care am fost?

viață hașurată cu moarte, realitate hașurată cu vis,
„mă cunoști?”, te-am întrebat înainte de a ne îmbrățișa
sub reflectoare,
(am intrat pe furiș în studioul pentru vedete,
acolo te uitasem de mult, într-o noapte
când visul cu tine și-a dat duhul, în spaimă);

să greșești mereu mai mult, doar eu totdeauna,
mai mult și mai grav decât toți,
tortura declanșată în amintire, eliberator,
spre creștele uitării,

să îți blochezi amintirile
pentru a putea să trăiești,

numele meu ți-a atins buzele și limba,
vocea ta mi-a atins glanda fericirii,

ca o nenorocire frumoasă,
la capătul visului tău, sînt eu.

Într-o cameră albastră radioul plînge „ninsoarea de adio”,
anotimpul din fereastră e scos din minți,
Doamne, cît te-am iubit
și ce dor îmi este de tine,
acum știu
că viitorul e doar trecut
chiar dacă,
în fotografia de atunci,
mi-a albit părul.

am călcat apăsător în orașul fără amintiri, făcea parte din
porunca veche
de a cuceri lumea... autostrada spintecată cu hohot și bere
Corona
îmi lîpea fotografii vechi pe frunte și, pentru prima dată,
jalea nu-mi mai storcea sufletul,

știam exact cine lipsește la capătul drumului, de-abia
făcusem ștreang distanța dintre noi... i-am spus călăului
„excuse moi, monsieur!” (ca și Maria Antoaneta) și, brusc,
amintirile au început cu mine, în mijlocul orașului
care cînta colorat; eram sfîșită și adîlmecată de ei și de
ele,
cuvintele mă purtau de mîină pe covorul roșu...

identitatea te urmează oriunde,
în foc, în promiscuitate, în jalea neplînsă
în rochiile de fum țesute cu parfum
în cei alungați care își mistuie prăpădul,

privirea sălbătică, numărul tău de telefon
pe ecranul minții mele,
arsura adîncă a certitudinii că ne vom iubi,

a venit vara să îmi smulgă încă un an vieții,
a venit vara să își ascută ghearele în destinul meu,

trunchiuri albastre în grădina scriitorilor mă arată
cu degetul: „așa vei ajunge și tu, un trunchi albastru
fără frunze, fără crengi, fără iluzii, fără sînge,
o fostă femeie albastră...”

doar în nopți de descîntec ne îmbrățișăm prelung,
răzbunător și sănătos,
amețiți de licori carmin, din pahare carmin, în rotire,
seduși de țipătul păsării,

relativizînd și uitînd trecutul,
spunîndu-i unui orb „la revedere...”

după viol am rămas cu venele tăiate,
după mîngîierea de o noapte am rămas virgină ;
îmi apăr pustiul într-o cameră luxoasă de hotel,
mă hrănesc dimineața cu dorința inițială, empatică,
de a îndupleca vraja,
sevraj pasional în așternut de mătase albastră,

gîndul meu îți mîngîie brațul, erotic,
inima mea e spintecată, mortal, de lumina lunii.

mărturie

inima pulsează în creier îmbrîncită pe scări,
în întunericul cu ochi de sticlă al vârstei mele,
pansament pe rănilor dimineților mahmure este
femeia gonflabilă pe care nu o doare niciodată nimic.

(bărbatul rezolvă totul cu biciul înroșit)

în locul acela am iubit, priveam de pe terasa Arcade
ferestrele înalte, luminate, nu, nu aveam bilet de intrare,
accesul interzis, adierea respirației mele
era mușcătura unui monstru,
își lustruia zîmbetul cu cîrpa ipocriziei
în timp ce sufletul îi putrezise,

al treilea martor a fost Dumnezeu.

aceasta e jalea nepînsă ce smulge creierului cuvinte,
e umilînța tîrîndu-se în hohote către colîndul
sarbătorilor,

nici un cuvînt bun la ore tîrzii,
nici măcar trupul stors de mîngîiere,
nici măcar clipa aceasta nu e o mărturie
că pe crucea mea
nu va sta scris numele tău.

după ninsoare

dacă m-ar înțelege n-ar rîde în hohote
iar plînsul lor mi-ar scoroji pîntecul,
atunci cînd colorez pereții goi ai vieții mele,

vine Crăciunul și doar durerea mea
nu e la preț promoțional,
ea costă ca mereu singurătate și îmbătrînire

jalea din copilărie îmi acompaniază secunda
din care voi ciocni pînă la epuizare
cenușă, în cupe de vin,

necunoscuții aruncă în mine cu urări,
în rochie de seară aștept cuminte la rînd

ca după ninsoare
uitarea să devină meserie.

printr-un os de sticlă

am fost aruncată în viață
cum aș fi fost aruncată la gunoi,

la un control metafizic s-ar fi văzut clar
cine, unde și cu ce destin am venit pe pămînt <

(mal)formare.

uneori, dar numai uneori,
visul se înlanțuie cu destinul
anunțîndu-se unul pe celălalt...

mi se prelinge inima printr-un os de sticlă.

uneori eram ea

pentru Mihaela Burda

uneori, eu eram ea, învingeam decorporalizarea,
atunci, abandonul repetat
își ascundea rînjetul pe inima ei,
desigur, alcoolul, demon parșiv
ce se hrănește cu suflete albe
răpune splendoarea învingătorilor;

„dacă îți voi lipsi va trebui doar
să respiri adînc”, mi-a scris;

frumusețea (intrinsecă atributelor princiare)
merge singură prin tranșee,

aude rafalele autodistrugerii,
sîngeros de aproape.

astăzi

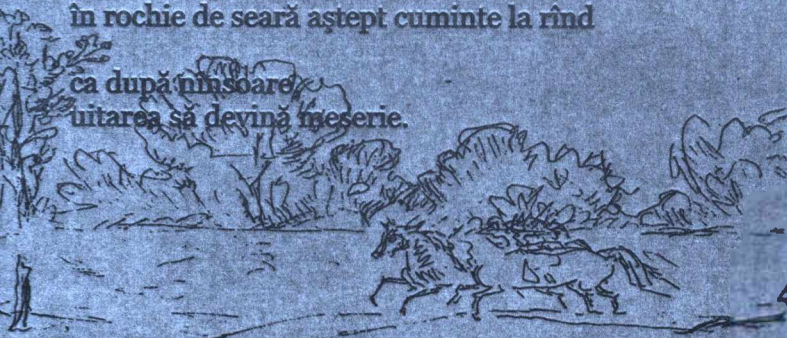
astăzi o văd în oglinzi pe fetița cu chibrituri,
cu ochi sorbiți de suferință,

astăzi am împlinit vîrsta a doua,
am ascuns strigătele de neputință
în cochilii de scoică, apoi le-am îngropat în nisip;

dacă ieși la noapte să te descînte luna
nu adormi lîngă mare,
țipetele îngropate îți vor scrijeli auzul
iar vrăjile vor pretinde viață și moarte.

astăzi dansez cu măiestrie boala,
să împlinesc iluzia,

astăzi dansez în familie, în timp ce
un fulger despicaț
înfinge ace înroșite
în păpușa copilăriei.

ESEU

Ovidiu HURDUZEU – România, o societate
personalist-conservatoare / 86

Ion PAPUC – *Cadavrul unei stafii* / 94

Lucian IONEL – *Problematika sinelui și cerințele sale.*

Asceza și dualismul apolinico-dionisiac (III) / 99

Doina RUȘTI – *Hainele în literatura comunistă* (I) / 102

Carmelia LEONTE – *Procesul Evei* / 106

CARTEA DE ETNOLOGIE

Petru URSACHE – *Lotul Nicolae Mărgineanu* / 108

CARTEA DE RELIGIE

Elena BĂLTUȚĂ – *Lecturi postmoderne ale teologiei* / 111

CARTEA DE FILOSOFIE

Florin CRÎȘMĂREANU – *Cine sîntem* / 113

CARTEA STRĂINĂ

Marius CHELARU – *Vînătorii de zmeie* / 115

CARTEA DE ȘTIINȚĂ

Tiberiu BRĂILEAN – *Școala de la Frankfurt*(II) / 117

IAȘI-600

Vasili KELSIEV – *Iașii* / 119

ANTICHITĂȚI ACTUALE

Ioana COSTA – *Vulcanul și copistul* / 128

ARTE

Dragoș COJOCARU – *Triumf spaniol la Viena* / 129

Mircea GHIȚULESCU – *Doi tineri din Verona*

sau Omul și cîinele / 133

Bogdan ULMU – *Teatrul unui scriitor care nu știu cît iartă,*
dar sigur nu uită! / 135

Ștefan OPREA – *Oliver* / 137

Valentin CIUCĂ – *O expoziție memorabilă* / 139

Ion TRUICĂ – *Artă – stil – costum* / 140

PANORAMIC EDITORIAL

Peregrinus – *Edituri ieșene/ autori ieșeni* / 141

Gheorghe ISTRATE – *Paula Romanescu.*

Poezia însoțitului regat al iubirii / 144

Emilian MARCU – *Vitrina cărților* / 145

CONSEMNĂRI

Ioan PINTEA – *Însemnările unui preot de țară* / 148

Horia ZILIERU – *Duduia Otília* / 149

Radu TĂTĂRUCĂ – *Colivia* / 150

Ilie CATRINOIU – *Religia în „democrația” lui Cristian Părvulescu* / 152

VARIA

FORUMUL EUROPEAN AL REVISTELOR LITERARE / 156

Valentin TALPALARU – *compRESA revistelor* / 157

Nicolae SAVA – *Curier de ambe sexe* / 159

Biblioteca revistei CONVORBIRI LITERARE, nr. 8, august 2008
Clara MĂRGINEANU, *Pe tăcerea mea se poate dansa...*

Ilustrarea numărului cu lucrări
de TRAIAN BRĂDEAN

CONVORBIRI LITERARE

MEMBRĂ A ASOCIAȚIEI PUBLICAȚIILOR LITERARE ȘI EDITURILOR DIN ROMÂNIA (APLER)

CUI 10809077

Redacția

Str. I.C. Brătianu nr. 22, etaj 1, Iași, 700037

Tel./Fax: 004-0232-260390, e-mail: convlit@mail.dntis.ro

Cont B.C.R. Iași: CONT IBAN RO17RNCB0175033572460001,

Administrația:

Casa cu absidă „Laurențiu Ulici”, Centrul Civic Iași

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot
depune sumele în unul din cele trei conturi deschise la B.C.R. filiala Iași:

CONT IBAN RO17RNCB0175033572460001(lei),

IBAN RO17RNCB0175033572460003 (dolari),

IBAN RO17RNCB0175033572460002 (euro).

Abonamente

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei :

72 lei/ an + 24 lei taxe poștale,

36 lei/ 6 luni + 12 lei taxe poștale.

Pentru cititorii din străinătate

Abonamentele se pot face direct la redacție la tarifele de

75USD/an sau 75Euro/an – pentru spațiul european

95 USD/an sau 95Euro/an – pentru țările extra-europene.

Plata se poate efectua prin CEC la dispoziția revistei, pe adresa Iași,

str. I.C. Brătianu nr. 22, etaj 1, România

sau prin bancă, în contul IBAN RO17RNCB0175033572460003

(dolari) sau IBAN RO17RNCB0175033572460002(euro)

deschise la Banca Comercială Română – filiala Iași.

(caz în care vă rugăm să trimiteți prin poștă, pe adresa redacției, o
copie a ordinului de plată și adresa dumneavoastră completă. În
prețul abonamentului sînt incluse și taxele poștale și de expediere).

Revista *Convorbiri literare* găzduiește opiniile, oricît de diverse,
ale colaboratorilor. Responsabilitatea pentru conținutul fiecărui
text aparține, în exclusivitate, autorului.

S.C. SEDCOM LIBRIS S.A.

pune la dispoziția dumneavoastră

– prin cea mai mare rețea de librării

din Moldovacart de cea mai bună calitate,

din diverse domenii de specialitate,

de la cele mai mari Case Editoriale

românești și internaționale, precum și o

gamă diversificată de produse de birou

și papetărie indigenă și din import;

– servicii complete, competente și profesionale

de editură, tipografie, serigrafie

– cărți, coperti și reviste, format

divers, cu o grafică atractivă (afișe, pli-

ante), ambalaje din hârtie și carton pen-

tru produse de larg consum, plicuri cu

antet, legitimații, ecusoane, decupări cut-

ting-plotter, copertine, acoperiri terase,

firmе luminoase, panouri, bannere,

prelate auto etc.;

– imprimare tipizate cu regim comun sau

special.

Șoseaua Moara de Foc nr.4,

Iași, România

Tel.: 0232. 234.582; 259.680; 239.218;

235.861

Fax: 0232. 233.080

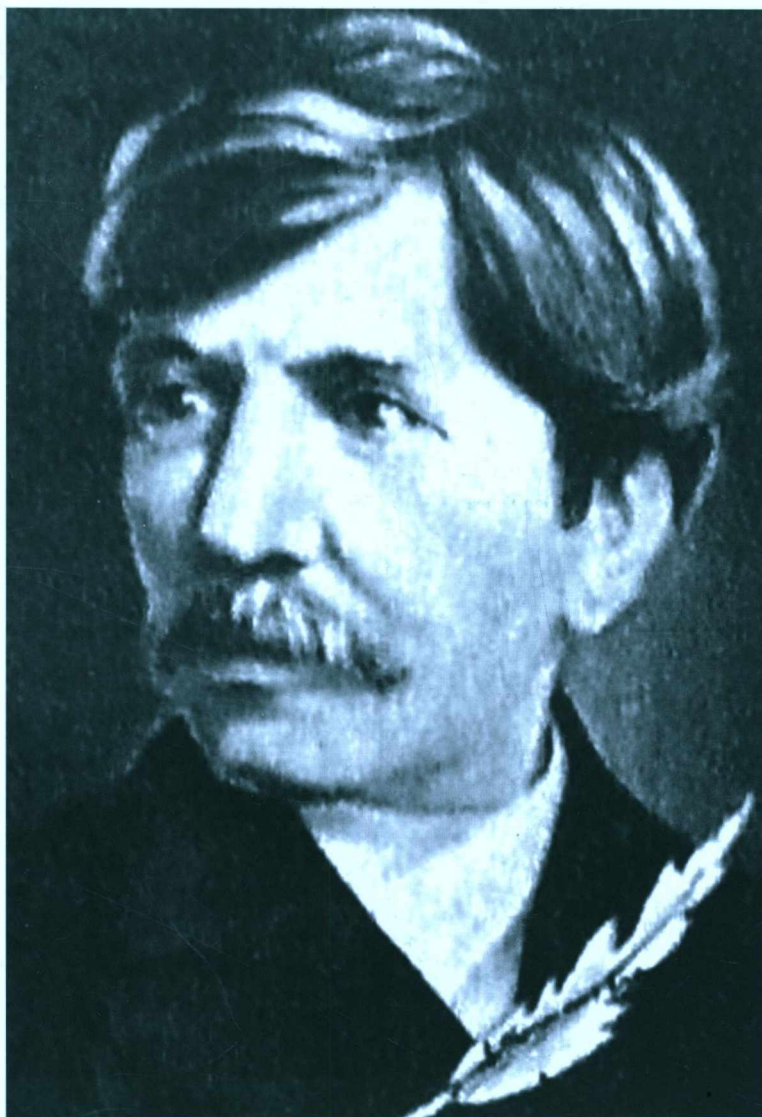
e-mail: sed@xnet.ro;

editurasedcomlibris@yahoo.com

Revista apare cu sprijinul
PRIMĂRIEI MUNICIPIULUI IAȘI
(finanțare de la bugetul local)

APARE LA 20 ALE FIECĂREI LUNI
160 PAGINI - 6 LEI

ISSN 0010-8243

Alexandru VLAHUȚĂ
(1858-1919)

ISSN 0010 8249

9 770010 824910 >

<http://convorbiri-literare.dntis.ro>